

F10

**នៅចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូល
នៃអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា**

ព័ត៌មានពិស្តារនៃការដាក់ឯកសារ

សំណុំរឿងលេខ : ០០១/១៨-០៧-២០០៧-អវតក/អជតក
ដាក់ទៅ : អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូល
ថ្ងៃដាក់ : ថ្ងៃទី១៣ ខែតុលា ឆ្នាំ២០១០
ភាគីអ្នកដាក់ : សហព្រះរាជអាជ្ញា
ភាសាដើម : អង់គ្លេស

ចំណាត់ថ្នាក់ឯកសារ

ប្រភេទឯកសារដែលស្នើឡើងដោយភាគីដាក់ឯកសារ:

សាធារណៈ

ចំណាត់ថ្នាក់ឯកសារកំណត់ដោយអង្គជំនុំជម្រះ:

ប្រភេទនៃចំណាត់ថ្នាក់ឯកសារ:

ការពិនិត្យឯកសារបណ្តោះអាសន្នឡើងវិញ:

ឈ្មោះមន្ត្រីដែលបានពិនិត្យ:

ហត្ថលេខា:

ឯកសារទទួល
DOCUMENT RECEIVED/DOCUMENT REÇU
ថ្ងៃ ខែ ឆ្នាំ (Date of receipt/Date de reception): 13 / 10 / 2010
ម៉ោង (Time/Heure): 15:30
មន្ត្រីទទួលបន្ទុកសំណុំរឿង/Case File Officer/L'agent chargé du dossier: Uch A. SUN

**បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលាជម្រះ
របស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ិន ហេវ ឌុច**

អ្នកដាក់ឯកសារ:

ការិយាល័យសហព្រះរាជអាជ្ញា:
លោកស្រី ជា លាង
លោក Andrew CAYLEY
លោក យ៉ែត ចរិយា
លោក William SMITH
លោក សេង ប៊ុនយាង
លោក Anees AHMED

អ្នកម្ចាស់ឯកសារ:

អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូល:
ចៅក្រម គង់ ស្រីម ប្រធាន
ចៅក្រម Motoo NOCGHUCHI
ចៅក្រម សោម សិរីវឌ្ឍ
ចៅក្រម AKLONOWIECKA-MILART
ចៅក្រម ស៊ុន រិទ្ធ
ចៅក្រម C. N. JAYASINGHE
ចៅក្រម យ៉ា ណារិន

មេធាវីជនជាប់ចោទ/ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ
កាំង ហ្គេកអ៊ិន ហេវ ឌុច:
លោក កាវ សាវុត្ត
លោក កង ឫទ្ធាវី

មេធាវីដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី:

លោក គង់ ពិសី
 លោក ហុង គឹមសួន
 លោក យុង ផានិត
 លោក គឹម ម៉េងឃី
 កញ្ញា ម៉ុច សុវណ្ណារី
 កញ្ញា Silke STUDZINSKY
 លោកស្រី Martine JACQUIN
 លោក Philippe CANONNE

លោកស្រី ទី ស្រីនណា
 លោក Pierre-Olivier SUR
 លោក Alain WERNER
 លោក Brianne McGONIGLE
 លោកស្រី Annie DELAHAIE
 លោកស្រី Elizabeth ABESANDRATANA
 លោក Karim KHAN
 លោកស្រី Fabienne TRUSSES-NAPROUS

មាតិកា

ក. សេចក្តីផ្តើម..... 7

ខ. សេចក្តីសន្និដ្ឋានបឋម 12

ខ១. អង្គជំនុំជម្រះគួរធ្វើសវនាការផ្ទាល់មាត់ជាសាធារណៈមួយលើបណ្តឹងសាទុក្ខនេះ 12

គ. បទដ្ឋាននៃការពិនិត្យឡើងវិញលើបណ្តឹងសាទុក្ខ..... 15

គ១. លក្ខណៈទូទៅ..... 15

គ២. បទដ្ឋាននៃការពិនិត្យឡើងវិញនៅក្នុងការផ្តន្ទាទោស..... 17

ឃ. ទង្វើករណីទី១៖ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានប្រព្រឹត្តនូវការភាន់ច្រឡំមួយ ដែលអាចវិនិច្ឆ័យបាន នៅក្នុងការអនុវត្តនូវធានាសិទ្ធិនៃការផ្តន្ទាទោសរបស់ខ្លួន ដោយបានដាក់ការផ្តន្ទាទោសមួយដែលស្តែង ចេញមកពីគ្រប់គ្រាន់ 18

ឃ១. សេចក្តីសង្ខេប 18

ឃ២. អង្គជំនុំជម្រះបានដាក់ទម្ងន់មិនគ្រប់គ្រាន់ចំពោះកាលៈទេសៈពាក់ព័ន្ធនានា..... 20

ឃ.២.១ ភាពធ្ងន់ធ្ងរនៃបទឧក្រិដ្ឋ.....20

ឃ.២.១.១ ច្បាប់..... 20

ឃ.២.១.២ លទ្ធផលរកឃើញ 24

ឃ.២.១.៣ ការភាន់ច្រឡំ..... 25

ឃ.២.២ កាលៈទេសៈនីមួយៗរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ.....27

ឃ.២.២.១ ច្បាប់ 27

ឃ.២.២.២ លទ្ធផលរកឃើញ..... 30

ឃ.២.២.៣ ការភាន់ច្រឡំ 32

ឃ. ២.៣ ស្ថានទម្ងន់.....33

ឃ. ២.៣.១ ច្បាប់..... 33

ឃ. ២.៣.២ លទ្ធផលរកឃើញ..... 34

ឃ.២.៣.៣ ការភាន់ច្រឡំ 36

ឃ.២.៣.៣.១ ការបំពានអំណាច 36

ឃ.២.៣.៣.២ ភាពគ្មានធម៌មេត្តាចំពោះជនរងគ្រោះ..... 37

ឃ.២.៣.៣.៣ ភាពងាយរងគ្រោះ និងភាពគ្មានទីពឹងរបស់ជនរងគ្រោះ..... 38

ឃ.២.៣.៣.៤ ការប្រព្រឹត្តិឧក្រិដ្ឋកម្មដោយមានចេតនាវើសអើង 39

ឃ.៣ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានផ្តល់ស្ថានសម្រាលទោសហួសហេតុ 40

បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ខុច

យ.៣.១ អង្គច្បាប់.....40

យ.៣.២ លទ្ធផលរកឃើញ.....41

យ.៣.៣ ការភាន់ច្រឡំ.....43

 យ.៣.៣.១ ទូទៅ..... 43

 យ.៣.៣.២ “បរិយាកាសបង្ខិតបង្ខំ” 44

 យ.៣.៣.៣ កិច្ចសហការជាមួយនិងតុលាការ 45

 យ.៣.៣.៤ ការទទួលយកនូវការទទួលខុសត្រូវ និងវិប្បដិសារី 48

 យ.៣.៣.៥ ការផ្សះផ្សាជាតិ 52

 យ.៣.៣.៦ ការស្តារនីតិសម្បទា និងការចូលរួមរស់នៅក្នុងសង្គមឡើងវិញ..... 54

យ.៣.៤ សេចក្តីសន្និដ្ឋាន.....56

ឃ.៤ ការដាក់ទោសធ្វើឡើងតាមអំពើចិត្ត និងមិនគ្រប់គ្រាន់យ៉ាងច្បាស់..... 57

 ឃ.៤.១ ទិដ្ឋភាពរួម.....57

 ឃ.៤.២ ការខកខានមិនបានពិចារណាលើច្បាប់ជាធរមាន..... 59

 ឃ.៤.២.១ ទូទៅ..... 59

 ឃ.៤.២.២ សាលក្រមមិនអើពើចំពោះយុត្តិសាស្ត្រពាក់ព័ន្ធដែលសហព្រះរាជអាជ្ញាបានលើក
យោង.....60

 ឃ.៤.២.៣ ករណីនេះជាផ្នែក "ដីអាក្រក់បំផុត" នៃករណីរឿងក្តីនានា..... 65

 ឃ.៤.២.៤ អង្គជំនុំជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍អន្តរជាតិបានបង្កើនការកាត់ទោសលើបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍. 71

 ឃ.៤.៣ ការខកខានមិនបានពិចារណាអំពីគោលបំណងនៃការកាត់ទោស 76

 ឃ.៤.៣.១ ទូទៅ..... 77

 ឃ.៤.៣.២ គោលបំណងនៃការកាត់ទោស 77

 ឃ.៤.៣.៣ សេចក្តីសន្និដ្ឋាន 80

 ឃ.៤.៤ ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខគ្មានសិទ្ធិទទួលបានការដោះលែងដោយមានលក្ខខណ្ឌទេ 81

 ឃ.៤.៥ សេចក្តីសន្និដ្ឋាន.....86

ង. ទង្វើករណីទី២៖ ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខត្រូវបានកាត់ឱ្យជាប់ទោសពីបទឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងអស់ដែល
បានរកឃើញថាគាត់គឺជាអ្នកត្រូវទទួលខុសត្រូវ 87

ង១. សេចក្តីសង្ខេប..... 87

ង២. អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង បានស្រូបបញ្ចូលដោយមិនត្រឹមត្រូវនូវបទឧក្រិដ្ឋដទៃទៀតនៃការធ្វើ
ទុក្ខបុកម្នេញ ក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ..... 88

ង.២.១ សេចក្តីផ្តើម.....88

ង.២.២ គ្រប់បទឧក្រិដ្ឋនីមួយៗដែលបានចោទប្រកាន់សុទ្ធតែមានធាតុផ្សំខុសៗគ្នាយ៉ាង
ពិតប្រាកដ.....89

ង.២.២.១ ឧក្រិដ្ឋកម្មនៃអំពើមនុស្សឃោត និងការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដោយមូលហេតុ
នយោបាយ 90

ង.២.២.២ ឧក្រិដ្ឋកម្មនៃការសម្លាប់រដ្ឋាល និងការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដោយមូលហេតុ
នយោបាយ.....92

ង.២.២.៣ ឧក្រិដ្ឋកម្មនៃការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករ និងការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដោយមូលហេតុ
នយោបាយ 93

ង.២.២.៤ ឧក្រិដ្ឋកម្មនៃការដាក់ក្នុងមន្ទីរឃុំឃាំង និងការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដោយមូលហេតុ
នយោបាយ 94

ង.២.២.៥ ឧក្រិដ្ឋកម្មនៃការធ្វើទារុណកម្ម និងការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដោយមូលហេតុ
នយោបាយ.....95

ង.២.២.៦ ឧក្រិដ្ឋកម្មនៃការរំលោភសេពសន្ថវៈ និងការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដោយមូលហេតុ
នយោបាយ 96

ង.២.២.៧ ឧក្រិដ្ឋកម្មនៃអំពើអមនុស្សធម៌ផ្សេងៗទៀត និងការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដោយមូលហេតុ
នយោបាយ 97

ង.២.៣ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងខកខានមិនបានបំពេញគ្រប់ តាមគោលបំណងនៃការ
កាត់ទោសត្រួត.....98

ង.២.៤ សនិទានភាពនៃការមិនអនុញ្ញាតឱ្យមានទោសត្រួត គឺមិនអាចយកមកអនុវត្ត
នៅទីនេះបានទេ.....100

ង.២.៤.១ សិទ្ធិត្រូវបានទទួលការដោះដៃឯតាំងពីដំបូង គឺមិនមែនជាការព្រួយបារម្ភ
ដែលមានសុពលភាពនោះទេ 100

ង.២.៤.២ ការអនុវត្តនូវច្បាប់ “ស្តីពីជនល្មើសដែលប្រព្រឹត្តបទល្មើសជាទម្លាប់” គឺមិនមែន
ជាការព្រួយបារម្ភនោះទេ 101

ង.២.៥ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង ខកខានមិនបានបានពិចារណាពីផលប្រយោជន៍សង្គមក្នុងការ
ឱ្យផ្តន្ទាទោសត្រួត..... 102

ង.២.៥.១ ទិដ្ឋភាពរួម..... 102

ង.២.៥.២ សាលក្រមគួរតែបានរៀបរាប់ឱ្យឃើញសព្វគ្រប់ទាំងអស់អំពីឧក្រិដ្ឋភាព

បណ្តឹងសុំទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង
នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

របស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ..... 103

ង.២.៥.៣ ឧក្រិដ្ឋកម្មដែលបានចោទប្រកាន់នីមួយៗសុទ្ធតែការពារនូវតម្លៃជាមូលដ្ឋាន
ណាមួយ103

ង.២.៦ សេចក្តីសន្និដ្ឋាន.....108

ង.៣ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានកំណត់ប្រភេទបទល្មើសដោយមិនត្រឹមត្រូវចំពោះបទរំលោភ
សេពសន្ថវៈ ថាជាអំពើទារុណកម្ម ដែលមានក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ.....109

ង.៣.១ សេចក្តីផ្តើម.....109

ង.៣.២ ការរំលោភសេពសន្ថវៈ ថាជាការធ្វើទារុណកម្ម 109

ង.៣.៣ ការរំលោភសេពសន្ថវៈ ជាឧក្រិដ្ឋកម្មដាច់ដោយឡែកពីឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹង
មនុស្សជាតិ.....111

ង.៣.៤ សេចក្តីសន្និដ្ឋាន.....115

ច. ទង្វើករណីទី៣៖ ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខគួរតែត្រូវបានផ្តន្ទាទោសពីបទការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករលើអ្នក
ជាប់ឃុំឃាំងទាំងអស់នៅមន្ទីរស-២១..... 116

ច.១ ទិដ្ឋភាពរួម.....116

ច.២ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង បានកំណត់ដោយខុសឆ្គងថា ពលកម្មដោយបង្ខំគឺជាធាតុផ្សំដ៏សំខាន់
នៅក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្មស្តីពីការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករ.....116

ច.៣ សេចក្តីសន្និដ្ឋាន.....121

គ. សេចក្តីសន្និដ្ឋានចុងក្រោយ 122

ជ. ដំណោះស្រាយដែលស្នើសុំ 125

ក. សេចក្តីផ្តើម

១- តាមរយៈសាលក្រម ចុះថ្ងៃទី២៦ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០១០ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានរកឃើញថា ភាគីចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច មានពិរុទ្ធចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ និងអំពើបំពានបំពានយ៉ាងធ្ងន់ធ្ងរទៅលើអនុសញ្ញាទីក្រុងហ្សឺណែវឆ្នាំ១៩៤៩ និងបានកាត់ទោសរូប គាត់ឱ្យជាប់ពន្ធនាគាររយៈពេលសាមសិបប្រាំឆ្នាំ^១។ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង បានកំណត់ថា ភាគី ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខក្នុងរយៈពេលជាងបីឆ្នាំ ក្នុងនាមជាអនុប្រធាន និងបន្ទាប់មកជាប្រធានមន្ទីរសន្តិសុខ ស-២១ នៅភ្នំពេញ បានគ្រប់គ្រង និងកែសម្រួលប្រព័ន្ធនៃឧក្រិដ្ឋភាពមួយ ដែលបណ្តាលឱ្យមាន ការកាប់សម្លាប់ជនរងគ្រោះយ៉ាងហោចណាស់ ១២២៧២នាក់ ដែលភាគច្រើនបំផុតនៃជនរងគ្រោះ ទាំងនេះ ត្រូវបានគេធ្វើទារុណកម្មជាប្រព័ន្ធផងដែរ^២។ ជនរងគ្រោះដែលមិនបានស្លាប់ដោយសារ ការសម្លាប់ក៏ត្រូវស្លាប់ដោយសារលក្ខខណ្ឌផ្សេងៗនៃការដាក់ក្នុងមន្ទីរឃុំឃាំង ដែលបង្កឱ្យមាន ការរីករាលដាលនៃជម្ងឺ កង្វះអាហារ និងការឈឺចាប់ខាងរូបរាងកាយ និងផ្លូវចិត្ត រួមទាំងសេចក្តី ភិតភ័យហួសហេតុ^៣។ មានអ្នកជាប់ឃុំនៅមន្ទីរស-២១ ដ៏តិចតួចប៉ុណ្ណោះដែលនៅរស់រានមាន ជីវិត^៤។ អ្នករស់រានមានជីវិតទាំងនេះ បានផ្តល់សក្ខីកម្មអំពីការប៉ះទង្គិចដ៏ខ្លាំងក្លាលើរូបរាងកាយ និងផ្លូវចិត្ត ដែលមានជាប់ជាដរាបរៀងមក អំពីពិសោធន៍ដ៏អាក្រក់របស់ពួកគេ^៥។ សាច់ញាតិរបស់

¹ សាលក្រម ក្នុងសំណុំរឿងលេខ: ០០១/១៨-០៧-២០០៧-អវតក/អជសដ របស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង ចុះថ្ងៃទី២៦ កក្កដា ២០១០ E188 (“សាលក្រម”) កថាខណ្ឌទី ៦៧៧ ៦៧៩-៦៨០ ។
² សាលក្រម កថាខណ្ឌទី ៥៩៧ ។
³ សាលក្រម កថាខណ្ឌទី ៥៩៧ ។
⁴ សាលក្រម កថាខណ្ឌទី ៥៩៨ ។
⁵ សាលក្រម កថាខណ្ឌទី ៥៩៨ ។

បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

អ្នកជាប់ឃុំនៅមន្ទីរស-២១ បានផ្តល់សក្ខីកម្មអំពីផលវិបាកដ៏ហិនហោចនានានៃឧក្រិដ្ឋកម្មរបស់ ភាគីចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ ទៅលើគ្រួសាររបស់ជនជាប់ឃុំទាំងនេះ^៦ ។

២- អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង បានរកឃើញថា ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខបានធ្វើការដោយមិនចេះនឿយហត់ ដោយមិនអើពើនឹងភាពមនុស្សធម៌របស់អ្នកជាប់ឃុំក្នុងបន្ទុករបស់ខ្លួន។ ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខចង់ធានា ថា ស-២១ ធ្វើការងារប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាពបំផុតដែលអាចធ្វើទៅបាន។ ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ មានភាពស្មោះត្រង់ចំពោះថ្នាក់លើរបស់ខ្លួន និងមនោគមវិជ្ជារបស់បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា (“បកក”) មិនអាចប្រកែកបាន^៧។ ក្រោមការត្រួតត្រារបស់គាត់ ស-២១ បានក្លាយជាឧបករណ៍ប្រកប ដោយប្រសិទ្ធភាពខ្ពស់បំផុត នៃការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញក្នុងការលើកតម្កើងគោលនយោបាយឧក្រិដ្ឋដែល មានហេតុផលនយោបាយ របស់បក្សនៃការរើសអើង^៨។

៣- ចំពោះអំពើទាំងនេះ ដែលត្រូវបានកំណត់ថា “ធ្ងន់ធ្ងរជាទីបំផុត”^៩ នោះ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង បានរកឃើញថា ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ មានការទទួលខុសត្រូវចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មដោយផ្ទាល់ខ្លួនស្ទើរតែ ទាំងស្រុងចំពោះបទចោទប្រកាន់លើរូបគាត់^{១០}៖ ឃាតកម្ម ការសម្លាប់រង្គាល ការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករ ការដាក់ក្នុងមន្ទីរឃុំឃាំង ទារុណកម្ម (ក្នុងនោះរួមមាន ការរំលោភសេពសន្ថវៈផង) ការធ្វើទុក្ខ បុកម្នេញដោយហេតុផលនយោបាយ និងអំពើអមនុស្សធម៌ដទៃទៀត ដូចជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹង

⁶ សាលក្រម កថាខណ្ឌទី ៥៩៨ ។
⁷ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៥៩៧ ។
⁸ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៥៩៧ ។
⁹ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦០០ ។

¹⁰ សេចក្តីសម្រេចលើបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍ ប្រឆាំងដីកាដោះស្រាយចោទប្រកាន់ឈ្មោះ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច, សំណុំរឿងលេខ 001/18-07-2007-ECCC-OCM (PTC 02) អង្គបុរេជំនុំជម្រះ ថ្ងៃទី ៥ ខែធ្នូ ឆ្នាំ ២០០៨ D99/3/42 (“ដីកាដោះស្រាយកែសម្រួល”)។ បទចោទប្រកាន់ អំពីឧក្រិដ្ឋកម្មជាតិ មិនពាក់ព័ន្ធនឹងការខ្វះសម្លេងភាគច្រើនលើសលប់ ក្នុងចំណោមចៅក្រមនៃអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងទេ (សូមមើល សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦៧៨) ។

មនុស្សជាតិ និងការធ្វើមនុស្សឃោតដោយចេតនា ទារុណកម្ម និងការប្រព្រឹត្តិបែបអមនុស្សធម៌
ការធ្វើឱ្យមានការឈឺចាប់យ៉ាងធ្ងន់ធ្ងរដោយចេតនា ឬធ្វើឱ្យមានរបួសយ៉ាងធ្ងន់ធ្ងរលើរូបរាងកាយ
និងសុខភាព ការដកដោយចេតនាពីឈ្មើយសឹក ឬជនស៊ីវិលនូវសិទ្ធិទទួលបានការកាត់ទោសដោយ
ត្រឹមត្រូវ និងដោយប្រក្រតី ព្រមទាំងការដាក់ឃុំឃាំងជនស៊ីវិលដោយខុសច្បាប់ ដែលជាការរំលោភ
យ៉ាងធ្ងន់ធ្ងរចំពោះអនុសញ្ញាទីក្រុងហ្សឺណែវឆ្នាំ ១៩៤៩¹¹ ។

៤- ដោយបានរកឃើញថា គាត់មានពិរុទ្ធភាពចំពោះ“ឧក្រិដ្ឋកម្មនានាដែលមានលក្ខណៈធ្វើឱ្យតក់ស្លុត
និងគួរឱ្យស្អប់ខ្ពើម”¹² អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង បានផ្ដន្ទាទោសចុងបណ្តឹងសាទុក្ខត្រឹមតែឱ្យជាប់
ពន្ធនាគារដែលមានរយៈពេលចំនួនសាមសិបប្រាំ(៣៥)ឆ្នាំ¹³ តែមួយមុខគត់។ ការផ្ដន្ទាទោសនេះ
ត្រូវបានកាត់បន្ថយមកនៅត្រឹមចំនួនដប់ប្រាំបួន(១៩)ឆ្នាំ ដោយសារគាត់បានអនុវត្តទោសមួយរយៈ
កន្លងមក និងតម្លៃតបស្នងសម្រាប់ការជាប់ឃុំឃាំងដោយខុសនីតិវិធីច្បាប់ពីមុនមក¹⁴ ។

៥- សហព្រះរាជអាជ្ញាសន្និដ្ឋានថា ការផ្ដន្ទាទោសចំនួនសាមសិបប្រាំ(៣៥)ឆ្នាំ ចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មទំហំ
បែបនេះគឺជាភាពអយុត្តិធម៌។ វាជាការប៉ះពាល់ចំពោះភាពធ្ងន់ធ្ងរនៃការប្រព្រឹត្តិឧក្រិដ្ឋកម្មរបស់គាត់
និងអាចសេចក្តីសន្និដ្ឋានថា អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង ខកខានមិនបានប្រើធនានុសិទ្ធិរបស់ខ្លួនដោយ
ត្រឹមត្រូវទេ។ អាស្រ័យហេតុនេះ សហព្រះរាជអាជ្ញាសូមប្តឹងជំទាស់ចំពោះសាលក្រមនេះ¹⁵ ។

¹¹ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៥៦៧ ។
¹² សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៥៩៧ ។
¹³ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦៣១ ។
¹⁴ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦៣២-៦៣៣ ។
¹⁵ សហព្រះរាជអាជ្ញា ដាក់បណ្តឹងឧទ្ធរណ៍នេះ ដោយអនុលោមតាមវិធានផ្ទៃក្នុង វិសោធនកម្មលើកទី ៥ ចុះថ្ងៃទី ៩ ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ២០១០
("វិធាន") វិធាន ១០៥(១)(ក) ១១០(៤) ។

៦- សាលក្រមនេះ ក៏មានការខកខានផងដែរនៅក្នុងការឆ្លុះបញ្ចាំងពីវិសាលភាពទាំងស្រុងនៃឧក្រិដ្ឋភាពរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ ដោយពុំបានធ្វើការផ្តន្ទាទោសគាត់ចំពោះ៖ ទី១) ឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងអស់ដែលត្រូវបានគេរកឃើញថាគាត់ត្រូវទទួលខុសត្រូវ និងដោយការស្របឧក្រិដ្ឋកម្មភាគច្រើនទៅក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិស្តីពីការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញ និងទី២) ដោយពុំបានធ្វើការផ្តន្ទាទោសគាត់ចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្ម ស្តីពីការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករទៅលើពួកអ្នកជាប់ឃុំឃាំងទាំងអស់នៅមន្ទីរស-២១ តាមរយៈការអនុវត្តនូវនិយមន័យខុសពីឧក្រិដ្ឋកម្មនោះ។

៧- សហព្រះរាជអាជ្ញាបានរកឃើញថា សាលក្រមនេះ មានកំហុសសំខាន់ៗខាងផ្លូវច្បាប់ចំនួនបីយ៉ាងដែលត្រូវបានយកមកធ្វើជាទង្វើករណីក្នុងបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍របស់ខ្លួន¹⁶។

៨- ទង្វើករណីទី ១: សហព្រះរាជអាជ្ញារក្សាមតិថា អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមានកំហុសខាងផ្លូវច្បាប់ដោយមិនបានផ្តល់ទម្ងន់សមស្របដល់ភាពធ្ងន់ធ្ងរនៃឧក្រិដ្ឋកម្មរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ និងតួនាទីដឹកនាំរបស់គាត់ ព្រមទាំងឆន្ទៈចូលរួមរបស់គាត់ក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងនោះ។ អង្គជំនុំជម្រះក៏បានធ្វើការផ្ទៀងផ្ទាត់មិនសមស្របទៅលើស្ថានភាពសម្រាលទោសដល់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខផងដែរ។ បន្ថែមលើនេះទៀត សហព្រះរាជអាជ្ញាជំទាស់ថា រយៈពេលនៃការផ្តន្ទាទោសចំនួនសាមសិបប្រាំ(៣៥)ឆ្នាំគឺត្រូវបានកំណត់ដោយបំពាន ដោយមិនបានពិចារណាទៅលើករណីយុត្តិសាស្ត្រអន្តរជាតិដែលត្រូវអនុវត្ត¹⁷។ ការផ្តន្ទាទោសនេះជាក់ស្តែងណាស់ គឺវាមិនសមល្មមទេ ចំពោះភាពអមនុស្សធម៌ដែលបានកើតចេញមកពីខ្សែសង្វាក់នៃទារុណកម្ម និងការស្លាប់នេះ ដែលចុងបណ្តឹងសាទុក្ខបានបង្កើតនិងបានដឹកនាំធ្វើពេញមួយរយៈពេលជាងបីឆ្នាំនោះ។ ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ គឺជាមជ្ឈមណ្ឌលនៃ

¹⁶ សេចក្តីជូនដំណឹងអំពីបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍របស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ថ្ងៃទី១៦ ខែសីហា ឆ្នាំ ២០១០ ប្រឆាំងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង ចំពោះសំណុំរឿង កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច សំណុំរឿងលេខ ០០១/១៨-០៧-២០០៧-ECCE-TC E188 (“សេចក្តីជូនដំណឹងអំពីបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍”)។

¹⁷ សេចក្តីជូនដំណឹងអំពីបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍ កថាខណ្ឌ ៣-៤ ។

ឧក្រិដ្ឋកម្មដ៏អាក្រក់ជួរជាតិជាទីបំផុត ដែលបានប្រព្រឹត្តឡើងក្នុងរយៈពេលនៃកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ។
ការផ្ដន្ទាទោសរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង មិនបានឆ្លុះបញ្ចាំងដោយសមស្របអំពីភាពធ្ងន់ធ្ងរ
នៃឧក្រិដ្ឋកម្ម ឬតួនាទីរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ ចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងនោះទេ¹⁸។

៩- ទឡឹករណ៍ទី ២: សហព្រះរាជអាជ្ញា រក្សាមតិថា អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង មានកំហុសខាងផ្លូវច្បាប់
ក្នុងការខកខានមិនបានឆ្លុះបញ្ចាំងនូវវិសាលភាពទាំងស្រុងនៃឧក្រិដ្ឋភាព របស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខដោយ
មិនបានបំបែកចេញពីគ្នាក្នុងការផ្ដន្ទាទោសរូបគាត់ចំពោះ ការសម្លាប់រង្គាល យាតកម្ម ការធ្វើឱ្យក្លាយ
ជាទាសករ ការដាក់ក្នុងមន្ទីរឃុំឃាំង ទារុណកម្ម ការរំលោភសេពសន្ថវៈ និងអំពើអមនុស្សធម៌
ដទៃទៀត នៃឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ។ សហព្រះរាជអាជ្ញា ជំទាស់ថាឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងនេះ
មិនត្រូវដាក់បញ្ចូលគ្នាដូចដែលអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានធ្វើ ក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្ស
ជាតិ នៃការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញនោះទេ។ ដូចគ្នានេះដែរ ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ នៃការរំលោភ
សេពសន្ថវៈ មិនត្រូវយកមកបញ្ចូលក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ នៃការធ្វើទារុណកម្មទេ¹⁹។

១០- ទឡឹករណ៍ទី៣: សហព្រះរាជអាជ្ញាប្រកាន់ជំហរដដែលថា អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមានការភាន់
ច្រឡំផ្នែកអង្គច្បាប់ដោយសារមិនបានសម្រេចសេចក្តី ឱ្យចុងបណ្តឹងសាទុក្ខមានទោសពីបទធ្វើឱ្យអ្នក
ជាប់ឃុំឃាំងទាំងអស់នៃមន្ទីរស-២១ ក្លាយទៅជាទាសករ។ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង បានដាក់
លក្ខខណ្ឌមិនត្រឹមត្រូវថាដើម្បីឱ្យមានទោសពីបទនេះ ជនរងគ្រោះដោយសារការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករ
ទាំងនោះ គួរតែត្រូវបានគេដាក់ឱ្យទទួលរងនូវការធ្វើពលកម្មដោយបង្ខំ។ តាមច្បាប់អន្តរជាតិ គឺមិន
មានលក្ខខណ្ឌតម្រូវបែបនេះឡើយ²⁰ ។

¹⁸ សេចក្តីជូនដំណឹងអំពីបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍ កថាខណ្ឌ ៣-៤ ។
¹⁹ សេចក្តីជូនដំណឹងអំពីបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍ កថាខណ្ឌ ៥-៦ ។
²⁰ សេចក្តីជូនដំណឹងអំពីបណ្តឹងសាទុក្ខ កថាខណ្ឌទី៧។

- ១១- ដោយផ្អែកលើទំនាក់ទំនងទាំងនេះ សហព្រះរាជអាជ្ញា សូមស្នើដល់អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូល៖
 - ទី១) ស្នើឱ្យបង្កើនការផ្តន្ទាទោសចុងបណ្តឹងសាទុក្ខរហូតដល់ទោសជាប់ពន្ធនាគារអស់មួយជីវិតដូចដែលសហព្រះរាជអាជ្ញា បានស្នើនៅក្នុងពេលធ្វើដីកាសន្និដ្ឋានបិទកិច្ចពិភាក្សាដេញដោលរបស់ខ្លួន
 - ទី២) ស្នើឱ្យបញ្ឈប់ការផ្តន្ទាទោសដាច់ដោយឡែកពីគ្នាទៅតាមបទចោទប្រកាន់ទាំងឡាយដែលត្រូវបានបង្ហាញភស្តុតាងប្រឆាំងនឹងចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ និងទី៣) ស្នើឱ្យបញ្ឈប់ការផ្តន្ទាទោសដោយទទួលស្គាល់ចំពោះបទធ្វើឱ្យទៅជាទាសករនូវអ្នកជាប់ឃុំយ៉ាងភាគច្រើននៅក្នុងមន្ទីរស-២១។

ខ. សេចក្តីសន្និដ្ឋានបឋម

ខ១. អង្គជំនុំជម្រះគួរធ្វើសវនាការផ្ទាល់មាត់ជាសាធារណៈ មួយលើបណ្តឹងសាទុក្ខនេះ

- ១២- ស្នើរតែគ្រប់ដំណើរការនីតិវិធីទាំងអស់នៃករណីរឿងនេះសុទ្ធតែបានធ្វើឡើងជាសាធារណៈ៖ ទី១) សហចៅក្រមស៊ើបអង្កេត បានចេញដីកាដំណោះស្រាយមួយជាសាធារណៈ²¹ ទី២) អង្គបុរេជំនុំជម្រះបានចេញសាលដីកាសម្រេចជាសាធារណៈមួយ លើបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍ប្រឆាំងនឹងដីកាដំណោះស្រាយ²² ទី៣) សវនាការអង្គសេចក្តីទាំងស្រុងត្រូវបានធ្វើឡើងជាសាធារណៈ²³ និងទី៤) អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានចេញសាលក្រមមួយជាសាធារណៈ²⁴។ មានប្រជាជនកម្ពុជា និងជនដទៃ

²¹ដីកាដំណោះស្រាយបញ្ជូន កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច ទៅជំនុំជម្រះ, សំណុំរឿងលេខ ០០១/១៨-០៧-២០០៧-អវតក-កសចស របស់សហចៅក្រមស៊ើបអង្កេត ចុះថ្ងៃទី៨ សីហា ២០០៨ ឯកសារលេខ D99 (“ដីកាដំណោះស្រាយ”) ។

²² សូមអាន ដីកាដំណោះស្រាយដែលបានធ្វើការកែប្រែ។

²³ ភាគច្រើននៃសវនាការអង្គសេចក្តីត្រូវបានធ្វើឡើងជាសាធារណៈ ហើយប្រតិចារិកអាចរកបាននៅក្នុងគេហទំព័រតាមអាសយដ្ឋាននៃគេហទំព័ររបស់ អវតក ត្រង់អាសយដ្ឋាន <http://www.eccc.gov.kh/english/caseinfo001.aspx> ។ ក៏ប៉ុន្តែកិច្ចប្រជុំត្រៀមរៀបចំសវនាការបឋម ត្រូវបានធ្វើឡើងនៅក្នុងអង្គប្រជុំជាសម្ងាត់។ សូមអាន សាលក្រម ឧបសម្ព័ន្ធទី១ : ប្រវត្តិនៃនីតិវិធី, កថាខណ្ឌទី១៣ (ដែលរៀបរាប់ថា កិច្ចប្រជុំទាំងនេះបានជួយដល់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងទាក់ទងទៅនឹងសវនាការជំនុំជម្រះក្តីជាច្រើនពាក់ព័ន្ធនឹងបញ្ហានីតិវិធី)។

²⁴ សូមអាន ដីកាសម្រេចស្តីពីថ្ងៃកំណត់ថ្ងៃបើកសវនាការ ដើម្បីប្រកាសសាលក្រម (ពេលវេលា) សំណុំរឿងលេខ ០០១/១៨-០៧-២០០៧-អវតក/អជសដ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង ចុះថ្ងៃទី៣០ មិថុនា ២០១០, ឯកសារលេខ E184 ។

ទៀតជាងពីរម៉ឺនប្រាំបីពាន់ (២៨០០០) នាក់ បានមកចូលរួមក្នុងពេលដំណើរការជំនុំជម្រះក្តី និង ប្រជាជនរាប់លាននាក់ផ្សេងទៀត បានតាមដានដំណើរការនេះតាមរយៈប្រព័ន្ធផ្សព្វផ្សាយព័ត៌មាន ជាអេឡិចត្រូនិកនានា²⁵។ សាលក្រម និងខ្លឹមសារក្នុងនេះ បានដាស់ស្មារតីធ្វើឱ្យមានការពិភាក្សា ដេញដោលជាសាធារណៈ មួយនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា និងនៅតាមទីកន្លែងដទៃទៀត²⁶។ លើសពីនេះ តុលាការនេះ គឺជាតុលាការដំបូងគេបង្អស់នៃតុលាការប្រភេទនេះដែលផ្តល់សិទ្ធិធ្វើជាភាគីដល់ជនរង គ្រោះទាំងឡាយនៃឧក្រិដ្ឋកម្ម និងបានសង្កត់ធ្ងន់អំពីការចូលរួមរបស់ជនរងគ្រោះនៅគ្រប់ដំណាក់កាល ទាំងអស់នៃដំណើរការនីតិវិធី។ មានជនរងគ្រោះរាប់ពាន់នាក់ ក្នុងឋានៈជាភាគីដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី ធ្វើជាដើមបណ្តឹង និងម្យ៉ាងទៀតថែមទាំងបានតាមដានលើដំណើរការនីតិវិធីសវនាការយ៉ាង ដិតដល់។ អាស្រ័យហេតុដូច្នោះ សហព្រះរាជអាជ្ញាសន្និដ្ឋានថាសវនាការផ្ទាល់មាត់ជាសាធារណៈ មួយលើបណ្តឹងសាទុក្ខនេះ នឹងជួយជម្រុញនូវការអនុវត្តដែលត្រូវបានបង្កើតឡើង និងបំរើដល់ផល ប្រយោជន៍នៃយុត្តិធម៌ ព្រមទាំងជម្រុញគោលដៅនានានៃការបង្កើតតុលាការនេះ។

១៣- បន្ថែមលើនេះ វិធានផ្ទៃក្នុង (វិធាន) របស់តុលាការនេះបានគ្រោងទុកជាមុនអំពីសវនាការផ្ទាល់មាត់ នៃរាល់បណ្តឹងសាទុក្ខទាំងអស់ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមចុងក្រោយ របស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង²⁷

²⁵ លេចក្តីប្រកាសព័ត៌មាននៃ អវតក ចុះថ្ងៃទី២៦ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០១០ ដែលអាចរកបានតាមគេហទំព័ររបស់ អវតក នៅអាសយដ្ឋាន “http://www.eccc.gov.kh/english/cabinet/press/162/20100726_Press_Release_Case_001_ENG.pdf” (ដែលរៀបរាប់ថា មានអ្នកចូលរួមចំនួន ២៨០០០នាក់ ដែលបានអញ្ជើញតាមដានដំណើរការសវនាការដែលផ្សាយចេញពីសាលសំរាប់សាធារណជន)។ សូមអានផងដែរនូវ ការវិវឌ្ឍន៍ថ្មីៗនៅអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញនៅក្នុងតុលាការកម្ពុជា របាយការណ៍របស់កម្មវិធីតាមដានតុលាការរបស់អង្គការ Open Society Justice Initiative (OSJI) ទីក្រុងញ៉ូវយ៉ក, ដែលអាចរកបានតាមគេហទំព័រ: “http://www.soros.org/initiatives/justice/focus/international_justice/articles_publications/cambodia_reports-20019002” (“ របាយការណ៍ OSJI ខែកញ្ញា ២០១០”) (ដែលនិយាយនៅត្រង់ទំព័រ៧ ថាមានប្រជាជនកម្ពុជាចំនួនរាប់លាននាក់បានមើលដំណើរការនៃដំណើរការជំនុំជម្រះក្តីដែលផ្សព្វផ្សាយតាមទូរទស្សន៍)។

²⁶ របាយការណ៍ OSJI ខែកញ្ញា ២០១០, ទំព័រ៤។

²⁷ សូមអាន វិធាន១០៩ នៃវិធានផ្ទៃក្នុង។

បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេក អិវ ហៅ ឌុច

នៅចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូល។ មានតែ “បណ្តឹងសាទុក្ខភ្លាមៗ[ឬលើបញ្ជាបន្ទាន់បង្ខំ]”

តែប៉ុណ្ណោះ ដែលអាចត្រូវបានធ្វើសេចក្តីសម្រេចនៅលើដីកាសន្និដ្ឋានជាលាយលក្ខណ៍អក្សរ²⁸។

១៤- វិធានបានបង្កើតនូវការសន្មតមួយ ដែលគាំទ្រដល់ការធ្វើសវនាការផ្ទាល់មាត់ទាំងនោះជាសាធារណៈ។

ដំណើរការនីតិវិធីអាចនឹងត្រូវបានធ្វើឡើងមួយផ្នែក ឬទាំងមូល ជាសាធារណៈ បើអង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូល កំណត់ថា ការធ្វើជាសាធារណៈនោះនឹងធ្វើឲ្យខូចដល់សណ្តាប់ធ្នាប់សាធារណៈ ឬក៏ដើម្បីហេតុផលការពារដល់ជនរងគ្រោះ និងសាក្សី²⁹។

១៥- គ្មានការខូចខាតនឹងត្រូវបានបង្កឡើងដល់សណ្តាប់ធ្នាប់សាធារណៈនោះទេ បើសិនជាបណ្តឹងសាទុក្ខ

នោះត្រូវបានបើកសវនាការជាសាធារណៈ។ ការការពារសាក្សី ឬជនរងគ្រោះ ដែលជាយថាហេតុមានលក្ខណៈដាច់ខាតត្រូវតែធ្វើដោយមានមិនបាន អាចនឹងត្រូវបានដោះស្រាយដោយការបើកសវនាការផ្នែកខ្លះ ជាសាធារណៈ ដែលពាក់ព័ន្ធយ៉ាងជាក់លាក់ជាមួយជនទាំងនោះ។ ដោយសារតែនេះគឺជាសវនាការដំបូងបង្អស់នៅចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលនោះ អង្គបុរេជំនុំជម្រះបានសម្រេចធ្វើសវនាការផ្ទាល់មាត់ជាសាធារណៈជាច្រើនលើករួចមកហើយ ដោយមានផ្នែកខ្លះដែលតាមតម្រូវការចាំបាច់ គឺបានធ្វើឡើង ជាសាធារណៈ³⁰ ។

១៦- អាស្រ័យហេតុនេះ សហព្រះរាជអាជ្ញា ស្នើដល់អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលសុំឲ្យបើកធ្វើសវនាការលើបណ្តឹងសាទុក្ខនេះជាសាធារណៈ។

²⁸ វិធាន១០៩.១ នៃវិធានផ្ទៃក្នុង។
²⁹ វិធាន១០៩.១ - ១០៩.៣ នៃវិធានផ្ទៃក្នុង។
³⁰ សាលដីកាសម្រេចលើបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍ប្រឆាំងនឹងដីកាសម្រេចស្តីពីការឃុំខ្លួន រៀង ធីរិទ្ធ សំណុំរឿងលេខ ០០២/១៩-០៩-២០០៧-អវតក-កសល (អបជ ០២) អង្គជំនុំជម្រះ ចុះថ្ងៃទី៩ កក្កដា ២០០៨ ឯកសារលេខ C20/I/27 កថាខណ្ឌទី៦។
បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្វេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

គ. បទដ្ឋាននៃការពិនិត្យឡើងវិញលើបណ្តឹងសាទុក្ខ

គ១. លក្ខណៈទូទៅ

- ១៧- វិធាន ១០៤.១ នៃវិធានផ្ទៃក្នុង ផ្តល់យុត្តាធិការដល់អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូល ក្នុងការធ្វើសេចក្តីសម្រេចលើបណ្តឹងសាទុក្ខប្រឆាំងនឹងសាលក្រម ដោយផ្អែកលើមូលដ្ឋានដូចតទៅ៖ ទី១) កំហុសលើបញ្ហាអង្គច្បាប់ដែលនាំឱ្យមោឃៈសាលក្រម ឬសេចក្តីសម្រេចនោះ ឬទី២) កំហុសនៃអង្គហេតុដែលនាំឱ្យសាលក្រមនោះមានភាពអយុត្តិធម៌។
- ១៨- នេះគឺជាបណ្តឹងសាទុក្ខលើកដំបូងអំពីសាលក្រម នៅចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូល ដោយផ្អែកតាមវិធាន ១០៤.១ នៃវិធានផ្ទៃក្នុង។ មិនមានសេចក្តីសម្រេចរបស់តុលាការណាដែលជាករណីយុត្តិសាស្ត្រសម្រាប់ឱ្យតុលាការនេះធ្វើការបកស្រាយលើបញ្ញត្តិច្បាប់នេះទេ។ ក៏ប៉ុន្តែវិធាន ១០៤.១ នៃវិធានផ្ទៃក្នុងឆ្លុះបញ្ចាំងឱ្យឃើញពីមាត្រា ២៥.១ នៃលក្ខន្តិកៈរបស់តុលាការព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិសម្រាប់អតីតប្រទេសយូហ្គោស្លាវី (“ICTY” និង “ច្បាប់លក្ខន្តិកៈតុលាការ ICTY” នីមួយៗរៀងៗខ្លួន)³¹។ វិធាន ១០៤.១ នៃវិធានផ្ទៃក្នុង ពីដំបូងបានចែងយ៉ាងទូលំទូលាយអំពីសិទ្ធិក្នុងការប្តឹងសាទុក្ខទៅអង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូល ដែលស្របគ្នាជាមួយនឹងការអនុវត្តរបស់កម្ពុជាដែលតាមរយៈនេះបណ្តឹងសាទុក្ខសឹងតែជាការធ្វើសវនាការសារជាថ្មីឡើងវិញ។ កាលពីថ្ងៃទី០៥ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ២០០៨ វិធាន ១០៤.១ នៃវិធានផ្ទៃក្នុង ត្រូវបានធ្វើវិសោធនកម្មនៅក្នុងកិច្ចប្រជុំពេញអង្គ ដើម្បីអនុញ្ញាតនូវទទ្ទឹករណ៍នានា សម្រាប់ការធ្វើបណ្តឹងសាទុក្ខ ដែលមានលក្ខណៈស្រដៀងគ្នានឹងបញ្ញត្តិដែលចែង

³¹ លក្ខន្តិកៈនៃតុលាការព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិសម្រាប់អតីតប្រទេសយូហ្គោស្លាវី (“លក្ខន្តិកៈតុលាការ ICTY”) មាត្រា២៥.១។
 បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង
 នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

នៅក្នុងច្បាប់លក្ខន្តិកៈតុលាការ ICTY ដែរ³²។ ហេតុដូច្នេះនេះ វិធាន១០៤.១ នៃវិធានផ្ទៃក្នុងគឺតំណាង
ឱ្យការសម្របខ្លួននៃនីតិវិធីរបស់កម្ពុជាឱ្យស្របតាមបទដ្ឋានអន្តរជាតិណា ដោយសារតែលក្ខណៈ
ពិសេសនៃករណីរឿង ដែលត្រូវបានជំនុំជម្រះដោយតុលាការនេះ។ ហេតុដូច្នេះទើបបានជាយុត្តិ
សាស្ត្រអន្តរជាតិដែលមកពីតុលាការ ICTY និងតុលាការដទៃទៀត អាចជួយដល់ការបកស្រាយ
លើវិធាន ១០៤.១ នេះ។

១៩- ដោយសារតែបណ្តឹងសាទុក្ខនេះ បានលើកឡើងតែកំហុសនានាផ្នែកច្បាប់ ដែលធ្វើឱ្យសាលក្រម
អស់សុពលភាព សហព្រះរាជអាជ្ញា គ្រាន់តែធ្វើការពិនិត្យអំពីយុត្តិសាស្ត្រពាក់ព័ន្ធនឹងបទដ្ឋាននៃ
ការពិនិត្យសាលក្រមឡើងវិញ នៅលើទង្វើករណីនានាស្តីពីកំហុសអង្គច្បាប់។ យោងតាមអង្គជំនុំ
ជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍នៃតុលាការ ICTY ភាគីមួយដែលបានលើកឡើងនូវការចោទប្រកាន់ពីកំហុស
មួយនៅក្នុងអង្គច្បាប់ ត្រូវតែកំណត់អត្តសញ្ញាណអំពីកំហុសដែលបានលើកឡើងចោទប្រកាន់នោះ
ដាក់បង្ហាញពីសំអាងច្បាប់នានាដែលគាំទ្រនូវការលើកឡើងអំពីការចោទប្រកាន់របស់ខ្លួន ហើយនិង
ធ្វើការពន្យល់ថាតើកំហុសនោះបានធ្វើឱ្យសាលក្រមអស់សុពលភាពយ៉ាងដូចម្តេច³³។ ការលើក
ឡើងអំពីការចោទប្រកាន់អំពីកំហុសមួយនៃអង្គច្បាប់ ដែលពុំមានលទ្ធភាពនៅក្នុងការផ្លាស់ប្តូរ
លទ្ធផលនៃសាលក្រមមួយទេនោះ អាចនឹងត្រូវបានច្រានចោលដោយឈរលើទង្វើករណីនោះ³⁴។
បន្ថែមលើនេះ សូម្បីតែសំអាងច្បាប់នានារបស់ដើមបណ្តឹងសាទុក្ខ មិនគ្រប់គ្រាន់នៅក្នុងការគាំទ្រ

³² នៅមុនពេលធ្វើវិសោធនកម្មកាលពីថ្ងៃទី៥ កញ្ញា ២០០៨, វិធាន១០៤.១ នៃវិធានផ្ទៃក្នុងមានខ្លឹមសារដូចតទៅ៖ “ អង្គជំនុំជម្រះតុលាការ
កំពូលត្រូវសម្រេចលើបណ្តឹងសាទុក្ខជំទាស់ទៅនឹងសេចក្តីសម្រេចរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង លើបញ្ហាអង្គហេតុ និងអង្គច្បាប់”។

³³ រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង *Galić*: សាលដីកា IT-98-29-A, អង្គជំនុំជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍ ICTY ថ្ងៃទី៣០ វិច្ឆិកា ២០០៦ (សាលដីកាលើករណី
របស់ *Galić*) កថាខណ្ឌទី ៧ ។

³⁴ សាលដីកាលើករណីរបស់ *Galić*: កថាខណ្ឌទី ៧ ។

ដល់បញ្ហាវិវាទអំពីកំហុសមួយនៃអង្គច្បាប់ក៏ដោយ ក៏អង្គជំនុំជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍នេះ អាចនឹងសន្និដ្ឋានបានថាវាមានកំហុសមួយខាងអង្គច្បាប់ ចំពោះហេតុផលផ្សេងៗទៀតបានដែរ³⁵។

គ. បទដ្ឋាននៃការពិនិត្យឡើងវិញនៅក្នុងការផ្តន្ទាទោស

២០- បណ្តឹងសាទុក្ខលើការផ្តន្ទាទោស គឺដូចគ្នានឹងបណ្តឹងសាទុក្ខនានាដែលជំទាស់នឹងសាលក្រមផ្សេងៗរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងដែរ គឺជាបណ្តឹងសាទុក្ខ ក្នុងន័យហ្មត់ចត់ដាច់ខាត (*stricto sensu*) បណ្តឹងសាទុក្ខទាំងនោះ មានលក្ខណៈជាការកែតម្រូវ និងពុំមែនជាការជំនុំជម្រះសារជាថ្មី (*de novo*) ទេ³⁶។ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមានឆន្ទានុសិទ្ធិយ៉ាងទូលំទូលាយ ក្នុងការកំណត់រកនូវការផ្តន្ទាទោសមួយដ៏ត្រឹមត្រូវ ក៏ព្រោះតែពួកគាត់ មានកាតព្វកិច្ចដើម្បីធ្វើអត្តបុគ្គលកម្ម (to individualise) លើទោសទាំងឡាយឱ្យសមស្របទៅនឹងកាលៈទេសៈរបស់ជនជាប់ចោទ និងស្ថានទម្ងន់នៃឧក្រិដ្ឋកម្មរបស់ខ្លួន³⁷។ ហេតុដូច្នោះ តាមវិធានទូទៅ តុលាការជាន់ខ្ពស់ នឹងមិនពិនិត្យមើលអំពីការផ្តន្ទាទោសសារជាថ្មីឡើងវិញទេ លើកលែងតែអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានប្រព្រឹត្តនូវ “កំហុសមួយដែលអាចវិនិច្ឆ័យបាន” នៅក្នុងការអនុវត្តនូវឆន្ទានុសិទ្ធិរបស់ខ្លួន ឬខកខានពុំបានអនុវត្តតាមច្បាប់ដែលនៅជាធរមាន³⁸។

២១- ដើម្បីបង្ហាញថា អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានប្រព្រឹត្តនូវកំហុសមួយដែលអាចវិនិច្ឆ័យបាន នៅក្នុងការអនុវត្តនូវឆន្ទានុសិទ្ធិរបស់ខ្លួន ដើមបណ្តឹងសាទុក្ខចាំបាច់ត្រូវតែពន្យល់បំភ្លឺថា ឬមួយអង្គជំនុំជម្រះ

³⁵ សាលដីកាលើករណីរបស់ *Galić* កថាខណ្ឌទី ៧ ។
³⁶ សាលដីកាលើករណីរបស់ *Galić* កថាខណ្ឌទី ៣៩៣ ។
³⁷ សាលដីកាលើករណីរបស់ *Galić* កថាខណ្ឌទី ៣៩៣ ។
³⁸ សាលដីកាលើករណីរបស់ *Galić* កថាខណ្ឌទី ៣៩៣ (លើកឡើងពី *រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Miodrag Jokić* សាលដីកាលើបណ្តឹងសាទុក្ខស្តីពីការផ្តន្ទាទោស IT-01-42/I-A អង្គជំនុំជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍ ICTY ថ្ងៃទី៣០ សីហា ២០០៥ កថាខណ្ឌទី ៨) ។
បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកស៊ាវ ហៅ ឌុច

សាលាដំបូងបានផ្តល់ទម្ងន់ទៅលើការពិចារណាទាំងឡាយដែលមិនសំខាន់ និងដែលពុំមានការពាក់ព័ន្ធ ដោយខកខានពុំបានផ្តល់ទម្ងន់អ្វីសោះ ឬខកខានមិនបានផ្តល់ទម្ងន់គ្រប់គ្រាន់ទៅលើការពិចារណាទាំងឡាយដែលមានការពាក់ព័ន្ធ ឬបានធ្វើនូវកំហុសមួយដ៏ធ្ងន់ណាស់អំពីអង្គហេតុដែលខ្លួនបានអនុវត្តនូវធានាសិទ្ធិរបស់ខ្លួន ឬមួយក៏ថាសេចក្តីសម្រេចរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងពុំសមហេតុផលសោះ ឬក៏ពុំត្រឹមត្រូវ រហូតដល់អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូល អាចនឹងមានលទ្ធភាពនៅក្នុងការទាញសេចក្តីសន្និដ្ឋានបានថា អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងប្រាកដជាខកខានពុំបានអនុវត្តនូវធានាសិទ្ធិរបស់ខ្លួនឱ្យបានត្រឹមត្រូវទេ³⁹។

ឃ. ឧទ្ទិសអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានប្រព្រឹត្តនូវការគោរពប្រឆាំងនឹងប្រព្រឹត្តិកម្មដែលអាចវិនិច្ឆ័យបាន នៅក្នុងការអនុវត្តនូវធានាសិទ្ធិនៃការផ្តន្ទាទោសរបស់ខ្លួនដោយបានដាក់ការផ្តន្ទាទោសមួយដែលស្តែងចេញមកពុំគ្រប់គ្រាន់

ឃ១. សេចក្តីសង្ខេប

២២- បន្ទាប់ពីបានរកឃើញយ៉ាងត្រឹមត្រូវថា ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខត្រូវទទួលខុសត្រូវចំពោះ “ឧក្រិដ្ឋកម្មជាក់ស្តែងនានាដែលមានលក្ខណៈដ៏គួរឱ្យរន្ធត់ និងសាហាវយង់ឃ្នង”⁴⁰ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានប្រព្រឹត្តនូវកំហុសមួយខាងអង្គច្បាប់ដែលបានធ្វើឱ្យសាលក្រមអស់សុពលភាព ដោយសារមិនបានផ្តល់ទម្ងន់ឱ្យបានគ្រប់គ្រាន់ទៅលើស្ថានទម្ងន់នៃឧក្រិដ្ឋកម្មនានានៅមន្ទីរ ស-២១ តួនាទីសំខាន់របស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ និងការចូលរួមប្រព្រឹត្តដោយស្ម័គ្រចិត្តនៅក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងនោះ ហើយនិង

³⁹ សាលដីកាលើករណីរបស់ Galic កថាខណ្ឌទី ៣៩៤ (លើកឡើងពី រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Babic សាលដីកាលើបណ្តឹងសាទុក្ខស្តីពីការផ្តន្ទាទោស IT-03-72-A អង្គជំនុំជម្រះសាលាខ្លួនរណ៍ ICTY ថ្ងៃទី១៨ កក្កដា ២០០៥ កថាខណ្ឌទី ៤៤ ។

⁴⁰ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ៥៩៧ ។

កាលៈទេសៈធ្ងន់ធ្ងរផ្សេងៗទៀត ដែលបានភ្ជាប់ទៅនឹងស្ថានភាពរបស់គាត់។ បន្ថែមលើនេះ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង បានដាក់ទម្ងន់ជ្រុលហួសទៅលើអ្វីដែលអង្គជំនុំជម្រះយល់ឃើញថាជា “ស្ថានសម្រាលដ៏សំខាន់” ដែលទៅតាមសេចក្តីសន្និដ្ឋានរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញាពុំបានបង្ហាញនៅ ក្នុងករណីនេះទេ។ សំខាន់បំផុតនោះ គឺបន្ទាប់ពីសំណើរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខនៅពេលចុងបញ្ចប់នៃ សវនាការដែលស្នើសុំឱ្យមានការលើកលែងការចោទប្រកាន់ នោះការភ្ជាក់ខ្លួន និងវិប្បដិសារីរបស់ គាត់ គឺត្រូវតែបានដាក់ឱ្យស្ថិតនៅក្នុងក្តីមន្ទិលសង្ស័យយ៉ាងខ្លាំង ។

២៣- អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង ក៏បានប្រព្រឹត្តនូវកំហុសធ្ងន់ ដោយការមិនពឹងផ្អែកទៅលើយុត្តិសាស្ត្រ អន្តរជាតិដែលបានសំអាង និងដែលបានពឹងផ្អែកដោយសហព្រះរាជអាជ្ញា ឬដែលតាមពិត *មានយ៉ាង ប្រគុក្ស (ex facie)* នៅក្នុងយុត្តិសាស្ត្រ ឬការអនុវត្តដែលពាក់ព័ន្ធ តាមរយៈការដាក់ពន្ធនាគារ សរុបចំនួនសាមសិបប្រាំ(៣៥)ឆ្នាំ⁴¹។ សាលក្រមពុំបានបញ្ជាក់ថា តើអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង បានឈានដល់តួលេខនេះយ៉ាងដូចម្តេចនោះទេ ឬថាតើសាលក្រមបានពឹងផ្អែកលើការវាយតម្លៃណា មួយដែលការផ្តន្ទាទោសស្រដៀងគ្នានេះ ត្រូវបានគេប្រើប្រាស់នៅក្នុងករណីនានាដែលមានទំហំ និង ភាពធ្ងន់ធ្ងរស្រដៀងគ្នា នៅចំពោះមុខតុលាការព្រហ្មទណ្ឌទាំងឡាយដែលធ្វើការកាត់សេចក្តីលើ ករណីស្រដៀងគ្នានេះ។ តួលេខដែលបានកំណត់ដោយឯកឯងនេះ ទោះបីជាបានឈានដល់តាម របៀបណាក៏ដោយ ក៏វាបានកើតឡើងដោយពុំគ្រប់គ្រាន់សម្រាប់ ឧក្រិដ្ឋកម្មនានាដែលត្រូវបានបង្ហាញ សក្តីកម្ម និងត្រូវបានចុងបណ្តឹងសាទុក្ខទទួលសារភាព ដែលតួលេខនេះបានធ្លាក់ចូលទៅក្នុងប្រភេទ ដ៏អាក្រក់បំផុតនៅចំពោះមុខតុលាការដែលមានធិតលក្ខណៈបែបដូច្នោះ។

⁴¹ សេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់សវនាការដេញដោលរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ដោយមានឧបសម្ព័ន្ធពី១-៥ សំណុំរឿងលេខ: ០០១/១៨-០៧- ២០០៧-អវតក/ អជសដ ថ្ងៃទី១១ វិច្ឆិកា ២០០៩ E159/9 (“សេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់សវនាការដេញដោល”) កថាខណ្ឌទី ៣៥៧-៤៧២ ។
បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង
នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

២៤- ដូចដែលធ្លាប់បានធ្វើនៅក្នុងសេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់សវនាការដេញដោលរួចមក សហព្រះរាជអាជ្ញាសន្និដ្ឋានថា ការផ្តន្ទាទោសដ៏ត្រឹមត្រូវរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង ដែលជាចំណុចចាប់ផ្តើមត្រូវតែជាប់ពន្ធនាគារអស់មួយជីវិត។ គឺមានតែបន្ទាប់ពីការពិចារណាអំពីរយៈពេលនៃការជាប់ពន្ធនាគារតែប៉ុណ្ណោះ ដែលអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមានសក្តានុពលនឹងធ្វើការពិចារណានៅក្នុងករណីសមស្របឲ្យមានការកាត់បន្ថយណាមួយដែលបណ្តាលមកពីស្ថានសម្រាល។ អាស្រ័យហេតុដូច្នោះជាខ្លឹមសារ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង បានចាប់យកការផ្តន្ទាទោសចំនួនសាមសិបប្រាំ (៣៥)ឆ្នាំ “ចេញពីផ្ទៃមួយដែលខុស”⁴² ។

២៥- សហព្រះរាជអាជ្ញា សូមស្នើឲ្យអង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូល ស្វែងរកថាតើ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង បានប្រព្រឹត្តនូវកំហុសមួយដែលអាចវិនិច្ឆ័យបាននៅក្នុងការឈានទៅដល់ការផ្តន្ទាទោសមួយដែលមានចំនួនសាមសិបប្រាំ(៣៥)ឆ្នាំ ហើយនិងថាបើយ៉ាងដូច្នោះមែន សូមស្នើឲ្យធ្វើការជំនួសវាដោយការផ្តន្ទាទោសមួយដែលត្រូវជាប់ពន្ធនាគារអស់មួយជីវិត ដោយមានស្ថានសម្រាលទោសដែលមានកំរិត ដូចដែលសហព្រះរាជអាជ្ញាបានដាក់ជាសេចក្តីសន្និដ្ឋានរួចមកហើយនៅពេលសវនាការនិងដូចដែលត្រូវបានបញ្ជាក់ឡើងវិញនៅក្នុងកថាខណ្ឌនានាដូចខាងក្រោមនេះ ។

ឃ.២. អង្គជំនុំជម្រះបានដាក់ទម្ងន់មិនគ្រប់គ្រាន់ចំពោះកាលៈទេសៈពាក់ព័ន្ធនានា

ឃ.២.១ ភាពធ្ងន់ធ្ងរនៃបទឧក្រិដ្ឋ

ឃ.២.១.១ ច្បាប់

⁴² សាលដីកាលើករណីរបស់ *Galić* កថាខណ្ឌទី ៤៥៥ ។
 បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង
 នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអិវ ហៅ ឌុច

២៦- នៅពេលធ្វើការផ្ដន្ទាទោស ជាដំបូងតុលាការអន្តរជាតិបាន បានពិនិត្យមើលទៅលើភាពធ្ងន់ធ្ងរនៃ បទល្មើសដែលជនជាប់ចោទបានប្រព្រឹត្ត⁴³។ កត្តានេះគឺជា “លក្ខណៈវិនិច្ឆ័យផ្នែកលើលទ្ធផលនៃការ សាកល្បងជាក់ស្ដែង” (litmus test) នៅពេលធ្វើការវាយតម្លៃអំពីការផ្ដន្ទាទោសដ៏ត្រឹមត្រូវ⁴⁴។ ភាពធ្ងន់ធ្ងរនៃបទឧក្រិដ្ឋ ត្រូវបានកំណត់តាមរយៈការពិនិត្យទៅលើលក្ខណៈនៃបទឧក្រិដ្ឋ និងតួនាទី របស់ជនជាប់ចោទនៅក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងនោះ។ នៅក្នុងរឿងក្តី Momir Nikolic អង្គជំនុំជម្រះ តុលាការកំពូលនៃតុលាការ ICTY បានបំបែក “ភាពធ្ងន់ធ្ងរនៃបទល្មើស” ឱ្យទៅជាការវាយតម្លៃ អំពីវិសាលភាព និងផលប៉ះពាល់នៃសកម្មភាពឧក្រិដ្ឋ (រួមមាន ចំនួនប្រជាជនដែលទទួលរងដោយ ឧក្រិដ្ឋកម្ម និងព្យសនកម្មដែលបង្កមកលើពួកគេ) ព្រមទាំងតួនាទីរបស់ជនជាប់ចោទនៅក្នុងការ ប្រព្រឹត្តិសកម្មភាពឧក្រិដ្ឋ (រួមមាន តួនាទីផ្លូវការរបស់គាត់ ព្រមទាំងធិតលក្ខណៈ និងកាលៈទេសៈ ដែលតួនាទីនោះត្រូវបានបំពេញ)⁴⁵។

២៧- នៅពេលវាយតម្លៃអំពីលក្ខណៈ និងវិសាលភាពនៃឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ តុលាការ អន្តរជាតិ យល់ឃើញថា ឧក្រិដ្ឋកម្មនៃការធ្វើទារុណកម្ម ការប្រហារជីវិត និងការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញ មានលក្ខណៈសាហាវយង់ឃ្នង ហើយសមនឹងទទួលបាននូវការផ្ដន្ទាទោសកម្រិតខ្ពស់។ ឧទាហរណ៍ ក្នុងការសម្រេចផ្ដន្ទាទោសកម្រិតខ្ពស់នៅក្នុងរឿងក្តី Nikolic តុលាការ ICTY បានដាក់ទម្ងន់គ្រប់ គ្រាន់ទៅលើវិសាលភាពនៃអំពើរបស់ Momir Nikolic រួមមាន ការទទួលខុសត្រូវឧក្រិដ្ឋកម្មរួម

⁴³ លក្ខន្តិកៈតុលាការ ICTY មាត្រា ២៤(២)។ លក្ខន្តិកៈនៃតុលាការឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិសម្រាប់រ៉ាន់ដា (“លក្ខន្តិកៈតុលាការ ICTR”) មាត្រា ២៣(២)។ លក្ខន្តិកៈនៃតុលាការពិសេសសម្រាប់សៀរ៉ាឡេអូន (“លក្ខន្តិកៈតុលាការ SCSL”) មាត្រា ១៩(២)។ លក្ខន្តិកៈទីក្រុងរ៉ូម មាត្រា ៧៨។

⁴⁴ រឿងក្តីរដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Dragan Nikolic សាលក្រមផ្ដន្ទាទោស IT-94-2-S របស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៃតុលាការ ICTY ចុះថ្ងៃទី១៨ ខែធ្នូ ឆ្នាំ២០០៣ (“សាលក្រមផ្ដន្ទាទោស Dragan Nikolic”) កថាខណ្ឌ ១៤៤។

⁴⁵ រឿងក្តីរដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Momir Nikolic សាលក្រមផ្ដន្ទាទោស IT-02-60/1-S របស់អង្គជំនុំជម្រះ សាលាដំបូងនៃ តុលាការ ICTY ចុះថ្ងៃទី២ ខែធ្នូ ឆ្នាំ២០០៣ (“សាលក្រមផ្ដន្ទាទោស Momir Nikolic”) កថាខណ្ឌ ១០៣។

ចំពោះការធ្វើទារុណកម្ម និងការប្រហារជីវិតជនជាតិបូស្នៀកាន់សាសនាអ៊ីស្លាមចំនួនប្រាំពីរពាន់ នាក់⁴⁶។ តុលាការបានដាក់ទម្ងន់បន្ថែមទៀតទៅលើអង្គហេតុដែលថាបទឧក្រិដ្ឋរបស់ Momir Nikolic រួមទាំងការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញ ដែលតុលាការយល់ឃើញថាជាបទឧក្រិដ្ឋធ្ងន់ធ្ងរយ៉ាងខ្លាំង⁴⁷។ តុលាការ ICTY បានធ្វើសេចក្តីសន្និដ្ឋានស្រដៀងគ្នាមួយនៅក្នុងរឿងក្តី Dragan Nikolic ដែលធ្វើ យុត្តិកម្មអំពីការផ្តន្ទាទោសកម្រិតខ្ពស់មួយ ដោយសារមានចំនួនជនរងគ្រោះយ៉ាងច្រើន និងអំពើ ឧក្រិដ្ឋដ៏ច្រើនដែលត្រូវបានប្រព្រឹត្តឡើង⁴⁸។ នៅក្នុងករណីនោះ ជនជាប់ចោទ បានសារភាពថាបាន ចូលរួមក្នុង ឬទទួលខុសត្រូវចំពោះ អំពើធ្វើទុក្ខបុកម្នេញ មនុស្សឃាត ការរំលោភសេពសន្ថវៈ និង ការធ្វើទារុណកម្មលើអ្នកជាប់ឃុំយ៉ាងជនជាតិបូស្នៀ នៅជំរុំឃុំយ៉ាងដែលស្ថិតនៅក្រោមអំណាច របស់គាត់⁴⁹។

២៨- នៅក្នុងរឿងក្តី Bisengimana តុលាការ ICTR យល់ឃើញថាឧក្រិដ្ឋកម្មនៃការសម្លាប់រង្គាល និង មនុស្សឃាត មានលក្ខណៈសាហាវយង់ឃ្នង ដែលសមនឹងទទួលបានការផ្តន្ទាទោសរយៈពេលយូរ⁵⁰។ តុលាការនេះ បានដាក់ទម្ងន់គ្រប់គ្រាន់ទៅលើសំអាងហេតុមួយ ដែលវិសាលភាពនៃបទឧក្រិដ្ឋបានដាក់ បញ្ចូលនូវការប្រហារជីវិតជនស៊ីវិលជាច្រើនពាន់នាក់⁵¹។ ចុងក្រោយ តុលាការបានកត់សម្គាល់ថា វិសាលភាព និងផលប៉ះពាល់នៃបទឧក្រិដ្ឋមិនត្រូវកំណត់ត្រឹមតែការប្រហារជីវិតប៉ុណ្ណោះទេ ប៉ុន្តែ រួមទាំងការធ្វើទារុណកម្មផ្លូវកាយ និងផ្លូវចិត្ត ដែលជនរងគ្រោះនៃសកម្មភាពឧក្រិដ្ឋបានទទួលរង⁵²។

⁴⁶ សាលក្រមផ្តន្ទាទោស Momir Nikolic កថាខណ្ឌ ១២១។
⁴⁷ សាលក្រមផ្តន្ទាទោស Momir Nikolic កថាខណ្ឌ ១០៥។
⁴⁸ សាលក្រមផ្តន្ទាទោស Dragan Nikolic កថាខណ្ឌ ២១៣។
⁴⁹ សាលក្រមផ្តន្ទាទោស Dragan Nikolic កថាខណ្ឌ ៦៥-១០៤។
⁵⁰ សាលក្រមលើរឿងក្តី Bisengimana កថាខណ្ឌ ១១២។
⁵¹ សាលក្រមលើរឿងក្តី Bisengimana កថាខណ្ឌ ១១២។
⁵² សាលក្រមលើរឿងក្តី Bisengimana កថាខណ្ឌ ១១៨។

បណ្តឹងសុំទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

២៩- នៅពេលដែលបទឧក្រិដ្ឋទាំងឡាយដែលត្រូវបានប្រព្រឹត្ត មានលក្ខណៈធ្ងន់ធ្ងរជាពិសេស ដូចនៅក្នុង ករណីរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខនោះ តុលាការឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិប្រកាសផ្តន្ទាទោសធ្ងន់ធ្ងរបំផុត ឲ្យសមទៅនឹងបទឧក្រិដ្ឋទាំងនោះ។ អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលនៃតុលាការ ICTY បានប្រកាស ផ្តន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារអស់មួយជីវិតលើ Stanislav Galic ដែលត្រូវបានផ្តន្ទាទោសចំពោះអំពើ ហិង្សាតាមរយៈការអនុវត្តនូវយុទ្ធនាការវាយប្រហារបាញ់ផ្តោងដោយកាំភ្លើងធំ និងពួនស្នាក់បាញ់ ប្រហារដែលបណ្តាលឲ្យមានការសម្លាប់ជនស៊ីវិលរាប់រយនាក់ និងបានផ្តន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារ រយៈពេល ៤០ឆ្នាំ លើ Milomir Stakic ដែលត្រូវបានរកឃើញថាទទួលខុសត្រូវចំពោះអំពើ មនុស្សឃាត និងការប្រហារជីវិតប្រជាជនជាង ១៧០០ នាក់⁵³។ អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលនៃ តុលាការ ICTR បានប្រកាសផ្តន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារអស់មួយជីវិតចំនួនបួន លើឈ្មោះ Clément Kayishema ដែលត្រូវបានរកឃើញថាមានពិរុទ្ធចំពោះអំពើប្រល័យពូជសាសន៍ និងផ្តន្ទាទោស ដាក់ពន្ធនាគារអស់មួយជីវិតចំនួនបីទៀតលើឈ្មោះ Mikaeli Muhimana ដែលត្រូវបានចោទ ប្រកាន់ពីបទប្រល័យពូជសាសន៍ រំលោភសេពសន្ថវៈ និងមនុស្សឃាត ដែលបណ្តាលឲ្យបាត់បង់ អាយុជីវិតជនជាតិទុតស៊ី(Tutsis) រាប់រយនាក់⁵⁴។ តុលាការ SCSL បានផ្តន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារ រយៈពេល ៥២ឆ្នាំ លើឈ្មោះ Issa Hassan Sesay ជាមេដឹកនាំស្តីទីនៃរណសិរ្សបង្រួបបង្រួម បដិវត្តសេវ៉ាឡេអូន ដែលត្រូវបានរកឃើញថាមានពិរុទ្ធចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ និង ឧក្រិដ្ឋកម្មសង្គ្រាមផ្សេងៗទៀត និងបានផ្តន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារ ៥០ឆ្នាំ លើឈ្មោះ Alex Tamba Brima ជាទាហាននៅក្នុងក្រុមប្រឹក្សាបដិវត្តន៍កងកម្លាំងប្រដាប់អាវុធ ដែលត្រូវបានរកឃើញថា

⁵³ សាលដីកាលើរឿងក្តី Galic ។ សាលដីកាលើរឿងក្តី Staki ។
⁵⁴ សាលដីកាលើរឿងក្តី Kayishema ។ សាលដីកាលើរឿងក្តី Muhimana ។

មានពិរុទ្ធចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ និងឧក្រិដ្ឋកម្មសង្រ្គាមផ្សេងៗទៀត រួមទាំង ឧក្រិដ្ឋកម្មនៃការប្រើប្រាស់ទាហានដែលជាកុមារ⁵⁵។

ប.២.១.២ លទ្ធផលរកឃើញ

៣០- អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៅក្នុងរឿងក្តីនេះ បានយល់ស្របជាមួយសហព្រះរាជអាជ្ញាថា នៅក្នុង ការផ្តឹងផ្តែងអំពើស្ថានទម្ងន់នៃឧក្រិដ្ឋកម្ម អង្គជំនុំជម្រះគួរពិចារណាអំពីតួនាទីរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ ក្នុងការប្រព្រឹត្តិបទឧក្រិដ្ឋ ផលវិបាកនៃបទឧក្រិដ្ឋចំពោះជនរងគ្រោះ និងក្រុមគ្រួសាររបស់ពួកគេ និងកាលៈទេសៈជាឯកត្តបុគ្គលរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ⁵⁶។ អង្គជំនុំជម្រះបានកត់សម្គាល់ថា ខ្លួនបាន រកឃើញថា ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ គឺជាអ្នកទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌចំពោះ “ឧក្រិដ្ឋកម្មនានា ដែលមាន លក្ខណៈសាហាវយង់ឃ្នង និងគួរឱ្យភ័យខ្លាច”⁵⁷។ អង្គជំនុំជម្រះបានរកឃើញថា ក្នុងឋានៈជាអនុ ប្រធាន និងក្រោយមកជាប្រធានមន្ទីរស-២១ ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខបានរៀបចំចាត់ចែង និងពង្រឹង ប្រព័ន្ធគ្រប់គ្រងមួយអស់រយៈពេលជាងបីឆ្នាំ ដែលបណ្តាលឱ្យមានការសម្លាប់ជីវិតមនុស្សមិនតិច ជាង ១២២៧២ នាក់ ហើយភាគច្រើនក្នុងចំណោមជនរងគ្រោះទាំងនោះ ត្រូវបានគេធ្វើទារុណកម្ម តាមលក្ខណៈជាប្រព័ន្ធផងដែរ⁵⁸។ ជនរងគ្រោះទាំងឡាយដែលមិនត្រូវបានគេសម្លាប់ ក៏បានស្លាប់ ដោយសារតែលក្ខខណ្ឌនៃការឃុំខ្លួន រួមមាន ការកើតជំងឺរាលដាលពាសពេញ កង្វះអាហារ និង ការរលីចាប់ផ្តុំកាយ និងផ្លូវចិត្ត និងការភ័យខ្លាចហួសប្រមាណ⁵⁹។ មានតែអ្នកជាប់ឃុំមួយចំនួន តូចតែប៉ុណ្ណោះដែលនៅរស់រានមានជីវិតពីមន្ទីរស-២១។ អ្នករស់រានមានជីវិតខ្លះក្នុងចំណោម

⁵⁵ សាលដីកាលើរឿងក្តី *Sesay* ។ សាលដីកាលើរឿងក្តី *Brima*។
⁵⁶ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៥៩៦។
⁵⁷ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៥៩៧។
⁵⁸ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៥៩៧។
⁵⁹ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៥៩៧។

អ្នករស់រានមានជីវិតពីមន្ទីរ ស-២១ទាំងនោះ បានផ្តល់សក្ខីកម្មផ្ទាល់នៅពេលសវនាការអំពីផលវិបាក
នៃឧក្រិដ្ឋកម្មដែលធ្វើឱ្យមានការឈឺចាប់ទាំងផ្លូវកាយ និងផ្លូវចិត្ត⁶⁰។ សាច់ញាតិ ក្រុមគ្រួសាររបស់
អ្នកជាប់ឃុំដែលបានស្តាប់ ក៏បានផ្តល់សក្ខីកម្មអំពីទុក្ខវេទនានិរាសព្រាត់ប្រាស់ ដែលជាបច្ច័យ
នៃឧក្រិដ្ឋកម្ម របស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខមកលើក្រុមគ្រួសាររបស់ពួកគេ⁶¹។

៣១- អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានរកឃើញថា ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខបានធ្វើការដោយមិនខ្លាចនឿយហត់
ដើម្បីធានាថា មន្ទីរស-២១ ដំណើរការប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាពតាមដែលអាចធ្វើទៅបាន ហើយ
គាត់បានធ្វើដូច្នោះដើម្បីបង្ហាញពីភក្តីភាពដ៏មោះមុតចំពោះថ្នាក់លើរបស់គាត់ និងមនោគមវិជ្ជាបក្ស
ដោយមិនបានគិតអំពីអ្នកជាប់ឃុំទាំងឡាយដែលគាត់បានមើលការខុសត្រូវនោះឡើយ⁶²។ ក្រោម
ការត្រួតត្រារបស់គាត់ ស-២១ បានក្លាយជាឧបករណ៍ប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាពខ្ពស់បំផុត នៃការធ្វើ
ទុក្ខបុកម្នេញក្នុងការលើកតម្កើងគោលនយោបាយឧក្រិដ្ឋ ដែលមានហេតុផលនយោបាយរបស់បក្ស
នៃការរើសអើង⁶³។ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានរកឃើញថា ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខគឺជាមនុស្សដែល
មានប្រាជ្ញាណ្ឌសរសៃ និងមានការអប់រំ ដែលបានយល់យ៉ាងច្បាស់អំពីចរិតលក្ខណៈនៃអំពើរបស់
គាត់នៅពេលនោះ⁶⁴។

ប.២.១.៣ ការភាន់ច្រឡំ

៣២- ការពិពណ៌នារបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង អំពីស្ថានទម្ងន់នៃឧក្រិដ្ឋកម្មរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ
ឆ្លុះបញ្ចាំងឱ្យឃើញថា ទាំងនេះគឺជាឧក្រិដ្ឋកម្មដែលស្ថិតនៅចំណុចកំពូលដ៏អាក្រក់បំផុត។ បទឧក្រិដ្ឋ

⁶⁰ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៥៩៨។

⁶¹ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៥៩៨។

⁶² សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៥៩៧។

⁶³ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៥៩៧។

⁶⁴ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៥៩៩។

នានាត្រូវបានប្រព្រឹត្តឡើងអស់រយៈពេលជាងបីឆ្នាំ ពីសំណាក់មេបញ្ជាការជំរុំដែលមានភាពវៃឆ្លាត
មានការលះបង់ និងដោយស្ម័គ្រចិត្ត។ បុរស ស្ត្រី និងកុមាររាប់ពាន់នាក់ គឺជាជនរងគ្រោះរបស់គាត់។
ផ្អែកទៅលើការរកឃើញថា ឧក្រិដ្ឋកម្មរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ គឺមានលក្ខណៈធ្ងន់ធ្ងរណាស់⁶⁵
អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង មានកំហុសក្នុងការមិនបានដាក់ទោសកម្រិតធ្ងន់បំផុតដែលអង្គជំនុំជម្រះ
អាចធ្វើបាន នៅក្រោមច្បាប់ អ.វ.ត.ក គឺទោសជាប់ពន្ធនាគារអស់មួយជីវិត។

៣៣- ការផ្តន្ទាទោស ត្រូវតែឆ្លុះបញ្ចាំងទាំងកាលៈទេសៈពិសេសនៃបទល្មើស និងតួនាទី ព្រមទាំងការ
ទទួលខុសត្រូវរបស់ជនជាប់ចោទ⁶⁶។ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងខកខានមិនបានកត់សម្គាល់អំពីយុត្តិ
សាស្ត្រអន្តរជាតិ ដែលបានលើកឡើងដោយសហព្រះរាជអាជ្ញាថា ស្ថានទម្ងន់នៃបទល្មើសគឺជាកត្តា
ដ៏សំខាន់ក្នុងការសម្រេចផ្តន្ទាទោស⁶⁷។ យុត្តិសាស្ត្រនេះបង្ហាញថា វាគឺជាកាតព្វកិច្ចរបស់អង្គជំនុំជម្រះ
សាលាដំបូង ដើម្បីធ្វើការកំណត់ជាបឋមអំពីកម្រិតទោស ដោយផ្អែកទៅលើភាពធ្ងន់ធ្ងរនៃបទឧក្រិដ្ឋ
និងស្ថានទម្ងន់ទោសផ្សេងៗទៀត។ តុលាការ ICTY បានសម្រេចថា “ស្ថានសម្រាលទោសអាចនាំ
ឱ្យមានការកែប្រែការផ្តន្ទាទោស ដែលនឹងត្រូវបានអនុវត្តទៅលើជនជាប់ចោទ”⁶⁸។ ដូច្នេះ គឺមានតែ
បន្ទាប់ពីការសម្រេចផ្តន្ទាទោសតែប៉ុណ្ណោះ ដែលអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង អាចពិចារណាទៅលើ
ស្ថានសម្រាលទោស ដែលអាចនាំឱ្យមានការកាត់បន្ថយទោស។ ទោះបីយ៉ាងណាក៏ដោយ ក្នុង
ករណីនេះ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានសម្រេចផ្តន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគាររយៈពេល ៣៥ឆ្នាំ ដោយ
មិនបានផ្តល់នូវការពន្យល់ណាមួយឡើយចំពោះចំណុចចាប់ផ្តើមរបស់ខ្លួន វិសាលភាពនៃការកាត់

⁶⁵ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦០០។
⁶⁶ សាលដីកាលើរឿងក្តី *Galic* កថាខណ្ឌ ៤០៩។
⁶⁷ សេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់សវនាការដេញដោល កថាខណ្ឌ ៣៦៨-៣៨៦។
⁶⁸ រឿងក្តីរដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង *Bralo* សាលក្រមផ្តន្ទាទោស IT-95-17 របស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៃតុលាការ ICTY
ចុះថ្ងៃទី៧ ខែធ្នូ ឆ្នាំ២០០៥ កថាខណ្ឌ ៤២។

26

បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង
នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

បន្ថយទោស និងស្ថានសម្រាលទោស ដែលអង្គជំនុំជម្រះបានយកមកពិចារណានៅក្នុងការធ្វើការ
កាត់បន្ថយនោះ។

៣៤- ក្រៅពីការសម្រេចដោយឯកឯងអំពីការផ្ដន្ទាទោសចំនួន ៣៥ឆ្នាំ នោះ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមិន
បានដាក់ទម្ងន់ទោសឱ្យបានគ្រប់គ្រាន់ទៅលើភាពធ្ងន់ធ្ងរជាសក្យានុម័តនៃឧក្រិដ្ឋកម្ម ចំពោះការធ្វើ
មនុស្សឃាត ការសម្លាប់រង្គាល ការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករ ការដាក់ក្នុងមន្ទីរឃុំឃាំង ការធ្វើទារុណកម្ម
ការរំលោភសេពសន្ថវៈ ការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដោយមូលហេតុនយោបាយ និងអំពើអមនុស្សធម៌ផ្សេងៗ
ទៀតដែលជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ ព្រមទាំងមនុស្សឃាតដោយចេតនា ទារុណកម្ម ឬ
ការប្រព្រឹត្តិដោយអមនុស្សធម៌ ការបង្កដោយចេតនាឱ្យមានរបួសធ្ងន់ធ្ងរ ឬឱ្យមានការឈឺចាប់ដល់
រាងកាយ និងសុខភាព ការដកហូតដោយចេតនាពីឈ្លើយសឹក ឬជនស៊ីវិល នូវសិទ្ធិទទួលបានការ
កាត់ទោសប្រកបដោយយុត្តិធម៌ និងប្រក្រតី និងការឃុំខ្លួនជនស៊ីវិលដោយខុសច្បាប់ ដែលជាការ
បំពារបំពានយ៉ាងធ្ងន់ធ្ងរទៅលើអនុសញ្ញាទីក្រុងហ្សឺណែវ។ ឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងនេះ តំណាងឱ្យមជ្ឈដ្ឋាន
ទាំងមូលនៃឧក្រិដ្ឋកម្មនានាដែលចុងបណ្តឹងសាទុក្ខអាចត្រូវបានចោទប្រកាន់ក្រោមច្បាប់ អ.វ.ត.ក។
អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងធានាឱ្យមានការផ្ដន្ទាទោសកម្រិតខ្ពស់បំផុត ប៉ុន្តែអង្គជំនុំជម្រះសាលា
ដំបូង ខកខានមិនបានដាក់ទោសកម្រិតនេះឡើយ។

ឃ. ២. ២ កាលៈទេសៈនីមួយៗរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ

ឃ. ២. ២. ១ ច្បាប់

៣៥- លក្ខន្តិកៈនៃតុលាការឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិផ្សេងៗទៀត ចែងថា “នៅក្នុងការដាក់ទោស អង្គជំនុំជម្រះ
សាលាដំបូង គួរតែពិចារណាលើកត្តានានា ដូចជា [...] កាលៈទេសៈនីមួយៗរបស់ជនជាប់ចោទ”⁶⁹។

⁶⁹ លក្ខន្តិកៈតុលាការ ICTY មាត្រា២៤(២)។ លក្ខន្តិកៈតុលាការ ICTR មាត្រា២៣(២)។ លក្ខន្តិកៈតុលាការSCSLមាត្រា ១៩(២)។
បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង
នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

ដូច្នោះនៅពេលធ្វើការពិនិត្យទៅលើតួនាទីរបស់ជនជាប់ចោទ តុលាការពិនិត្យលើភាពអត្តនាម័តរបស់
ជនជាប់ចោទ និងការរួមចំណែករបស់ពួកគេទៅនឹងឧក្រិដ្ឋកម្មនានា ដែលពួកគេត្រូវបានកាត់ទោស។

៣៦- តុលាការ ICTY បានបកស្រាយអំពីតួនាទីរបស់ជនជាប់ចោទថា មានសារៈសំខាន់ដែលពាក់ព័ន្ធនៅ
ក្នុងការអនុវត្តសកម្មភាពឧក្រិដ្ឋ។ វាមិនចាំបាច់ឡើយដែលជនជាប់ចោទត្រូវបានកាត់ទុកថាជាអ្នក
ទទួលខុសត្រូវខ្ពស់បំផុត ទាក់ទិននឹងសកម្មភាពឧក្រិដ្ឋចំពោះតួនាទីរបស់គាត់ ដើម្បីពិចារណាថាជា
ស្ថានទម្ងន់ទោសនៅក្នុងការផ្ដន្ទាទោសនោះ។ តាមពិត នៅក្នុងករណីយុត្តិសាស្ត្រតុលាការ ICTY
តួនាទីរបស់ជនជាប់ចោទ ដែលបានបំពេញការងារស្រដៀងគ្នាទៅនឹងតួនាទីរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ
ពោលគឺជាប្រធានជំរុំឃុំឃាំង ឬកាន់តួនាទីស៊ើបការណ៍សម្ងាត់ និងសន្តិសុខដ៏សំខាន់ត្រូវបាន
ពិចារណាថាជាស្ថានទម្ងន់ នៅក្នុងការផ្ដន្ទាទោសជនជាប់ចោទ។ ឧទាហរណ៍ នៅក្នុងរឿងក្តី *Dragan
Nikolic* តុលាការសម្រេចថា ការផ្ដន្ទាទោសជនជាប់ចោទគួរតែត្រូវបានបន្ថែមទៀត ដោយសារតែ
អង្គហេតុដែលថាគាត់បានកាន់តួនាទីជាមេបញ្ជាការនៅជំរុំឃុំឃាំង *Susica* ដែលនៅទីនោះគាត់
ទទួលបន្ទុកគ្រប់គ្រងបុគ្គលិក ដែលបានប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ រួមមាន ទារុណកម្ម
និងមនុស្សឃាត⁷⁰។ តុលាការបានរកឃើញថា បទល្មើសរបស់ *Dragan Nikolic* មានលក្ខណៈ
ធ្ងន់ធ្ងរជាង ពីព្រោះគាត់មិនត្រឹមតែអនុវត្តតាមបញ្ជាប៉ុណ្ណោះទេ ប៉ុន្តែថែមទាំងបានជួយជ្រោមជ្រែង
យ៉ាងសកម្មដល់សកម្មភាពឧក្រិដ្ឋ តាមរយៈការរៀបចំ និងសម្របសម្រួលក្នុងការឃុំខ្លួន និងប្រហារ
ជីវិតជនរងគ្រោះ និងដោយសារគាត់បានប្រព្រឹត្តបទឧក្រិដ្ឋ ប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាពតាមវិធីសាស្ត្រ
និងធ្វើឱ្យមានភាពភ័យខ្លាច ដែលបានបង្ហាញឱ្យឃើញនូវការមិនគោរពទាំងស្រុងចំពោះមនុស្ស

⁷⁰ សាលក្រមផ្ដន្ទាទោស *Dragan Nikolic* កថាខណ្ឌ ១៧៩។
បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង
នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

28

ជាតិ⁷¹។ នៅក្នុងរឿងក្តី *Momir Nikolic* តុលាការ ICTY បានសម្រេចថា នៅពេលដែលជនជាប់
ចោទកំពុងអនុវត្តបញ្ជារបស់ថ្នាក់លើគាត់ តួនាទីរបស់គាត់ជានិយាយការមេបញ្ជាការ និងជាប្រធាន
ផ្នែកសន្តិសុខ និងស៊ើបការណ៍សម្ងាត់ បានដាក់ឱ្យគាត់ស្ថិតនៅក្នុងតួនាទីមួយដែលមានអំណាច
ដូច្នោះហើយ គាត់បានដើរតួយ៉ាងសំខាន់មួយនៅក្នុងការអនុវត្ត “ប្រតិបត្តិការធ្វើមនុស្សឃាត”⁷²។
ដូច្នោះ តុលាការបានរកឃើញថា អង្គហេតុនេះគឺជាស្ថានទម្ងន់នៅក្នុងការផ្ដន្ទាទោស⁷³។ នៅក្នុង
រឿងក្តី *Jelisić* តុលាការ ICTY ក៏បានធ្វើយុត្តិកម្មផងដែរចំពោះទោសកម្រិតខ្ពស់ ដោយផ្អែកទៅ
លើការរកឃើញដែលថា “លក្ខណៈដ៏សាហាវបំផុតគ្មានមេត្តា ដែលការប្រហារជីវិតត្រូវបានធ្វើ
ឡើងនោះ បានបង្ហាញ [ថាជនជាប់ចោទបាន] ប្រព្រឹត្តបទឧក្រិដ្ឋរបស់គាត់ដោយក្តីពេញចិត្ត”⁷⁴។

៣៧- នៅក្នុងរឿងក្តី *Kambanda* តុលាការ ICTR យល់ឃើញថា តួនាទីជាអ្នកដឹកនាំរបស់ជនជាប់ចោទ
គឺជាស្ថានទម្ងន់មួយ⁷⁵។ នៅក្នុងរឿងក្តី *Bisengimana* តុលាការ ICTR បានលើកឡើងនូវករណី
មួយដែលជនជាប់ចោទ បានកាន់តួនាទីជាអ្នកដឹកនាំរបស់រដ្ឋាភិបាលក្នុងប្រទេសម្នាក់នៅក្នុងភូមិ
មួយ ដែលអ្នកប្រយុទ្ធប្បិទដែលស្ថិតនៅក្រោមអំណាចរបស់គាត់ បានសម្លាប់រដ្ឋាភិបាលជនស៊ីវិល
ទុកស៊ីមួយក្រុម⁷⁶។ ទោះបីជាគាត់មិនបានចូលរួម ឬក៏បញ្ជាឱ្យមានឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងនោះក៏ដោយ
តុលាការនៅតែយល់ឃើញថា គាត់បានដើរតួនាទីយ៉ាងសំខាន់មួយនៅក្នុងការប្រហារជីវិត ពីព្រោះ

⁷¹ សាលក្រមផ្ដន្ទាទោស *Dragan Nikolić* កថាខណ្ឌ ២១៣។
⁷² សាលក្រមផ្ដន្ទាទោស *Momir Nikolić* កថាខណ្ឌ ១៣៥។
⁷³ សាលក្រមផ្ដន្ទាទោស *Momir Nikolić* កថាខណ្ឌ ១៣៥។
⁷⁴ រឿងក្តីរដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង *Jelisić* សាលក្រម IT-95-10-T របស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង ចុះថ្ងៃទី១៤ ខែធ្នូ ឆ្នាំ១៩៩៩
 (“សាលក្រមលើរឿងក្តី *Jelisić* ”) កថាខណ្ឌ ១៣០-៣១។
⁷⁵ រឿងក្តីរដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង *Kambanda* សាលក្រមផ្ដន្ទាទោស ICTR-97-23-S របស់តុលាការសាលាដំបូងនៃតុលាការ
ICTR ចុះថ្ងៃទី៤ សីហា ឆ្នាំ១៩៩៨ (“សាលក្រមផ្ដន្ទាទោស *Kambanda*”) កថាខណ្ឌ ៦១-៦២។
⁷⁶ សាលក្រមលើរឿងក្តី *Bisengimana* កថាខណ្ឌ ១២០។

បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង
នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

ការខកខានរបស់គាត់មិនបានទប់ស្កាត់ពួកគេ បានរំលោភលើកាតព្វកិច្ចរបស់គាត់ក្នុងការការពារ សមាសភាពជនជាតិទុតស៊ីរបស់គាត់ ហើយភាពស្ងៀមស្ងាត់របស់គាត់ បានលើកទឹកចិត្តដល់អ្នក ប្រយុទ្ធហ្វិទ្ធុ អោយអនុវត្តឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងនោះ⁷⁷។ ដូច្នោះ តុលាការបានរកឃើញថា តួនាទីរបស់ ជនជាប់ចោទបានបង្ហាញយុត្តិកម្មចំពោះទោសកម្រិតខ្ពស់។

៣៨- ស្រដៀងគ្នានេះដែរ នៅក្នុងការសម្រេចអំពីកម្រិតនៃការផ្ដន្ទាទោស តុលាការឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិ ពិចារណាទៅលើ “អាយុ ការអប់រំ ស្ថានភាពសេដ្ឋកិច្ច និងសង្គមរបស់ពិរុទ្ធជន”⁷⁸។ លើសពីនេះ ទៀត តុលាការអន្តរជាតិ បានរកឃើញថា ការអប់រំកម្រិតខ្ពស់សិក្សារបស់ជនជាប់ចោទ គឺជា ស្ថានទម្ងន់ នៅក្នុងការផ្ដន្ទាទោស ពីព្រោះវាគួរតែអាចឱ្យគាត់យល់ដឹងអំពី “សេចក្ដីថ្លៃថ្នូរ និងតម្លៃ នៃជីវិតមនុស្ស និងដឹងអំពីតម្រូវការសម្រាប់ការរួមរស់នៅជាមួយគ្នាដោយសន្តិភាពរវាងសហគមន៍ និងសហគមន៍”⁷⁹ ព្រមទាំងទទួលស្គាល់នូវ “សារៈសំខាន់ និងផលវិបាកនៃអំពើរបស់គាត់”⁸⁰។

ឃ.២.២.២ លទ្ធផលរកឃើញ

៣៩- អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានរកឃើញថា ចុងបណ្ដឹងសាទុក្ខគឺជាមនុស្សដែលមានប្រាជ្ញាឈ្លាសវៃ និងមានការអប់រំ ដែលគាត់បម្រើការងារក្នុងតួនាទីជាអនុប្រធាន និងក្រោយមកជាប្រធានមន្ទីរស- ២១ បានយល់យ៉ាងច្បាស់អំពីចរិតលក្ខណៈនៃអំពើរបស់គាត់ និងឧក្រិដ្ឋកម្មនានាដែលគាត់បាន

⁷⁷ សាលក្រមលើរឿងក្តី *Bisengimana* កថាខណ្ឌ ១២០។
⁷⁸ វិធានស្តីពីនីតិវិធី និងការដាក់ភស្តុតាងនៃតុលាការឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិ (“វិធានស្តីពីនីតិវិធី និងការដាក់ភស្តុតាង នៃតុលាការ ICC”) វិធាន ១៤៥(១)(គ)។ នៅក្នុងវិធានស្តីពីនីតិវិធី និងការដាក់ភស្តុតាងនៃតុលាការ ICTY, ICTR និង SCSL កត្តានេះមិនត្រូវបានបញ្ជាក់ឱ្យបានច្បាស់លាស់ទេ។
⁷⁹ សាលក្រមលើរឿងក្តី *Bisengimana* កថាខណ្ឌ ១២០។
⁸⁰ រឿងក្តីរដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង *Brdanin* សាលក្រម IT-99-36-T អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៃតុលាការ ICTY ចុះថ្ងៃទី១ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ២០០៤ (“សាលក្រមលើរឿងក្តី *Brdanin*”) កថាខណ្ឌ ១១១៤។

បណ្ដឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

ប្រព្រឹត្តនៅមន្ទីរ ស-២១⁸¹។ គាត់បានធ្វើការដោយមិនខ្លាចនឿយហត់ដើម្បីធានាថាមន្ទីរស-២១ ដំណើរការប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាពតាមដែលអាចធ្វើទៅបាន ហើយគាត់បានធ្វើដូច្នោះ ដើម្បីបង្ហាញ ពីភក្តីភាពដ៏មោះមុតចំពោះថ្នាក់លើរបស់គាត់ និងមនោគមវិជ្ជារបស់បក្ស⁸²។

៤០- អ្នកជំនាញផ្នែកចិត្តសាស្ត្របានរកឃើញថា ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ “ជាមនុស្សវៃឆ្លាត មានការចងចាំ បានល្អ ព្រមទាំងមានការប្រយ័ត្នប្រយែង ម៉ឺងម៉ាត់ មានភាពល្អិតល្អន់ និងជាមនុស្សប៉ងលំនឹង ការងារ”⁸³។ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានយល់ស្របជាមួយនឹងការវាយតម្លៃនេះ ដោយវាបាន “បង្ហាញឱ្យអង្គជំនុំជម្រះបានឃើញនៅក្នុងអំឡុងពេលសវនាការ”⁸⁴ ផងដែរ។

៤១- អ្នកជំនាញផ្នែកចិត្តសាស្ត្រ បានពិពណ៌នា ហើយអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានកត់សម្គាល់យ៉ាង ត្រឹមត្រូវថា ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ ជាបុគ្គល “គ្មានមនោសញ្ចេតនាចំពោះអ្នកដទៃ” ដែលអាច “បង្កើត នូវយន្តការការពារដ៏រឹងមាំដែលជួយទប់ទល់គាត់មិនឱ្យមានប្រតិកម្មផ្លូវអារម្មណ៍ និងការប៉ះទង្គិច ខាងក្នុងខ្លួនដែលបណ្តាលមកពីតថភាពខាងក្រៅរបស់គាត់”⁸⁵។ ពួកគាត់បានពិពណ៌នា យន្តការ ទាំងនេះថា ជាមូលដ្ឋានអាចឱ្យចុងបណ្តឹងសាទុក្ខអាចចិញ្ចឹមបីបាច់ក្រុមគ្រួសាររបស់គាត់ ដោយ មិនមានការខ្វាយខ្វល់អំពីសេចក្តីស្តាប់របស់កុមារនៅមន្ទីរស-២១ ដែលស្ថិតនៅក្រោមការគ្រប់គ្រង របស់គាត់នោះទេ⁸⁶។ លើសពីនេះទៀត ដោយបានស្ថិតនៅក្រោមការជាប់ពន្ធនាគារដោយសារ មូលហេតុនយោបាយ⁸⁷ ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខអាចយល់ដឹងអំពីអំពើអមនុស្សធម៌ និងខុសសីលធម៌នៃ

⁸¹ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៥៩៩។
⁸² សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៥៩៧។
⁸³ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦១៥។
⁸⁴ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦១៥។
⁸⁵ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦១៤។
⁸⁶ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦១៤។
⁸⁷ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ១១៣។

បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

ការដាក់ក្នុងពន្ធនាគារ ការធ្វើទារុណកម្ម និងការប្រហារជីវិតក្រៅច្បាប់ទៅលើបុគ្គលដែលជាជនស្នូតត្រង់។ ប៉ុន្តែ គាត់មិនបានបង្ហាញពីភាពអាណិតអាសូរឡើយ ដោយអះអាងថា “ការងាររបស់ខ្ញុំផ្សេង ការងារគេផ្សេង”⁸⁸។

៤២- សាវតារបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខជាគ្រូបង្រៀនម្នាក់ ធ្វើឱ្យលក្ខណៈដ៏អាក្រក់នៃឧក្រិដ្ឋកម្មរបស់គាត់ខ្ពស់ឡើងទៀត និងបានបង្ហាញឱ្យឃើញថា គាត់បានក្បត់នូវសេចក្តីទុកចិត្តដែលសហគមន៍របស់គាត់មានចំពោះគាត់។ គាត់បានយល់អំពីអានុភាពនៃការអប់រំ ជាពិសេសមានឥទ្ធិពលទៅលើយុវជនក្មេងៗ។ នៅពេលសវនាការ អ្នកជំនាញបានផ្តល់សក្ខីកម្មថា ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ “បានទទួលនូវការបណ្តុះបណ្តាលអំពីចិត្តគុវិជ្ជា ហើយដែលក្នុងនោះហើយ ដែលអាចធ្វើឱ្យគាត់យល់មួយចំណែកដែរ អំពីបញ្ហាចិត្តសាស្ត្ររបស់កុមារ កុមារវ័យជំទង់ និងមនុស្សពេញវ័យ”⁸⁹។ បញ្ហានេះទាក់ទិនជាពិសេសនៅក្នុងបរិបទនៃការបំពាក់បំប៉នរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ ទៅលើកុមារ និងមនុស្សដែលមានវ័យក្មេង ដែលជាអ្នកយាម អ្នកសួរចម្លើយ អ្នកធ្វើទារុណកម្ម និងពេជ្ឈ្យាតនៅមន្ទីរស-២១ ដែលជាទិដ្ឋភាពដ៏អសីលធម៌បំផុតមួយនៃអំពើរបស់គាត់។

ឃ.២.២.៣ ការភាន់ច្រឡំ

៤៣- ដូច្នោះ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង មានវិការៈ ដោយការដាក់ទោសមិនបានត្រឹមត្រូវ និងមានលក្ខណៈស្រាល ទៅលើចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ ដោយមិនពិចារណាអំពីកាលៈទេសៈជាក់លាក់របស់គាត់នៅក្នុងការសម្រេចផ្តន្ទាទោសនោះ។ ដូចដែលបានគូសបញ្ជាក់ពីខាងលើ វាគឺជាកាតព្វកិច្ចរបស់អង្គជំនុំ

⁸⁸ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ១២២។
⁸⁹ ប្រតិចារឹកសវនាការ Fran-oise Sironi-Guilbard និង កា ស៊ុនបូណាត ចុះថ្ងៃទី៣១ ខែសីហា ឆ្នាំ២០០៩ ប្រតិចារឹក ៣៣។
បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកស៊ាវ ហៅ ឌុច

ជម្រះសាលាដំបូង ដើម្បីធ្វើការកំណត់ជាបឋមអំពីចំនួនទោស ដោយផ្អែកតែទៅលើភាពធ្ងន់ធ្ងរនៃ បទឧក្រិដ្ឋ កាលៈទេសៈរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ និងស្ថានទម្ងន់ផ្សេងៗទៀតប៉ុណ្ណោះ។ គឺមានតែ បន្ទាប់ពីការសម្រេចផ្តន្ទាទោសតែប៉ុណ្ណោះ ដែលអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងអាចពិចារណាទៅលើ ស្ថានសម្រាល។ ក្នុងករណីនេះ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង បានសម្រេចដោយឯកឯងក្នុងការផ្តន្ទា ទោសដាក់ពន្ធនាគាររយៈពេល៣៥ឆ្នាំ ដោយមិនបានផ្តល់នូវការបង្ហាញណាមួយឡើយចំពោះចំណុច ចាប់ផ្តើមរបស់ខ្លួន វិសាលភាពនៃការកាត់បន្ថយទោស និងស្ថានសម្រាល ដែលអង្គជំនុំជម្រះបាន យកមកពិចារណានៅក្នុងការធ្វើការកាត់បន្ថយនោះ។

ឃ. ២.៣ ស្ថានទម្ងន់

ឃ. ២.៣.១ ច្បាប់

៤៤- ដោយហេតុថាវិធានស្តីពីនីតិវិធី និងការដាក់ភស្តុតាងរបស់តុលាការឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិចែងអំពី ស្ថានទម្ងន់ជាច្រើន ដើម្បីឱ្យអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងយកមកពិចារណាក្នុងការផ្តន្ទាទោស⁹⁰ មាន ការចែងដ៏តិចតួចបំផុតនៅក្នុងវិធាននានារបស់តុលាការអន្តរជាតិផ្សេងៗទៀត⁹¹។ អង្គជំនុំជម្រះ សាលាដំបូង ជាទូទៅ រក្សានូវធនធានសិទ្ធិដ៏ធំធេងនៅក្នុងការពិចារណាទៅលើកត្តាអ្វីខ្លះ និងទម្ងន់ដាក់ ទៅលើកត្តាទាំងនោះ ចំពោះអង្គហេតុនៃករណីនីមួយៗ និងពិរុទ្ធភាពរបស់ជនជាប់ចោទ⁹²។

⁹⁰ លក្ខន្តិកៈទីក្រុងរ៉ូម មាត្រា ៧៨។ វិធានស្តីពីនីតិវិធី និងការដាក់ភស្តុតាងនៃតុលាការ ICC មាត្រា ១៤៥(២)។
⁹¹ លក្ខន្តិកៈតុលាការ ICTY មាត្រា ២៤។ លក្ខន្តិកៈតុលាការ ICTR មាត្រា ២៣។ លក្ខន្តិកៈតុលាការ SCSL មាត្រា ១៩។ វិធានស្តីពីនីតិវិធី និងការដាក់ភស្តុតាងនៃតុលាការឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិសម្រាប់អតីតយូហ្គោស្លាវី (“វិធានស្តីពីនីតិវិធី និងការ ដាក់ភស្តុតាងនៃតុលាការ ICTY”) វិធាន ១០១។ វិធានស្តីពីនីតិវិធី និងការដាក់ភស្តុតាង តុលាការឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិសម្រាប់ ហ្វ្លែនដា, (“វិធានស្តីពីនីតិវិធី និងការដាក់ភស្តុតាងនៃតុលាការ ICTR”) វិធាន ១០១។ វិធានស្តីពីនីតិវិធី និងការដាក់ភស្តុតាង តុលាការពិសេសសម្រាប់សៀរ៉ាឡេអូន (“វិធានស្តីពីនីតិវិធី និងការដាក់ភស្តុតាងនៃតុលាការ SCSL”) វិធាន ១០១។
⁹² រឿងក្តីរដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង *Blaskic* សាលក្រម IT-95-14-A របស់អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលនៃតុលាការ ICTY ចុះថ្ងៃ ៣០ មិថុនា ២០០១ បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

ឃ. ២.៣.២ លទ្ធផលរកឃើញ

- ៤៥- នៅក្នុងសាលក្រមរបស់ខ្លួន អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង បានយល់ស្របជាមួយសហព្រះរាជអាជ្ញាថា អង្គជំនុំជម្រះ អាចពិចារណាលើកត្តាមួយចំនួននៃស្ថានទម្ងន់ទោស ដូចខាងក្រោមនៅពេលសម្រេច អំពីទោសរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ ៖ (១) ការបំពានលើសិទ្ធិអំណាច ឬមុខនាទីជាផ្លូវការរបស់ចុង បណ្តឹងសាទុក្ខ (២) ភាពយោរយោព្រៃផ្សៃនៃឧក្រិដ្ឋកម្មនានារបស់គាត់ (៣) ភាពគ្មានទីពឹងនៃជន រងគ្រោះ និង (៤) ចេតនាវិសេសដើម្បីប្រព្រឹត្តបទឧក្រិដ្ឋ^{៩៣}។
- ៤៦- អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានរកឃើញថា ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខបានអនុវត្តសិទ្ធិអំណាចរបស់ខ្លួន ដោយ ការបំពាក់បំប៉នមនោគមវិជ្ជា ការបង្រៀន និងការគ្រប់គ្រងទៅលើបុគ្គលិកក្នុងការប្រព្រឹត្តិឧក្រិដ្ឋកម្ម ប្រឆាំងនឹងអ្នកជាប់ឃុំនៅមន្ទីរស-២១^{៩៤}។ អង្គជំនុំជម្រះបានរកឃើញទៀតថា បុគ្គលិកមន្ទីរស-២១ ជាច្រើនមានវ័យក្មេងៗ និងត្រូវបានបំពុលស្មារតីដោយការតម្រូវឱ្យក្មេងៗទាំងនោះប្រព្រឹត្តិអំពើ យ៉ាងសាហាវព្រៃផ្សៃបំផុតទៅលើអ្នកជាប់ឃុំ^{៩៥}។ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង បានកត់សម្គាល់ថា ទោះបីជាអង្គជំនុំជម្រះបានផ្តន្ទាទោសចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ ដោយផ្អែកទៅលើទម្រង់នៃការទទួលខុស ត្រូវដោយផ្ទាល់របស់គាត់ចំពោះបទល្មើសជាច្រើនក៏ដោយក៏ត្រូវបានផ្តន្ទាទោសជាថ្នាក់លើរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ ទៅលើកម្មាភិបាលមន្ទីរស-២១ ដែលបង្កើតបានជាផ្នែកមួយនៃស្ថានទម្ងន់ទោសចំពោះបទឧក្រិដ្ឋ ទាំងនោះដែរ^{៩៦}។

ទី២៩ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០០៤ កថាខណ្ឌ ៦៨៥។ រឿងក្តីរដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Jelusic សាលក្រម IT-95-10-A របស់អង្គជំនុំជម្រះ តុលាការកំពូលនៃតុលាការ ICTY ចុះថ្ងៃទី៥ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០០១ (“សាលដីកាលើរឿងក្តី Jelusic”) កថាខណ្ឌ ១០០។

^{៩៣} សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦០១។
^{៩៤} សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦០២។
^{៩៥} សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦០២។
^{៩៦} សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦០២។

- ៤៧- អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានរកឃើញថា បទឧក្រិដ្ឋជាច្រើនដែលប្រព្រឹត្តនៅមន្ទីរស២១ ត្រូវបានប្រព្រឹត្តដោយមានលក្ខណៈឃោរឃៅ⁹⁷។ អ្នកជាប់ឃុំគឺជាកម្មវត្ថុនៃការប្រើប្រាស់វិធីធ្វើទារុណកម្មដ៏ព្រៃផ្សៃ ហើយក្នុងករណីខ្លះត្រូវបានគេវាយរហូតដល់ស្លាប់⁹⁸។ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង យល់ឃើញយ៉ាងត្រឹមត្រូវថា ចំនួនជនរងគ្រោះនៃបទឧក្រិដ្ឋទាំងនេះនៅមន្ទីរស២១ មានមិនតិចជាង ១២២៧៣ នាក់ ឡើយ ដែលជាកត្តាមួយនៃស្ថានទម្ងន់ទោសបន្ថែមទៀត⁹⁹។
- ៤៨- អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានរកឃើញផងដែរថា អ្នកជាប់ឃុំនៅមន្ទីរស២១ ដែលរួមមានកុមារសហព័ទ្ធ និងសមាជិកក្រុមគ្រួសារផ្សេងទៀតរបស់អ្នកជាប់ឃុំ គឺមិនមានលទ្ធភាពការពារខ្លួនហើយដោយនឹងទទួលបានការរំលោភបំពាន¹⁰⁰។ ក្នុងអំឡុងពេលជាប់ឃុំ ការរស់នៅរបស់អ្នកជាប់ឃុំទាំងនោះ គឺស្ថិតនៅក្រោមការយាមកាមដោយរួមបញ្ចូលទាំងការកំណត់ថ្លៃ និងវិធីសាស្ត្រនៃការសម្លាប់ផងដែរ¹⁰¹។
- ៤៩- អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានពិចារណាផងដែរថា លើកលែងតែបទល្មើសការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដែលជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ (ចំពោះបទល្មើសការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញនេះ ចេតនានៃការរើសអើងគឺជាធាតុផ្សំផ្នែកច្បាប់មួយដ៏សំខាន់) ចេតនារើសអើងនៅក្នុងការប្រព្រឹត្តិបទឧក្រិដ្ឋ អាចត្រូវបានពិចារណាជាស្ថានទម្ងន់ទោសក្នុងការផ្តន្ទាទោស¹⁰²។ ដោយផ្អែកទៅលើរឿងក្តី Simic អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងយល់ឃើញថា ចេតនាដូច្នោះអាចទាញចេញពីកាលៈទេសៈផ្សេងៗនៃបទឧក្រិដ្ឋ

⁹⁷ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦០៣។
⁹⁸ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦០៣។
⁹⁹ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦០៣។
¹⁰⁰ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦០៤។
¹⁰¹ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦០៤។
¹⁰² សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦០៥។

បណ្តឹងសុំទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

ដែលចុងបណ្តឹងសាទុក្ខបានដឹងច្បាស់ និងបានចូលរួមប្រព្រឹត្តនៅក្នុងប្រព័ន្ធនៃការរើសអើងដោយ
មូលហេតុនយោបាយនោះ¹⁰³។ អង្គជំនុំជម្រះបានរកឃើញថា ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ បានប្រព្រឹត្តអំពើ
ឧក្រិដ្ឋដោយមានចេតនារើសអើងជាក់លាក់ផ្អែកទៅលើឋានៈ និងការប្រឆាំងផ្នែកនយោបាយរបស់
ជនរងគ្រោះដែលត្រូវបានគេយល់ឃើញថាជាសត្រូវរបស់បក្សកុម្មុយនិស្តកម្ពុជា។

ប.២.៣.៣ ការភាន់ច្រឡំ

៥០- ក្រោយពីបានវាយតម្លៃលើស្ថានទម្ងន់ទោស ដោយផ្អែកលើកត្តាទាំងឡាយដែលសហព្រះរាជអាជ្ញា
បានស្នើឡើង អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងខកខានមិនបានផ្តល់ទម្ងន់ឱ្យបានគ្រប់គ្រាន់លើស្ថានទម្ងន់
ទោសទាំងនេះ។ ដោយសារហេតុនេះ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងខកខានមិនបានភ្ជាប់ឧក្រិដ្ឋកម្ម
របស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខឱ្យសមនឹងគោលបំណងដ៏ឧក្រិដ្ឋនៅក្នុងរង្វង់នៃឧក្រិដ្ឋកម្ម និងភាពធ្ងន់ធ្ងរ
ដែលមិនអាចសមនឹងទទួលនូវស្ថានសម្រាលទោស ដែលមាននៅក្នុងរឿងក្តីនេះ។

ប.២.៣.៣.១ ការបំពានអំណាច

៥១- អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងខកខានមិនបានផ្តល់ទម្ងន់អោយបានគ្រប់គ្រាន់លើស្ថានទម្ងន់ទោស ដែល
បង្ហាញថា ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខបានបំពានអំណាចតាមព្រឹត្តិហេតុ និងតាមផ្លូវច្បាប់របស់ខ្លួន ដោយ
ចេតនា និងដោយជាក់ស្តែង ចាប់តាំងពីពេលកកើត ស-២១ ក្នុងឋានៈខ្លួនជាអនុលេខា រហូតដល់ថ្ងៃ
ខ្លួនរត់ចេញពី ស-២១ ក្នុងឋានៈជាលេខា ស-២១។ ក្នុងឋានៈខ្លួនជាប្រធានជាផ្លូវការនៃមន្ទីរស-២១
ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខមានការទទួលខុសត្រូវធានាឱ្យមានការការពារក្នុងលក្ខណៈមនុស្សធម៌ និងតាម

¹⁰³ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦០៥ (ដកស្រង់រឿងក្តីរដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Simic សាលក្រម IT-95-9-T អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង
នៃតុលាការ ICTY ចុះថ្ងៃទី១៧ ខែតុលា ឆ្នាំ២០០៣ កថាខណ្ឌ ៥១)។

ផ្លូវច្បាប់ជាចាំបាច់ដល់អ្នកជាប់ឃុំដែលស្ថិតនៅក្រោមការត្រួតពិនិត្យរបស់ខ្លួន មិនថាពួកគេជា
 ប្រជាជនកម្ពុជា ជាល្មើយសឹក ឬជាជនបរទេសឡើយ។ ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខពិតជាខកខានមិនបាន
 អនុវត្តអំណាចរបស់ខ្លួន ក្នុងការរារាំងការរំលោភបំពានសិទ្ធិមនុស្សជាសារវ័ន្តលើអ្នកទោស និងក្នុង
 ការដាក់ទណ្ឌកម្មលើបុគ្គលិកក្រោមបង្គាប់របស់ខ្លួន ដែលបានរំលោភបំពានបែបនេះ។ ផ្ទុយមកវិញ
 ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខបែបជាប្រើប្រាស់អំណាចរបស់ខ្លួនជួយបង្កើត និងរៀបចំមន្ទីរឃុំឃាំងមួយដ៏
 សាហាវយោរយៅ និងគួរឱ្យព្រឺក្បាល នៅក្នុងប្រវត្តិសាស្ត្រទំនើប។ ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខបានប្រើ
 ប្រាស់អំណាចរបស់ខ្លួនគ្រប់របៀបទាំងអស់ដែលខ្លួនអាចធ្វើទៅបានមកលើអ្នកទោស ដោយមិន
 ផ្តល់ការការពារដល់ពួកគេ។ ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខបានប្រើប្រាស់អំណាចនោះមកបង្អាតបង្រៀនអ្នក
 សួរចម្លើយឱ្យចេះធ្វើទារុណកម្ម និងរំលោភបំពានលើអ្នកទោស ឱ្យចេះកំណត់មុខសញ្ញាឱ្យបាន
 ច្រើនដើម្បីចាប់ខ្លួន និងឱ្យចេះកាប់សម្លាប់ក្នុងវិធីមួយដែលមានប្រសិទ្ធភាព និងសម្ងាត់។ ភស្តុតាង
 ជាច្រើនដែលមានលក្ខណៈមិនអាចប្រកែកបាន និងមានចេតនា ដែលចុងបណ្តឹងសាទុក្ខបានបំពាន
 អំណាចដែលខ្លួនមាននៅ ស-២១¹⁰⁴។

ប. ២. ៣. ៣. ២ ភាពគ្មានធម៌មេត្តាចំពោះជនរងគ្រោះ

៥២- អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង ខកខានមិនបានផ្តល់ទម្ងន់ឱ្យបានគ្រប់គ្រាន់លើស្ថានទម្ងន់ទោសដែលបង្ហាញ
 អំពីភាពគ្មានធម៌មេត្តាចំពោះអ្នកទោសណាម្នាក់ ដោយរួមទាំងកូនក្មេង នៅស -២១។ តាមរយៈ
 ភស្តុតាងបង្ហាញនាពេលសវនាការ គុកនេះគឺពិតជាមន្ទីរសម្រាប់ពិយាដ និងធ្វើទារុណកម្មដ៏ធំមួយ
 ដែលលទ្ធភាពប្រតិបត្តិការងារក្នុងលក្ខណៈដ៏សាហាវ និងគួរឱ្យភ័យខ្លាច ដោយគ្មានស្រាកស្រាន។
 វិធីធ្វើទារុណកម្មជាច្រើនបែបបានយកមកប្រើប្រាស់ក្នុងលក្ខណៈប្រព័ន្ធ ដែលភាគច្រើនរួមមាន

¹⁰⁴ សេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់សវនាការដេញដោល កថាខណ្ឌ ៣៩១-៣៩២។
 បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង
 នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

ការបង្កឱ្យមានរបួស និង/ឬ ការឈឺចាប់ខ្លាំងលើរូបរាងកាយ ព្រមទាំងការបង្កឱ្យមានការភ័យខ្លាច ការបន្ទាបបន្ថោក និងការបង្កឱ្យមានការតក់ស្លុតខាងផ្លូវចិត្តយ៉ាងធ្ងន់ធ្ងរ។ ការធ្វើទារុណកម្មបាន បណ្តាលរហូតដល់ស្លាប់ជាច្រើនករណី ហើយអ្នកដែលត្រូវបានគេចាប់ខ្លួនយកទៅស-២១ ភាគច្រើន ប្រហែលជាបានដឹងតិចតួចណាស់អំពីទីកន្លែងដែលខ្លួនត្រូវទៅ និងហេតុផលពិតប្រាកដនៃការចាប់ ខ្លួន។ ប៉ុន្តែក្នុងពេលខ្លួនរងការធ្វើបាប ទារុណកម្ម និងជាប់ឃុំឃាំង ជនរងគ្រោះជាច្រើនទំនងជា បានដឹងអំពីជោគវាសនាដែលបានរង់ចាំខ្លួន មុនពេលខ្លួនត្រូវបានគេយកទៅសម្លាប់ចោល។ អ្នកទោស ដែលមានសមាជិកគ្រួសារត្រូវបានគេចាប់ខ្លួនផងដែរនោះ ទំនងជាបានដឹងអំពីជោគវាសនាដែលបាន រង់ចាំមនុស្សជាទីស្រឡាញ់របស់ខ្លួនដូចគ្នា។ ការដឹងដូច្នេះបាននាំឱ្យមានភាពអស់សង្ឃឹម ការប៉ះ ទង្គិចផ្លូវចិត្ត និងការឈឺចាប់ខាងផ្លូវអារម្មណ៍ បន្ថែមលើការឈឺចាប់ខាងផ្លូវកាយដែលទទួលរង ដោយសារស្ថានភាពអមនុស្សធម៌ និងការធ្វើទារុណកម្ម។ ទាំងអស់នេះហើយជាស្ថានទម្ងន់ទោស យ៉ាងពិតប្រាកដ។ ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខបានរៀបចំ ប្រព្រឹត្ត តាមដាន និងអនុញ្ញាតឱ្យមានភាពសាហាវ បែបនេះបន្តកើតមាននៅគ្រប់ដំណាក់កាលដែលអ្នកទោសបានឆ្លងកាត់ ស-២១ ក្នុងរយៈពេលជាង បីឆ្នាំ¹⁰⁵។

ប. ២. ៣. ៣. ៣ ភាពងាយរងគ្រោះ និងភាពគ្មានទីពឹងរបស់ជនរងគ្រោះ

៥៣- អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង ខកខានមិនបានផ្តល់ទម្ងន់ឱ្យបានគ្រប់គ្រាន់លើស្ថានទម្ងន់ទោសដែល បង្ហាញអំពីភាពងាយរងគ្រោះ និងភាពគ្មានទីពឹងរបស់អ្នកទោសនៅមន្ទីរស-២១ ដែលជោគវាសនា របស់ពួកគេស្ថិតនៅក្នុងកណ្តាប់ដៃរបស់អ្នកដែលចាប់ខ្លួន និងដែលត្រូវបានគេដកហូតនូវសិទ្ធិមនុស្ស ជាមូលដ្ឋានរបស់ខ្លួន។ ពួកអ្នកទោសត្រូវបានគេបន្ទាបន្ថោក ធ្វើទារុណកម្ម មិនផ្តល់អាហារគ្រប់

¹⁰⁵ សេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់សវនាការដេញដោល កថាខណ្ឌ ៣៩៦ - ៣៩៨។
 បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច 38

គ្រាន់ និងបង្ហាងនៅក្នុងបរិស្ថានដែលពោរពេញដោយជម្ងឺ។ ជាធម្មតា សហព័ទ្ធ កូនៗ និងសមាជិក គ្រួសារដទៃទៀតរបស់អ្នកទោសត្រូវបានគេចាប់ខ្លួន ឃុំខ្លួន និងសម្លាប់។ ពួកគេទាំងអស់ត្រូវបាន ដាក់ឃុំនៅក្នុងស្ថានភាពអមនុស្សធម៌ និងគួរឱ្យស្អប់ខ្ពើម ដោយឆ្នាំកាន់អាវុធចាំយាមជាប្រចាំ។ ចុង បណ្តឹងសាទុក្ខបានដឹងទាំងស្រុងនូវលក្ខខណ្ឌឃុំខ្លួនដ៏អមនុស្សធម៌ ភាពភ័យខ្លាចគ្មានស្រាកស្រាន ទារុណកម្ម និងការកាប់សម្លាប់នេះជាហូរហែរមក ប៉ុន្តែមិនដែលបង្ហាញក្តីមេត្តាធម៌ មិនបានចាត់ វិធានការដើម្បីធ្វើឱ្យការឈឺចាប់របស់ជនរងគ្រោះធ្ងន់ស្បើយ ហើយបែរជានៅតែបន្តប្រព្រឹត្តនូវ ឧក្រិដ្ឋកម្មរបស់ខ្លួនដដែល¹⁰⁶។

ឃ. ខ. គ. ឃ. ៤ ការប្រព្រឹត្តិឧក្រិដ្ឋកម្មដោយមានចេតនាវើសអើង

៥៤- នៅពេលដែលអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានកាត់ទោសចុងបណ្តឹងសាទុក្ខពីបទឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹង មនុស្សជាតិ ចំពោះតែការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងខកខានមិនបានពិចារណាលើ ស្ថានទម្ងន់ទោសនៃចេតនាវើសអើងនៃអំពើមនុស្សឃាត ការសម្លាប់រង្គាល ការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករ ការដាក់ក្នុងមន្ទីរឃុំឃាំង ការធ្វើទារុណកម្ម ការរំលោភសេពសន្ថវៈ និងអំពើអមនុស្សធម៌ផ្សេង ទៀត ទោះបីជាអង្គហេតុទាំងឡាយ ដែលជាមូលដ្ឋានលើចេតនាចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងនេះបានបង្ហាញ នាពេលសវនាការក៏ដោយ¹⁰⁷។ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងខកខានមិនបានពិចារណាថា ចុងបណ្តឹង សាទុក្ខបានប្រព្រឹត្តិឧក្រិដ្ឋកម្មរបស់ខ្លួនដោយមានចេតនាវើសអើងជាក់លាក់ ដោយសារតែទស្សនៈ នយោបាយរបស់ជនរងគ្រោះ (ឧទាហរណ៍ ចំពោះអ្នកទោសទាំងឡាយណាដែលត្រូវបានគេយល់ ថាបានប្រឆាំងនឹងទស្សនៈនយោបាយរបស់របបនោះ) និងដោយសារតែជាតិពិន្ទុ និង សញ្ជាតិ

¹⁰⁶ សេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់សវនាការវេញដោល កថាខណ្ឌ ៤០២ - ៤០៣។

¹⁰⁷ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦០៥។

បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

(ឧទាហរណ៍ ចំពោះអ្នកទោសវៀតណាម)។ ការបង្អាក់បង្រៀន និងការអប់រំអ្នកស្លូតថ្លើយ និង បុគ្គលិកនានា ដោយចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ រួមទាំងចំណាររបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខនៅលើ ចម្លើយ សារភាព បានបង្ហាញយ៉ាងច្បាស់អំពីភាពស្តប់ខ្ពើមរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខមកលើ “ខ្មាំង” ទាំងនេះ។ ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខបានណែនាំបុគ្គលិកក្រោមបង្គាប់របស់ខ្លួន អោយចាត់ទុកអ្នកទោសស-២១ ជា សត្វធាតុ ដោយសារតែខ្សែរយៈរបស់អ្នកទោសមានប្រភពមកពីខាងណា ដែលចំណុចនេះបានដើរ តួនាទីសំខាន់មួយនៅក្នុងការពង្រឹងអ្នកស្លូតថ្លើយក្មេងៗ និងជម្រុញពួកគេឱ្យយកវិធីទារុណកម្ម ដែលហួសហេតុទាំងនេះមកប្រើប្រាស់ចំពោះអ្នកទោស។ ហេតុដូច្នេះ ចេតនាឧក្រិដ្ឋរបស់ចុងបណ្តឹង សាទុក្ខត្រូវតែចាត់ទុកថាជាស្ថានទម្ងន់ទោស នៅក្នុងការដាក់ទោសចុងបណ្តឹងសាទុក្ខចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្ម របស់ខ្លួន លើកលែងតែចំពោះការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញនៃឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ¹⁰⁸។

៥៥- ដោយហេតុថា អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានរកឃើញអង្គហេតុទាំងឡាយ ដែលគាំទ្រដល់ស្ថាន ទម្ងន់ទោស សហព្រះរាជអាជ្ញាសូមសន្និដ្ឋានថា អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងខកខានមិនបានអនុវត្ត ឆន្ទានុសិទ្ធិរបស់ខ្លួនឡើយ នៅពេលខ្លួនផ្តល់ទម្ងន់មិនគ្រប់គ្រាន់លើកាលៈទេសៈដ៏ជាក់លាក់ទាំងនោះ នៅក្នុងរឿងក្តីនេះ។ ហេតុដូច្នេះហើយអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមិនកំណត់ដាក់ទោសទៅតាមទម្រង់ នៃឧក្រិដ្ឋកម្ម និងការចូលរួមចម្បងរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខនៅក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្មនេះ ពោលគឺទោសជាប់ ពន្ធនាគារអស់មួយជីវិត។

ឃ.៣ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានផ្តល់ស្ថានសម្រាលទោសហួសហេតុ

ឃ.៣.១ អង្គច្បាប់

¹⁰⁸ សេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់សវនាការដេញដោល កថាខណ្ឌ ៤០៨។
បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង
នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

- ៥៦- ការសម្រេចលើស្ថានសម្រាលទោសគឺជាប់ទាក់ទងនឹងការកំណត់ទោស ប៉ុន្តែមិនមែនជាមិនរលំ នឹងភាពធ្ងន់ធ្ងរនៃឧក្រិដ្ឋកម្មឡើយ¹⁰⁹ ពោលគឺវាសម្រាលដល់ទណ្ឌកម្ម មិនមែនឧក្រិដ្ឋកម្មឡើយ¹¹⁰។ ការពិចារណាលើស្ថានសម្រាលទោស ត្រូវតែជាដំណាក់កាលក្រោយពីការពិចារណាលើភាពធ្ងន់ធ្ងរ នៃឧក្រិដ្ឋកម្ម និងផលប្រយោជន៍របស់ជនរងគ្រោះ¹¹¹។
- ៥៧- ការបង្ហាញអំពីស្ថានសម្រាលទោសមិនមែនផ្តល់ដល់ជនជាប់ចោទនូវ “ការទូទាត់ទោស” ដោយស្វ័យប្រវត្តិ នៅពេលសម្រេចលើការកំណត់ទោសឡើយ¹¹²។ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងគួរកំណត់ទោស ជាប់ពន្ធនាគារអស់មួយជីវិត នៅពេលក្នុងខណ្ឌនៃភាពធ្ងន់ធ្ងរនៃឧក្រិដ្ឋកម្មតម្រូវឱ្យធ្វើដូច្នោះ¹¹³។

ប.៣.២ លទ្ធផលរកឃើញ

៥៨- នៅពេលពិចារណាលើរយៈពេលដែលឧក្រិដ្ឋកម្មបានប្រព្រឹត្តឡើង ចំនួនដ៏ច្រើននៃជនរងគ្រោះ និងការ ប្តេជ្ញារបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខក្នុងការធ្វើឱ្យប្រតិបត្តិការនៃស-២១ កាន់តែប្រសើរឡើង អង្គជំនុំជម្រះ សាលាដំបូងសន្និដ្ឋានបានត្រឹមត្រូវថា ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខខកខានមិនបានបង្ហាញឱ្យជឿថា ការបង្គាប់ បញ្ជារបស់ថ្នាក់លើអាចចាត់ទុកថាជាស្ថានសម្រាលទោស¹¹⁴។ ដូចគ្នានេះដែរ អង្គជំនុំជម្រះសាលា ដំបូងបានរកឃើញថា ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខខកខានមិនបានបង្ហាញឱ្យជឿថា ការបង្ខិតបង្ខំគឺជាស្ថាន

¹⁰⁹ សាលក្រមនៃអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងលើការដាក់ទោស *Kambanda* កថាខណ្ឌ ៥៦។
¹¹⁰ សាលក្រមនៃអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង *Brdanin* កថាខណ្ឌ ១១១៧។
¹¹¹ ប្រតិចារិកសវនាការ Richard Goldstone ថ្ងៃទី១៤ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ២០០៩ T.២៣-២៤។
¹¹² រដ្ឋអាជ្ញា *ទល់នឹង Niyitegeka* សាលដីកា ICTR-96-14-A អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលនៃ ICTR ថ្ងៃទី៩ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០០៤ កថាខណ្ឌ ២៦៧។
¹¹³ រដ្ឋអាជ្ញា *ទល់នឹង Musema* សាលដីកា ICTR-96-13-A អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលនៃ ICTR ថ្ងៃទី១៦ វិច្ឆិកា ២០០១ កថាខណ្ឌ ៣៩៦។ សូមមើល រដ្ឋអាជ្ញា *ទល់នឹង Stakic* សាលដីកា IT-97-24-A អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលនៃ ICTY ថ្ងៃទី ២២ ខែមីនា ឆ្នាំ២០០៦ (“សាលដីកា *Stakic*”) កថាខណ្ឌ ៤០៧ (ដែលកត់សម្គាល់ថា ទោះបីជាស្ថានសម្រាល ត្រូវបានរក ឃើញក៏ដោយទៅក្រុមអាចពិចារណាថា កត្តានានាដូចជា ភាពធ្ងន់ធ្ងរនៃបទល្មើសតម្រូវឱ្យមានការដាក់ទោស អតិបរមា)។
¹¹⁴ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦០៧។

សម្រាលទោសមួយ¹¹⁵។ ប៉ុន្តែ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមានការភាន់ច្រឡំ ដោយសារបាន “ផ្តល់ ទម្ងន់មានកម្រិតទៅលើបរិយាកាសបង្ខិតបង្ខំក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ក៏ដូចជាទៅលើតំណែង ជាអ្នកនៅក្រោមឱវាទគេរបស់គាត់ នៅក្នុងបក្សកម្ពុយនីស្តកម្ពុជា”¹¹⁶។

៥៩- ទោះបីជាចុងបណ្តឹងសាទុក្ខបានធ្វើការសុំខមាលទោស និងសម្តែងនូវវិប្បដិសារីជាសាធារណៈ ចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មរបស់ខ្លួនក៏ដោយ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានរកឃើញថា ស្ថានសម្រាលទោស ចំពោះវិប្បដិសារីនោះ បានបាត់បង់តម្លៃ ដោយសារចុងបណ្តឹងសាទុក្ខខកខានមិនទទួលស្គាល់ទាំង ស្រុង និងជាក់លាក់លើការទទួលខុសត្រូវរបស់ខ្លួន¹¹⁷។ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានរកឃើញថា សំណើសុំឱ្យរួចផុតពីបទចោទរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខនៅក្នុងពេលធ្វើ សេចក្តីសន្និដ្ឋានបិទការងារ ដោយ បានបន្ថយនូវវិសាលភាពដែលវិប្បដិសារី អាចសម្រាលទោសដល់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ¹¹⁸។ បើទោះជាមានការរកឃើញដូច្នោះក៏ដោយ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានចាត់ទុកការសហការរបស់ ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខជាស្ថានសម្រាលទោស។

៦០- ទោះបីជាអង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលរបស់សាលាក្តី ICTY បានសម្រេចថា ការស្តារនីតិសម្បទា ឡើងវិញមិនមែនជាកត្តា “ដែលគួរផ្តល់ស្ថានសម្រាលហួសហេតុពេក”ក៏ដោយ¹¹⁹ អង្គជំនុំជម្រះ សាលាដំបូងបានផ្តល់ “ការពិចារណាបន្តិចបន្តួចចំពោះឧបនិស្ស័យនៃការស្តារនីតិសម្បទាឡើងវិញ របស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ”¹²⁰។

¹¹⁵ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦០៨។
¹¹⁶ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦០៨។
¹¹⁷ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦១០។
¹¹⁸ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦១០។
¹¹⁹ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦១១ (ដែលដកស្រង់ពីរដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Delalic សាលដីកា IT-96-21-A អង្គជំនុំជម្រះតុលាការ កំពូល ថ្ងៃទី២០ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ២០០១ (“សាលដីកា Celebici”) កថាខណ្ឌ ៨០៦)។
¹²⁰ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦១១។

ឃ.៣.៣ ការភាន់ច្រឡំ

ឃ.៣.៣.១ ទូទៅ

៦១- ទោះបីជាបានរកឃើញថា ស្ថានសម្រាលទោសដែលដាក់ជូនដោយចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ ចាំបាច់ត្រូវផ្តល់ទម្ងន់“ដែលមានកម្រិត” ឬ“តិចតួច”¹²¹ ក៏ដោយ ក៏អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៅក្នុងការសម្រេចចុងក្រោយលើទោស បានជ្រើសរើសចាត់ទុកកត្តាទាំងនេះ “មានតម្លៃ”¹²²។ ហេតុដូច្នោះអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានសន្និដ្ឋានដោយភាន់ច្រឡំថា ទោសដែលខ្ពស់បំផុតដែលខ្លួនគួរកំណត់ ពោលគឺទោសជាប់ពន្ធនាគារអស់មួយជីវិត ចាំបាច់ត្រូវបន្ថយមក “ទោសដែលមានរយៈពេលកំណត់”¹²³ គឺ ៣៥ ឆ្នាំ¹²⁴។

៦២- នៅក្នុងសេចក្តីសម្រេចចុះថ្ងៃទី១៥ ខែមិថុនា ឆ្នាំ២០០៩ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានកត់សម្គាល់អំពីការឃុំខ្លួនចុងបណ្តឹងសាទុក្ខនៅមុនពេលនៅ អ.វ.ត.ក និងបានរកឃើញថា ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខមានសិទ្ធិទទួលបានការទូទាត់ទោស ដែលខ្លួនបានជាប់ឃុំរួចហើយ ហើយនឹងទទួលបានការបន្ថយទោសបន្ថែមទៀត ចំពោះការរំលោភបំពានលើសិទ្ធិរបស់ខ្លួន¹²⁵។

៦៣- អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង ខកខានមិនបានពិចារណាលើសេចក្តីសន្និដ្ឋានបើកការដេញដោលរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញាដែលបានលើកឡើងថា ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខគួរទទួលបានការបន្ថយទោសតិចតួចប៉ុណ្ណោះ ចំពោះកិច្ចសហការ “ជាទូទៅ” របស់ខ្លួនជាមួយនឹងតុលាការ ការទទួលស្គាល់ការទទួល

¹²¹ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦០៨ កថាខណ្ឌ ៦១០-៦១១។
¹²² សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦២៩។
¹²³ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦២៩។
¹²⁴ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦៣១។
¹²⁵ សេចក្តីសម្រេចលើការស្នើសុំឱ្យមានការដោះលែង សំណុំរឿងលេខ ០០១/១៨.០៧/អវតក/អជសដ ចុះថ្ងៃទី១៥ ខែមិថុនា ឆ្នាំ២០០៩ ឯកសារលេខ E៣៩/៥។

ខុសត្រូវតិចតួច និងផលប៉ះពាល់ដែលអាចមានលើការផ្សះផ្សាជាតិ¹²⁶។ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង ក៏ខកខានមិនបានពិចារណាលើសេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់របស់សហព្រះរាជអាជ្ញាថា ដោយសារការ ផ្លាស់ប្តូរនូវវិធីការពារក្តីរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ និងសំណើសុំឱ្យរួចផុតពីបទចោទ តុលាការមិនគួរ យកស្ថានសម្រាលទោសមកពិចារណាឡើយ¹²⁷។

ឃ.ពា.ព.ខ “បរិយាកាសបង្ខិតបង្ខំ”

៦៤- អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមានការភាន់ច្រឡំ ដោយខកខានមិនបានសម្រេចលើសេចក្តីសន្និដ្ឋានរបស់ សហព្រះរាជអាជ្ញាថា ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខគឺជាមេដឹកនាំជាន់ខ្ពស់នៃរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ និងក៏ ជាជនមួយរូបដែលទទួលខុសត្រូវខ្ពស់បំផុតចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងឡាយនៅក្នុងរបបនោះ¹²⁸។ ប្រសិន បើអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានសម្រេចដូច្នោះ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនឹងមិនធ្វើការផ្តល់ទម្ងន់ លើ “បរិយាកាសបង្ខិតបង្ខំក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ក៏ដូចជាទៅលើតំណែងជាអ្នកនៅក្រោម ឱវាទគេរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខនៅក្នុងបក្សកម្ពុយនីស្តកម្ពុជា”¹²⁹។ សហព្រះរាជអាជ្ញាសន្និដ្ឋានថា ក្នុងនាមគាត់ជាប្រធានតាមព្រឹត្តិហេតុ និងតាមផ្លូវច្បាប់ នៃមន្ទីរឃុំឃាំងជំនួយរបស់របបកម្ពុជា ប្រជាធិបតេយ្យ ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខគឺជាអ្នករួមបង្កើត មិនមែនជាជនរងគ្រោះនៅក្នុង “បរិយាកាស បង្ខិតបង្ខំ” ហើយមិនសមទទួលនូវស្ថានសម្រាលទោសណាមួយចំពោះការកំណត់ទោសឡើយ¹³⁰។

¹²⁶ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦០៦។
¹²⁷ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦០៦។
¹²⁸ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ២៥។
¹²⁹ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦០៨។
¹³⁰ សេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់សវនាការវេញដោល កថាខណ្ឌ ២៤៤។

បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

៦៥- អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមានការភាន់ច្រឡំនៅក្នុងការអនុវត្តធនាគារសិទ្ធិ នៅពេលខ្លួនបានរកឃើញ ពីដំបូងថា “បរិយាកាសបង្កិតបង្កំ” គឺជាស្ថានសម្រាលទោស និងនៅក្នុងចំណុចទីពីរ គឺដោយសារ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានផ្តល់ទម្ងន់ដល់កត្តានេះ ទោះក្នុងកម្រិតណាក៏ដោយ។

ឃ.៣.៣.៣ កិច្ចសហការជាមួយនឹងតុលាការ

៦៦- អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមានការភាន់ច្រឡំ នៅពេលខ្លួនបានផ្តល់ទម្ងន់ហួសហេតុលើកិច្ចសហការ របស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខជាមួយនឹងតុលាការ¹³¹។ សហព្រះរាជអាជ្ញាបានសន្និដ្ឋាននាពេលសវនាការ ថា ទោះបីជាចុងបណ្តឹងសាទុក្ខបានសហការជាមួយនឹងអាជ្ញាធរទាំងឡាយ តាំងពីដំបូងក៏ដោយ តាមរយៈការបង្ហាញឆន្ទៈទូទៅក្នុងការផ្តល់សក្ខីកម្ម ផ្តល់យោបល់លើភស្តុតាងដែលមាន និងបើមិន ដូច្នោះទេ ចូលរួមក្នុងការស៊ើបអង្កេត និងការជំនុំជម្រះ កិច្ចសហការនេះមានលក្ខណៈតិចតួច¹³²។ ទោះបីជាចុងបណ្តឹងសាទុក្ខបានទទួលស្គាល់នូវឧក្រិដ្ឋកម្មនៅស-២១ និងទទួលស្គាល់ការទទួលខុស ត្រូវជារួមលើឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងនេះក៏ដោយ ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខបានតវ៉ាលើការចោទប្រកាន់ជាច្រើន ដែលជាប់ទាក់ទងនឹងការជាចូលរួមដោយផ្ទាល់របស់គាត់ និងបានព្យាយាមបង្ហាញតួនាទីរបស់ខ្លួន នៅស-២១ ក្នុងលក្ខណៈមួយដែលមិនស៊ីសង្វាក់ទាំងស្រុងជាមួយនឹងភស្តុតាងដែលមាន¹³³។ នៅ ក្នុងពេលជាច្រើននាពេលសវនាការ នៅពេលប្រឈមនឹងសំណួរនានាស្តីពីអំណាចបង្គាប់បញ្ជា ឆន្ទៈ ចេតនា និងកម្រិតនៃការចូលរួមនៅក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្ម ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខផ្តល់សក្ខីកម្មដោយគេចវេស មិនពេញលេញ និងធ្វើឱ្យមានការភាន់ច្រឡំ¹³⁴។

¹³¹ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦០៩។
¹³² សេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់សវនាការវេញដោល កថាខណ្ឌ ៤២៥។
¹³³ សេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់សវនាការវេញដោល កថាខណ្ឌ ៤២៥។
¹³⁴ សេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់សវនាការវេញដោល កថាខណ្ឌ ៤២៥។

បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកស៊ាវ ហៅ ឌុច

៦៧- ជាងនេះទៅទៀត នៅក្នុងទូទាំងអំឡុងពេលនៃកិច្ចស៊ើបសួរ និងសវនាការជំនុំជម្រះក្តីទាំងមូល ចុង
 បណ្តឹងសាទុក្ខ (១) បានបដិសេធមិនបកស្រាយការពិតទាំងស្រុងនៃហេតុការណ៍ទាំងឡាយនៅ
 ស-២១ និងនៅជុំវិញមន្ទីរស-២១ (២) បានស្វែងរកបង្រួមតួនាទី និងការចូលរួមដោយផ្ទាល់របស់
 គាត់នៅក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងនោះឱ្យមកតូច និង (៣) បញ្ជាក់អះអាងថា មិនអាចនឹកឃើញឡើងវិញ
 ឬ បដិសេធមិនឆ្លើយទៅនឹងសំណួរនានាលើបញ្ហាទាំងឡាយ ដែលនៅក្នុងរង្វង់នៃការដឹងរបស់គាត់¹³⁵។
 តាមរយៈមេធាវីរបស់គាត់ ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ (១) បានជំទាស់នឹងការចោទថា ខ្លួនគឺជាមេដឹកនាំ
 ជាន់ខ្ពស់ ឬជាអ្នកទទួលខុសត្រូវខ្ពស់បំផុតចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មនានាក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ
 និងថាគាត់ត្រូវស្ថិតនៅក្រោមយុត្តាធិការរបស់តុលាការ (២) បានជំទាស់នឹងការចោទពីការទទួល
 ខុសត្រូវរបស់គាត់ចំពោះការប្រព្រឹត្តិឧក្រិដ្ឋកម្មផ្សេងៗតាមរយៈសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួម (៣) បាន
 ជំទាស់នឹងការចោទពីការទទួលខុសត្រូវរបស់គាត់ចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មនានា អនុលោមតាមក្រមព្រហ្មទណ្ឌ
 កម្ពុជាឆ្នាំ១៩៥៦ (៤) បានជំទាស់នឹងសំណើរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ដែលសុំបញ្ជីបម្រុងសាក្សី
 មួយនៃឈ្មោះសាក្សីសម្រាប់សវនាការ (៥) បានជំទាស់នឹងសំណើសុំឱ្យយល់ព្រមទទួលយក
 ភស្តុតាងជាឯកសារដែលពាក់ព័ន្ធ និងជាភរនិយភាព (៦) បានជំទាស់នឹងសំណើមួយ ដែលសុំឱ្យ
 យល់ព្រមទទួលយកនូវសេចក្តីសង្ខេបចម្លើយសាក្សី ដើម្បីជួយដល់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង (៧)
 បានជំទាស់យ៉ាងទូលាយ ដោយគ្មានមូលដ្ឋានជាក់លាក់នៅក្នុងទូទាំងរយៈពេលនៃការចោទសួរអ្នក
 ជំនាញដ៏សំខាន់មួយរូប គឺលោក Craig Etcheson និង (៨) បានខិតខំដើម្បីធ្វើឱ្យសាក្សីនានានៅ
 ក្នុងសវនាការជំនុំជម្រះកាន់តែមានការភ័យខ្លាចខ្លាំងឡើង ថាគេអាចនឹងយកសាក្សីទាំងនោះទៅ
 ធ្វើការជំនុំជម្រះក្តីនៅក្នុងតុលាការជាតិនានា ដែលតាមរយៈនេះ បានធ្វើឱ្យតម្លៃភរនិយភាពនៃការ

¹³⁵ សេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់សវនាការវេញដោល កថាខណ្ឌ ៤២៦។
 បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង
 នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

ផ្តល់សក្ខីកម្មរបស់ពួកគេនៅក្នុងសវនាការត្រូវបានថយចុះ ហើយបានធ្វើឱ្យបាត់បង់ស្ថានសម្រាល
ទោស ឬការចរចាដែលអាចសម្របសម្រួលគ្នាបាន¹³⁶។

៦៨- ហេតុដូច្នោះ កិច្ចសហការរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ បានជួយសម្រួលដល់អង្គជំនុំជម្រះមានកម្រិតតិច
តួចតែប៉ុណ្ណោះ។ ព័ត៌មានដែលចុងបណ្តឹងសាទុក្ខបានផ្តល់ឱ្យមានប្រយោជន៍តិចតួច ដែលអាចឱ្យ
យើងយល់ឱ្យបានច្រើនជាងនេះអំពីឧក្រិដ្ឋកម្មនានានៅ ស-២១ ឬ តួនាទីរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខនៅ
ទីនោះ។ ការណ៍នេះបានធ្វើឱ្យអានុភាពនៃស្ថានសម្រាលថយចុះ ដែលចុងបណ្តឹងសាទុក្ខត្រូវទទួល
បាន។ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមានការភាន់ច្រឡំ ក្នុងការខកខានមិនបានទទួលស្គាល់ថាចុងបណ្តឹង
សាទុក្ខ មិនអាចស្វែងរកឱ្យមានការសម្រាលទោស តាមរយៈបង្ហាញឱ្យឃើញថាខ្លួនសហការ
ពេញលេញ ក្នុងខណៈដែលនៅពេលតែមួយ បដិសេធមិនសហការ និងតវ៉ាទិដ្ឋភាពសំខាន់ៗនៃរឿង
ក្តីដែលដាក់បន្ទុកមកលើខ្លួន¹³⁷។

៦៩- អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងក៏ខកខានមិនបានកត់សម្គាល់ថា កិច្ចសហការរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខមិន
បានធ្វើឡើងភ្លាមៗបន្ទាប់ពីការដួលរលំនៃរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យនោះទេ រហូតដល់រយៈពេល
២០ឆ្នាំក្រោយមក ពោលគឺវាបានធ្វើឡើងនៅពេលអ្នកកាសែតមួយរូបឈ្មោះ Nic Dunlop បានរក
ឃើញចុងបណ្តឹងសាទុក្ខដោយចៃដន្យតែប៉ុណ្ណោះ។ តាមពិត ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខនៅតែជាផ្នែកមួយ
នៃខ្មែរក្រហម ហើយនៅតែផ្តល់ការគាំទ្រដល់ពួកគេអស់ជាច្រើនឆ្នាំ ក្រោយពេលដែលរបបនេះបាន
ដួលរលំ។ ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខមិនបានចូលខ្លួនជួយដល់អាជ្ញាធរក្នុងការស៊ើបអង្កេតឧក្រិដ្ឋកម្មទាំង
ឡាយនៅស-២១ ឡើយ ទោះបីក្រោយពេលដែលខ្លួនមានការខកចិត្តនឹងខ្មែរក្រហមក៏ដោយ។ ប៉ុន្តែ

¹³⁶ សេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់សវនាការវេញដោល កថាខណ្ឌ ៤២៦។

¹³⁷ សេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់សវនាការវេញដោល កថាខណ្ឌ ៤២៧។

បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង
នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខបានសម្រេចចិត្តនៅលាក់អត្តសញ្ញាណរបស់ខ្លួនទៅវិញ។ នៅក្នុងដំណាក់កាល
 ខុសគ្នាក្នុងពេលជំនុំជម្រះ ជាធម្មតានៅពេលប្រឈមនឹងភស្តុតាង ឬសំនួរនានា ដែលទាក់ទងនឹង
 ការពាក់ព័ន្ធរបស់ខ្លួនផ្ទាល់ ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខបានគេចវេស និងនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយទៅនឹងសំនួរចម្ង
 ទាំងនោះ។ ត្រង់បញ្ហានេះដែរ ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខក៏បានអះអាងថា ខ្លួននឹកមិនឃើញនូវហេតុការណ៍
 សំខាន់ៗទាំងនេះ (ផ្ទុយទៅវិញចុងបណ្តឹងសាទុក្ខបានចងចាំយ៉ាងល្អចំពោះបញ្ហាទាំងឡាយដែល
 មានប្រយោជន៍ដល់គាត់) ឬ ក៏បានរៀបរាប់ដោយមិនទំនង ដែលមិនស៊ីសង្វាក់គ្នានឹងភស្តុតាងនៅ
 ចំពោះមុខតុលាការ¹³⁸។

៧០- ហេតុដូច្នោះ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង មានការភាន់ច្រឡំក្នុងការផ្តល់ទម្ងន់ហួសហេតុពេកលើកិច្ច
 សហការទៅតាមការជ្រើសរើស និងទៅតាមការអភិកាសរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខជាមួយនឹង
 តុលាការនេះ។

ឃ. ៣. ៣. ៤ ការទទួលយកនូវការទទួលខុសត្រូវ និងវិប្បដិសារី

៧១- អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានទទួលស្គាល់ថា ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខបានធ្វើការសុំខមាលទោសជា
 សាធារណៈ និងសម្តែងវិប្បដិសារីនៅក្នុងពេលជំនុំជម្រះ។ ប៉ុន្តែ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានរក
 ឃើញថា ការខកខានមិនបានបង្ហាញនូវការទទួលខុសត្រូវរបស់គាត់ឱ្យបានពេញលេញ និងដោយ
 គ្មានលក្ខខណ្ឌ បានប៉ះពាល់ដល់ស្ថានសម្រាលទោស ដែលអាចនឹងបានមកពីការសម្តែងវិប្បដិសារី
 របស់គាត់¹³⁹។ ជាពិសេស អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានរកឃើញថា សំណើរបស់ចុងបណ្តឹង

¹³⁸ សេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់សវនាការដេញដោល កថាខណ្ឌ ៤៤០។

¹³⁹ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦១០។

បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង
 នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកវិវិន ហៅ ឌុច

សាទុក្ខសុំឱ្យខ្លួនរួចផុតពីបទចោទ ក្នុងពេលធ្វើសេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់ “ទោះបីជាខ្លួនបានទទួលស្គាល់នូវការទទួលខុសត្រូវរបស់ខ្លួននាពេលដើមដំបូងយ៉ាងច្បាស់ក៏ដោយ” បានបន្ថយវិសាលភាពនៃស្ថានសម្រាលពិរុទ្ធភាពរបស់ខ្លួន ដែលអាចធ្វើឡើងដោយផ្អែកលើវិប្បដិសារី¹⁴⁰។

៧២- សហព្រះរាជអាជ្ញាទទួលស្គាល់ថា ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខបានធ្វើការសុំទោស និងសេចក្តីផ្តេងវិប្បដិសារីជាសាធារណៈនៅក្នុងឱកាសមួយចំនួន។ ទោះបីជាយ៉ាងនេះក្តី អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងខកខានមិនបានកត់សម្គាល់វិសាលភាពនៃវិប្បដិសារីរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ ដែលបានប៉ះពាល់ដោយសារតែករណីដែលថា វាកើតចេញតាមរយៈការព្យាយាមកម្រិតលើការទទួលខុសត្រូវដោយផ្ទាល់របស់ខ្លួននៅក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងនោះ និងអវិភាពរបស់ខ្លួននៅក្នុងអំឡុងពេលដំណើរការនីតិវិធីទៅលើសាក្សីអ្នកជំនាញ និងអ្នកចូលរួមក្នុងនីតិវិធីនេះ¹⁴¹។

៧៣- នៅពេលជំនុំជម្រះ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានលើកឡើងអំពីអាកប្បកិរិយារបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខនៅក្នុងឱកាសមួយចំនួន ដោយបានដាស់តឿនគាត់ចំពោះការសើចចំអក និងធ្វើកាយវិការផ្សេងៗ និងចំពោះ“អាកប្បកិរិយា”¹⁴²។ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានប្រាប់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខកុំឱ្យប្រើភាសាមិនសមរម្យ¹⁴³។ នៅក្នុងឱកាសជាច្រើន ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខបានបដិសេធមិនឆ្លើយ¹⁴⁴ ឬនៅស្ងៀមមិនឆ្លើយនឹងសំណួរ¹⁴⁵ រួមទាំងសំណួររបស់ក្រុមប្រឹក្សាជំនុំជម្រះសាលាដំបូង¹⁴⁶។

¹⁴⁰ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦១០។
¹⁴¹ សេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់សវនាការវេញដោល កថាខណ្ឌ ៤៤៧។
¹⁴² ប្រតិចារិកសវនាការ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច ថ្ងៃទី២៩ ខែមេសា ឆ្នាំ២០០៩ T.៧៦។
¹⁴³ ប្រតិចារិកសវនាការ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច ថ្ងៃទី៨ ខែមិថុនា ឆ្នាំ២០០៩ T.៨៣។
¹⁴⁴ ប្រតិចារិកសវនាការ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច ថ្ងៃទី៩ ខែមិថុនា ឆ្នាំ២០០៩ T.២៧។
¹⁴⁵ ប្រតិចារិកសវនាការ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច ថ្ងៃទី៧ ខែមេសា ឆ្នាំ២០០៩ T.១០៦-១០៨។ ថ្ងៃទី២៧ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០០៩ T.៣-៥។
¹⁴⁶ ប្រតិចារិកសវនាការ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច ថ្ងៃទី២១ ខែមេសា ឆ្នាំ២០០៩ T.១៥-១៦។

បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

៧៤- អ្នកចិត្តសាស្ត្រ ដែលបានធ្វើកោសលវិច័យលើចុងបណ្តឹងសាទុក្ខបានផ្តល់សក្ខីកម្មថា ស្ទើរតែពេញមួយជីវិតយុវវ័យរបស់ខ្លួន ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខមិនអាចយល់ចិត្ត មិនមានក្តីមេត្តា ឬ មិនយល់អារម្មណ៍ទុក្ខសោក និងការឈឺចាប់របស់អ្នកដទៃ¹⁴⁷។ នៅពេលបញ្ជាក់អំពីការវាយតម្លៃនេះ ប្រវត្តិ និងអាកប្បកិរិយារបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខនាពេលជំនុំជម្រះបានបង្ហាញថា វិប្បដិសារីរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខគឺមិនមានភាពស្មោះត្រង់¹⁴⁸។

៧៥- អ្នកចិត្តសាស្ត្រជនជាតិកម្ពុជាម្នាក់ និងអ្នកចិត្តសាស្ត្រអន្តរជាតិម្នាក់ទៀតបានផ្តល់សក្ខីកម្មថា ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខមាន “ឆន្ទៈទទួលយកបាននូវអង្គហេតុទាំងឡាយដែលបានបង្ហាញ និងអង្គហេតុទាំងឡាយដែលមិនអាចបង្ហាញបានចុងបណ្តឹងសាទុក្ខមិនទទួលយកទេ”¹⁴⁹។ ប្រតិចារិកមានឧទាហរណ៍ជាច្រើនដែលជាមូលដ្ឋានគាំទ្រចំពោះការសន្និដ្ឋានដូច្នោះ¹⁵⁰។ ឧទាហរណ៍មួយគឺ ការតវ៉ារបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខចំពោះភស្តុតាងរបស់ នង ចាន់ផល ដែលជាកុមារមួយរូបនៅរស់ពី ស-២១។ ពីដំបូងចុងបណ្តឹងសាទុក្ខមិនបាន “ទទួលស្គាល់” ថា នង ចាន់ផល ជាប់នៅក្នុង ស-២១ ឡើយ¹⁵¹ ប៉ុន្តែនៅពេលតទល់នឹងភស្តុតាងជាឯកសារ និងជាខ្សែវីដេអូ ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខបែរជាលើកឡើងថា “នៅពេលនោះខ្ញុំមិនមានឯកសារ ទើបខ្ញុំមិនទទួលស្គាល់។ ប៉ុន្តែនាពេលនេះខ្ញុំទទួលស្គាល់ទាំងស្រុង”¹⁵²។

៧៦- ជនជាប់ចោទម្នាក់ដែលបដិសេធការទទួលខុសត្រូវពិរុទ្ធភាព គឺក្នុងគោលបំណងចង់ឱ្យព្រះរាជអាជ្ញាបង្ហាញធាតុផ្សំនីមួយៗនៃបទឧក្រិដ្ឋ និងចំណុចនីមួយៗនៃការទទួលខុសត្រូវផ្ទាល់ខ្លួនរបស់គាត់។

¹⁴⁷ ប្រតិចារិកសវនាការ Fran-oise Sironi-Guilbard និង កា ស៊ុនបូណាត ថ្ងៃទី៣១ ខែសីហា ឆ្នាំ២០០៩ T.៣២-៣៣។
¹⁴⁸ សេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់សវនាការដេញដោល កថាខណ្ឌ ៤៤៩។
¹⁴⁹ ប្រតិចារិកសវនាការ Fran-oise Sironi-Guilbard និង កា ស៊ុនបូណាត ថ្ងៃទី៣១ ខែសីហា ឆ្នាំ២០០៩ T.៩៣។
¹⁵⁰ សូមមើល ប្រតិចារិកសវនាការ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច ថ្ងៃទី១៣ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០០៩ T.៥៦-៥៨។ ថ្ងៃទី២៧ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០០៩ T.៤៨-៥០។ ថ្ងៃទី២៤ ខែសីហា ឆ្នាំ២០០៩ T.៨៥។
¹⁵¹ ប្រតិចារិកសវនាការ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច ថ្ងៃទី២ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០០៩ T.៨៥។
¹⁵² ប្រតិចារិកសវនាការ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច ថ្ងៃទី៨ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០០៩ T.៥។

ប៉ុន្តែ ជនជាប់ចោទដែលស្វែងរកសម្តែងនូវវិប្បដិសារី និងការយល់ព្រមទទួលស្គាល់ពិរុទ្ធភាពដើម្បី ទទួលបានការសម្រាលទោស គួរផ្តល់ការសហការពិតប្រាកដ ជាជាងការប្រឹងប្រែងពិនិត្យពិច័យ លើភស្តុតាង។ ជនជាប់ចោទបានបដិសេធមិនឆ្លើយនឹងសំណួរលើបញ្ហាដែលខ្លួនបានដឹង និងបង្រួម ការទទួលខុសត្រូវរបស់ខ្លួន ទោះបីមានភស្តុតាងផ្ទុយយ៉ាងច្បាស់លាស់ក៏ដោយ។ វិធីសាស្ត្រទាំងពីរ នេះ គឺមានលក្ខណៈដាច់ដោយឡែកពីគ្នា។ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងខកខានមិនបានពិចារណាថា ចេតនា ដែលមានលក្ខណៈសម្បត្តិខ្ពស់ដូច្នោះ មិននាំឱ្យមានការសម្រាលទោសឡើយ¹⁵³។

៧៧- ទំនោរហាក់បីដូចជាការព្រមទទួលពិរុទ្ធភាពរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ ចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មដែលបាន ប្រព្រឹត្តនៅមន្ទីរ ស-២១ ហើយក្នុងពេលទន្ទឹមគ្នានោះខ្លួនបានធ្វើការបដិសេធភស្តុតាងសំខាន់ៗមួយ ចំនួន ដែលចង្អុលបង្ហាញពីការពាក់ព័ន្ធដោយផ្ទាល់របស់គាត់ បានបង្កើតឱ្យមានការមន្ទិលសង្ស័យ តាមផ្លូវច្បាប់ចំពោះភាពពេញលេញនៃការទទួលស្គាល់វិប្បដិសារី និងចេតនារបស់គាត់ដើម្បីជួយ ដល់ការស្វែងរកការពិត។ ជាការពិត វាបង្ហាញចុងបណ្តឹងសាទុក្ខព្រមទទួលពិរុទ្ធភាពដោយចេញពី វិចារណញ្ញាណពិតប្រាកដនៃការយល់ដល់អារម្មណ៍របស់ជនរងគ្រោះនោះទេ តែបានសារភាពដោយ គិតពីផលប្រយោជន៍ផ្ទាល់ខ្លួន ដើម្បីសម្រាលបន្ទុកនៃទណ្ឌកម្ម ដែលខ្លួនកំពុងតែប្រឈមមុខ¹⁵⁴។ ករណីនេះបានបញ្ជាក់តាមរយៈសំណើរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ សុំឱ្យខ្លួនរួចផុតពីបទចោទ និងសុំ ដោះលែងខ្លួនឱ្យមានសេរីភាពនៅថ្ងៃសវនាការចុងក្រោយ។

៧៨- ហេតុដូច្នោះ សហព្រះរាជអាជ្ញាសន្និដ្ឋានថា អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមានការភាន់ច្រឡំក្នុងការផ្តល់ ទម្ងន់លើការទទួលស្គាល់ការទទួលខុសត្រូវ និងវិប្បដិសារីរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ។

¹⁵³ សេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់សវនាការដេញដោល កថាខណ្ឌ ៤៥១។

¹⁵⁴ សេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់សវនាការដេញដោល កថាខណ្ឌ ៤៥២។

បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលាក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

ឃ.៣.៣.៥ ការផ្សះផ្សាជាតិ

- ៧៩- អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមានការភាន់ច្រឡំនៅពេលសន្និដ្ឋានថា ទោះបីចុងបណ្តឹងសាទុក្ខស្នើសុំឱ្យខ្លួនរួចផុតពីបទចោទក៏ដោយ កិច្ចសហការរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខជាមួយនឹងតុលាការ “ជួយនៅក្នុងការស្វែងរកការផ្សះផ្សាជាតិ ដែលនេះជាគោលបំណងមួយក្នុងចំណោមគោលបំណងជាច្រើនទៀតរបស់ អ.វ.ត.ក”¹⁵⁵។
- ៨០- ការផ្សះផ្សាជាតិនឹងមាន ក្នុងករណីដែលការសារភាពពិរុទ្ធភាពរបស់ជនជាប់ចោទជម្រុញឱ្យជនដទៃទទួលស្គាល់ការទទួលខុសត្រូវរបស់ខ្លួនដែរ¹⁵⁶។ ការផ្សះផ្សាជាតិអាចឱ្យមានស្ថានសម្រាលបាន ក្នុងករណីជនជាប់ចោទជួយផ្តល់សក្ខីកម្មបំភ្លឺដល់ក្រុមគ្រួសារ និងជនរងគ្រោះ¹⁵⁷។ កត្តាទាំងនេះមិនបានធ្លាប់យកមកអនុវត្ត ហើយក៏មិនបានអនុវត្តចំពោះនៅក្នុងករណី របស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខនេះដែរ។
- ៨១- ការទទួលស្គាល់អំពីការទទួលខុសត្រូវរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ និងការសម្តែងវិប្បដិសារីតិចតួចស្តើងក្នុងពេលជំនុំជម្រះមួយចំនួន (ដោយមិនគិតពីការស្នើសុំឱ្យរួចផុតពីបទចោទ) អាចជាការអះអាងថាមានប្រយោជន៍ដល់ដំណើរការផ្សះផ្សាជាតិនៅក្នុងព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា។ ក៏ប៉ុន្តែសហព្រះរាជអាជ្ញា បានស្នើអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងឱ្យវាយតម្លៃលើការចូលរួមចំណែកពីខាងចុងបណ្តឹងសាទុក្ខចំពោះដំណើរការផ្សះផ្សាជាតិ ក្រោយពីពិចារណាលើគុណសម្បត្តិសំខាន់ៗលើការទទួលស្គាល់ការទទួលខុសត្រូវ និងកិច្ចសហការរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ¹⁵⁸។

¹⁵⁵ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦០៩។
¹⁵⁶ រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង *Nzabirinda* សាលក្រមដាក់ទោស ICTR-2001-77-T អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៃ ICTR ថ្ងៃទី២៣ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ២០០៧ កថាខណ្ឌ ៦៨។ សាលក្រមអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង *Bisengimana* កថាខណ្ឌ ២០១។
¹⁵⁷ សាលក្រមអង្គជំនុំជម្រះលើការដាក់ទោស *Dragan Nikolic* កថាខណ្ឌ ២៤៧-២៤៨, ២៥២។
¹⁵⁸ សេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់សវនាការដេញដោល កថាខណ្ឌ ៤៣៩។

៨២- សាក្សីជំនាញបានផ្តល់សក្ខីកម្មនាពេលសវនាការថា ឥទ្ធិពលដ៏ខ្លាំងក្លាបំផុតដែលសវនាការជំនុំជម្រះ ក្តីរឿងព្រហ្មទណ្ឌអាចមានទៅលើការផ្សះផ្សាជាតិគឺ ការចងក្រង “ប្រវត្តិសាស្ត្រតែមួយនូវអ្វីដែល បានកើតឡើង”¹⁵⁹។ លោក Stephane Hessel សាក្សីជំនាញដែលបានផ្តល់សក្ខីកម្មទៅតាមសំណើ របស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខបានលើកឡើងថា “ការផ្សះផ្សាជាតិអាចដើរទន្ទឹមគ្នាជាមួយនឹងទស្សនាទាន នៃសច្ចភាពតែប៉ុណ្ណោះ”¹⁶⁰។ ប្រសិនបើការលាតត្រដាងទាំងស្រុង និងការយល់ព្រមទទួលស្គាល់ ទាំងស្រុងចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មធ្ងន់ធ្ងរ គឺជាបុរេលក្ខខណ្ឌចាំបាច់សម្រាប់ការផ្សះផ្សានោះ ជាការពិតវា ត្រូវតែដូច្នោះ នៅពេលនោះការខិតខំប្រឹងប្រែងរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខដើម្បីបង្រួមចំនួនភស្តុតាងក្នុង ពេលសវនាការ និងការប៉ុនប៉ងរបស់គាត់ដើម្បីជំទាស់តវ៉ារឿងក្តីជាមួយសហព្រះរាជអាជ្ញានឹងកាត់ បន្ថយនូវតម្លៃនៃការចូលរួមរបស់គាត់ជាក់ជាមិនខាន¹⁶¹។ សហព្រះរាជអាជ្ញាកាត់សម្គាល់ផងដែរ ថាជនរងគ្រោះដែលផ្តល់សក្ខីកម្មដល់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង មិនមានឆន្ទៈអនុគ្រោះដល់ចុង បណ្តឹងសាទុក្ខឡើយ¹⁶²។ ចំណុចនេះគឺជាសញ្ញាចង្អុលបញ្ជាក់អំពីអារម្មណ៍មួយផ្នែកដ៏សំខាន់របស់ សហគមន៍កម្ពុជា¹⁶³។

៨៣- ហេតុដូច្នោះ សហព្រះរាជអាជ្ញាសន្និដ្ឋានថា អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមានការភាន់ច្រឡំក្នុងការផ្តល់ ទម្ងន់ហួសហេតុពេកលើការផ្សះផ្សាជាតិ ប៉ុន្តែបើសំអាងលើទង្វើ និងអាកប្បកិរិយានានារបស់ ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ នៅក្នុងការផ្តន្ទាទោសទោសដល់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ ក្នុងកម្រិតមួយតិចតួច។

¹⁵⁹ ប្រតិចារឹកសវនាការ Richard Goldstone ថ្ងៃទី១៤ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ២០០៤ T.២៦។
¹⁶⁰ ប្រតិចារឹកសវនាការ Stephane Hessel ថ្ងៃទី១៥ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ២០០៤ T.៦៣។
¹⁶¹ សេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់សវនាការដេញដោល កថាខណ្ឌ ៤៤១។
¹⁶² សហព្រះរាជអាជ្ញាយោងជាទូទៅលើប្រតិចារឹកសវនាការនៃសាក្សីទាំងឡាយនេះ ហេតុដូច្នោះហើយ មិនបានដកស្រង់សំដី ទាំងស្រុងនោះទេ៖ Hamill Robert តូច មុនីន្ទ, អ៊ឹម ស៊ីន្ទី, ស៊ាង វ៉ាន់ឌី, ភីងហុត ស៊ុនថាវី, អាត ខន អ៊ូ សារវិទ្ធ, សូ សូង ជុំ ស៊ីវិត, អ៊ុក នារី, Lefeuve Martine, ជួនឡុង អង់តូនីយ៉ា, ជុំ នៅ, ឈិន ណារី, នេត ផល្លី និង ហាវ សោភា។
¹⁶³ សេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់សវនាការដេញដោល កថាខណ្ឌ ៤៤១។

ឃ.៣.៣.៦ ការស្តារនីតិសម្បទា និងការចូលរួមរបស់នៅក្នុងសង្គមឡើងវិញ

៨៤- អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមានការភាន់ច្រឡំក្នុងការផ្តល់ទម្ងន់ហួសហេតុពេកថា ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ អាចមានសមត្ថភាពភាពទទួលការស្តារនីតិសម្បទា និងអាចចូលរួមរបស់នៅក្នុងសង្គមឡើងវិញ¹⁶⁴។

៨៥- អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមានការភាន់ច្រឡំនៅពេលរកឃើញថា ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ៖ (១) ទទួល ខុសត្រូវចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មនានាដែល “មានភាពធ្ងន់ធ្ងរខ្លាំង” និងដែលស្ថិតនៅក្នុងប្រភេទដ៏អាក្រក់ ក្រៃលែងនៅចំពោះមុខសាលាក្តីអន្តរជាតិ (២) បានស្នើសុំឱ្យរួចផុតពីបទចោទ (៣) អះអាងថា ខ្លួនមិនមែនជាមេដឹកនាំជាន់ខ្ពស់ ឬ ជនដែលទទួលខុសត្រូវខ្ពស់បំផុតចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មកើតឡើងនៅ ក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ និង (៤) តវ៉ាយុត្តាធិការរបស់តុលាការដែលចោទប្រកាន់ខ្លួន។ ការ វាយតម្លៃរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងលើសមត្ថភាពរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ ដែលអាចចូលរួម របស់ជាមួយនឹងជនរងគ្រោះនៃរបបខ្មែរក្រហមឡើងវិញនោះ គឺមិនស៊ីសង្វាក់នឹងការអះអាងរបស់ ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ ដែលបានលើកឡើងនៅក្នុងសេចក្តីជូនដំណឹងអំពីបណ្តឹងសាទុក្ខចំពោះសាលក្រម ថាតុលាការនេះគួររកឃើញថា ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខគឺជា“សាក្សីនៃហេតុការណ៍” តែមួយរូបនៅស-២១ និងនៅក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ¹⁶⁵។

៨៦- អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមានការភាន់ច្រឡំ នៅពេលសន្និដ្ឋានដូច្នោះ ទោះបីជាបានស្តាប់សក្ខីកម្ម របស់សាក្សីជំនាញផ្នែកចិត្តសាស្ត្រហើយក៏ដោយ ក៏ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខគ្មានមនោសញ្ចេតនា ហើយ

¹⁶⁴ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦១៦។
¹⁶⁵ សេចក្តីជូនដំណឹងអំពីបណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហមេធាវីការពារក្តី កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច ចំពោះសាលក្រមអង្គជំនុំជម្រះ សាលាដំបូងចុះថ្ងៃទី២៦ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០១០ សំណុំរឿងលេខ ០០១/១៨-០៧-២០០៧-អវតក/អជសដ ថ្ងៃទី២៤ ខែសីហា ឆ្នាំ២០១០ E188/8 កថាខណ្ឌ ៨។
បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

អាចបង្កើតនូវយន្តការការពារដ៏រឹងមាំ ដែលជួយទប់ទល់គាត់មិនឱ្យមានប្រតិកម្មផ្លូវអារម្មណ៍ និង
ការប៉ះទង្គិចខាងក្នុងខ្លួន ដែលបណ្តាលមកពីតថភាពខាងក្រៅរបស់គាត់។ អ្នកជំនាញពិពណ៌នា
ទៀតថា នេះជាយន្តការដែលជាមូលដ្ឋានអាចឱ្យជនជាប់ចោទអាចចិញ្ចឹមបីបាច់ក្រុមគ្រួសាររបស់
គាត់ដោយមិនមានការខ្វាយខ្វល់អំពីសេចក្តីស្លាប់របស់កុមារនៅមន្ទីរស-២១ ដែលស្ថិតនៅក្រោម
ការគ្រប់គ្រងរបស់គាត់នោះទេ¹⁶⁶។

៨៧- អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងក៏ខកខានមិនបានពិចារណាថា យុត្តិកម្មចម្រើនចំនួនពីរចំពោះការដាក់ទោស
នៅក្នុងច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិ គឺ ការធ្វើឱ្យភ័យខ្លាច និងបដិទាន¹⁶⁷។ ការធ្វើឱ្យភ័យខ្លាច មានពីរ
ទម្រង់គឺដើម្បីឱ្យបុគ្គលម្នាក់ ឬ បុគ្គលទូទៅភ័យខ្លាច¹⁶⁸។ ការធ្វើឱ្យបុគ្គលម្នាក់ភ័យខ្លាចគឺមាន
គោលដៅជម្រុញកុំឱ្យជនជាប់ចោទប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មសារជាថ្មី ចំណែកការធ្វើឱ្យបុគ្គលទូទៅភ័យ
ខ្លាចគឺការព្យាយាមឱ្យសង្គមទាំងមូលមានការភ័យខ្លាចនឹងការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិ¹⁶⁹។

៨៨- ទស្សនាទាននៃបដិទាន គឺមានន័យថា “សមនឹងទទួល” មិនមែនមានន័យថា សងសឹកឡើយ¹⁷⁰។
ទណ្ឌកម្មដែល “ផ្ទុះបញ្ចាំងពីរុទ្ធភាពរបស់ជនល្មើសបានសមរម្យនោះ”¹⁷¹ ស្របគ្នាជាមួយនឹងកាតព្វ
កិច្ចដ៏សំខាន់របស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង ក្នុងការដាក់ទោសឱ្យបានសមស្របលើជនជាប់ចោទ

¹⁶⁶ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦១៤។
¹⁶⁷ រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Barayagwiza សាលដីកា ICTR-99-52-A អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលនៃ ICTR ថ្ងៃទី២៨ ខែវិច្ឆិកា
ឆ្នាំ២០០៧ កថាខណ្ឌ ១០៥៧។ សាលដីកា Stacic កថាខណ្ឌ ៤០២។ សាលដីកា Celebici កថាខណ្ឌ ៨០៦។
¹⁶⁸ រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Kordic និង Cerkez សាលដីកា IT-95-14/2-A អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលនៃ ICTY ថ្ងៃទី១៧ ខែធ្នូ
ឆ្នាំ២០០៤ (“សាលដីកា Kordic និង Cerkez) កថាខណ្ឌ ១០៧៦។
¹⁶⁹ សាលដីកា Kordic និង Cerkez កថាខណ្ឌ ១០៧៧-១០៧៨។
¹⁷⁰ សាលដីកា Kordic និង Cerkez កថាខណ្ឌ ១០៧៥។
¹⁷¹ សាលដីកា Kordic និង Cerkez កថាខណ្ឌ ១០៧៥ (ដកស្រង់ R ទល់នឹង M. (C.A.) [1996] 1 S.C.R. 500
កថាខណ្ឌ ៨០។

ក្រោយពីពិចារណាលើភាពធ្ងន់ធ្ងរនៃឧក្រិដ្ឋកម្ម និងកាល:ទេស: និងតួនាទីរបស់ជនជាប់ចោទនៅ ក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងនោះ។ បន្ថែមពីនេះ បដិទានមានការជាប់ពាក់ព័ន្ធនឹងការស្តីបន្ទោសផ្នែកសីលធម៌ និងការនាំឱ្យមានការឯកភាពលើយន្តការពង្រឹងច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិ ដោយសារបដិទាន “បាន សម្តែងយ៉ាងត្រឹមត្រូវនូវកំហឹងរបស់សហគមន៍អន្តរជាតិចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងនេះ”¹⁷²។

៨៩- ទោះបីជាតុលាការអន្តរជាតិនានាបានលើកឡើងថា ការស្តារនីតិសម្បទាឡើងវិញ គឺជាកត្តាមួយ សម្រាប់កំណត់ទោសក៏ដោយ¹⁷³ សហព្រះរាជអាជ្ញាសន្និដ្ឋាននៅក្នុងសារណារបស់ខ្លួនថា អង្គជំនុំ ជម្រះសាលាដំបូងមានការភាន់ច្រឡំនៅក្នុងការផ្តល់ទម្ងន់ហួសហេតុពេក ប្តីបានផ្តល់ទម្ងន់ទាំង អស់លើសមត្ថភាពភាពរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខថាអាចស្តារនីតិសម្បទាឡើងវិញ ដោយមិនបាន បង្ហាញឱ្យឃើញផងនោះ។

ប.៣.៤ សេចក្តីសន្និដ្ឋាន

៩០- សហព្រះរាជអាជ្ញាសន្និដ្ឋានថា អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមានការភាន់ច្រឡំនៅក្នុងការផ្តល់ទម្ងន់ ហួសហេតុពេក នៅពេលសម្រេចដោយភាន់ច្រឡំលើ “ស្ថានសម្រាលទោសសំខាន់ៗ” និង ដោយ សារការសម្រេចដូច្នោះ ធ្វើឱ្យមានការភាន់ច្រឡំយ៉ាងច្បាស់ក្រឡែតលើការអនុវត្តធានាសុវត្ថិភាពរបស់ខ្លួន នៅក្នុងការដាក់ទោស ហើយនិងការសម្រេចកំណត់ទោសមួយដែលមិនសមស្រប និងតាមអំពើចិត្ត យ៉ាងច្បាស់ក្រឡែត។

¹⁷² រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង *Aleksovski* សាលដីកា IT-95-14/1-A អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលនៃ ICTY ថ្ងៃទី២៤ ខែមីនា ឆ្នាំ២០០០ (“សាលដីកា *Aleksovski*) កថាខណ្ឌ ១៨៥។
¹⁷³ ទោះបីជាការស្តារនីតិសម្បទាឡើងវិញគឺជាគោលបំណងនៃការដាក់ទោសមួយដ៏ត្រឹមត្រូវតាមផ្លូវច្បាប់ក៏ដោយ តុលាការក៏ បានបញ្ជាក់ថា គេមិនគួរផ្តល់ទម្ងន់ហួសហេតុពេកដល់ការស្តារនីតិសម្បទាឡើងវិញឡើយ។ *សូមមើល* សាលដីកា *Kordic* និង *Cerkez* កថាខណ្ឌ ១០៧៩។ រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង *Blagojevic* និង *Jokic* សាលក្រម IT-02-60-T អង្គជំនុំជម្រះនៃ ICTY ថ្ងៃទី១៧ ខែមករា ឆ្នាំ២០០៥ កថាខណ្ឌ ៨២៤។

ឃ.៤ ការដាក់ទោសធ្វើឡើងសារអំពើចិត្ត និងទិសគ្រប់គ្រាន់យ៉ាងច្បាស់

ឃ.៤.១ ទិដ្ឋភាពរួម

៩១- គ្រប់សេចក្តីសម្រេចរបស់តុលាការត្រូវមានសំអាងហេតុ នេះគឺជាបទដ្ឋានអន្តរជាតិ¹⁷⁴ ហើយអនុវត្ត ដូចគ្នាចំពោះសេចក្តីសម្រេចដែលបានធ្វើឡើងដោយផ្អែកលើឧទ្ធរណ៍សិទ្ធិ ដូចជាសេចក្តីសម្រេច លើ ការដាក់ទោស¹⁷⁵។ ការផ្តល់សំអាងហេតុ អនុញ្ញាតឱ្យភាគីយល់អំពីហេតុផលនៅក្នុងសេចក្តី សម្រេច ហើយក្នុងករណីមានការប្តឹងសាទុក្ខ អនុញ្ញាតឱ្យតុលាការជាន់ខ្ពស់អាចអនុវត្តការពិនិត្យ ឡើងវិញលើបណ្តឹងសាទុក្ខដោយមានប្រសិទ្ធភាព¹⁷⁶។ ច្បាប់តម្រូវឱ្យទៅក្រុម ដែលចេញសេចក្តី សម្រេចផ្តល់សំអាងហេតុនៅក្នុងសេចក្តីសម្រេចរបស់ខ្លួន ការខកខានធ្វើដូច្នោះគឺនឹងបណ្តាលឱ្យមាន កំហុសលើអង្គច្បាប់¹⁷⁷។

៩២- សាលក្រមមិនបានផ្តល់សំអាងហេតុចំពោះសេចក្តីសម្រេចរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង នៅពេល

¹⁷⁴ សាលដីកាលើបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍របស់លោក នួន ជា ប្រឆាំងចំពោះដីកាបដិសេធពាក្យសុំមោឃភាព សំណុំរឿងលេខ 002/ 19-09-2007/អវតក/កសចស (អបជ ០៦) អង្គបុរេជំនុំជម្រះ ថ្ងៃទី២៦ ខែសីហា ឆ្នាំ២០០៨ D55/I/8 (“បណ្តឹងឧទ្ធរណ៍ របស់លោក នួន ជា ប្រឆាំងចំពោះដីកាបដិសេធពាក្យសុំមោឃភាព”) កថាខណ្ឌ ២១ (ដែលដកស្រង់សេចក្តីសម្រេចរបស់ គណៈកម្មាធិការសិទ្ធិមនុស្សនៃអង្គការសហប្រជាជាតិ តុលាការសិទ្ធិមនុស្សអឺរ៉ុប (ECHR) និង ICTY)។

¹⁷⁵ សាលដីកាលើបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍របស់សហមេធាវីការពារក្តី អៀង ធីរិទ្ធ ប្រឆាំងនឹង “ដីកាសម្រេចលើសំណើសុំបំពេញកិច្ច ស៊ើបសួររបស់សហមេធាវីការពារក្តី អៀង ធីរិទ្ធ” សំណុំរឿងលេខ 002/19-09-2007/អវតក/កសចស (អបជ ៦២) អង្គបុរេជំនុំជម្រះ ថ្ងៃទី១៤ ខែមិថុនា ឆ្នាំ២០១០ D353/2/3 (“សាលដីកាលើបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍លើសំណើសុំបំពេញកិច្ចស៊ើបសួរ របស់ អៀង ធីរិទ្ធ”) កថាខណ្ឌ ២៣។

¹⁷⁶ សាលដីកាលើបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍លើសំណើសុំបំពេញកិច្ចស៊ើបសួររបស់ អៀង ធីរិទ្ធ កថាខណ្ឌ ២៨ (ដែលបានដកស្រង់ សេចក្តីសម្រេចរបស់ ECHR និង ICTY)។

¹⁷⁷ សាលដីកាលើបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍របស់សហព្រះរាជអាជ្ញាប្រឆាំងនឹងដីកាសម្រេចរបស់សហចៅក្រមស៊ើបអង្កេតស្តីពីសំណើ សុំបញ្ជូលឯកសារភ័ស្តុតាងបន្ថែមនៅក្នុងសំណុំរឿងដែលនឹងជួយដល់ការបញ្ជាក់អំពីការដឹងពួររបស់ជនត្រូវចោទ ចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្ម ដែលបានប្រព្រឹត្តឡើង សំណុំរឿងលេខ 002/19-09-2007-អវតក/កសចស (អបជ ៦៧) អង្គបុរេជំនុំជម្រះ ថ្ងៃទី១៥ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ២០១០ D365/2/10 កថាខណ្ឌ ២៦។

បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

ដាក់ទោសចុងបណ្តឹងសាទុក្ខកំណត់ ៣៥ឆ្នាំ ហេតុដូច្នោះសាលក្រមនេះ (១) បានសម្រេចទោសតាម
អំពើចិត្ត (២) ដោយមិនផ្អែកលើយុត្តិសាស្ត្រនៅក្នុងរឿងក្តីណាមួយដែលមានលក្ខណៈស្រដៀងគ្នា
និងដោយមិនផ្អែកលើច្បាប់ពាក់ព័ន្ធទាំងឡាយ ដែលសហព្រះរាជអាជ្ញាបានលើកឡើងនៅពេលជំនុំ
ជម្រះ។ ករណីនេះមានន័យថា អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមានការភាន់ច្រឡំលើអង្គច្បាប់យ៉ាងច្បាស់
ក្រឡេកនៅពេលសម្រេចដាក់ទោសមួយមិនសមស្របយ៉ាងច្បាស់លើចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ។ ការដាក់
ទោសនេះស្ថិតនៅក្រៅរង្វង់ទោស ដែលអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងត្រូវសម្រេចនៅក្នុងកាលៈទេសៈ
នៃរឿងក្តីនេះ។

៩៣- យុត្តិសាស្ត្រអន្តរជាតិដែលធ្លាប់សម្រេចរួចហើយលើកឡើងថា “សេចក្តីសម្រេចមុនៗលើការដាក់
ទោសអាចជាបទដ្ឋានណែនាំ ប្រសិនបើវាពាក់ព័ន្ធនឹងបទល្មើសដូចគ្នា និងប្រសិនបើបទល្មើសនោះ
បានប្រព្រឹត្តនៅក្នុងកាលៈទេសៈសំខាន់ៗស្រដៀងគ្នា”¹⁷⁸។ ទោះបីជាអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមាន
ឆន្ទានុសិទ្ធិក្នុងការកំណត់ទោសខុសៗគ្នាក៏ដោយ អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលនៃសាលាក្តី ICTY
បានលើកឡើងថា “នៅក្នុងករណីមានកាលៈទេសៈអង្គហេតុ និងការកាត់ទោសស្រដៀងគ្នា [...]
ទោសមិនត្រូវមានភាពខុសគ្នាខ្លាំងនោះទេ លើកលែងតែកាលៈទេសៈរបស់ជនជាប់ចោទជាក់លាក់
ណាមួយ បានផ្តល់យុត្តិកម្មយ៉ាងត្រឹមត្រូវ”¹⁷⁹។

៩៤- នៅក្នុងសាលក្រម អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមិនបានដកស្រង់សំអាងហេតុណាមួយ ដែលដូចជាមិន
សូវមានសំអាងមូលដ្ឋានផ្លូវច្បាប់ ដែលជម្រុញឱ្យខ្លួនដាក់ទោសកំណត់ ៣៥ឆ្នាំ លើចុងបណ្តឹង
សាទុក្ខ។ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងក៏មិនបានបញ្ជាក់ហេតុផល ដែលខ្លួនបានយករយៈពេលនេះមក

¹⁷⁸ រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Furundcija សាលដីកា IT-95-17/1-A អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលនៃ ICTY ថ្ងៃទី២១ ខែកក្កដា
ឆ្នាំ២០០០ កថាខណ្ឌ ២៥០។

¹⁷⁹ សាលដីកា Celebici កថាខណ្ឌ ៧៥៨។

បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង
នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

ចាប់ផ្តើមពិចារណាលើស្ថានសម្រាលទោសដែរ។ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមិនបានផ្តល់យុត្តិកម្ម ដែលខ្លួនចាប់ផ្តើមពីការអនុវត្តនៅក្នុងក្របខណ្ឌអន្តរជាតិ។ ជាការពិតទៅ ការអនុវត្តបែប នេះមិន មានអត្ថិភាព។ ការភាន់ច្រឡំលើអង្គច្បាប់ដ៏ច្បាស់បែបនេះ ដែលអង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលគួរតែ កែតម្រូវ គឺត្រូវយកទោសដែលធ្ងន់ជាងនេះមកជំនួសទោសរយៈពេលកំណត់ ៣៥ឆ្នាំ។ អង្គជំនុំជម្រះ តុលាការកំពូលគួរសម្រេចដោយដាក់ទោស ដែលស្ថិតនៅក្នុងរង្វង់នៃទោស ដែលអាចអនុវត្តចំពោះ រឿងក្តីរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ ដោយផ្អែកលើរឿងក្តីនៃចុងចោទទាំងឡាយដែលមានស្ថានភាព ស្រដៀងគ្នានៅចំពោះសាលាក្តីនានា ដែលជំនុំជម្រះសេចក្តីលើរឿងក្តីស្រដៀងៗគ្នា។

ឃ.៤.២ ការខកខានមិនបានពិចារណាលើច្បាប់ជាធរមាន

ឃ.៤.២.១ ទូទៅ

៩៥- អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានសម្រេចនៅក្នុងកថាខណ្ឌ ៦៣១ នៃសាលក្រមថា “ដោយផ្អែកលើ ហេតុផលខាងលើ” អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងសម្រេចថា ទោសសមស្របចំពោះចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ នោះគឺ ៣៥ឆ្នាំ។ ប៉ុន្តែ នៅពេលពិនិត្យឡើងវិញលើកថាខណ្ឌមុនៗនៅក្នុងសាលក្រម វាបានបង្ហាញ ថាអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមិនបានដកស្រង់ ឬ ពិចារណាច្បាប់ណាមួយឡើយ រួមទាំងច្បាប់ដែល ដាក់ជូនដោយសហព្រះរាជអាជ្ញាផងនោះ ដែលច្បាប់នេះបានចែងអំពីរង្វង់នៃទោសនៅក្នុងរឿងក្តី ស្រដៀងៗគ្នា។ តាមពិត ការពិពណ៌នានៅក្នុងកថាខណ្ឌដំបូងៗមុនកថាខណ្ឌ ៦៣១ ដែលជា កថាខណ្ឌត្រង់ផ្នែកនៃសេចក្តីសម្រេច គឺជាការពិពណ៌នាអំពីស្ថានទម្ងន់ និងស្ថានសម្រាលទោស ដែលអាចអនុវត្តបានចំពោះរឿងក្តីរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខនេះ¹⁸⁰។ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបាន

¹⁸⁰ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦០១-៦០៥ (ស្តីពីស្ថានទម្ងន់ទោស) ៦០៦-៦១១ (ស្តីពីស្ថានសម្រាលទោស) ៦១២-៦១៦ (ស្តីពី ការវាយតម្លៃផ្នែកចិត្តសាស្ត្រ និងវិកលចរិត លើចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ) ៦១៧-៦២២ (ស្តីពីសាក្សីលើអត្តចរិត) ៦២៣-៦២៧
 បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង
 នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

លើកឡើងតែមួយប្រយោគ ដោយមិនយកច្បាប់ជាធរមានមកវិភាគដើម្បីជាមូលដ្ឋានឡើយថា “ពិតជាមានស្ថានសម្រាលទោសដែលអនុញ្ញាតឱ្យអង្គជំនុំជម្រះកំណត់ទោសដាក់ពន្ធនាគារ ដែលមានរយៈពេលកំណត់ជាក់លាក់មួយបាន ក្នុងករណីដែលទោសដាក់ពន្ធនាគារអស់មួយជីវិតមិនត្រូវយកមកអនុវត្តនោះ”¹⁸¹។

៩៦- ការវិភាគនេះ ឬក៏គ្មានតែម្តង របស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមិនបានបំពេញលក្ខខណ្ឌដ៏តឹងរឹងដែលវាជាលក្ខខណ្ឌនៃការចេញសាលក្រម ដោយមានសំអាងហេតុមួយដោយតុលាការព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិមួយ ដែលតុលាការនេះជំនុំជម្រះលើឧក្រិដ្ឋកម្មធ្ងន់ធ្ងរទាំងឡាយ ដែលមិនធ្លាប់ជំនុំជម្រះដោយស្ថាប័នតុលាការ។ តាមពិតទៅ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមានការភាន់ច្រឡំលើអង្គច្បាប់នៅក្នុងករណីនេះ ដែលតាមអង្គច្បាប់នាំឱ្យមោឃភាពសាលក្រមនេះ¹⁸²។ ហេតុដូច្នោះ វាជារឿងក្តីមួយសមស្រប ដែលអង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលគួរចាត់ការដើម្បីផ្តល់សំអាងហេតុរបស់ខ្លួនលើរយៈពេលកំណត់នៃទោសមកជំនួសសេចក្តីសម្រេច ដោយមិនមានសំអាងហេតុរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង។

ឃ. ៤. ២. ២ សាលក្រមមិនអើពើចំពោះយុត្តិសាស្ត្រពាក់ព័ន្ធដែលសហព្រះរាជអាជ្ញាបានលើកយោង

៩៧- ក្រៅពីមិនបានផ្អែកទៅលើឯកសារសំអាងតាមផ្លូវច្បាប់ ចំពោះរយៈពេលនៃការផ្តន្ទាទោស អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងក៏មិនបានពិចារណាទៅលើយុត្តិសាស្ត្រ និងការវិភាគដែលសហព្រះរាជអាជ្ញាបាន

(ស្តីពីផលប៉ះពាល់លើការរំលោភសិទ្ធិមនុស្សពីមុនលើចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ នៅពេលដាក់ទោស) ៦២៨-៦៣០ (លើកឡើងជាទូទៅអំពីការដាក់ទោស ដោយមិនមានកំណត់តាមរយៈពេលនៃទោសទៅតាមច្បាប់។

¹⁸¹ សាលក្រម កថាខណ្ឌ ៦២៩។

¹⁸² ដើម្បីបំពេញលក្ខខណ្ឌនៃវិធាន ១០៤(១)(ក)នៃវិធានផ្ទៃក្នុងចំពោះភាពអាចទទួលយកបាននៃបណ្តឹងសាទុក្ខ។

បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

លើកយោងឡើយ¹⁸³។ នៅក្នុងសេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់សវនាការដេញដោល សហព្រះរាជអាជ្ញាបាន ផ្តល់ការវិភាគទៅលើការដាក់ទោស នៅក្នុងរឿងក្តីនានាដែលប្រហាក់ប្រហែលគ្នា នៅតុលាការ អន្តរជាតិនានាដូចជា តុលាការ ICTY តុលាការ ICTR និង តុលាការពិសេសសម្រាប់ប្រទេសសេរ៉ា ឡេអូន("SCSL") ដោយផ្ដោតទៅលើការវិនិច្ឆ័យឱ្យមានទោសចំពោះជនជាប់ចោទ ដែលកាន់តួនាទី ដែលមានសិទ្ធិអំណាចសំខាន់ ដែលទទួលខុសត្រូវក្នុងការសម្លាប់មនុស្សដ៏ច្រើន (ចាប់ពីមួយរយនាក់ ឡើងទៅ) និងដែលបានប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មក្នុងរយៈពេលមួយដ៏យូរអង្វែង¹⁸⁴។ ដោយឡែក សហ- ព្រះរាជអាជ្ញាបានលើកឡើងដូចខាងក្រោម¹⁸⁵៖

ក. ចាប់តាំងពីឆ្នាំ២០០០ មក មានជនជាប់ចោទ៧៦នាក់ ត្រូវបានវិនិច្ឆ័យឱ្យមានទោស និងផ្តន្ទា ទោសដាក់ពន្ធនាគារនៅតុលាការ ICTY ទាំងនៅសាលាដំបូង និងតុលាការជាន់ខ្ពស់។ ក្នុង ចំណោមនោះ មានជនជាប់ចោទ៤០នាក់ ដែលកាន់តួនាទីដែលមានសិទ្ធិអំណាចសំខាន់¹⁸⁶

¹⁸³ សេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់សវនាការដេញដោល កថាខណ្ឌ ៤៥៣-៤៥៦។

¹⁸⁴ សេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់សវនាការដេញដោល កថាខណ្ឌ ៤៥៣។

¹⁸⁵ ការវាយតម្លៃនេះត្រូវបានធ្វើឡើងនៅថ្ងៃទី១១ វិច្ឆិកា ២០០៩ ជាកាលបរិច្ឆេទនៃការដាក់សេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់សវនាការ ដេញដោល។

¹⁸⁶ សហព្រះរាជអាជ្ញាយោងជាទូទៅដល់ករណីរឿងក្តីខាងក្រោម និងផ្តល់ភារាងព័ត៌មានអង្គហេតុពីករណីរឿងក្តីដូចខាងក្រោម នៅក្នុងឧបសម្ព័ន្ធ ក៖ ឯកសារព័ត៌មានករណីរឿងក្តីដែលបានជ្រើសរើសពី ICTY, ICTR(ដូចដែលមានចែងដោយ Hague Justice Portal) និង SCSL៖ សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Aleksovski* សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Babic* សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Blagojevic* សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Blaskic* សាលក្រមសាលាដំបូងលើ រឿងក្តី *Brahimaj* សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Brdanin* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្តី *Delic* សាលដីកា សាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Delic* សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Deronjic* សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Galic* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្តី *Hadzihasanovic* សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Jelusic* សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍ លើរឿងក្តី *Jokic* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្តី *Kordic* សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Krajišnik* សាលដីកា សាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Krnjelic* សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Krstic* សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Kunarac* សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Kvočka* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្តី *Lazarevic* សាលក្រមសាលា ដំបូងលើរឿងក្តី *Milan Lukic* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្តី *Sreten Lukic* សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Martić*

61
បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

ហើយក្នុងចំណោមអ្នកទាំង ៤០ នាក់នោះ មាន២១នាក់ ទទួលខុសត្រូវលើការបាត់បង់
 អាជ្ញាជីវិតប្រជាជនលើសពី១០០នាក់ឡើងទៅ¹⁸⁷។ ជាមធ្យមភាគ (គិតជាឆ្នាំ) ជនជាប់
 ចោទទាំងនេះបានទទួលការផ្ដន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារចំនួន ២៥,៦ ឆ្នាំ។ ជាក់លាក់ជាងនេះ
 ទៅទៀត ក្នុងចំណោមរឿងក្តីទាំង ២១ ករណី ដែលបណ្ដាឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងឡាយត្រូវបាន
 ប្រព្រឹត្តឡើងចាប់ពី ១ ខែឡើងទៅ ការផ្ដន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារជាមធ្យមគឺមានរយៈពេល
 ២៦ឆ្នាំ។ ប្រសិនបើរយៈពេលដែលអំពើឧក្រិដ្ឋនោះបានប្រព្រឹត្តបន្តលើសពី ១ឆ្នាំឡើងទៅ
 ដូចនៅក្នុងករណីរឿងក្តីនេះ ការផ្ដន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារជាមធ្យម គឺមានរយៈពេល ៤៤
 ឆ្នាំ¹⁸⁸។

សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្តី *Dragomir Milošević* សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Mrksić* សាលដីកាសាលា
 ឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Mucić* សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Naletilić* សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Dragan
 Nikolić* សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Momir Nikolić* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្តី *Obrenović* សាលក្រម
 សាលាដំបូងលើរឿងក្តី *Ojđanić* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្តី *Pavković* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្តី *Plavšić*
 សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្តី *Rajić* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្តី *Šainović* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្តី
Sikirica សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Simić* សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Stakić* សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍
 លើរឿងក្តី *Strugar* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្តី *Todorović*។

¹⁸⁷ សូមមើលឧបសម្ព័ន្ធ គ៖ សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Babić* សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Blagojević*
 សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Blaškić* សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Brdanin* សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើ
 រឿងក្តី *Galić* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្តី *Kordić* សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Krajišnik* សាលដីកាសាលា
 ឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Krstić* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្តី *Lazarević* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្តី *Milan Lukić*
 សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្តី *Sreten Lukić* សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Martić* សាលក្រមសាលាដំបូងលើ
 រឿងក្តី *Dragomir Milošević* សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Mrkić* សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Naletilić*
 សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Momir Nikolić* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្តី *Obrenović* សាលក្រមសាលាដំបូង
 លើរឿងក្តី *Ojđanić* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្តី *Pavković* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្តី *Šainović* សាលដីកា
 សាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Stakić*។

¹⁸⁸ សេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់សវនាការវេញដោល កថាខណ្ឌ៤៥៤។

- ខ. ចាប់តាំងពីឆ្នាំ១៩៩៨មក មានជនជាប់ចោទ ៣៩ នាក់ ត្រូវបានវិនិច្ឆ័យឱ្យមានទោស និង ផ្ដន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារនៅតុលាការ ICTR ទាំងនៅសាលាដំបូង និងតុលាការជាន់ខ្ពស់¹⁸⁹។
- ក្នុងចំណោមនោះ មានជនទាំង២២នាក់ បានកាន់តួនាទីដែលមានសិទ្ធិអំណាចសំខាន់¹⁹⁰
- ហើយក្នុងចំណោមនោះ មាន២០នាក់ ទទួលខុសត្រូវលើការបាត់បង់អាយុជីវិតប្រជាជន

¹⁸⁹ សូមមើលឧបសម្ព័ន្ធ គ៖ សាលដីកាសាលាខ្លួនណ៍លើរឿងក្ដី *Akayesu* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្ដី *Bagosora* សាលដីកាសាលាខ្លួនណ៍លើរឿងក្ដី *Barayagwiza* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្ដី *Bikindi* សាលក្រមសាលាដំបូងលើ រឿងក្ដី *Bisengimana* សាលក្រមដីកាសាលាខ្លួនណ៍លើរឿងក្ដី *Gacumbitsi* សាលដីកាសាលាខ្លួនណ៍លើរឿងក្ដី *Imanishimwe* សាលដីកាសាលាខ្លួនណ៍លើរឿងក្ដី *Kajelijeli* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្ដី *Kalimanzira* សាលដីកា សាលាខ្លួនណ៍លើរឿងក្ដី *Kambanda* សាលដីកាសាលាខ្លួនណ៍លើរឿងក្ដី *Kamuhanda* សាលដីកាសាលាខ្លួនណ៍លើរឿង ក្ដី *Kayishema* សាលដីកាសាលាខ្លួនណ៍លើរឿងក្ដី *Kerera* សាលដីកាសាលាខ្លួនណ៍លើរឿងក្ដី *Muhimana* សាលដីកា សាលាខ្លួនណ៍លើរឿងក្ដី *Musema* សាលដីកាសាលាខ្លួនណ៍លើរឿងក្ដី *Nahimana* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្ដី *Nchaminhigo* សាលដីកាសាលាខ្លួនណ៍លើរឿងក្ដី *Ndindabahizi* សាលដីកាសាលាខ្លួនណ៍លើរឿងក្ដី *Ngeze* សាលដីកា សាលាខ្លួនណ៍លើរឿងក្ដី *Niyitegeka* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្ដី *Nsengiyumva* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿង ក្ដី *Nshogoza* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្ដី *Ntabakuze* សាលដីកាសាលាខ្លួនណ៍លើរឿងក្ដី *Ntakirutimana* សាល ក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្ដី *Nzabirinda* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្ដី *Renzaho* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្ដី *Rugambarara* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្ដី *Ruggiu* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្ដី *Rukundo* សាលដីកាសាលា ខ្លួនណ៍លើរឿងក្ដី *Rutaganda* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្ដី *Rutanganira* សាលដីកាសាលាខ្លួនណ៍លើរឿងក្ដី *Ruzindana* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្ដី *Semanza* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្ដី *Seromba* សាលដីកាសាលា ខ្លួនណ៍លើរឿងក្ដី *Seromba* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្ដី *Serugendo* សាលដីកាសាលាខ្លួនណ៍លើរឿងក្ដី *Serushago* សាលដីកាសាលាខ្លួនណ៍លើរឿងក្ដី *Simba* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្ដី *Zigiranyirazo*។

¹⁹⁰ សូមមើលឧបសម្ព័ន្ធ គ៖ សាលដីកាសាលាខ្លួនណ៍លើរឿងក្ដី *Akayesu* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្ដី *Bagosora* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្ដី *Bisengimana* សាលដីកាសាលាខ្លួនណ៍លើរឿងក្ដី *Gacumbitsi* សាលដីកាសាលា ខ្លួនណ៍លើរឿងក្ដី *Imanishimwe* សាលដីកាសាលាខ្លួនណ៍លើរឿងក្ដី *Kajelijeli* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្ដី *Kalimanzira* សាលដីកាសាលាខ្លួនណ៍លើរឿងក្ដី *Kambanda* សាលដីកាសាលាខ្លួនណ៍លើរឿងក្ដី *Kamuhanda* សាលដីកា សាលាខ្លួនណ៍លើរឿងក្ដី *Karera* សាលដីកាសាលាខ្លួនណ៍លើរឿងក្ដី *Kayishema* សាលដីកាសាលាខ្លួនណ៍ លើរឿងក្ដី *Muhimana* សាលដីកាសាលាខ្លួនណ៍លើរឿងក្ដី *Ndindabahizi* សាលដីកាសាលាខ្លួនណ៍លើរឿងក្ដី *Niyitegeka* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្ដី *Nsengiyumva* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្ដី *Ntabakuze* សាលក្រមសាលាដំបូង លើរឿងក្ដី *Renzaho* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្ដី *Rugambarara* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្ដី *Rutanganira* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្ដី *Semanza* សាលដីកាសាលាខ្លួនណ៍លើរឿងក្ដី *Serushago* សាលដីកាសាលាខ្លួនណ៍លើ រឿងក្ដី *Simba*។

បណ្ដឹងសុំទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង នៅក្នុងរឿងក្ដីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

លើសពី១០០នាក់ឡើងទៅ¹⁹¹។ ជាមធ្យមភាគ(គិតជាឆ្នាំ) ជនជាប់ចោទទាំងអស់នេះបាន ទទួលការផ្ដន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារចំនួន ៣៧,៨៥ ឆ្នាំ។ ពិសេសជាងនេះទៅទៀត ក្នុង ចំណោមរឿងក្តីទាំងអស់នេះដែលបណ្ដាឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងឡាយត្រូវបានប្រព្រឹត្តចាប់ពីមួយខែ ឡើងទៅ ការផ្ដន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារជាមធ្យមគឺមានរយៈពេល ៤៥,៤២ ឆ្នាំ¹⁹²។

គ. ចាប់តាំងពីឆ្នាំ២០០០ មក មានជនជាប់ចោទប្រាំបីនាក់ត្រូវបានវិនិច្ឆ័យឱ្យមានទោស និង ផ្ដន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារនៅតុលាការ SCSL ទាំងនៅសាលាដំបូង ឬតុលាការជាន់ខ្ពស់¹⁹³។ ជនជាប់ចោទទាំងអស់បានកាន់តួនាទីដែលមានសិទ្ធិអំណាចយ៉ាងសំខាន់ ហើយអ្នកទាំង អស់គ្នានេះបានទទួលខុសត្រូវលើការបាត់បង់អាយុជីវិតប្រជាជនលើសពី១០០នាក់។ ការ ផ្ដន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារជាមធ្យមគឺមានរយៈពេល ៣៧ ឆ្នាំ។ ជនជាប់ចោទទាំងអស់ត្រូវ បានវិនិច្ឆ័យឱ្យមានទោសពីបទប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មផ្សេងៗ ដែលត្រូវបានប្រព្រឹត្តក្នុងរយៈពេល ចាប់ពី១ខែឡើងទៅ។ មិនដូចនៅក្នុងករណីរឿងក្តីរបស់ចុងបណ្ដឹងសាទុក្ខនេះទេ នៅក្នុង

¹⁹¹ សូមមើលឧបសម្ព័ន្ធ គ៖ សាលដីកាសាលាខ្លួនលើរឿងក្តី *Akayesu* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្តី *Bagosora* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្តី *Bisengimana* សាលដីកាសាលាខ្លួនលើរឿងក្តី *Gacumbitsi* សាលដីកាសាលា ខ្លួនលើរឿងក្តី *Kambanda* សាលដីកាសាលាខ្លួនលើរឿងក្តី *Karera* សាលដីកាសាលាខ្លួនលើរឿងក្តី *Kajelijeli* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្តី *Kalimanzira* សាលដីកាសាលាខ្លួនលើរឿងក្តី *Kayishema* សាលដីកាសាលាខ្លួនលើ រឿងក្តី *Muhimana* សាលដីកាសាលាខ្លួនលើរឿងក្តី *Ndindabahizi* សាលដីកាសាលាខ្លួនលើរឿងក្តី *Niyitegeka* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្តី *Nsengiyumva* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្តី *Ntabakuze* សាលក្រម សាលាដំបូងលើរឿងក្តី *Renzaho* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្តី *Rugambarara* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្តី *Rutaganira* សាលដីកាសាលាខ្លួនលើរឿងក្តី *Serushago* សាលដីកាសាលាខ្លួនលើរឿងក្តី *Simba* ។

¹⁹² សេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់សវនាការវេញដោល កថាខណ្ឌ៤៥៥។

¹⁹³ សូមមើលឧបសម្ព័ន្ធ គ៖ សាលដីកាសាលាខ្លួនលើរឿងក្តី *Brima* សាលដីកាសាលាខ្លួនលើរឿងក្តី *Fofana* និង *Kondewa* សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្តី *Sesay*។

បណ្ដឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

តុលាការនោះគឺគ្មានជនជាប់ចោទណាមួយបានប្រព្រឹត្តអំពើឧក្រិដ្ឋដែលប្រើរយៈពេលដ៏យូរ

អង្វែងដូចនេះទេ¹⁹⁴។

៩៨- ក្រៅពីមិនបានផ្តល់នូវសំអាងហេតុនានា ដើម្បីគាំទ្រដល់ការសម្រេចពីរយៈពេលនៃការផ្តន្ទាទោស ដាក់ពន្ធនាគាររយៈពេល ៣៥ ឆ្នាំនោះ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងក៏ខកខានមិនបានផ្តល់សំអាងហេតុ ចំពោះការមិនអើពើរបស់ខ្លួន ឬដែលខ្លួនមិនបានផ្អែកទៅលើ ចំពោះការអនុវត្ត និងយុត្តិសាស្ត្រដែល សហព្រះរាជអាជ្ញាបានលើកយោង។ នេះជាការអនុវត្តដោយភាន់ច្រឡំនូវឆន្ទានុសិទ្ធិ ហើយតម្រូវឱ្យ មានការធ្វើអន្តរាគមន៍ពីអង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូល។

៩៩- ដើម្បីជាជំនួយ និងដើម្បីសម្រួលជាឯកសារយោងដល់អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូល សហព្រះរាជ- អាជ្ញា សូមផ្តល់ជាឯកសារស្ថាប័នដ៏មតិមួយដែលមាននៅក្នុងឧបសម្ព័ន្ធ ខ ស្តីពីការផ្តន្ទាទោស នានាដោយតុលាការ ICTY, ICTR និង SCSL ដែលពាក់ព័ន្ធនឹងជនជាប់ចោទនានា ដូចជាចុង បណ្តឹងឧទ្ធរណ៍ រូបនេះជាដើម ដែលមិតនៅក្នុងតំណែងជាអ្នកដឹកនាំ ត្រូវបានរកឃើញពីការ ទទួលខុសត្រូវចំពោះការស្លាប់ជនរងគ្រោះចំនួនច្រើនជាងមួយរយនាក់¹⁹⁵ ។

យ.៤.២.៣ ករណីនេះជាផ្នែក "ដីអាក្រក់បំផុត" នៃករណីរឿងក្តីនានា

១០០- ទោះបីអង្គជំនុំជម្រះមានឆន្ទានុសិទ្ធិក្នុងការសម្រេចលើបញ្ហាផ្តន្ទាទោសក៏ដោយ ក៏ការផ្តន្ទាទោសចុង ចោទធ្វើឱ្យមានភាន់ច្រឡំដ៏ច្បាស់ក្រឡេក ដោយសារការផ្តន្ទាទោសនេះមិនបានផ្ទុះបញ្ចាំងច្បាស់

¹⁹⁴ សេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់សវនាការវេញដោល កថាខណ្ឌ៤៥៦។
¹⁹⁵ ឧបសម្ព័ន្ធ ក៖ ការផ្តន្ទាទោសជាប់ពន្ធនាគារនៅតុលាការព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិសម្រាប់អតីតប្រទេសយូហ្គោស្លាវី, តុលាការ ព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិសម្រាប់ប្រទេសរ៉ូនដា និងតុលាការពិសេសសម្រាប់ប្រទេសសេរ៉ាឡេអូន សម្រាប់ដែលត្រូវបានកាត់ ឱ្យជាប់ ទោសរួចហើយដែលត្រូវទទួលខុសត្រូវចំពោះការស្លាប់ចំនួនច្រើនជាងមួយរយ (ជាង១០០) នាក់ ។
បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ខុច

លាស់ ពីស្ថានទម្ងន់បំផុតនៃអំពើឧក្រិដ្ឋទាំងឡាយ (រួមមាន មនុស្សឃាត និងការធ្វើទារុណកម្ម ដោយមានចេតនាជាការរើសអើង) និងតំណែងជាន់ខ្ពស់ និងតួនាទីរបស់ចុងបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍ឡើយ។

១០១- ទោះបីតុលាការនេះជាតុលាការមានយុត្តាធិការថ្មីមួយក៏ដោយ តែមានយុត្តាធិការនៅតុលាការថ្នាក់ ជាតិ និងអន្តរជាតិមួយចំនួនទៀតបានឆ្លើយតបទៅនឹងរឿងក្តីករណីជាច្រើន ដែលទាក់ទិននឹងអំពើ ឧក្រិដ្ឋធ្ងន់ធ្ងរ និងបានបង្កើតនូវគោលការណ៍នៃការផ្តន្ទាទោសដែលពាក់ព័ន្ធ។ ដោយសារតុលាការ នេះផ្អែកលើចំណុចប្រសព្វនៃយុត្តាធិការរបស់តុលាការក្នុងស្រុកផង និងតុលាការអន្តរជាតិផងនោះ សហព្រះរាជអាជ្ញាបានជូនយោបល់ថា ការពិនិត្យឡើងវិញនូវការវិវត្ត និងការអនុវត្តគោលការណ៍ នៃការផ្តន្ទាទោស នៅក្នុងយុត្តាធិការរបស់តុលាការកម្ពុជា និងតុលាការថ្នាក់ជាតិ និងអន្តរជាតិដទៃ ទៀត អាចផ្តល់ជាព័ត៌មានសម្រាប់អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូល ក្នុងការសម្រេចសេចក្តីចំពោះ បណ្តឹងឧទ្ធរណ៍នេះ។ នេះអាចជាករណីដែរ ដោយសារតែគោលបំណងនានានៃការផ្តន្ទាទោសទាំង នៅតុលាការអន្តរជាតិ និងតុលាការក្នុងស្រុក ត្រូវតែចែករំលែកគ្នាឱ្យបានទូលំទូលាយ¹⁹⁶។

១០២- សហព្រះរាជអាជ្ញាវិញពីភាពធ្ងន់ធ្ងរនៃការសម្លាប់មនុស្ស រួមជាមួយនឹងការធ្វើទារុណកម្ម ត្រូវបានចាត់ទុកថាស្ថិតក្នុងយុត្តាធិការរបស់តុលាការក្នុងស្រុក។ បើតាមក្រមព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជាឆ្នាំ ១៩៥៦ ដែលអាចអនុវត្តបានក្នុងរូបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យនោះគឺថា អំពើឧក្រិដ្ឋនៃការធ្វើទារុណកម្ម និងការមនុស្សឃាត មានលក្ខណៈប្រហាក់ប្រហែលនឹងបទឧក្រិដ្ឋប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិគឺថា គេ

¹⁹⁶ ដូចបានផ្តល់ដោយអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៃតុលាការ ICTY នៅក្នុងរឿងក្តី រដ្ឋអាជ្ញា តទល់នឹង Stakić សាលក្រម លេខ IT-97-24-T អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៃតុលាការ ICTY ចុះថ្ងៃទី៣១ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០០៣ (“សាលក្រមសាលាដំបូង លើរឿងក្តី Stakić”) ថា៖ “នៅក្នុងក្របខណ្ឌនៃតុលាការនេះ មានការទទួលស្គាល់ជាសាកល និងផ្ទុះបញ្ចាំងក្នុងសាលក្រមនៃ តុលាការនេះ និងតុលាការនៅប្រទេសភ្នំនង្វា ដែលថា ការធ្វើឱ្យរាងចាល និង ការសងសឹក ជាកត្តាទូទៅដែលត្រូវបានយកមក ពិចារណា នៅពេលសម្រេចក្នុងការកំណត់ទោស” (កថាខណ្ឌ ៩០០)។

អាចអនុវត្តទោសប្រហារជីវិតបាន¹⁹⁷។ ជាងនេះទៅទៀត ក្រមព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជាឆ្នាំ២០០៩ ចែងពី ការផ្ដន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារមួយជីវិត ចំពោះបទឧក្រិដ្ឋធ្ងន់ធ្ងរនានាដូចជា បទឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹង មនុស្សជាតិ ឧក្រិដ្ឋសង្គ្រាម និងបទឧក្រិដ្ឋសង្គ្រាម¹⁹⁸។

១០៣- នៅក្នុងកំរូមួយនៃយុត្តាធិការរបស់តុលាការចំនួន ២១, ការសម្លាប់ (ដែលមានស្ថានទម្ងន់) តែមួយ (ដូចជា “*យាតកម្មគិតទុកជាមុន*”, “មនុស្សឃាត”, “មនុស្សឃាតដោយចេតនា” ឬ “មនុស្សឃាត កម្រិតទី១”) អាចបណ្តាលឱ្យមានការផ្ដន្ទាទោសកម្រិតអតិបរមាដែលអាចមាន។ នៅប្រទេសចំនួន ១៩ ក្នុងចំណោម ២១ ការផ្ដន្ទាទោសអតិបរមាសម្រាប់បទល្មើសមនុស្សឃាត គឺការដាក់ពន្ធនាគារ អស់មួយជីវិត (ឬទោសប្រហារជីវិត) ហើយនៅប្រទេសចំនួន ១១ ក្នុងចំណោមយុត្តាធិការរបស់ តុលាការទាំងនេះ មនុស្សឃាតដែលមានស្ថានទម្ងន់ ត្រូវបានចាត់ទុកថាមានកម្រិតធ្ងន់ធ្ងរ ដែល អប្បបរមានៃការផ្ដន្ទាទោសគឺដាក់ពន្ធនាគារអស់មួយជីវិត¹⁹⁹។ សហព្រះរាជអាជ្ញាបានធ្វើវិភាគពី យុត្តាធិការនៃតុលាការទាំងនេះ និងបានរៀបចំជាតារាងទិន្នន័យលទ្ធផលក្នុងឧបសម្ព័ន្ធ ១។

១០៤- ប្រការនេះបង្ហាញថា បទឧក្រិដ្ឋដែលពាក់ព័ន្ធនឹងការដកហូតជីវិតមនុស្សដោយចេតនា ត្រូវបាន ទទួលស្គាល់ជាសាកលថាមានស្ថានទម្ងន់ជាពិសេស។ ហេតុនេះលក្ខខណ្ឌតម្រូវឱ្យមានការការពារ ជាមុន និងការផ្ដន្ទាទោសចំពោះបទឧក្រិដ្ឋទាំងនេះ គឺជាការចាំបាច់បំផុត គឺចាំបាច់រហូតទាល់តែ ធ្វើឱ្យយុត្តាធិការនៃតុលាការជាច្រើនបានសម្រេចផ្ដន្ទាទោសយ៉ាងធ្ងន់ធ្ងរជាអតិបរមា ចំពោះបទ

¹⁹⁷ សាលក្រម កថាខណ្ឌ៥៧៤។
¹⁹⁸ ក្រមព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជាឆ្នាំ២០០៩ មាត្រា១៨៤, ១៨៨, ១៩៥ (ទាក់ទិននឹងអំពើប្រល័យពូជសាសន៍ បទឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំង មនុស្សជាតិ និងបទឧក្រិដ្ឋសង្គ្រាម)។
¹⁹⁹ សូមមើល ឧបសម្ព័ន្ធ ខ៖ ការដាក់ពន្ធនាគារអប្បបរមា និងអតិបរមាសម្រាប់ (មនុស្សឃាតមានស្ថានទម្ងន់) នៅក្នុង យុត្តាធិការរបស់តុលាការក្នុងស្រុកចំនួន ២១។
បណ្តឹងសុំឱ្យប្រគល់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

ល្មើសទាំងនេះ។ ជាងនេះទៅទៀត ប្រទេសដែលអនុម័តច្បាប់ពិសេសដើម្បីឆ្លើយតបទៅនឹង
បទឧក្រិដ្ឋអន្តរជាតិ បានសម្រេចផ្ដន្ទាទោសយ៉ាងធ្ងន់ធ្ងរចំពោះបទឧក្រិដ្ឋទាំងនេះ²⁰⁰។

១០៥- ការអនុវត្តនៅថ្នាក់ជាតិយ៉ាងទូលំទូលាយនេះឆ្លុះបញ្ចាំងពីអង្គហេតុដែលថា សម្រាប់បទឧក្រិដ្ឋធ្ងន់ធ្ងរ
ដូចជាមនុស្សឃាតនេះ វាអាចជួយការពារជាមុន និងសំដែងពីការខឹងសម្បាររបស់សហគមន៍តាម
រយៈការផ្ដន្ទាទោសឱ្យបានធ្ងន់ធ្ងរបំផុត។ ខណៈដែលតុលាការក្នុងស្រុកប្រឈមមុខជាមួយនឹងបទ
ឧក្រិដ្ឋអន្តរជាតិក្នុងទម្រង់ជាបទឧក្រិដ្ឋសង្គ្រាម និងបទឧក្រិដ្ឋប្រឆាំងមនុស្សជាតិ ដែលទាក់ទិន
នឹងការបាត់បង់អាយុជីវិតមនុស្ស មិនមានអ្វីដែលបង្ហាញថា តុលាការត្រូវពិចារណាថា បទឧក្រិដ្ឋ
ទាំងនេះមានកម្រិតស្រាលជាងប្រភេទបទឧក្រិដ្ឋផ្សេងទៀត ទាក់ទិននឹងការផ្ដន្ទាទោសនោះទេ²⁰¹។

²⁰⁰ អង់គ្លេស និង អាល្លឺម៉ង់: ច្បាប់ស្តីពីការបង្កើតតុលាការព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិ ឆ្នាំ២០០១ ជំពូក១៧ ផ្នែក៥ ចំណុច៥៣ ៦០
ដែលរួមជាមួយច្បាប់ស្តីពីមនុស្សឃាត (ការលុបចោលទោសប្រហារជីវិត) ឆ្នាំ១៩៦៥ ជំពូក៧១ មាត្រា១(១) តម្រូវឱ្យមាន
ការផ្ដន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារមួយជីវិតសម្រាប់បទល្មើសមនុស្សឃាត។ កាណាដា: ២០០១ ច្បាប់ស្តីពីបទឧក្រិដ្ឋប្រឆាំង
មនុស្សជាតិ និងបទឧក្រិដ្ឋសង្គ្រាម S.C. ឆ្នាំ២០០០ c. ២៤ ចុះថ្ងៃទី៣១ ខែសីហា ឆ្នាំ២០១០ ចំណុច៤ ចែងថាការផ្ដន្ទាទោស
ដាក់ពន្ធនាគារអស់មួយជីវិត គឺជាកាតព្វកិច្ច ប្រសិនបើការសម្លាប់មនុស្សដោយចេតនាបង្កើតជាមូលដ្ឋាននៃការវិនិច្ឆ័យឱ្យមាន
ទោសពីបទប្រល័យពូជសាសន៍ បទឧក្រិដ្ឋប្រឆាំងមនុស្សជាតិ ឬបទឧក្រិដ្ឋសង្គ្រាម។ បារាំង: ក្រមព្រហ្មទណ្ឌ មាត្រា២១២-១
ចែងពីការផ្ដន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារអស់មួយជីវិតចំពោះបទឧក្រិដ្ឋប្រឆាំងមនុស្សជាតិ។ អាល្លឺម៉ង់: ក្រមស្តីពីឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំង
អន្តរជាតិ ចុះថ្ងៃទី២៦ ខែមិថុនា ឆ្នាំ២០០២ ចំណុច ៧-៨ ចែងពីការផ្ដន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារអស់មួយជីវិតជាកាតព្វកិច្ចចំពោះ
បទឧក្រិដ្ឋប្រឆាំងមនុស្សជាតិ និងបទឧក្រិដ្ឋសង្គ្រាមពាក់ព័ន្ធនឹងមនុស្សឃាត។ ទ្វីបអាស៊ី: ច្បាប់ស្តីពីបទឧក្រិដ្ឋអន្តរជាតិ
និងតុលាការព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិ ឆ្នាំ២០០០ ចុះថ្ងៃទី៦ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ២០០០ ផ្នែក២ ចំណុច៩-១១ ចែងថាប្រសិនបើបទល្មើស
ប្រល័យពូជសាសន៍ បទឧក្រិដ្ឋប្រឆាំងមនុស្សជាតិ ឬបទឧក្រិដ្ឋសង្គ្រាម រួមទាំងការសម្លាប់មនុស្សដោយចេតនា នោះការផ្ដន្ទា
ទោសត្រូវដូចគ្នានឹងអំពើមនុស្សឃាត ដែលមានកម្រិតទោសជាប់ពន្ធនាគារអស់មួយជីវិតដែរ។ រ៉ូម៉ានី: ច្បាប់អង្គនលេខ
៨/១៦ ស្តីពីការរៀបការវិនិច្ឆ័យទោសចំពោះបទល្មើសដែលមានទម្រង់ជាបទឧក្រិដ្ឋប្រល័យពូជសាសន៍ ឬបទឧក្រិដ្ឋប្រឆាំង
មនុស្សជាតិ ចុះថ្ងៃទី៣០ សីហា ១៩៩៦ មាត្រា៦៨-៦៩ កំណត់មានចារិកនៃអំពើប្រល័យពូជសាសន៍មាន ៤ ប្រភេទ។ ជនជាប់
ចោទណាដែលត្រូវបានចាត់ថ្នាក់នៅក្នុងប្រទេសទី១ ឬទី២ នឹងត្រូវទទួលទោសប្រហារជីវិត ឬជាប់ពន្ធនាគារអស់មួយជីវិត។

²⁰¹ ដូចឧទាហរណ៍មួយនៃការវិនិច្ឆ័យទោសនៅតុលាការក្នុងស្រុក ចំពោះបទឧក្រិដ្ឋសង្គ្រាម និងបទឧក្រិដ្ឋប្រឆាំងមនុស្សជាតិ
សូមមើល: ចក្រភពអង់គ្លេស: រឿងក្តី Regina តទល់នឹង Sawoniuk អង្គជំនុំជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍ (ផ្នែកព្រហ្មទណ្ឌ) [ឆ្នាំ
២០០០] របាយការណ៍ ២ ស្តីពីច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌ ចុះថ្ងៃទី១០ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ២០០០ កំណត់ទោសចំពោះជនជាប់ចោទដោយដាក់
ពន្ធនាគារអស់មួយជីវិត តាមច្បាប់បទឧក្រិដ្ឋសង្គ្រាម (ឆ្នាំ១៩៩១)។

បណ្តឹងសុំឱ្យសម្រេចរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង
នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

១០៦- ខណៈដែលតុលាការក្នុងស្រុកទទួលបានឆន្ទានុសិទ្ធិដើម្បីអនុវត្តការផ្តន្ទាទោស នៅក្នុងកម្រិតមួយ នោះ តុលាការទាំងនេះរក្សាសិទ្ធិទុកការផ្តន្ទាទោសរបស់ខ្លួនក្នុងកម្រិតធ្ងន់ធ្ងរបំផុតសម្រាប់ “រឿងក្តី នានាដែលស្ថិតនៅក្នុងប្រភេទធ្ងន់ធ្ងរបំផុតនៃការផ្តន្ទាទោស”²⁰²។ ក៏ប៉ុន្តែ មិនមែនជាចាំបាច់ទេដែល គេត្រូវតែអនុញ្ញាតថា “ដោយសារវាអាចកើតមានពេលខាងមុខ និងពិតជាអាចរកបាននៅក្នុងសំណុំ រឿងរបស់តុលាការ ជាករណីដែលអាក្រក់ជាងករណីរឿងក្តីបច្ចុប្បន្ន [ដែលថាករណីរឿងក្តីដោយ ឡែកមួយ] មិនសមរម្យសម្រាប់ផ្តន្ទាទោសក្នុងកម្រិតអតិបរមាឡើយ”²⁰³។ តុលាការ ICTY ក៏បាន ទទួលយកសញ្ញាណដែលថា ករណីរឿងក្តីប្រភេទអាក្រក់បំផុតមិនត្រូវបានកំណត់ត្រឹមតែករណី រឿងក្តីដែលធ្ងន់ធ្ងរបំផុតដែលគេអាចប្រមើលមើលបាននោះទេ ជាឧទាហរណ៍ អង្គជំនុំជម្រះ សាលាដំបូងមួយរបស់តុលាការ ICTY បានសង្កត់ធ្ងន់ថា “តុលាការអន្តរជាតិក្តី និងតុលាការជាតិក្តី ការផ្តន្ទាទោសកម្រិតអតិបរមាត្រូវបានកំរិតត្រឹមតែ ការប្រព្រឹត្តិអំពើឧក្រិដ្ឋដែលអាចប្រមើលមើល បានថាមានលក្ខណៈធ្ងន់ធ្ងរបំផុតនោះទេ”²⁰⁴។

១០៧- ការប្រៀបធៀបនឹងករណីរឿងក្តីចុងបណ្តឹងសាទុក្ខនេះ ជាមួយនឹងករណីរឿងក្តីទាំងឡាយនៅតុលាការ អន្តរជាតិ ក៏អាចនាំឱ្យមានការធ្វើសន្និដ្ឋានដូចគ្នាដែលមិនអាចចៀសវាងបាន។ ក្នុងរឿងក្តី *Galic* អង្គជំនុំជម្រះសាលាខ្លួនរណីនៃតុលាការ ICTY បានសម្រេចថាជនជាប់ចោទដែលទទួលខុសត្រូវចំពោះ យុទ្ធនាការអេស៊ែរកម្មមួយជាប្រព័ន្ធប្រឆាំងនឹងជនស៊ីវិលជាបុរស ស្ត្រី និងកុមារ ដោយការឡោមព័ទ្ធ ក្រុង Sarajevo សក្តិសមនឹងទទួលទោសកម្រិតធ្ងន់ធ្ងរបំផុតពីតុលាការនេះ គឺការផ្តន្ទាទោសដាក់

²⁰² រឿងក្តី *Veen* តទល់នឹង *Regina* (លេខ២) (ឆ្នាំ១៩៨៨) សំណុំរឿងលេខ 64 CLR 465 F.C. 88/001 កថាខណ្ឌ១៥។
²⁰³ រឿងក្តី *Regina* តទល់នឹង *Twala* [ឆ្នាំ១៩៩៤] NSWCCA [ថ្ងៃទី៤ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ១៩៩៤]។
²⁰⁴ សាលាក្រុមសាលាដំបូងលើរឿងក្តី *Stakić* កថាខណ្ឌ៩៣២។

ពន្ធនាគារមួយជីវិត²⁰⁵។ ក្នុងរឿងក្តី *Jelisić* តុលាការ ICTY បានសម្រេចផ្តន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារ រយៈពេល ៤០ ឆ្នាំ ចំពោះបទឧក្រិដ្ឋសង្គ្រាម និងបទឧក្រិដ្ឋប្រឆាំងមនុស្សជាតិ ដែលទាក់ទិននឹងការ សម្លាប់អ្នកទោសជនជាតិប៊ូស្នី-មូស្លីម នៅជំរំ Luka²⁰⁶។ ការផ្តន្ទាទោសក្នុងករណីរឿងក្តីនោះ គឺជា បណ្តាំពីកង្វះស្ថានសម្រាលទោសរួមជាមួយកត្តាស្ថានទម្ងន់នានា ដែលទាក់ទិននឹងវិធីសាស្ត្រគួរឱ្យ ពេញចិត្តក្នុងការប្រព្រឹត្តិការធ្វើទារុណកម្ម និងការសម្លាប់អ្នកទោសដែលស្ថិតក្រោមការគ្រប់គ្រង របស់ខ្លួន²⁰⁷។ ខណៈដែល *Jelisić* សារភាពចំពោះពិរុទ្ធភាពរបស់ខ្លួន និងសំដែងពីវិប្បដិសារី តុលាការ នេះរកឃើញថាអង្គហេតុទាំងនេះធ្វើឡើងដោយមិនមានភាពស្មោះត្រង់ ហើយអាស្រ័យហេតុនេះ តុលាការនេះបានផ្តល់ទម្ងន់តិចតួចដល់អង្គហេតុនេះ²⁰⁸។ ក្នុងរឿងក្តី *Kambanda* ជនជាប់ចោទបាន សារភាពចំពោះពិរុទ្ធភាពរបស់ខ្លួន និងបានចូលរួមសហការជាមួយរដ្ឋអាជ្ញា តែគាត់នៅតែទទួលបាន ផ្តន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារមួយជីវិតពីតុលាការ ICTR ដោយយោលទៅលើកត្តាស្ថានទម្ងន់នានា ដូចជា ការគ្រប់គ្រងតំណែងជាន់ខ្ពស់នៅក្នុងក្រសួង និងការប្រព្រឹត្តិបទឧក្រិដ្ឋទាំងឡាយដោយមានចេតនា គិតទុកជាមុន និងដោយសារតែស្ថានទម្ងន់ខាងផ្លូវចិត្តនៃអំពើប្រល័យពូជសាសន៍ជាប្រព័ន្ធផង²⁰⁹។

១០៨- នៅក្នុងករណីរឿងក្តីទាំងអស់នេះ អ្វីដែលត្រូវគេយកមកពិចារណានោះគឺថា តើមានព្រឹត្តិការណ៍អ្វី អំពីបទឧក្រិដ្ឋទាំងនោះ អំពីការប្រព្រឹត្តរបស់ជនជាប់ចោទ អំពីកាលៈទេសៈនានារបស់ជនល្មើស ជាក់លាក់ណាម្នាក់ ឬអំពីអង្គហេតុនៃករណីរឿងក្តីដោយឡែកណាមួយ ដែលបណ្តាលឱ្យវាត្រូវបាន

²⁰⁵ សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Galić* ។
²⁰⁶ សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្តី *Jelisić* កថាខណ្ឌ១៣៨-៣៩។
²⁰⁷ សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្តី *Jelisić* កថាខណ្ឌ១២៤-៣៤។
²⁰⁸ សាលក្រមសាលាដំបូងលើរឿងក្តី *Jelisić* កថាខណ្ឌ១២៧។
²⁰⁹ សាលក្រមសាលាដំបូងផ្តន្ទាទោសលើរឿងក្តី *Kambanda* កថាខណ្ឌ៦១។

ចាត់ថ្នាក់នៅក្នុងប្រភេទអាក្រក់បំផុតនៃបទល្មើស និង/ឬ ប្រភេទអាក្រក់បំផុតនៃជនល្មើស។ ការផ្ដន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារមួយជីវិតមានលក្ខណៈសក្ដិសមចំពោះរឿងក្តីករណីទាំងនោះ “នៅពេលដែលកម្រិតនៃពិរុទ្ធភាពមានលក្ខណៈធ្ងន់ធ្ងរពេករហូតទាល់ការផ្ដន្ទាទោសកម្រិតអតិបរមា ទើបស្របទៅនឹងផលប្រយោជន៍របស់សហគមន៍ក្នុងការសងសឹក (retribution) និងការផ្ដន្ទាទោស”²¹⁰។

ប.៤.២.៤ អង្គជំនុំជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍អន្តរជាតិបានបង្កើនការកាត់ទោសលើបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍

១០៩- អង្គជំនុំជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍នៃតុលាការ ICTY និងតុលាការ ICTR ធ្លាប់បានកែសម្រួលការផ្ដន្ទាទោសទៅតាមការប៉ាន់ប្រមាណមិនត្រឹមត្រូវរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង ចំពោះស្ថានទម្ងន់នៃបទល្មើស ឬស្ថានទម្ងន់ទោស ឬស្ថានសម្រាលទោស។ អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលរបស់ អ.វ.ត.ក គួរអនុវត្តតាមលំអាននេះ។

១១០- ភាគច្រើននៃការពិនិត្យកែប្រែទៅលើការផ្ដន្ទាទោសនៅតុលាការ ICTY និង តុលាការ ICTR ត្រូវបានធ្វើឡើងដោយសារ “សំអាងមួយក្នុងចំណោមសំអាងហេតុទាំងបីគឺ៖ ដោយសារការប្រែប្រួលនៃការផ្ដន្ទាទោស ការសម្រេចអោយរួចទោស ឬវិធីសាស្ត្រនៃការចូលរួមដែលអាចអនុវត្តបានដោយសារការភាន់ច្រឡំអង្គហេតុទាក់ទិននឹងស្ថានទម្ងន់ ឬស្ថានសម្រាល ឬដោយសារតែអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងផ្តល់ទម្ងន់មិនសមរម្យចំពោះកត្តាជាស្ថានទម្ងន់ ឬស្ថានសម្រាលទោស ឬចំពោះស្ថានទម្ងន់នៃបទល្មើស”²¹¹។ គិតមកដល់ឆ្នាំ២០០៨ ក្នុងចំណោមរឿងក្តី ៥ករណី នៅកម្រិត

²¹⁰ រឿងក្តី Regina តទល់នឹង Garforth [ឆ្នាំ១៩៩៤] NSWCCA 13 [ថ្ងៃទី២៣ ខែឧសភា ឆ្នាំ១៩៩៤]។
²¹¹ Jennifer J. Clark, *Zero to Life: Sentencing Appeals at the International Criminal Tribunals for the Former Yugoslavia and Rwanda*, 96 GEO. L.J. 1685, ខែមិថុនា ឆ្នាំ២០០៨ (“Clark”) ត្រង់ទំព័រ ១៧០៣-១៧០៤
បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង
នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច 71

ឧទ្ធរណ៍ទាក់ទិននឹងការផ្ដន្ទាទោស (៤ករណីនៅតុលាការ ICTY និង ១ ករណីនៅតុលាការ ICTR)
 អង្គជំនុំជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍បានសម្រេចថា អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមានការភាន់ច្រឡំក្នុងការ
 ប៉ាន់ប្រមាណពីស្ថានទម្ងន់ និង/ឬ ទម្ងន់នៃកត្តានានាដែលជាស្ថានទម្ងន់ ឬស្ថានសម្រាលទោស²¹²។
 ក្នុងករណីរឿងក្តីទាំង ៥ ករណីនេះ អង្គជំនុំជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍បានបង្កើនការផ្ដន្ទាទោស ដែល
 សម្រេចដោយអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង ក្នុងរឿងក្តី ៤ ករណី (៣ ករណីនៅតុលាការ ICTY និង
 ១ ករណីនៅតុលាការ ICTR)²¹³ ដែលក្នុងករណីរឿងក្តីនីមួយៗ អង្គជំនុំជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍បាន
 សង្កត់ធ្ងន់ពីតួនាទីដែលមានសិទ្ធិអំណាចសំខាន់ ជាកត្តាស្ថានទម្ងន់ទោស²¹⁴។

១១១- តទៅនេះជាការប៉ាន់ប្រមាណដោយសង្ខេបក្នុងរឿងក្តីទាំង ៤ ករណី៖

ក) រឿងក្តី *Zlatko Aleksovski* ក្នុងឋានៈជាមេបញ្ជាការពន្ធនាគារ Kaonik, Aleksovski
 ត្រូវបានផ្ដន្ទាទោសពីបទឧក្រិដ្ឋសង្គ្រាមដោយកំហឹងចំពោះកិត្តិយសផ្ទាល់ខ្លួនជាសំខាន់គឺគាត់

(គួសបញ្ជាក់បន្ថែម)។ នៅតុលាការ ICTY និងតុលាការ ICTR មានបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍ទៅលើការកំណត់ទោស។ ក្នុងចំណោម
 សាលក្រមសម្រេចទោសចំនួន ៩៥ ករណីដែលអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានសម្រេច មកដល់ចុងឆ្នាំ២០០៧ មានចំនួន ៦២
 ករណីបានក្លាយជាសាលដីកាស្ថាពរ ក្រោយពេលមានបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍ និង ៤ ករណីពាក់ព័ន្ធនឹងបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍ជំនុំជម្រះ
 បានទាមទារទៅអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង។ បណ្តឹងឧទ្ធរណ៍ទាំងអស់នេះរួមមានបណ្តឹងតវ៉ាចំពោះការកំណត់ទោសរបស់អង្គ
 ជំនុំជម្រះសាលាដំបូង។ បណ្តឹងឧទ្ធរណ៍ចំនួន ២៥ ករណីត្រូវបានកែប្រែការកំណត់ទោស (ការកំណត់ទោសចំនួន ៧ ករណី
 ត្រូវបានបន្ថែមចំនួនទោស និង ១៨ ករណីទៀតត្រូវបានកាត់បន្ថយទោស)។ សូមមើល Clark ត្រង់ទំព័រ ១៧០៣-១៧០៤។

²¹² សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Aleksovski* រឿងក្តី *Gacumbitsi* តទល់នឹង រដ្ឋអាជ្ញា សាលដីកាលេខ ICTR-
 2001-64-A អង្គជំនុំជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍នៃតុលាការ ICTY ចុះថ្ងៃទី៧ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០០៦ (“សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើ
 រឿងក្តី *Gacumbitsi*”) កថាខណ្ឌ២០៦-២០៧ សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Galić* រឿងក្តី រដ្ឋអាជ្ញា តទល់នឹង
Krnjelac សាលដីកាលេខ IT-97-25-A អង្គជំនុំជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍នៃតុលាការ ICTY ចុះថ្ងៃទី១៧ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ២០០៣
 សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Čelebić*។

²¹³ សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Aleksovski* សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Gacumbitsi* កថាខណ្ឌ២០៧
 សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Galić* កថាខណ្ឌ៤៥៥ សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Čelebić*។

²¹⁴ Clark, ត្រង់ទំព័រ១៧១២។

បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង
 នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

ខកខានមិនបានទប់ស្កាត់ការធ្វើបាបអ្នកទោស។ នៅអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង Aleksovski បានទទួលទោសជាប់ពន្ធនាគារចំនួន ២,៥ឆ្នាំ។ អង្គជំនុំជម្រះសាលាខ្លួនបានសម្រេចថា “មានការភាន់ច្រឡំក្នុងការវិនិច្ឆ័យទោស នៅពេលអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងអនុវត្តអន្តរាសិទ្ធិ ក្នុងការផ្តន្ទាទោស”។ អង្គជំនុំជម្រះសាលាខ្លួនបានរកឃើញថា ការផ្តន្ទាទោសដាក់ ពន្ធនាគារចំនួន ២,៥ ឆ្នាំគឺ “មិនទាន់គ្រប់គ្រាន់”²¹⁵ ហើយសម្រេចថា អង្គជំនុំជម្រះសាលា ដំបូងបានផ្តល់ “ទម្ងន់មិនទាន់គ្រប់គ្រាន់ចំពោះស្ថានទម្ងន់ទោសចំពោះការប្រព្រឹត្តិរបស់ [Aleksovski]”²¹⁶។ ទោះបីអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានរកឃើញយ៉ាងត្រឹមត្រូវថា Aleksovski បានកាន់កាប់តំណែងមេបញ្ជាការ និងថាការចូលរួមដោយផ្ទាល់របស់គាត់ ក្នុងការធ្វើបាបអ្នកទោសត្រូវបានកំហិតក៏ដោយ តែអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងខកខានមិន បានទទួលស្គាល់ថាគាត់ជាមេបញ្ជាការគុក “ការចូលរួមដោយផ្ទាល់របស់គាត់ [...] បាន ផ្តល់ជាការលើកទឹកចិត្តបន្ថែមទៀតដល់អ្នកក្រោមបង្គាប់ ក្នុងការប្រព្រឹត្តិអំពើឧក្រិដ្ឋស្រដៀងគ្នានេះ”²¹⁷។ អង្គជំនុំជម្រះសាលាខ្លួនបានកែប្រែការផ្តន្ទាទោសនោះ ដោយសម្រេច ដាក់ពន្ធនាគាររហូតដល់ ៧ ឆ្នាំ²¹⁸។

ខ) រឿងក្តី *Zdravko Mucic*៖ ក្នុងឋានៈជាមេបញ្ជាការពន្ធនាគារ Čelebici, Mucic ត្រូវបាន ផ្តន្ទាទោសពីបទទទួលខុសត្រូវក្នុងនាមជាថ្នាក់លើ ក្នុងការបំពានបំពានយ៉ាងធ្ងន់ធ្ងរទៅលើ អនុសញ្ញាទីក្រុងហ្សឺណែវរួមមានការប្រព្រឹត្តិបែបអមនុស្សធម៌ ការបណ្តាលឱ្យមានការឈឺ

²¹⁵ សាលដីកាសាលាខ្លួនលើរឿងក្តី *Aleksovski* កថាខណ្ឌ១៨៧។
²¹⁶ សាលដីកាសាលាខ្លួនលើរឿងក្តី *Aleksovski* កថាខណ្ឌ១៨៣។
²¹⁷ សាលដីកាសាលាខ្លួនលើរឿងក្តី *Aleksovski* កថាខណ្ឌ១៨៣។
²¹⁸ សាលដីកាសាលាខ្លួនលើរឿងក្តី *Aleksovski* កថាខណ្ឌ១៩១។

បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

ចាប់យ៉ាងធ្ងន់ធ្ងរដោយចេតនា ការធ្វើទារុណកម្ម និង មនុស្សឃាតដោយចេតនា។ Mucic ត្រូវបានអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងសម្រេចផ្ដន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារចំនួន ៧ឆ្នាំ²¹⁹។ អង្គជំនុំជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍បានកែប្រែករណីនេះ ដោយសម្រេចថាក្នុងការផ្ដន្ទាទោសអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងខកខានមិនបានយកចិត្តទុកដាក់ឱ្យបានពេញលេញនូវ (ក) ឥទ្ធិពលក្នុងឋានៈជាមេបញ្ជាការពន្ធនាគារ ដែលជំរុញ និងលើកតម្កើងបទឧក្រិដ្ឋ និងបរិយាកាសមិនគោរពច្បាប់នៅក្នុងពន្ធនាគារដោយសារគាត់ខកខានជាបន្តបន្ទាប់ នូវការអនុវត្តតួនាទីថ្នាក់លើរបស់ខ្លួន និង (ខ) ស្ថានទម្ងន់នៃបទល្មើសទាំងឡាយរបស់គាត់ និងជាពិសេសគឺស្ថានទម្ងន់ចំពោះបទឧក្រិដ្ឋទាំងនេះ និង (គ) អង្គហេតុដែលថាទាំងការទទួលខុសត្រូវដោយផ្ទាល់ និងទាំងក្នុងនាមជាថ្នាក់លើ គឺពាក់ព័ន្ធនឹងការបណ្ដាលឱ្យមានការឈឺចាប់ធ្ងន់ធ្ងរ ឬព្យសនកម្មយ៉ាងធ្ងន់ធ្ងរដោយចេតនាដល់រាងកាយ ឬសុខភាព ដោយសារស្ថានភាពបែបអមនុស្សធម៌នៅក្នុងពន្ធនាគារនោះ។ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងថ្មីនេះបានសម្រេចផ្ដន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគាររយៈពេល ៩ ឆ្នាំ ហើយចុងក្រោយត្រូវបានតម្កល់ដោយអង្គជំនុំជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍²²⁰។

គ) រឿងក្តី *Stanislav Galic* ក្នុងឋានៈជាមេបញ្ជាការកង Sarajevo Romanija Corps, Galic ត្រូវបានផ្ដន្ទាទោសនៅអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងដាក់ពន្ធនាគាររយៈពេល ២០ ឆ្នាំ ពីបទមានតួនាទីក្នុងការឡោមព័ទ្ធក្រុង Sarajevo។ អង្គជំនុំជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍បានដឹងថាអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមិនភាន់ច្រឡំក្នុងការសម្រេចទៅលើអង្គហេតុដែលពាក់ព័ន្ធទេ។

²¹⁹ សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Čelebići* កថាខណ្ឌ៧២៧-៧២៨។
²²⁰ សូមមើល តារាងព័ត៌មាននៃរឿងក្តី, តុលាការឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិសម្រាប់អតីតប្រទេសយូហ្គែស្លាវី “ជំរំ *Čelebići* (ឯកសារលេខ IT-96-21) រឿងក្តី *Mucić* និង *អ្នកដទៃទៀត*”។

បណ្តឹងសុំក្តីរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកស៊ាវ ហៅ ឌុច 74

ទោះបីជាយ៉ាងណាក៏ដោយ អង្គជំនុំជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍បានសម្រេចថា ការផ្តន្ទាទោស ដែលបានសម្រេចដោយអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមិនបានឆ្លុះបញ្ចាំងពេញលេញ ចំពោះ កម្រិតនៃស្ថានទម្ងន់របស់បទឧក្រិដ្ឋទាំងឡាយដែលបានប្រព្រឹត្តឡើងដោយGalic និងកម្រិត នៃការចូលរួមរបស់គាត់ទេ²²¹។ អង្គជំនុំជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍បានកែប្រែការផ្តន្ទាទោសនោះ សម្រេចដាក់ពន្ធនាគារមួយជីវិតជាស្ថាពរមុនគេចំពោះចុងចោទនៅតុលាការ ICTY នេះ²²²។

ឃ) រឿងក្តី *Sylvestre Gacumbitsi*៖ ក្នុងឋានៈជាមេឃុំ Rusumo នៅប្រទេសវ៉ាន់ដា Gacumbitsi ត្រូវបានសម្រេចឱ្យរួចទោសពីបទឧក្រិដ្ឋប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ គឺមនុស្សឃាត តែត្រូវបាន ផ្តន្ទាទោសនៅអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងឱ្យជាប់ពន្ធនាគាររយៈពេល ៣០ ឆ្នាំ ពីបទប្រល័យ ពូជសាសន៍ និងបទឧក្រិដ្ឋប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ ដោយការសម្លាប់ផ្តាច់ពូជសាសន៍ និង រំលោភសេពសន្ថវៈ²²³។ អង្គជំនុំជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍បានច្រានចោលការសម្រេចឱ្យរួច ទោសពីបទឃាតកម្ម និងបានសម្រេចបន្ថែមថា Gacumbitsi បានបញ្ជាក្រុមចារឹបន្តែម ទៀតឱ្យប្រព្រឹត្តអំពើប្រល័យពូជសាសន៍ សម្លាប់ផ្តាច់ពូជសាសន៍ និងរំលោភសេពសន្ថវៈ។ អង្គជំនុំជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍បានសម្រេចផ្តន្ទាទោស Gacumbitsi ដាក់ពន្ធនាគារអស់មួយ

²²¹ សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Galic* កថាខណ្ឌ៤៥៥។
²²² *សូមមើល* សេចក្តីប្រកាសព័ត៌មាន, តុលាការឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិសម្រាប់អតីតប្រទេសយូហ្គោស្លាវី, Stanislav Galic ត្រូវបានផ្តន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារអស់មួយជីវិតដោយអង្គជំនុំជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍ ចំពោះបទឧក្រិដ្ឋដែលបានប្រព្រឹត្តក្នុងអំឡុង ពេលឡោមព័ទ្ធក្រុង Sarajevo សំណុំរឿងលេខ RH/MOW/ 1131e ចុះថ្ងៃទី៣០ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ២០០៦ អាចរកបាននៅគេហ ទំព័រ៖ <http://www.icty.org/x/cases/galic/press/en/PR1131e%20Stanislav%20galic%20Appeal%20Judgement.pdf>។
²²³ រឿងក្តី *រដ្ឋអាជ្ញា ភទល់នឹង Gacumbitsi* សាលក្រមលេខ ICTR-2001-64-T សាលក្រមសាលាដំបូងនៃតុលាការ ICTR ចុះថ្ងៃទី១៧ ខែមិថុនា ឆ្នាំ២០០៤ កថាខណ្ឌ៣៣៤, ៣៥៦។

ជីវិត²²⁴។ អង្គជំនុំជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍ក៏បានទទួលយកបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍របស់រដ្ឋអាជ្ញា
 ចំពោះការផ្តន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារ ដោយសម្រេចថា អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងខកខាន
 មិនបាន “ផ្តល់ទម្ងន់ឱ្យបានសមរម្យដល់ស្ថានទម្ងន់នៃបទឧក្រិដ្ឋទាំងឡាយដែលបានប្រព្រឹត្ត
 ដោយម្ចាស់បណ្តឹងឧទ្ធរណ៍ និងតួនាទីសំខាន់របស់គាត់នៅក្នុងបទឧក្រិដ្ឋទាំងនោះ”²²⁵។
 ដោយផ្តោតតែទៅលើការផ្តន្ទាទោសតែមួយ និងការសម្រេចរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលា
 ដំបូងទៅលើអង្គហេតុនានាពាក់ព័ន្ធនឹងបទចោទទាំងនោះ អង្គជំនុំជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍បាន
 សម្រេចថា៖ “ក្នុងលក្ខណៈទ្រង់ទ្រាយធំនៃបទឧក្រិដ្ឋទាំងនេះ និងតួនាទីដឹកនាំរបស់ម្ចាស់
 បណ្តឹងឧទ្ធរណ៍នៅក្នុងអំពើឧក្រិដ្ឋទាំងនេះ រួមទាំងភាពមិនសំខាន់នៃកត្តាស្ថានសម្រាល
 នានា អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានអនុវត្តហួសពីវិសាលភាពអន្តរាគមន៍ ដោយសម្រេច
 ផ្តន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារត្រឹមតែរយៈពេល ៣០ឆ្នាំ”²²⁶។ អាស្រ័យហេតុនេះ ដោយរួមទាំង
 ការសម្រេចចុងក្រោយរួមមានការផ្តន្ទាទោសថ្មីមួយផងនោះ អង្គជំនុំជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍
 សម្រេចកែប្រែដោយបន្ថែមទណ្ឌកម្ម ទោះបីមិនមានការផ្តន្ទាទោសបន្ថែមក៏ដោយ។

១១២- សហព្រះរាជអាជ្ញាសូមស្នើថា អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលករណីក្នុងរឿងក្តីបច្ចុប្បន្ននេះធានាឱ្យ
 មានការធ្វើអន្តរាគមន៍ពីអង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូល ដើម្បីកែប្រែការផ្តន្ទាទោសដោយអយុត្តិធម៌
 ដែលបានសម្រេចដោយអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង។

ឃ. ៤. ៣ ការខកខានមិនបានពិចារណាអំពីគោលបំណងនៃការកាត់ទោស

²²⁴ សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Gacumbitsi* កថាខណ្ឌ២០៧។
²²⁵ សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Gacumbitsi* កថាខណ្ឌ២០៦។
²²⁶ សាលដីកាសាលាឧទ្ធរណ៍លើរឿងក្តី *Gacumbitsi* កថាខណ្ឌ២០៥។

បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង
 នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

ឃ.៤.៣.១ ទូទៅ

១១៣- អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងខកខានមិនបានពិចារណាថា គោលការណ៍នៃការផ្ដន្ទាទោសព្រហ្មទណ្ឌ នៅតុលាការអន្តរជាតិ បានផ្តល់ការគាំទ្រក្នុងការសម្រេចផ្ដន្ទាទោសអតិបរមាដល់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ ឬយ៉ាងណា។ ជាប្រពៃណី តុលាការអន្តរជាតិទាំងឡាយបានផ្អែកលើសញ្ញាណនៃការសងសឹក និង សញ្ញាណនៃការធ្វើឱ្យរាងចាលរបស់សង្គម ជាលក្ខណៈវិនិច្ឆ័យសម្រាប់ការផ្ដន្ទាទោសក្នុងរឿងក្តី ព្រហ្មទណ្ឌ។ សញ្ញាណនៃការសងសឹកគាំទ្រនូវការផ្ដន្ទាទោសធ្ងន់ធ្ងរចំពោះចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ ដោយ ផ្អែកលើមូលដ្ឋានទាំងឡាយថា បទឧក្រិដ្ឋរបស់គាត់មានលក្ខណៈសាហាវព្រៃផ្សៃ ហេតុនេះហើយ គួរតែផ្ដន្ទាទោសគាត់ឱ្យបានធ្ងន់ធ្ងរតាមដែលអាចធ្វើបាន។ ដោយសារលក្ខណៈសាហាវព្រៃផ្សៃនៃ បទឧក្រិដ្ឋទាំងឡាយរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ សញ្ញាណនៃការធ្វើឱ្យរាងចាលរបស់សង្គមជាការ ផ្ដន្ទាទោសធ្ងន់ធ្ងរ ពីព្រោះសញ្ញាណនេះជំរុញអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងឱ្យអនុវត្តការផ្ដន្ទាទោសដែល នឹងដើរតួនាទីជាអ្នកមានឥទ្ធិពលក្នុងការធ្វើឱ្យរាងចាល ប្រឆាំងនឹងបទឧក្រិដ្ឋទាំងឡាយស្រដៀងគ្នា នេះនាពេលអនាគត។

ឃ.៤.៣.២ គោលបំណងនៃការកាត់ទោស

១១៤- ទ្រឹស្តីមួយក្នុងចំណោមទ្រឹស្តីខាងក្រោមស្តីពីការផ្ដន្ទាទោស ត្រូវបានគេដកស្រង់ជាទូទៅមកធ្វើយុត្តិកម្ម ដើម្បីគាំទ្រដល់ការកាត់ទោសក្នុងរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌរួមមាន៖ ការធ្វើឱ្យរាងចាល ការសងសឹក ការស្ថាបនានិសម្បទា និងការការពារពីសង្គម²²⁷។

²²⁷ Andrew Dubinsky, *An Examination of International Sentencing Guidelines and a Proposal for Amendments to the International Criminal Court's Sentencing Structure*, 33 N.E. J. ON CRIM & CIV. CON. 609, រដូវក្តៅ ឆ្នាំ២០០៧ ("Dubinsky") ត្រង់ទំព័រ ៦១៨។

បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

- ១១៥- បើតាមទ្រឹស្តីនៃការផ្ដន្ទាទោសធ្វើឱ្យរាងចាល គោលបំណងសំខាន់នៃការផ្ដន្ទាទោសគឺដើម្បីបញ្ជូនសារមួយដ៏ខ្លាំងដើម្បីបំភ័យមនុស្សមិនឱ្យប្រព្រឹត្តបទឧក្រិដ្ឋណាមួយ ដែលជននោះបានប្រព្រឹត្តរួចហើយ²²⁸។ ជាការពិត ទ្រឹស្តីនេះសន្មតថា គំនិតនៃការផ្ដន្ទាទោសនឹងជួយបញ្ចុះបញ្ចូលឧក្រិដ្ឋជនមិនឱ្យប្រព្រឹត្តបទឧក្រិដ្ឋណាមួយ ដើម្បីចៀសវាងការផ្ដន្ទាទោស²²⁹។ ទ្រឹស្តីនេះ ផ្ដោតទៅលើការផ្ដន្ទាទោសដើម្បីជាគុណប្រយោជន៍ និងសុវត្ថិភាពដល់សង្គមទាំងមូល និងយ៉ាងហោចណាស់ក៏មានប្រសិទ្ធភាពទៅលើបុគ្គលដែលត្រូវបានដាក់ទោសផងដែរ។
- ១១៦- ទ្រឹស្តីនៃការសងសឹកអំពាវនាវឱ្យមានឧត្តមគតិនៃការទទួលខុសត្រូវ និងភាពយុត្តិធម៌ ដើម្បីធ្វើយុត្តិកម្មគាំទ្រដល់ការផ្ដន្ទាទោស²³⁰។ ទ្រឹស្តីនេះបង្ហាញពីសញ្ញាណដែលថា បទឧក្រិដ្ឋមួយគួរត្រូវបានផ្ដន្ទាទោសដោយមានការដាក់ទោសសមាមាត្រទៅនឹងកំហុសនៃអំពើឧក្រិដ្ឋនោះ²³¹។ តុលាការមួយដែលចង់អនុវត្តតាមទ្រឹស្តីនេះ គួរពិចារណាទៅដល់កំហុសនៃបទឧក្រិដ្ឋមួយ និងសម្រេចផ្ដន្ទាទោសមួយដែលផ្ទុះបញ្ចាំងពីស្ថានទម្ងន់នៃបទល្មើស។ ជាចុងក្រោយ ព្យសនកម្មដែលបណ្តាលដោយអំពើឧក្រិដ្ឋនឹងត្រូវបានពិចារណាដោយផ្ទាល់ នៅពេលធ្វើការសម្រេចពីការផ្ដន្ទាទោស²³²។
- ១១៧- ទ្រឹស្តីនៃការស្តារនីតិសម្បទាផ្ដោតទៅលើតម្រូវការរបស់បុគ្គលដែលបានប្រព្រឹត្តបទឧក្រិដ្ឋមួយ និងស្វែងរកការស្តារនីតិសម្បទាចំពោះឧក្រិដ្ឋជននោះ ដើម្បីឱ្យគេអាចរួមរស់ក្នុងសង្គមវិញ។ នៅពេលសម្រេចកាត់ទោសដោយមានចេតនាស្តារនីតិសម្បទាឡើងវិញ តុលាការមួយត្រូវពិចារណាទៅលើ

²²⁸ Dubinsky, ត្រង់ទំព័រ ៦១៨។
²²⁹ Dubinsky, ត្រង់ទំព័រ ៦១៨។
²³⁰ Dubinsky, ត្រង់ទំព័រ ៦១៨។
²³¹ Dubinsky, ត្រង់ទំព័រ ៦១៨។
²³² Dubinsky, ត្រង់ទំព័រ ៦១៨។

ស្ថានភាពផ្ទាល់ខ្លួនរបស់បុគ្គលនោះ ហើយថាតើការផ្ដន្ទាទោសបែបណាជាការចាំបាច់ ដើម្បីទប់ស្កាត់មិនឱ្យបុគ្គលនោះប្រព្រឹត្តបទឧក្រិដ្ឋបន្ថែមទៀតនាពេលអនាគត²³³។

១១៨- ទ្រឹស្ដីនៃការការពារសង្គមសន្មតជាមុនថា បទឧក្រិដ្ឋអាចនឹងកើតមានឡើងដរាបណាសង្គមបានទប់ស្កាត់យ៉ាងសកម្មមិនឱ្យកើតមាន។ នៅពេលជនជាប់ទោសម្នាក់ត្រូវបានកាត់ទោស តុលាការត្រូវពិចារណាពីរបៀបកាត់ទោសដែលផ្ទុះបញ្ចាំងពីតម្រូវការ ដើម្បីការពារសង្គមពីឧក្រិដ្ឋជននោះ²³⁴។

១១៩- នៅក្នុងសេចក្ដីសម្រេចទាំងឡាយរបស់ខ្លួន ជាញឹកញាប់បំផុត តុលាការអន្តរជាតិនានាតែងតែដកស្រង់យកទ្រឹស្ដីនៃការធ្វើឱ្យរាងចាល និងទ្រឹស្ដីនៃការសងសឹកមកធ្វើជាសំរាងហេតុសម្រាប់កាត់ទោស ដែលជួនកាលទ្រឹស្ដីនៃការស្ដារនីតិសម្បទាឡើងវិញត្រូវបានបន្ថែមលំដាប់ទីបីសម្រាប់ធ្វើការពិចារណា តែទ្រឹស្ដីនេះមានទម្ងន់តិចជាងទ្រឹស្ដីពីរខាងដើមទេ²³⁵។ ទ្រឹស្ដីនៃការធ្វើឱ្យរាងចាល គឺគោលការណ៍មួយដែលក្រុមប្រឹក្សាសន្តិសុខពេញចិត្តជាងគេ ដើម្បីយកមកធ្វើយុត្តិកម្មគាំទ្រដល់ការបង្កើតតុលាការ ICTY និងតុលាការ ICTR²³⁶។ ជាងនេះទៀត អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង និងអង្គជំនុំជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍នៃតុលាការ ICTY និង តុលាការ ICTR តែងតែដកស្រង់យកទ្រឹស្ដីនៃការធ្វើឱ្យរាងចាល មកធ្វើជាកត្តាមួយសំខាន់ នៅពេលសម្រេចសេចក្ដីលើការកាត់ទោស²³⁷។ ជាការពិត អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងតុលាការ ICTY បានបង្ហាញការសង្កេតនៅក្នុងរឿងក្តី *Todorovic*

²³³ Dubinsky, ត្រង់ទំព័រ ៦១៩។
²³⁴ Dubinsky, ត្រង់ទំព័រ ៦១៨-៦១៩។
²³⁵ Alison Marston Danner, *Constructing a Hierarchy of Crimes in International Criminal Law Sentencing*, 87 VA. L. REV. 415, ខែឧសភា ឆ្នាំ២០០១ (“Danner”), ត្រង់ទំព័រ ៤៤៤-៤៤៥ សូមមើលផងដែរ រឿងក្តី *Momir Nikolic*, សាលក្រមសាលាដំបូងផ្ដន្ទាទោស កថាខណ្ឌ៨៥ (“អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងរកឃើញថាគោលបំណងនៃការកំណត់ទោសដែលទទួលស្គាល់ដោយយុត្តិសាស្ត្រនៃតុលាការនេះ គឺការសងសឹក ការធ្វើឱ្យរាងចាល និងការស្ដារនីតិសម្បទាឡើងវិញ”)។
²³⁶ Danner, ត្រង់ទំព័រ ៤៤៦។
²³⁷ Danner, ត្រង់ទំព័រ ៤៤៧។

ថាការកាត់ទោសត្រូវតែមាន “តម្លៃនៃការធ្វើឱ្យរាងចាលគ្រប់គ្រាន់ ដើម្បីធានាបានថាអ្នកដែលមាន
បំណងចង់ប្រព្រឹត្តបទឧក្រិដ្ឋស្រដៀងគ្នានេះ នឹងខ្លាចរអាលែងហ៊ានប្រព្រឹត្តទៀត”²³⁸។

១២០- ស្របជាមួយនឹងទ្រឹស្តីនៃការធ្វើឱ្យរាងចាលនេះ ទ្រឹស្តីនៃការសងសឹកគឺជាទ្រឹស្តីមួយទៀតដែល
តុលាការអន្តរជាតិតែងតែដកស្រង់ញឹកញយជាងគេដែរ ដើម្បីធ្វើជាគោលការណ៍សម្រាប់ពិចារណា
ទៅលើការផ្តន្ទាទោស។ ដូចគ្នាដែរតុលាការ ICTY បានកត់សម្គាល់ក្នុងរឿងក្តី Erdemovic ថា
មុខងារសំខាន់មួយនៃការផ្តន្ទាទោសចំពោះបទឧក្រិដ្ឋប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ គឺដើម្បីឆ្លុះបញ្ចាំងពី
កំហឹងរបស់សហគមន៍អន្តរជាតិទៅលើបទឧក្រិដ្ឋសាហាវព្រៃផ្សៃទាំងឡាយ និងការប្តឹងបរិហារ
ចំពោះចារី²³⁹។ នៅតុលាការ ICTR អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានសង្កេតឃើញថា “គោលបំណង
នៃការបង្កើតតុលាការនេះគឺដើម្បីវិនិច្ឆ័យទោស និងផ្តន្ទាទោសដល់ចារីនៃអំពើសាហាវយង់ឃ្នងនៅ
ប្រទេសរ្វ៉ង់ដា ទៅតាមវិធីមួយដើម្បីបញ្ចប់អំពើនិទណ្ឌភាព និងដើម្បីលើកតម្កើងការផ្សះផ្សាជាតិ
និងការស្ថាបនាសន្តិភាពឡើងវិញ”²⁴⁰។

ប. ៤. ៣. ៣ សេចក្តីសន្និដ្ឋាន

១២១- ការផ្តន្ទាទោសដែលសម្រេចដោយ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង មិនបានឆ្លុះបញ្ចាំងពីគោលដៅជា
សារវន្តនៃការផ្តន្ទាទោសក្នុងរឿងព្រហ្មទណ្ឌនៅតុលាការអន្តរជាតិទេ ដោយឡែកគឺគោលដៅនៃការ
ធ្វើឱ្យរាងចាល និងការសងសឹក។ ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខត្រូវបានផ្តន្ទាទោសពីបទឧក្រិដ្ឋធ្ងន់ធ្ងរជាងគេ
មួយចំនួនដែលអាចប្រមើលមើលថា បានប្រព្រឹត្តក្នុងរយៈពេលយូរអង្វែង រួមមានមនុស្សឃាត និង
ការធ្វើទារុណកម្មដែលបានប្រព្រឹត្តដោយមានចេតនាវើសអើង។ ការផ្តន្ទាទោសណាដែលទាបជាង

²³⁸ រឿងក្តី រដ្ឋអាជ្ញា តទល់នឹង Todorovic សាលក្រមផ្តន្ទាទោសលេខ IT-95-9/1-S សាលក្រមសាលាដំបូងនៃតុលាការ
ICTY ចុះថ្ងៃទី៣១ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០០១ កថាខណ្ឌ៣០។
²³⁹ រឿងក្តី រដ្ឋអាជ្ញា តទល់នឹង Erdemovic សាលក្រមផ្តន្ទាទោសលេខ IT-96-22-T សាលក្រមសាលាដំបូងនៃតុលាការ
ICTY ចុះថ្ងៃទី២៩ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ១៩៩៦ កថាខណ្ឌ៦៥។
²⁴⁰ សាលក្រមសាលាដំបូងផ្តន្ទាទោសលើរឿងក្តី Kambanda កថាខណ្ឌ២៦។

ការជាប់ពន្ធនាគារអស់មួយជីវិត នឹងមិនបានឆ្លុះបញ្ចាំងគ្រប់គ្រាន់ដល់កំហឹងរបស់សហគមន៍ជាតិ និងអន្តរជាតិ ក្នុងទិដ្ឋភាពនៃអំពើឧក្រិដ្ឋទាំងឡាយរបស់គាត់ និងមិនបានបំភ័យមិនឱ្យប្រព្រឹត្តបទឧក្រិដ្ឋទាំងឡាយដែលមានលក្ខណៈស្រដៀងគ្នានេះនាពេលអនាគត នៅកម្ពុជាបានឡើយ។

ឃ. ៤.៤ ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខគ្មានសិទ្ធិទទួលបានការដោះលែងដោយមានលក្ខខណ្ឌទេ

១២២- តុលាការនេះមិនបានអនុញ្ញាតឱ្យមានការដោះលែងដោយមានលក្ខខណ្ឌដល់ជនជាប់ចោទទេ។ ហេតុនេះ ក្រោយពេលអង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលចេញសាលដីកាសម្រេចស្ថាពរហើយនោះ ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខមិនអាចត្រូវបានដោះលែងដោយមានលក្ខខណ្ឌ ខណៈដែលគាត់អនុវត្តទោសនៅក្នុងពន្ធនាគារប្រទេសកម្ពុជាបានឡើយ។

១២៣- នៅក្នុងសាលក្រមរបស់ខ្លួន អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានសម្រេចថា អ.វ.ត.ក មិនមែនជា “របបនៃការកំណត់ទោសពិសេសដាច់ដោយឡែកមួយ” ទេ²⁴¹។ ប្រការនេះបង្ហាញពីការអនុវត្តធនានុសិទ្ធិពេញលេញរបស់ អ.វ.ត.ក ទៅលើទិដ្ឋភាពទាំងអស់នៃការកំណត់ទោស រួមមានការដោះលែងដោយមានលក្ខខណ្ឌផងដែរ។ ការពឹងផ្អែកលើរបបនៃការកំណត់ទោសដោយឯករាជ្យនេះ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង បានកំណត់ទោសចំពោះចុងបណ្តឹងសាទុក្ខឱ្យជាប់ពន្ធនាគារខ្ពស់ជាង ៣០ឆ្នាំលើសពីអ្វីដែលបានចែងក្នុងក្រមព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជា, ដោយបានសម្រេចថា អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមាន “ធនានុសិទ្ធិក្នុងការកំណត់រយៈពេលជាក់លាក់មួយសម្រាប់ផ្តន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារ ក្នុងករណីដែលទោសដាក់ពន្ធនាគារអស់មួយជីវិតមិនអាចយកមកអនុវត្តបាន”²⁴²។ ដោយបានសម្រេចលើសចំនួនឆ្នាំ ចំពោះការកំណត់ទោសដាក់ពន្ធនាគាររយៈពេលជាក់លាក់ ដែលមានចែងក្នុងច្បាប់កម្ពុជានោះ

²⁴¹ សាលក្រម កថាខណ្ឌ៥៧៤។

²⁴² សាលក្រម កថាខណ្ឌ៥៩៥។

បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានបញ្ជាក់ថា របបនៃការកំណត់ទោសពិសេសដាច់ដោយឡែកមួយរបស់
តុលាការនេះ ហើយអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងក៏បានសង្កត់ធ្ងន់ពីលទ្ធភាពរបស់ខ្លួន ក្នុងការសម្រេច
លើការកំណត់ទោស ដោយមិនបានគោរពតាមការអនុវត្តក្នុងស្រុករបស់ប្រទេសកម្ពុជាឡើយ។

១២៤- ខណៈដែលការដោះលែងដោយមានលក្ខខណ្ឌទទួលបានការអនុញ្ញាតនៅតុលាការអន្តរជាតិដទៃទៀត
មិនមានឯកសារណាមួយនៅ អ.វ.ត.ក យោងទៅដល់ការដោះលែងដោយមានលក្ខខណ្ឌចំពោះ
ជនជាប់ចោទឡើយ។ តុលាការព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិដែលអនុញ្ញាតឱ្យមានការដោះលែងដោយមាន
លក្ខខណ្ឌចំពោះជនជាប់ចោទរបស់ខ្លួន រួមមានបទប្បញ្ញត្តិជាក់លាក់ស្តីពីការដោះលែងដោយមាន
លក្ខខណ្ឌ (ជាទូទៅ គេតែងហៅថាជាការប្តូរទោស “commutation of sentence”) នៅក្នុង
លក្ខន្តិកៈ និង វិធានស្តីពីនីតិវិធីនិងភ័ស្តុតាងរបស់តុលាការទាំងនោះ។ ការសម្រេចសេចក្តីបែបនេះ
ត្រូវបានធ្វើឡើងដោយតុលាការខ្លួនឯង គឺមិនមែនដោយអាជ្ញាធរជាតិ ឬអន្តរជាតិ ក្រៅតុលាការ
នោះទេ។ ជាឧទាហរណ៍ នៅតុលាការ ICTY តុលាការ ICTR និង តុលាការ SCSL ជនជាប់ចោទ
ម្នាក់ដែលមានពិរុទ្ធ អាចដាក់ពាក្យសុំទៅប្រធានតុលាការដើម្បីសុំឱ្យដោះលែងជាមុនបាន បន្ទាប់
មកប្រធានតុលាការនោះត្រូវពិភាក្សាជាមួយចៅក្រមដែលកំណត់ទោស ដើម្បីវាយតម្លៃពីពាក្យសុំ
ទាំងនោះ ក្នុងការពិចារណាពី “ប្រយោជន៍នៃយុត្តិធម៌ និងគោលការណ៍ទូទៅនៃច្បាប់”²⁴³។ ប្រធាន
ត្រូវពិចារណាពីស្ថានទម្ងន់នៃបទឧក្រិដ្ឋទាំងនោះ ការប្រព្រឹត្តិប្រហាក់ប្រហែលគ្នាចំពោះអ្នកទោស

²⁴³ លក្ខន្តិកៈនៃតុលាការ ICTY មាត្រា២៨, លក្ខន្តិកៈនៃតុលាការ ICTR មាត្រា២៧, លក្ខន្តិកៈនៃតុលាការ SCSL មាត្រា
២៣, វិធានស្តីពីនីតិវិធី និងភ័ស្តុតាងនៃតុលាការ SCSL មាត្រា១២៣-២៤។

ផ្សេងទៀត ការស្តារនីតិសម្បទាឡើងវិញ និងការសហការជាមួយរដ្ឋអាជ្ញាក្នុងពេលជាប់ឃុំ²⁴⁴។
ស្រដៀងគ្នានេះដែរ ចៅក្រមប៊្រូបនៅតុលាការ ICC បានពិនិត្យឡើងវិញពីកត្តានានា ក្នុងការសម្រេច
ទៅលើភាពស្របច្បាប់នៃការដោះលែងដោយមានលក្ខខណ្ឌ រួមទាំងផលប៉ះពាល់ពីការដោះលែងជា
មុន ចំពោះជនរងគ្រោះ និងក្រុមគ្រួសាររបស់ពួកគាត់ ដែលកំពុងបន្តសហការជាមួយរដ្ឋអាជ្ញា និង
ការមិនចូលរួមសហការពីអ្នកទោសដែលមានបទឧក្រិដ្ឋ ក្នុងពេលកំពុងជាប់ឃុំយ៉ាងនោះ²⁴⁵។

១២៥- អង្គហេតុដែលថា ឯកសារនានាស្តីពីការបង្កើតតុលាការអន្តរជាតិពិសេសដាច់ដោយឡែក មិនមាន
ចែងពីការដោះលែងដោយមានលក្ខខណ្ឌបង្ហាញថា អ្នកធ្វើសេចក្តីព្រាងឯកសារទាំងនោះមិនបាន
ប្រមើលមើលថា ការដោះលែងដោយមានលក្ខខណ្ឌត្រូវតែមានសម្រាប់ជនជាប់ចោទដែលត្រូវ
បានកាត់ទោសដោយតុលាការនេះ ឬយ៉ាងណា។ ក្នុងការដាក់សំណើរបស់ខ្លួនលើបញ្ហានេះ សហ-
ព្រះរាជអាជ្ញាមានចំណងយ៉ាងជិតស្និទ្ធទៅនឹងអាណត្តិការងាររបស់តុលាការនេះក្នុងការវិនិច្ឆ័យទោស
មេដឹកនាំជាន់ខ្ពស់កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ និងអ្នកទទួលខុសត្រូវខ្ពស់បំផុតមួយចំនួន ចំពោះបទឧក្រិដ្ឋ
ទាំងឡាយដែលកើតឡើងនៅក្នុងរបបនោះ។

១២៦- ម្យ៉ាងវិញទៀត សហព្រះរាជអាជ្ញាសូមស្នើថា គុណប្រយោជន៍នៃការដោះលែងដោយមានលក្ខខណ្ឌ
តាមក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជា (“CCP”) គឺមិនមានចំពោះចុងបណ្តឹងខ្លួនណាមួយនេះទេ ដោយសារ
គាត់ត្រូវបានផ្តន្ទាទោសតែពីបទឧក្រិដ្ឋអន្តរជាតិប៉ុណ្ណោះ។ ហេតុនេះ មានតែរបបនៃការកាត់ទោស

²⁴⁴ វិធានស្តីពីនីតិវិធី និងភ័ស្តុតាងនៃតុលាការ ICTY មាត្រា១២៣-២៥, វិធានស្តីពីនីតិវិធីនិងភ័ស្តុតាងនៃតុលាការ ICTR
មាត្រា១២៤-២៦។

²⁴⁵ លក្ខន្តិកៈទីក្រុងរ៉ូម មាត្រា១១០, វិធានស្តីពីនីតិវិធី និងភ័ស្តុតាងនៃតុលាការ ICC មាត្រា២២៣-២៤។

អន្តរជាតិប៉ុណ្ណោះដែលគួរយកមកអនុវត្ត។ មិនមានបទឧក្រិដ្ឋដែលមានស្ថានទម្ងន់ស្រដៀងគ្នានៅ
 ក្នុងក្រមព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជាឆ្នាំ១៩៥៦ទេ សម្រាប់ចុងបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍ដែលត្រូវវិនិច្ឆ័យថាមានទោស
 ហើយនោះ²⁴⁶។ ជាងនេះទៀត ទោះបីគន្លឹះទី២ នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជាឆ្នាំ២០០៩ ដែលយោងទៅ
 ដល់អំពើប្រល័យពូជសាសន៍ បទឧក្រិដ្ឋប្រឆាំងមនុស្សជាតិ និងបទឧក្រិដ្ឋសង្គ្រាមក៏ដោយ ក៏គន្លឹះនេះ
 មិនទាន់ត្រូវបានប្រកាសចូលជាធរមានអនុវត្តនៅឡើយទេ²⁴⁷។ ជាងនេះទៀត អង្គជំនុំជម្រះសាលា
 ដំបូងបានសំដែងពីការសង្ស័យថាតុលាការនេះអាចអនុវត្តតាមវិសោធនកម្មច្បាប់ក្នុងស្រុកបាន
 ដែរឬទេ ដោយសារ “ការបកស្រាយដូច្នោះ អាចមានន័យថា ច្បាប់ដែលចេញនាពេលអនាគតរបស់
 អង្គការនីតិបញ្ញត្តិ អាចប៉ះពាល់ដល់អានុភាពនៃកិច្ចព្រមព្រៀង [អ.វ.ត.ក]”²⁴⁸។

១២៧- ក្នុងករណីណាក៏ដោយ ច្បាប់នៃតុលាការនេះមិនបានផ្លាស់ប្តូរទេ ហើយគោលការណ៍ភាពទន់ភ្លន់នៃ
 ច្បាប់(*lex mitior*) ដែលតម្រូវឱ្យអនុវត្តការផ្តន្ទាទោសអប្បបរមា នៅពេលដែលច្បាប់ជាក់លាក់ណា
 មួយរបស់តុលាការត្រូវបានផ្លាស់ប្តូរ²⁴⁹។ ការធ្វើវិសោធនកម្មទៅលើច្បាប់ក្នុងស្រុកមិនប៉ះពាល់ដល់
 តុលាការនេះទេ²⁵⁰ ដោយសារ“គោលបំណងរបស់ អ.វ.ត.ក ខុសគ្នាជាសំខាន់ពីដំណើរការសាមញ្ញ
 របស់តុលាការព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជា ដែលតម្រូវឱ្យមានប្រព័ន្ធមួយដែលមានលក្ខណៈពិសេស”²⁵¹។

²⁴⁶ ច្បាប់ស្តីពីការបង្កើតអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា រួមនឹងវិសោធនកម្មនានា ចុះថ្ងៃទី២៧ ខែតុលា ឆ្នាំ២០០៤
 (នស/រកម/១០០៤/០០៦) (“ច្បាប់ អ.វ.ត.ក”) ជំពូក II មាត្រា៣។

²⁴⁷ សាលក្រម កថាខណ្ឌ៥៧៤។

²⁴⁸ សាលក្រម កថាខណ្ឌ៥៧៤។

²⁴⁹ អនុសញ្ញាស្តីពីសិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយ (“ICCPR”) មាត្រា១៥។

²⁵⁰ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានកត់សម្គាល់ថា ច្បាប់ អ.វ.ត.ក “បង្កើតឱ្យមានប្រព័ន្ធមួយដែលមានលក្ខណៈពិសេស”
 សាលក្រម កថាខណ្ឌ៥៧៤។

²⁵¹ បណ្តឹងឧទ្ធរណ៍របស់លោក នួន ជា ប្រឆាំងចំពោះដីកាបដិសេធអាក្សស្មុំមោឃភាព កថាខណ្ឌ១៤។

ហេតុនេះចុងបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍មិនអាចទទួលបានប្រយោជន៍ពីច្បាប់ក្នុងស្រុក ដែលមិនទាន់ចូលជាធរមាន ដែលតុលាការនេះមិនបានអនុម័តទទួលយកទេ។

១២៨- បទប្បញ្ញត្តិច្បាប់ក្នុងស្រុកទាក់ទិននឹងការដោះលែងដោយមានលក្ខខណ្ឌ មិនអនុវត្តនៅតុលាការនេះទេ ដោយសារលក្ខណៈពិសេសនៃការផ្តន្ទាទោសចំពោះបទឧក្រិដ្ឋអន្តរជាតិទាំងឡាយ។ តុលាការអន្តរជាតិ និងតុលាការកូនកាត់បានបង្កើតនូវលក្ខណៈវិនិច្ឆ័យបន្ថែមទៀត ដើម្បីត្រួសត្រាយផ្លូវដល់ធនានុសិទ្ធិរបស់ខ្លួនដើម្បីផ្តល់នូវការប្តូរទោស ឬការដោះលែងមុនពេលកំណត់ ជាជាងអ្វីដែលបានចែងនៅក្នុងក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជា²⁵²។ បើយើងធ្វើការប្រៀបធៀប មាត្រា៥១២ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជា កំណត់ពីលក្ខខណ្ឌសម្រាប់ពិចារណាទៅដល់ការដោះលែងដោយមានលក្ខខណ្ឌ ចំពោះទណ្ឌិតដែលមានគំនិតមាយាទល្អ និងមានសម្បទាដែលអាចបញ្ចូលខ្លួនទៅក្នុងសង្គមវិញ នេះជាបទប្បញ្ញត្តិច្បាប់ដែលមិនមែនចែងសម្រាប់បទឧក្រិដ្ឋអន្តរជាតិទេ²⁵³។ មិនមែនជាសក្តិសមឡើយដែលត្រូវអនុវត្តតាមការណែនាំនៃការកំណត់ទោសកម្ពុជាចំពោះបទឧក្រិដ្ឋអន្តរជាតិ ដែលមិនមាននៅក្នុងក្របខណ្ឌនៃប្រព័ន្ធច្បាប់ក្នុងស្រុករបស់កម្ពុជា។

១២៩- ជាងនេះទៅទៀត ការអនុញ្ញាតឱ្យមានការដោះលែងដោយមានលក្ខខណ្ឌនៅក្រោមក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជា គឺជាការដកចុងបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍ចេញពីយុត្តាធិការនៃតុលាការនេះ ដែលវាផ្ទុយពីគោលការណ៍នានានៃតុលាការអន្តរជាតិ។ បើតាមបទដ្ឋានអន្តរជាតិ តុលាការដែលសម្រេចផ្តន្ទាទោសមុនគេ

²⁵² លក្ខន្តិកៈនៃតុលាការ ICTY មាត្រា២៨, លក្ខន្តិកៈនៃតុលាការ ICTR មាត្រា២៧, លក្ខន្តិកៈនៃតុលាការ SCSL មាត្រា ២៣, លក្ខន្តិកៈទីក្រុងរ៉ូម មាត្រា១១០, វិធានស្តីពីនីតិវិធី និងភ័ស្តុតាងនៃតុលាការ ICTY វិធាន១២៣-២៥, វិធានស្តីពីនីតិវិធី និងភ័ស្តុតាងនៃតុលាការ ICTR វិធាន១២៤-២៦, វិធានស្តីពីនីតិវិធី និងភ័ស្តុតាងនៃតុលាការ SCSL មាត្រា១២៣-២៤, វិធានស្តីពីនីតិវិធី និងភ័ស្តុតាងនៃតុលាការ ICC វិធាន២២៣-២៤។

²⁵³ ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជាឆ្នាំ២០០៧ មាត្រា៥១២ ចែងថា៖ “គ្រប់ទណ្ឌិតដែលត្រូវទទួលទោសពន្ធនាគារមួយ ឬច្រើន អាចត្រូវបានដោះលែងដោយមានលក្ខខណ្ឌ ប្រសិនបើទណ្ឌិតនេះបានបង្ហាញឱ្យឃើញថា ខ្លួនមានគំនិតមាយាទល្អក្នុងរយៈ ជាប់ឃុំ និងមានសម្បទាដែលអាចបញ្ចូលខ្លួនទៅក្នុងសង្គមវិញបាន។”

R10

សំណុំរឿងលេខ: ០០១/១៨-០៧-២០០៧-អវតក/អជតក

គឺមិនមានអំណាចចេញសេចក្តីសម្រេចលើបញ្ហាកាត់បន្ថយរយៈពេលនៃទោសឡើយ²⁵⁴។ មាត្រា ៥១៤ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជា មិនបានរាប់បញ្ចូល អ.វ.ត.ក ទេ។ ហេតុនេះ ដំណើរការនៃ ការចេញសេចក្តីសម្រេចទាក់ទងនឹងការដោះលែងដោយមានលក្ខខណ្ឌត្រូវស្ថិតនៅក្នុង អ.វ.ត.ក តែ ម្តង²⁵⁵។ ការអនុញ្ញាតឱ្យមានការប្តូរទោសរបស់ចុងបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍ដោយតុលាការណាមួយ ដែល គ្មានយុត្តាធិការលើបទឧក្រិដ្ឋអន្តរជាតិ គឺជាការមិនសមរម្យឡើយ ហើយវាក៏ធ្វើឱ្យអន្តរាយដល់ គោលបំណងទាំងអស់ ដែលត្រូវបង្កើតតុលាការនេះឡើង។ ក៏ប៉ុន្តែ សហព្រះរាជអាជ្ញាកត់សម្គាល់ ឃើញថា បញ្ហានៃការដោះលែងជាមុនអាចត្រូវបានពិចារណា ដោយអង្គជំនុំជម្រះណាមួយនៃតុលាការ ក៏បាន ប្រសិនបើអង្គជំនុំជម្រះនោះនៅមានដំណើរការក្នុងពេលពិចារណានេះ ឬក៏អាចយកទៅ ពិចារណាតាមយន្តការតុលាការណាមួយ ដែលនៅដំណើរការក្រោយពេល អ.វ.ត.ក រំលាយទៅ។

ប.៤.៥ សេចក្តីសន្និដ្ឋាន

១៣០- អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងខកខានមិនបានពិចារណាថាតើការកំណត់ទោសបែបណាដែលត្រូវសម្រេច ចំពោះចុងបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍ ដែលត្រូវតែឆ្លុះបញ្ចាំងពីការរន្ធត់ និងកំហឹង ដែលមនុស្សទាំងអស់យល់ ឃើញចំពោះបទឧក្រិដ្ឋទាំងនេះ ដែលក្នុងន័យជាបទឧក្រិដ្ឋប្រឆាំងមនុស្សជាតិ។ សហព្រះរាជអាជ្ញា សូមដាក់ស្នើ (ដូចដែលយើងបានដាក់ស្នើនៅអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងដែរ) ថាការផ្តន្ទាទោសដាក់ ពន្ធនាគារអស់មួយជីវិតគឺជាទណ្ឌកម្មតែមួយគត់ដែលសក្តិសមបំផុត សម្រាប់តួនាទីរបស់ចុងបណ្តឹង

²⁵⁴ លក្ខន្តិកៈនៃតុលាការ ICTY មាត្រា២៨, លក្ខន្តិកៈនៃតុលាការ ICTR មាត្រា២៧, លក្ខន្តិកៈនៃតុលាការ SCSL មាត្រា ២៣, លក្ខន្តិកៈទីក្រុងវ៉ូម មាត្រា១១០, វិធានស្តីពីនីតិវិធី និងភ័ស្តុតាងនៃតុលាការ ICTY វិធាន១២៣-២៥, វិធានស្តីពីនីតិវិធី និងភ័ស្តុតាងនៃតុលាការ ICTR វិធាន១២៤-២៦, វិធានស្តីពីនីតិវិធី និងភ័ស្តុតាងនៃតុលាការ SCSL មាត្រា១២៣-២៤, វិធាន ស្តីពីនីតិវិធី និងភ័ស្តុតាងនៃតុលាការ ICC វិធាន២៣៣-៣៤។

²⁵⁵ ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជាឆ្នាំ២០០៧ មាត្រា៥១៤ ចែងថា៖ “ការដោះលែងដោយមានលក្ខខណ្ឌត្រូវផ្តល់ឱ្យដោយ ប្រធានតុលាការជាន់ដំបូងនៃទឹកនៃឃុំខ្លួន។ ប្រធានតុលាការនេះ សម្រេចក្រោយពីបានទទួលយោបល់ពីគណៈកម្មាធិការជាតិ ដែលត្រូវប្រជុំនៅក្រសួងយុត្តិធម៌”។

បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

ខន្ធនៅក្នុងបទឧក្រិដ្ឋទាំងនេះ²⁵⁶។ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមានការភាន់ច្រឡំ ដោយមិនបានសម្រេចផ្ដន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារកម្រិតនេះ។

១៣១- ក្រៅពីការផ្ដន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារមួយជីវិត អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងគួរតែកាត់បន្ថយកម្រិតទោសមកត្រឹមជាប់ពន្ធនាគារ ៤៥ឆ្នាំបាន ដើម្បីជាការជួសជុលដល់ការជាប់ឃុំឃាំងដោយខុសច្បាប់របស់ចុងបណ្តឹងខន្ធនៅ។ ដោយសារថា ចុងបណ្តឹងខន្ធនៅស្នើសុំរួចផុតពីការជាប់ទោស សហព្រះរាជអាជ្ញាសូមស្នើថា ស្ថានសម្រាលទោសមិនគួរយកមកពិចារណាឡើយ។ ប្រសិនបើអង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលត្រូវពិចារណាទៅលើស្ថានសម្រាលដែលមានកម្រិតនោះ អាចផ្តល់ការបន្ធូរបន្ថយទោសជាអតិបរមាបានដល់រយៈពេល ៥ ឆ្នាំ។ អាស្រ័យហេតុនេះ ការកំណត់ទោសដែលសម្រេចដោយអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងគួរតែត្រឹមការជាប់ពន្ធនាគាររយៈពេល ៤០ ឆ្នាំ ដោយគ្មានបើកឱ្យមានការដោះលែងដោយមានលក្ខខណ្ឌឡើយ²⁵⁷។

ខ. ទង្វើករណ៍ទី២៖ ចុះបណ្តឹងសាទុក្ខត្រួតពិនិត្យជាប់ទោសពីបទឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងអស់ ដែលបានរកឃើញថាគាត់គឺជាអ្នកត្រួតពិនិត្យលុបខុសត្រួត

ខខ. សេចក្តីសង្ខេប

១៣២- អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង មានការភាន់ច្រឡំផ្នែកអង្គច្បាប់ដែលធ្វើឱ្យសាលក្រមលែងមានសុពលភាពតាមរយៈការខកខានមិនបានផ្ដន្ទាទោសត្រួតលើចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ ពីបទឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិនៃការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករ ការដាក់ក្នុងមន្ទីរឃុំឃាំង ការធ្វើទារុណកម្ម ការរំលោភសេពសន្ថវៈ ការសម្លាប់រង្គាល ការធ្វើមនុស្សឃាត និងអំពើអមនុស្សធម៌ផ្សេងៗទៀត និងតាមរយៈការស្រួប

²⁵⁶ សេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់សវនាការដេញដោល កថាខណ្ឌ៤៨៥។

²⁵⁷ សេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់សវនាការដេញដោល កថាខណ្ឌ៤៨៦។

បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

បញ្ចូលឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងនេះ ទៅក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិនៃការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដោយមូលហេតុនយោបាយ ។

១៣៣- អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង បានប្រព្រឹត្តកំហុសឆ្គងផ្នែកអង្គច្បាប់មួយបន្ថែមទៀត តាមរយៈការកំណត់បទចោទឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិនៃការរំលោភសេពសន្ថវៈ ថាជាការធ្វើទារុណកម្មទៅវិញ និងដោយខកខានមិនបានកាត់ទោសចុងបណ្តឹងសាទុក្ខឱ្យជាប់ទោសដាច់ដោយឡែកពីគ្នា ពីបទឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិនៃការរំលោភសេពសន្ថវៈ និងការធ្វើទារុណកម្ម ។

១២. អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង បានស្របបញ្ចូលដោយមិនត្រឹមត្រូវនូវបទឧក្រិដ្ឋ ជំនឿគំរាមការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញ ក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ

ង.២.១ សេចក្តីផ្តើម

១៣៤- សហព្រះរាជអាជ្ញា សន្និដ្ឋានថា ទី១) ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិមួយៗ ដែលចុងបណ្តឹងសាទុក្ខត្រូវបានចោទប្រកាន់ សុទ្ធតែមានធាតុផ្សំខុសៗគ្នាយ៉ាងពិតប្រាកដដែលនៅក្នុងបទល្មើសផ្សេងៗទៀតមិនមានដូច ទី២) ការខកខានរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងក្នុងការកាត់ក្តីចុងបណ្តឹងសាទុក្ខឱ្យមាន ទោសពីបទឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិទាំងអស់ដែលរូបគាត់ត្រូវបានចោទប្រកាន់ គឺធ្វើឱ្យខូចដល់បំណងទាំងទ្វេនៃការសាកល្បងនៃទោសត្រួត ទី៣) សនិទានភាពនៃការមិនឱ្យមានការកាត់ទោសត្រួតមិនអាចឱ្យយកមកអនុវត្តនៅទីនេះបានទេ និងទី៤) អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងខកខាន មិនបានពិចារណាឱ្យបានពេញលេញអំពីផលប្រយោជន៍សង្គម ដែលទទួលបានការការពារដោយ ឧក្រិដ្ឋកម្មនីមួយៗដែលមានចែងតាមលំដាប់លំដោយ និងអំពើតម្រូវការនៃ

បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

កំណត់ហេតុជាប្រវត្តិសាស្ត្រ មួយពេញលេញអំពីការប្រព្រឹត្តិឧក្រិដ្ឋកម្មរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខនៅ
ក្នុងព្រឹត្តិការណ៍ទាំងអស់នេះ ។

ង.២.២ គ្រប់បទឧក្រិដ្ឋនីមួយៗដែលបានចោទប្រកាន់សុទ្ធតែមានធាតុផ្សំខុសៗគ្នាយ៉ាងពិតប្រាកដ

១៣៥- អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង ICTY នៅក្នុងរឿងក្តី *Čelebici* បានបង្កើតជាប្រព័ន្ធការសាកល្បង
បច្ចុប្បន្ននោះសម្រាប់ធ្វើការកំណត់សម្រេចលើការអនុញ្ញាតឱ្យមានការផ្តន្ទាទោស ពីបទល្មើសជា
ច្រើនមុនសម្រាប់អំពើ ឬការខកខានតែមួយដដែល ដោយផ្អែកថា “ការផ្តន្ទាទោសព្រហ្មទណ្ឌពី
បទល្មើសជាច្រើនមុន ដែលស្ថិតក្រោមបទប្បញ្ញត្តិច្បាប់ខុសៗគ្នា ប៉ុន្តែផ្អែកលើមូលដ្ឋាននៃអំពើតែ
មួយដែលអាចអនុញ្ញាតឱ្យបាន រៀបរយតែបទប្បញ្ញត្តិច្បាប់នីមួយៗដែលពាក់ព័ន្ធនោះមានធាតុ
ផ្សំខុសៗគ្នាយ៉ាងពិតប្រាកដ ដែលនៅក្នុងបទល្មើសផ្សេងទៀតមិនមានដូច ។ ធាតុផ្សំណាមួយខុស
គ្នាយ៉ាងពិតប្រាកដពីធាតុផ្សំមួយទៀត បើសិនជាធាតុផ្សំនោះតម្រូវឱ្យមានភស្តុតាងបញ្ជាក់ពីអង្គ
ហេតុមួយថា នៅក្នុងបទឧក្រិដ្ឋផ្សេងទៀតមិនបាច់តម្រូវឱ្យមានធាតុផ្សំនេះទេ²⁵⁸ ។

១៣៦- នៅក្នុងរឿងក្តី *Popovic* អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៃតុលាការ ICTY នាពេលថ្មីៗនេះបានសម្រេច
ថាការកាត់ទោសត្រូវចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិនៃការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញ ការសម្លាប់
រង្គាល និងអំពើអមនុស្សធម៌ផ្សេងៗទៀត គឺអាចអនុញ្ញាតឱ្យធ្វើបាន²⁵⁹។ ក្នុងការចេញសេចក្តី
សម្រេចរបស់ខ្លួន អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងក្នុងរឿងក្តី *Popovic* បានអនុវត្តតាមការសាកល្បង
ក្នុងរឿងក្តី “*Čelebici*” និងបានរកឃើញថា គ្រប់ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិនីមួយៗក្នុង

²⁵⁸ សាលដីកាសម្រេចលើបណ្តឹងសាទុក្ខករណីរឿងក្តីរបស់ *Čelebici* កថាខណ្ឌទី ៤១២។
²⁵⁹ រដ្ឋអាជ្ញា *ទល់នឹង Popović*, សាលក្រម, IT-05-88-T, អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៃតុលាការ ICTY, ចុះថ្ងៃទី១០ មិថុនា ២០១០
(“សាលក្រមអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងក្នុងករណី *Popović*”), កថាខណ្ឌទី ២១១៣។
បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង
នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

ចំណោមឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងបី មានផ្ទុកនូវធាតុផ្សំខុសៗគ្នាយ៉ាងពិតប្រាកដដែលនៅក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្មផ្សេង
ទៀតមិនមានដូច²⁶⁰ ។

១៣៧- ស្រដៀងគ្នានេះដែរ ក្នុងករណីរឿងបច្ចុប្បន្ននេះ ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិដែលត្រូវបានស្រូប
បញ្ចូលទៅក្នុងអំពើនៃការធ្វើមនុស្សឃាត ការសម្លាប់រង្គាល ការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករ ការដាក់ក្នុង
មន្ទីរឃុំឃាំង ការធ្វើទារុណកម្ម ការរំលោភសេពសន្ថវៈ និងអំពើអមនុស្សធម៌ផ្សេងៗទៀត ទាំងអស់
នេះសុទ្ធតែមានធាតុផ្សំខុសៗយ៉ាងពិតប្រាកដ ដែលនៅក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ នៃការ
ធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដោយមូលហេតុនយោបាយ មិនមានដូចនោះទេ ។

ង. ២. ២.១ ឧក្រិដ្ឋកម្មនៃអំពើមនុស្សឃាត និងការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដោយមូលហេតុនយោបាយ

១៣៨- ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិការធ្វើមនុស្សឃាត មានធាតុផ្សំបី៖ ទី១) ការស្លាប់នៃជនរងគ្រោះ
ដែលបណ្តាលមកពីអំពើខុសច្បាប់ ឬការខកខានណាមួយដោយចារី²⁶¹ ទី២) ការរួមចំណែកដ៏មាន
សក្តានុពលនៃអំពើរបស់ចារីដល់ការស្លាប់នៃជនរងគ្រោះ²⁶² និងទី៣) ចេតនាសម្លាប់ ឬបង្កគ្រោះ
ថ្នាក់ធ្ងន់ធ្ងរដល់រាងកាយក្នុងដីងដោយសមហេតុផលមួយដែលថា អំពើ ឬការខកខាននោះ ទំនងជា
បណ្តាលឱ្យស្លាប់²⁶³។

១៣៩- ផ្ទុយទៅវិញ ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិនៃការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដោយមូលហេតុនយោបាយ
មានធាតុផ្សំពីរ៖ ទី១) អំពើ ឬការខកខានដោយសារការរើសអើង ដែលបានប្រព្រឹត្តឡើងក្នុងទ្រង់

²⁶⁰ សាលក្រមអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងក្នុងករណី *Popović* , កថាខណ្ឌទី ២១១១-២១១៣។
²⁶¹ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ៣៣១ ។
²⁶² សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ៣៣១ ។
²⁶³ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ៣៣៣ ។

បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង
នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

ទ្រាយធំពាក់ព័ន្ធនឹងឧក្រិដ្ឋភាពដ៏ធំធេង²⁶⁴ និងទី២) ចេតនាជាក់លាក់ដើម្បីធ្វើការរើសអើងដោយ
មូលហេតុនយោបាយ²⁶⁵។

១៤០- ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិនៃការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដោយមូលហេតុនយោបាយ មិនត្រូវឱ្យមាន
សក្ខីកម្មបង្ហាញថា ចារីត្រូវមានអំពើរើសអើង និងចេតនា ដែលបានបង្កឱ្យស្លាប់ជនរងគ្រោះណា
ម្នាក់នោះទេ។ ជាងនេះទៀត កំរិតនៃលក្ខខណ្ឌតម្រូវឱ្យមានការបង្ហាញពីហេតុផល និងចេតនា
ក្នុងការធ្វើមនុស្សឃាត សម្រាប់ឧក្រិដ្ឋកម្មនៃការធ្វើមនុស្សឃាត មិនចាំបាច់បង្ហាញភស្តុតាងដើម្បី
ឱ្យឃើញថា ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិនៃការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដោយមូលហេតុនយោបាយ
បានកើតមានឡើង នោះទេ ។

១៤១- ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិនៃការធ្វើមនុស្សឃាត មិនត្រូវឱ្យមានទាំងអំពើ និងទាំងការខក
ខានក្នុងលក្ខណៈរើសអើងជាទ្រង់ទ្រាយធំ ឬទាំងចេតនារើសអើងជាក់លាក់ណាមួយ ដោយមូល
ហេតុនយោបាយ ពូជសាសន៍ ឬសាសនាឡើយ ។

១៤២- ដោយហេតុថា ក្នុងនាមជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិនៃការធ្វើមនុស្សឃាត និងការធ្វើទុក្ខបុក
ម្នេញដោយមូលហេតុនយោបាយ ដែលឧក្រិដ្ឋកម្មនីមួយៗសុទ្ធតែមានធាតុផ្សំពិតប្រាកដខុសៗគ្នា
ដែលនៅក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្មមួយផ្សេងទៀតមិនមានដូចនោះទេ ហេតុដូច្នេះនេះ គឺអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង
មានការភាន់ច្រឡំដោយខកខានមិនបានកាត់ទោសចុងបណ្តឹងសាទុក្ខឱ្យជាប់ទោសដាច់ដោយឡែក
ពីគ្នា ពីបទឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិនៃការធ្វើមនុស្សឃាត។

²⁶⁴ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ៣៧៤ ។

²⁶⁵ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ៣៧៩ ។

បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង
នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

ង.២.២.២ ឧក្រិដ្ឋកម្មនៃការសម្លាប់រង្គាល និងការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដោយមូលហេតុនយោបាយ

១៤៣- ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិការសម្លាប់រង្គាល មានធាតុផ្សំពីរ៖ ទី១) អំពើ ការខកខានណាមួយ ឬរួមផ្សំគ្នានៃឧក្រិដ្ឋកម្មនីមួយៗដែលបណ្តាលឱ្យមានការស្លាប់មនុស្សក្នុងទំហំដ៏ធំធេងណាមួយ²⁶⁶ និង ទី២) ចេតនាសម្លាប់មនុស្សក្នុងទំហំដ៏ធំធេង ឬបង្កឱ្យរងរបួសធ្ងន់ធ្ងរដល់រូបរាងកាយ ឬដើម្បីបង្កើតលក្ខខណ្ឌដល់ជីវិតរស់នៅ ដែលនាំទៅដល់ការស្លាប់នៃមនុស្សក្នុងចំនួនដ៏ច្រើនដោយដឹងដោយសមហេតុផលថា អំពើឬការខកខាននោះប្រាកដជានឹងបណ្តាលឱ្យមានការស្លាប់ក្នុងចំនួនដ៏ច្រើនជាពុំខានឡើយ²⁶⁷ ។

១៤៤- ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដោយមូលហេតុនយោបាយ គឺមិនតម្រូវឱ្យបង្ហាញភស្តុតាងបញ្ជាក់ពីអំពើរបស់ចារី ដែលបានបង្កឱ្យមានការស្លាប់មនុស្សក្នុងទំហំមួយដ៏ធំធេងនោះទេ ។ លើសពីនេះ ចេតនាសម្លាប់មនុស្សក្នុងទំហំដ៏ធំ ពុំចាំបាច់តម្រូវឱ្យមានភស្តុតាងបញ្ជាក់ដើម្បីកាត់ទោស ជនជាប់ចោទណាម្នាក់ពីបទប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ នៃការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដោយ មូលហេតុនយោបាយឡើយ ។

១៤៥- ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិនៃការសម្លាប់រង្គាល មិនតម្រូវឱ្យមានទាំងអំពើ ទាំងការខកខានក្នុងលក្ខណៈរើសអើងធំធេង និងទាំងចេតនាជាក់លាក់ណាមួយនៃការប្រកាន់រើសអើង ដោយមូលហេតុនយោបាយ ពូជសាសន៍ ឬសាសនាឡើយ ។

១៤៦- ដោយហេតុថា ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិការសម្លាប់រង្គាល និងការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដោយមូលហេតុនយោបាយ ដែលឧក្រិដ្ឋកម្មនីមួយៗសុទ្ធតែមានធាតុផ្សំខុសៗគ្នាយ៉ាងពិតប្រាកដដែលនៅ

²⁶⁶ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ៣៣៤ ។

²⁶⁷ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ៣៣៨ ។

បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

ក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្មមួយផ្សេងទៀតមិនមានដូចគ្នាឡើយ អាស្រ័យហេតុនេះគឺ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង
មានការភាន់ច្រឡំក្នុងការខកខានមិនបានកាត់ក្តីចុងបណ្តឹងសាទុក្ខឱ្យមានទោស ពីបទឧក្រិដ្ឋកម្ម
ប្រឆាំងនឹង មនុស្សជាតិនៃការសម្លាប់រង្គាល។

ង.២.២.៣ ឧក្រិដ្ឋកម្មនៃការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករ និងការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដោយមូលហេតុនយោបាយ

១៤៧- ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិនៃការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករ មានធាតុផ្សំពីរ៖ ទី១) ការប្រើប្រាស់
អំណាចណាមួយ ឬទាំងអស់ដែលមានជាប់មកជាមួយនឹងសិទ្ធិនៃភាពជាម្ចាស់លើជនណាម្នាក់²⁶⁸
និងទី២) ចេតនាក្នុងការប្រើប្រាស់នៃអំណាចណាមួយ ឬទាំងអស់ដែលមានជាប់មកជាមួយនឹង
សិទ្ធិនៃភាពជាម្ចាស់នេះ²⁶⁹ ។

១៤៨- ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិនៃការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដោយមូលហេតុនយោបាយ មិនតម្រូវឱ្យ
មានភស្តុតាងបញ្ជាក់ថា ចារីបានប្រើប្រាស់អំណាចណាមួយ ឬទាំងអស់ដែលមានជាប់មកជាមួយ
នឹងសិទ្ធិនៃភាពជាម្ចាស់ទៅលើជនណាម្នាក់ឡើយ ។

១៤៩- ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិនៃការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករ មិនតម្រូវឱ្យមានទាំងអំពើ ឬទាំងការ
ខកខានក្នុងលក្ខណៈរើសអើងធំធេង និងទាំងចេតនាជាក់លាក់ណាមួយដើម្បីធ្វើការរើសអើងដោយ
មូលហេតុនយោបាយ ពូជសាសន៍ ឬសាសនាឡើយ ។

១៥០- ដោយហេតុថា ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិនៃការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករ និងការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញ
ដោយមូលហេតុនយោបាយដែល ឧក្រិដ្ឋកម្មនីមួយៗសុទ្ធតែមានធាតុផ្សំខុសៗគ្នាយ៉ាងពិតប្រាកដ

²⁶⁸ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ៣៣៤២ ។

²⁶⁹ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ៣៤៥ ។

បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង
នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

ដែលនៅក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្មមួយផ្សេងទៀតមិនមានដូចនោះ អាស្រ័យហេតុនេះ អង្គជំនុំជម្រះសាលា
ដំបូងមានការភាន់ច្រឡំ ក្នុងការខកខានមិនបានផ្ដន្ទាទោសចុងបណ្ដឹងសាទុក្ខដាច់ដោយឡែកពីគ្នា
ពីបទឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិនៃ ការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករ ។

ង.២.២.៤ ឧក្រិដ្ឋកម្មនៃការដាក់ក្នុងមន្ទីរឃុំឃាំង និងការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដោយមូលហេតុនយោបាយ

១៥១- ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិនៃ ការដាក់ក្នុងមន្ទីរឃុំឃាំង មានធាតុផ្សំពីរ៖ ទី១) ការដកហូត
តាមទំនើងនូវសិទ្ធិសេរីភាពរបស់ជនណាម្នាក់ ដោយពុំបានដំណើរការនីតិវិធីត្រឹមត្រូវតាមច្បាប់²⁷⁰
និងទី២) ចេតនាធ្វើឡើងដោយចារី ដើម្បីដកហូតនូវសិទ្ធិសេរីភាពរបស់បុគ្គលណាម្នាក់តាមទំនើង
ចិត្ត ឬអំពើណាមួយធ្វើឡើងដោយចារី ដែលបានដឹងដោយសមហេតុផលថា សកម្មភាពរបស់គាត់
ទំនងជានឹង បង្កឱ្យមានការដកហូតនូវសិទ្ធិសេរីភាពជារូបវន្ត²⁷¹ ។

១៥២- ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិនៃការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដោយមូលហេតុនយោបាយ មិនចាំបាច់
តម្រូវឱ្យមានភស្តុតាងបញ្ជាក់ថា ចារីបានដកហូតដោយចេតនា នូវសិទ្ធិសេរីភាពរបស់បុគ្គលណា
ម្នាក់តាមទំនើងចិត្ត ដោយពុំមានដំណើរនីតិវិធីត្រឹមត្រូវតាមនោះឡើយ ។

១៥៣- ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិនៃ ការដាក់ក្នុងមន្ទីរឃុំឃាំង មិនចាំបាច់តម្រូវឱ្យមានទាំងអំពើ ឬ
ការខកខានក្នុងលក្ខណៈរើសអើងធំធេង និងទាំងចេតនាជាក់លាក់ណាមួយដើម្បីធ្វើការរើសអើង
ដោយមូលហេតុនយោបាយ ពូជសាសន៍ ឬសាសនាឡើយ ។

១៥៤- ដោយហេតុថា ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិនៃ ការដាក់ក្នុងមន្ទីរឃុំឃាំង និងការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញ

²⁷⁰ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ៣៤៧ ។
²⁷¹ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ៣៥០ ។

ដោយមូលហេតុនយោបាយ ដែលឧក្រិដ្ឋកម្មនីមួយៗសុទ្ធតែមានធាតុផ្សំខុសៗគ្នាយ៉ាងពិតប្រាកដ ដែលនៅក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្មមួយផ្សេងទៀតមិនមានដូចនោះ អាស្រ័យហេតុនេះ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង មានការភាន់ច្រឡំ ក្នុងការខកខានមិនបានផ្ដន្ទាទោសចុងបណ្ដឹងសាទុក្ខ ដាច់ដោយឡែកពីគ្នា ពីឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិនៃ ការដាក់ក្នុងមន្ទីរឃុំឃាំង។

ង. ២. ២. ៥ ឧក្រិដ្ឋកម្មនៃការធ្វើទារុណកម្ម និងការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដោយមូលហេតុនយោបាយ

១៥៥- ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិនៃ ការធ្វើទារុណកម្មក្នុង ឆ្នាំ១៩៧៥ មានធាតុផ្សំបួន៖ ទី១) ការបង្ក តាមរយៈអំពើប្ដូរការខកខានណាមួយដែលនាំឱ្យមានការឈឺចាប់ ប្ដូរឧទ្ធក្ខធ្ងន់ធ្ងរ មិនថាឈឺរូបរាង កាយ ឬ ផ្លូវចិត្ត²⁷² ទី២) គោលដៅនៃការបង្កឱ្យមានការឈឺចាប់ ប្ដូរឧទ្ធក្ខធ្ងន់ធ្ងរនោះគឺដើម្បីទទួល បានលទ្ធផល ឬគោលបំណងពិតប្រាកដណាមួយ²⁷³ ទី៣) ការចូលរួមពាក់ព័ន្ធរបស់មន្ត្រីរដ្ឋណា ម្នាក់នៅក្នុងការបង្កនោះ²⁷⁴ និងទី៤) ចេតនាដើម្បីបង្កឱ្យមានការឈឺចាប់ ប្ដូរឧទ្ធក្ខដែលស្នើនឹងការ ធ្វើទារុណកម្ម²⁷⁵ ។

១៥៦- ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិនៃការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដោយមូលហេតុនយោបាយ មិនចាំបាច់ តម្រូវ ឱ្យមានភស្តុតាងបញ្ជាក់ថាមន្ត្រីរដ្ឋណាម្នាក់ បានចូលរួមពាក់ព័ន្ធនៅក្នុងការបង្កដោយចេតនា ឱ្យមានការឈឺចាប់ប្ដូរឧទ្ធក្ខធ្ងន់ធ្ងរ ដើម្បីទទួលបានលទ្ធផល ឬគោលបំណងពិតប្រាកដណាមួយទេ ។

²⁷² សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ៣៥៤ ។
²⁷³ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ៣៥៦ ។
²⁷⁴ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ៣៥៧ ។
²⁷⁵ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ៣៥៨ ។

បណ្ដឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

១៥៧- ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិនៃ *ការធ្វើទារុណកម្ម* មិនចាំបាច់តម្រូវឱ្យមានទាំងអំពើ ឬ ការខកខានក្នុងលក្ខណៈរើសអើងធំធេង និងទាំងចេតនាជាក់លាក់ណាមួយដើម្បីធ្វើការរើសអើងដោយមូលហេតុនយោបាយ ពូជសាសន៍ ឬសាសនាឡើយ ។

១៥៨- ដោយហេតុថា ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិនៃ *ការធ្វើទារុណកម្ម* និងការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដោយមូលហេតុនយោបាយ ដែលឧក្រិដ្ឋកម្មនីមួយៗសុទ្ធតែមានធាតុផ្សំខុសៗគ្នាយ៉ាងពិតប្រាកដ ដែលនៅក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្មមួយផ្សេងទៀតមិនមានដូចនោះ អាស្រ័យហេតុនេះ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមានការភាន់ច្រឡំក្នុងការខកខានមិនបានផ្ដន្ទាទោសចុងបណ្តឹងសាទុក្ខដាច់ដោយឡែកពីគ្នា ពីបទឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិនៃ *ការធ្វើទារុណកម្ម* ។

ង.២.២.៦ ឧក្រិដ្ឋកម្មនៃការរំលោភសេពសន្ថវៈ និងការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដោយមូលហេតុនយោបាយ

១៥៩- ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិនៃ *ការរំលោភសេពសន្ថវៈ* មានធាតុផ្សំបី៖ ទី១)ការបញ្ចូលអង្គជាតិ²⁷⁶ ទី២) ដោយពុំមានការយល់ព្រមពីជនរងគ្រោះ²⁷⁷ និងទី៣) ចេតនាដើម្បីធ្វើឱ្យមានប្រសិទ្ធភាពនៃការបញ្ចូលអង្គជាតិ និងដោយបានដឹងថា វាបានកើតឡើងដោយគ្មានការយល់ព្រមពីជនរងគ្រោះ²⁷⁸ ។

១៦០- ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិនៃការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដោយមូលហេតុនយោបាយ មិនតម្រូវឱ្យមានភស្តុតាងបញ្ជាក់អំពីការបញ្ចូលអង្គជាតិដោយចេតនាដោយចារិដឹងថា វាបានកើតឡើងដោយគ្មានការយល់ព្រមពីជនរងគ្រោះនោះទេ ។

១៦១- ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិនៃ *ការរំលោភសេពសន្ថវៈ* មិនចាំបាច់តម្រូវឱ្យមានទាំងអំពើ ឬទាំងការខកខានក្នុងលក្ខណៈរើសអើងធំធេង និងទាំងចេតនាជាក់លាក់ណាមួយ ដើម្បីធ្វើការរើសអើង

²⁷⁶ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ៣៦២ ។
²⁷⁷ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ៣៦២ ។
²⁷⁸ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ៣៦៥ ។

ដោយមូលហេតុនយោបាយ ពូជសាសន៍ ឬសាសនាឡើយ ។

១៦២- ដោយហេតុថា ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិនៃ *ការរំលោភសេពសន្ថវៈ* និងការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញ ដោយមូលហេតុនយោបាយ ដែលឧក្រិដ្ឋកម្មនីមួយៗសុទ្ធតែមានធាតុផ្សំខុសៗគ្នាយ៉ាងពិតប្រាកដ ដែលនៅក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្មមួយផ្សេងទៀតមិនមានដូចនោះ អាស្រ័យហេតុនេះ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង មានការភាន់ច្រឡំក្នុងការខកខានមិនបានផ្ដន្ទាទោសចុងបណ្ដឹងសាទុក្ខដាច់ដោយឡែកពីគ្នា ចំពោះ ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិនៃ *ការរំលោភសេពសន្ថវៈ*។

ង.២.២.៧ ឧក្រិដ្ឋកម្មនៃអំពើអមនុស្សធម៌ផ្សេងៗទៀត និងការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញ ដោយមូលហេតុនយោបាយ

១៦៣- ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ *នៃអំពើអមនុស្សធម៌ផ្សេងៗទៀត មានធាតុផ្សំបី៖ ទី១)* អំពើ ឬការ ខកខានរបស់ចារី ដែលបានធ្វើឱ្យជនរងគ្រោះរូបសម្បែងយ៉ាងធ្ងន់ធ្ងរដល់រូបរាងកាយ ឬសតិបញ្ញា²⁷⁹ ទី២) ភាពស្រដៀងគ្នាគ្រប់គ្រាន់រវាងភាពធ្ងន់ធ្ងរនៃអំពើ ឬការខកខានចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មដទៃទៀត ដែលបានចែង²⁸⁰ និងទី៣) ចេតនាធ្វើឡើងដោយចារី ក្នុងពេលមានអំពើ ឬ ការខកខាននោះ ដើម្បី បង្កឱ្យមានការឈឺចាប់ធ្ងន់ធ្ងរដល់រូបរាងកាយនិងផ្លូវចិត្ត ឬដើម្បីប្រព្រឹត្តការវាយប្រហារធ្ងន់ធ្ងរ ណាមួយទៅលើភាពថ្លៃថ្នូររបស់មនុស្សនៃជនរងគ្រោះ។ ការដឹងរបស់ចារីដែលថា អំពើ ឬការខក ខាននោះទំនងជាបង្កឱ្យមានការឈឺចាប់ធ្ងន់ធ្ងរដល់រូបរាងកាយនិងផ្លូវចិត្ត ឬការវាយ ប្រហារធ្ងន់ធ្ងរ ណាមួយទៅលើភាពថ្លៃថ្នូររបស់មនុស្សមានលក្ខណៈគ្រប់គ្រាន់²⁸¹ ។

²⁷⁹ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ៣៦៨ ។
²⁸⁰ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ៣៦៧ ។
²⁸¹ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ៣៧១ ។

បណ្ដឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុប

- ១៦៤- ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិនៃការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដោយមូលហេតុនយោបាយ មិនចាំបាច់តម្រូវឱ្យមានភស្តុតាងបញ្ជាក់អំពីអំពើ ឬការខកខានដែលមានភាពធ្ងន់ធ្ងរស្រដៀងគ្នាទៅនឹងបទឧក្រិដ្ឋដែលមានចែងដទៃទៀតបណ្តាលឱ្យមានការឈឺចាប់ធ្ងន់ធ្ងរដល់រូបរាងកាយ និងសតិបញ្ញាជនរងគ្រោះដែលបានប្រព្រឹត្តដោយចាត់ ក្នុងចេតនាបង្កឱ្យមានការរងទុក្ខវេទនាធ្ងន់ធ្ងរដល់រាងកាយ និងផ្លូវចិត្ត។
- ១៦៥- ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិនៃ *អំពើអមនុស្សធម៌ផ្សេងៗទៀត* មិនចាំបាច់តម្រូវឱ្យមានទាំងអំពើ ឬការខកខានក្នុងលក្ខណៈវើសអើងធំធេង និងទាំងចេតនាជាក់លាក់ណាមួយ ដើម្បីធ្វើការវើសអើង ដោយមូលហេតុនយោបាយ ពូជសាសន៍ ឬសាសនាឡើយ ។
- ១៦៦- ដោយហេតុថា ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិនៃ *អំពើអមនុស្សធម៌ផ្សេងៗទៀត* និងការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដោយមូលហេតុនយោបាយ ឧក្រិដ្ឋកម្មនីមួយៗសុទ្ធតែមានធាតុផ្សំខុសៗគ្នាយ៉ាងពិតប្រាកដដែលនៅក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្មផ្សេងទៀតមិនមានដូចនោះ អាស្រ័យហេតុនេះអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមានការភាន់ច្រឡំក្នុងការខកខានមិនបានផ្តន្ទាទោសចុងបណ្តឹងសាទុក្ខដាច់ដោយឡែកពីគ្នា ពីឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិនៃ *អំពើអមនុស្សធម៌ផ្សេងៗទៀត* ។

ង.២.៣ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងខកខានមិនបានបំពេញគ្រប់ តាមគោលបំណងនៃការកាត់ទោសត្រួត

- ១៦៧- អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៃតុលាការ ICTY នៅក្នុងរឿងក្តី *Kordic* បានធ្វើឱ្យកាន់តែច្បាស់ពីគោលដៅទាំងទ្វេ ក្នុងការសាកល្បងកាត់ទោសត្រួតនៃរឿងក្តី *Čelebici* ដោយហេតុថា ទី១) ធានាឱ្យប្រាកដថាការកាត់ទោស ត្រូវផ្តុះបញ្ជាំងឱ្យបានពេញលេញពីឧក្រិដ្ឋភាពរបស់គាត់ និងទី២) ធានាថាការកាត់ទោសដែលបានចូលជាធរមាននោះ គឺផ្តុះបញ្ជាំងទាំងស្រុងពីពិរុទ្ធភាពរបស់គាត់²⁸²។

²⁸² សាលដីកាបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍ ក្នុងរឿងក្តី *Kordic* និង *Čerkez*, កថាខណ្ឌទី ១០៣៣ ។

បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកស៊ាវ ហៅ ឌុច

អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងក្នុងរឿងក្តី Kordic ដោយប្រកាន់យ៉ាងខ្ជាប់ខ្ជួនទៅនឹងយុត្តិសាស្ត្រនៃ
អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង ក្នុងរឿងក្តី Jelisic, Kuprešic, Kunarac និង Musema²⁸³
នៅតែបញ្ជាក់ឡើងវិញថា “នៅពេលអនុវត្តនូវការសាកល្បងនៃរឿងក្តី Celebici អ្វីដែលត្រូវ
ពិចារណានោះគឺជាតុល្យភាពច្បាប់ នៃបទល្មើសនីមួយៗ មិនមែនអំពើ ឬការខកខានដែលនាំឱ្យមាន
ការកើតឡើងនៃបទល្មើសនោះទេ²⁸⁴ ។

១៦៨- គោលដៅទាំងឡាយនៃការសាកល្បងអំពីការកាត់ទោសត្រួត ដូចបានចែងក្នុងរឿងក្តី Celebici អាច
នឹងត្រូវបានបំពេញ ប្រសិនបើអង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលរកឃើញថា អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង
មានការភាន់ច្រឡំដោយខកខានមិនបានផ្ដន្ទាទោសចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ ចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹង
មនុស្សជាតិ នីមួយៗ ដូចដែលគាត់ត្រូវបានចោទប្រកាន់ឡើយ ។

១៦៩- ដូចបានរៀបរាប់ល្អិតល្អន់ក្នុងផ្នែកខាងលើស្រាប់ ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិនីមួយៗ ដូចដែល
ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខត្រូវបានចោទប្រកាន់ គឺជាបទល្មើសដាច់ដោយឡែកពីគ្នា។ តាមរយៈការខកខាន
មិនបានផ្ដន្ទាទោសចុងបណ្តឹងសាទុក្ខចំពោះបទល្មើសនីមួយៗទាំងនេះ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង
បានធ្វើឱ្យខូចចំពោះធម្មនុប និងប្រសិទ្ធភាពនៃការសាកល្បងក្នុងការកាត់ទោសត្រួត។ ជាមួយ
គ្នានេះ តាមរយៈការស្របបញ្ចូលឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិចំនួនប្រាំពីរខុសៗគ្នា ទៅក្នុង
ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិនៃការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដោយមូលហេតុនយោបាយតែមួយគត់
ប៉ុណ្ណោះនោះ គឺអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានបន្ទាបដល់សសរទ្រូងទីពីរនៃការសាកល្បងនៃការ
កាត់ទោសត្រួតនោះ គឺការធានាឱ្យប្រាកដថា ការកាត់ទោស ត្រូវផ្ទុះបញ្ចាំងឱ្យបានពេញលេញទាំង

²⁸³ សាលដីកាបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍ ក្នុងរឿងក្តី Kordic និង Ćerkez, កថាខណ្ឌទី ១០៤០ ។

²⁸⁴ សាលដីកាបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍ ក្នុងរឿងក្តី Kordic និង Ćerkez, កថាខណ្ឌទី ១០៣៣ ។

បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង
នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

ស្រុងពីឧក្រិដ្ឋភាពរបស់ជនជាប់ចោទ។ ការកាត់ទោសពីបទល្មើសតែមួយចំពោះអំពើ ឬការខកខាន ដែលមានលក្ខណៈរើសអើងក្នុងស្ថានភាពមួយ ដែលពាក់ព័ន្ធនឹងទម្រង់ផ្សេងៗនៃឧក្រិដ្ឋភាពដ៏ធំធេង មួយចំនួននោះ គឺមិនបានផ្តុះបញ្ចាំងពីវិសាលភាពពេញលេញទាំងស្រុងនៃការចូលរួមរបស់ចុងបណ្តឹង សាទុក្ខ នៅក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្មនានាដ៏គួរឱ្យរន្ធត់ឱ្យនៅមន្ទីរស-២១ នេះឡើយ។

ង.២.៤ សនិទានភាពនៃការមិនអនុញ្ញាតឱ្យមានទោសត្រួត គឺមិនអាចយកមកអនុវត្តនៅទីនេះបានទេ

១៧០- លោកចៅក្រម Hunt និង Benouna បានពន្យល់នៅក្នុងយោបល់ជំទាស់របស់ខ្លួន នៅក្នុងសាល ដីកាសម្រេចលើបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍នៃករណីរឿងរបស់ *Celebici* ថា សនិទានភាពនៃការមិនអនុញ្ញាត ឱ្យផ្តន្ទាទោសត្រួតគឺថា “វាធ្វើឱ្យខូចប្រយោជន៍របស់ជនជាប់ចោទ-ឬហានិភ័យដ៏ពិតប្រាកដនៃការ ធ្វើឱ្យខូចប្រយោជន៍នោះ-គឺវាស្ថិតនៅត្រង់ការអនុញ្ញាតឱ្យមានទោសត្រួតនេះតែម្តង”²⁸⁵។ ហានិភ័យ ដែលត្រូវបានយល់ឃើញថា ធ្វើឱ្យខូចប្រយោជន៍ដល់ជនត្រូវចោទនោះ គឺមិនត្រូវបានធ្វើយុត្តិកម្មទេ ពីព្រោះការព្រួយបារម្ភចំនួនពីរ ដែលជាមូលដ្ឋានគាំទ្រចំពោះសនិទានភាពនៃការមិនអនុញ្ញាតឱ្យមាន ទោសត្រួតនោះ មិនអាចយកមកអនុវត្តចំពោះករណីនេះបានឡើយ។

ង.២.៤.១ សិទ្ធិត្រូវបានទទួលការដោះលែងតាំងពីដំបូង គឺមិនមែនជាការព្រួយបារម្ភ ដែលមានសុពលភាពនោះទេ

១៧១- ការព្រួយបារម្ភមួយដែលជាមូលដ្ឋានគាំទ្រដល់សនិទានភាពនៃការមិនអនុញ្ញាតឱ្យផ្តន្ទាទោសទោស ត្រួតគឺថា “តាមច្បាប់របស់រដ្ឋដែលជាអ្នកពង្រឹងការអនុវត្តន៍ការផ្តន្ទាទោស” ការមានសិទ្ធិត្រូវបាន ទទួលការដោះលែងតាំងពីដំបូងរបស់ទណ្ឌិតណាម្នាក់ គឺវាមិនអាស្រ័យទៅលើតែការផ្តន្ទាទោស

²⁸⁵ សាលដីកាសម្រេចលើបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍លើករណីរឿងរបស់ *Celebici* មតិជំទាស់ដោយឡែកពីគ្នារបស់លោកចៅក្រម Hunt និង Benouna, កថាខណ្ឌទី ២៣។

ដែលបានសម្រេចហើយតែប៉ុណ្ណោះនោះទេ ក៏ប៉ុន្តែវាអាស្រ័យទៅលើចំនួន និង/ឬ ប្រភេទនៃទោស
ដែលត្រូវបានកាត់ឱ្យជាប់នោះផងដែរ²⁸⁶។

១៧២- ការព្រួយបារម្ភដូចនេះមិនអាចយកមកអនុវត្តនៅក្នុងករណីរឿបច្បាប់នេះបានឡើយ។ សហព្រះ-
រាជអាជ្ញានៅតែរក្សាជំហរដែលថា ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខមិនមានសិទ្ធិត្រូវទទួលបាននូវការដោះលែង
តាំងពីដំបូងទេ។ ដូចបានលើកឡើងពីខាងលើស្រាប់ហើយថា គឺមានតែតុលាការនេះតែមួយគត់
ប៉ុណ្ណោះដែលជាអាជ្ញាធរមានសមត្ថកិច្ច ក្នុងការពង្រឹងការអនុវត្តទោសរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ។
ហេតុដូច្នោះដោយសារតែតុលាការនេះគឺជាអ្នកដែលនឹងត្រូវពង្រឹងការអនុវត្តទោសរបស់ដើមបណ្តឹង
សាទុក្ខនេះហើយ ហើយដោយសារចុងបណ្តឹងសាទុក្ខគ្មានសិទ្ធិត្រូវទទួលបានការដោះលែងក្រោម
សមត្ថកិច្ចរបស់តុលាការនេះទេនោះ ទើបបានជាការព្រួយបារម្ភនេះមិនមែនជាកត្តាសម្រាប់កំណត់
សម្រេចអំពី តើគួរ ឬមិនគួរអនុញ្ញាតឱ្យផ្តន្ទាទោសត្រួតទោសត្រួត។

ង.២.៤.២ ការអនុវត្តនូវច្បាប់ “ស្តីពីជនល្មើសដែលប្រព្រឹត្តបទល្មើសជាទម្លាប់” គឺមិនមែន
ជាការព្រួយបារម្ភនោះទេ

១៧៣- ការព្រួយបារម្ភទី២មួយទៀត ដែលជាមូលដ្ឋានគាំទ្រដល់សនិទានភាពនៃការមិនអនុញ្ញាតឱ្យមាន
ទោសត្រួតគឺថា “ការផ្តន្ទាទោសត្រួតអាចនឹងដាក់ទណ្ឌិតឱ្យប្រឈមនឹងហានិភ័យនៃការកើនឡើងនូវ
រយៈពេលផ្តន្ទាទោសថែមទៀត និង/ឬការអនុវត្តនូវច្បាប់ស្តីពីជនប្រព្រឹត្តបទល្មើសជាទម្លាប់” ក្នុង
ករណីដែលមានការកាត់ឱ្យជាប់ទោសជាបន្តបន្ទាប់នៅក្នុងយុត្តាធិការណាមួយផ្សេងទៀត²⁸⁷។

²⁸⁶ សាលដីកាសម្រេចលើបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍លើករណីរឿងរបស់ *Celebiki* មតិជំទាស់ដោយឡែកពីគ្នារបស់លោកចៅក្រម Hunt និង
Benouna, កថាខណ្ឌទី ២៣។

²⁸⁷ សាលដីកាសម្រេចលើបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍លើករណីរឿងរបស់ *Celebiki* មតិជំទាស់ដោយឡែកពីគ្នារបស់លោកចៅក្រម Hunt និង
Benouna, កថាខណ្ឌទី ២៣។

១៧៤- ការព្រួយបារម្ភនេះក៏មិនអាចយកមកអនុវត្តនៅក្នុងករណីរឿងបច្ចុប្បន្ននេះបានដែរ។ ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខកើតនៅថ្ងៃទី២០ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ១៩៤២ ដែលនឹងត្រូវមានអាយុយ៉ាងហោចក៏៨៩ឆ្នាំដែរនៅពេលដែលគាត់ត្រូវគេដោះលែងពីពន្ធនាគារ។ ភរនីយភាពដែលថា ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខនឹងត្រូវចាកចេញពីប្រទេសកម្ពុជា ទៅកាន់យុត្តាធិការណាមួយផ្សេងទៀតដែលនៅយុត្តាធិការផ្សេងដែលនឹងត្រូវកាត់ឱ្យជាប់ទោសតិចជាងនេះឆ្ងាយណាស់នោះ គឺប្រាកដជាមិនមានអត្ថិភាពទាល់តែសោះ ។

ង.២.៥ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងខកខានមិនបានពិចារណាពីផលប្រយោជន៍សង្គមក្នុងការផ្តន្ទាទោសត្រួត

ង.២.៥.១ ទិដ្ឋភាពរួម

១៧៥- នៅក្នុងករណីរឿងរបស់ *Akayesu* អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានសន្និដ្ឋានថា ជាការអាចឱ្យទទួលយកបានក្នុងការដែលកាត់ក្តីជនជាប់ចោទឱ្យមានទោសលើបទល្មើសចំនួនពីរទាក់ទងទៅនឹងឈុតនៃអង្គហេតុតែមួយជាមួយគ្នាក្នុងកាលៈទេសៈដូចខាងក្រោមនេះ៖ ទី១) បើសិនជាបទល្មើសទាំងនោះមានធាតុផ្សំបទល្មើសផ្សេងពីគ្នា ទី២) បើសិនជាបទបញ្ញត្តិ ដែលបង្កើតនូវបទល្មើសទាំងនោះ ការពារឱ្យផលប្រយោជន៍ផ្សេងៗពីគ្នា ឬទី៣) បើសិនជាមានការចាំបាច់ត្រូវធ្វើជាកំណត់ហេតុអំពីការកាត់ឱ្យមានទោសលើបទល្មើសទាំងពីរដើម្បីឱ្យរៀបរាប់ឱ្យបានពេញលេញថាតើជនជាប់ចោទបានធ្វើអ្វីខ្លះ?²⁸⁸។

១៧៦- ទោះបីជាចាប់តាំងពីពេលនោះមកតុលាការអន្តរជាតិបានអនុម័តយកតាម “ការពិសោធន៍សាកល្បងនៅក្នុងករណីរឿងរបស់ *Celebici*” នោះក្តី ក៏កត្តានានានៅក្នុងករណីរឿងក្តីរបស់ *Akayesu* នៅតែមានការជាប់ជំពាក់ទាំងស្រុងទៅនឹងការចោទសួរអំពីភាពត្រឹមត្រូវនៃការផ្តន្ទាទោសត្រួតដែរ។

²⁸⁸ សាលក្រមអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបណ្តឹងខ្លួនណាមួយករណីរឿងរបស់ *Akayesu* កថាខណ្ឌទី ៤៦៨។
បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

ង.២.៥.២ សាលក្រមត្រូវតែបានរៀបរាប់ឱ្យឃើញសព្វគ្រប់ទាំងអស់អំពីឧក្រិដ្ឋភាព

របស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ

១៧៧- មតិជំទាស់របស់លោកចៅក្រម Schomburg និងលោកចៅក្រម Güney ដែលអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានពឹងផ្អែកដើម្បីគាំទ្រដីកាសម្រេចផ្តន្ទាទោសរបស់ខ្លួន²⁸⁹ នោះគឺការដែលគួរឱ្យកត់សំគាល់នោះគឺការទទួលស្គាល់ថា “ការកាត់ឱ្យជាប់ទោសពីបទល្មើសច្រើនមុខគឺជាការបំរើឱ្យការរៀបរាប់អំពីពិរុទ្ធភាពទាំងមូលទាំងស្រុងរបស់ជនជាប់ចោទដោយឡែកណាម្នាក់ ឬជាការផ្តល់នូវរូបភាពយ៉ាងពេញលេញទាំងស្រុងមួយស្តីពីការប្រព្រឹត្តិបទឧក្រិដ្ឋរបស់ជននោះ”²⁹⁰។

១៧៨- អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៅក្នុងករណី *Kordic* បានកត់សំគាល់ថាឧក្រិដ្ឋកម្មក្រោមច្បាប់អន្តរជាតិស្តីពីការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញពុំដែលធ្លាប់មានការកំណត់និយមន័យយ៉ាងល្អិតល្អន់ទាល់តែសោះ²⁹¹។

១៧៩- អាស្រ័យហេតុនេះ ការស្រូបទោសពីបទឧក្រិដ្ឋចំនួន៧ផ្សេងពីគ្នា ដែលជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិបញ្ចូលគ្នាមកនៅត្រឹមបទធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដែលជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិតែមួយគត់នោះគឺវាទូលំទូលាយពេកហើយដែលមិនអាចអនុញ្ញាតអោយបានទេ និងជាការខកខានក្នុងការបង្ហាញឱ្យឃើញពីរូបភាពទាំងស្រុងនៃឧក្រិដ្ឋភាពរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខទៀតផង ។

ង.២.៥.៣ ឧក្រិដ្ឋកម្មដែលបានចោទប្រកាន់នីមួយៗសុទ្ធតែការពារនូវតម្លៃជាមូលដ្ឋានណាមួយ

²⁸⁹ ករណីរឿងសាលក្រម, កថាខណ្ឌទី៥៦០, ៥៦៥។
²⁹⁰ ករណីរឿងរបស់ *Kordic* និង *Ćerkez*, សាលដីកាលើបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍, មតិជំទាស់រួមរបស់លោកចៅក្រម Schomburg និងលោកចៅក្រម Güney ស្តីពីការផ្តន្ទាទោសត្រួត, កថាខណ្ឌទី២។ ករណីរឿងក្តីរបស់ *រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Kunarac*, សាលដីកាសំណុំរឿងលេខ IT-96-23 និង IT-96-23/I-A, អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលនៃតុលាការ ICTY, ចុះថ្ងៃទី១២ មិថុនា ២០០២, (“សាលដីកាលើបណ្តឹងលើទ្ធរណ៍ករណី *Kunarac*”), កថាខណ្ឌទី ១៦៩។
²⁹¹ ករណីរឿងក្តីរបស់ *រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Kordic*, សាលក្រម, សំណុំរឿងលេខ IT-95-14/2-T, អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៃតុលាការ ICTY, ចុះថ្ងៃទី២៦ កុម្ភៈ ២០០១, (“សាលក្រមលើករណីរឿងរបស់ *Kordic* ”), កថាខណ្ឌទី ១៩២។

១៨០- ការកំណត់អត្តសញ្ញាណនៃការប្រព្រឹត្តិឧក្រិដ្ឋកម្មជាដើមអាទី ដែលក្រោយមកការក្តីកាត់ឱ្យមាន ទោសពីបទធ្វើទុក្ខបុកម្នេញបានពីងផ្នែកជាមូលដ្ឋាននេះ គឺមិនមានប្រសិទ្ធភាពឡើយ។ នោះគឺជាការ ទទួលស្គាល់ចំពោះការរំលោភបំពាន និងការពារចំពោះតម្លៃជាមូលដ្ឋាននីមួយៗដែលត្រូវបាន រំលោភបំពានដែលបានស្តែងចេញតាមរូបភាពជាការផ្តន្ទាទោសទោសត្រួតនេះហើយ ដែលវាគ្រប់ គ្រាន់បំផុតបង្ហាញពីការទទួលស្គាល់អំពីការខុសឆ្គង ។

១៨១- មតិជំទាស់ដោយផ្នែកៗរបស់លោកចៅក្រម Shahabuddeen នៅក្នុងករណីរឿងក្តីរបស់ Jellic បានផ្តល់ការគាំទ្រយ៉ាងខ្លាំងដល់ការផ្តន្ទាទោសត្រួតនៅក្នុងករណីរឿងក្តីបច្ចុប្បន្ននេះ។ លោកផ្តែងថា “ក្រោយពីអ្វីមួយត្រូវបានយល់ព្រមថាជាធាតុផ្សំនៃបទល្មើសហើយនោះ [...] ធាតុផ្សំនោះ គុណការតោងតែមានភារកិច្ចយកចិត្តទុកដាក់ចំពោះធាតុផ្សំនោះ ក្នុងការធ្វើការប្រៀបធៀប ណាមួយជាមួយធាតុផ្សំផ្សេងៗដើម្បីគោលបំណងធ្វើការកំណត់ថា តើការផ្តន្ទាទោសត្រួត អាចធ្វើបានទៅដែរឬទេ?។ គឺមានតែដំណើរការនីតិវិធីតាមបែបនេះតែប៉ុណ្ណោះទេទើប ប្រព័ន្ធយុត្តិធម៌ព្រហ្មទណ្ឌអាចយកចិត្តទុកដាក់ទៅលើរាល់ផលប្រយោជន៍សាធារណៈទាំង អស់ដែលមានគោលបំណងចង់ឱ្យការពារបាន។ ទោះបីជាការប្រព្រឹត្តិជាក់ស្តែងអាចតែ មួយដូចគ្នាក៏ដោយ ក៏វាអាចធ្វើឱ្យខូចខាតដល់ផលប្រយោជន៍សាធារណៈដោយឡែកៗ ពីគ្នាបានដែរ។ អត្ថិភាពនៃភាពខុសគ្នានៃផលប្រយោជន៍សាធារណៈទាំងនេះអាចត្រូវបាន ផ្តល់ជាសញ្ញាឱ្យឃើញច្បាស់ដោយវត្តមាននៃធាតុផ្សំនានា ដែលមានលក្ខណៈពិសេសតែ មួយគត់”²⁹²។

១៨២- ក្នុងករណីរឿងបច្ចុប្បន្ននេះ ឧក្រិដ្ឋកម្មនីមួយៗក្នុងចំណោមឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិទាំងប្រាំពីរ

²⁹² សាលដីកាបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍លើករណីរឿងរបស់ Jellic, មតិជំទាស់ដោយដាច់ដោយឡែករបស់លោកចៅក្រម Shahabuddeen, កថាខណ្ឌទី៤១-៤២។

ដែលត្រូវបានស្រូបចូលគ្នាបានការពារនូវតម្លៃជាមូលដ្ឋានមួយដោយឡែកពីគេ ដែលត្រូវបានធ្វើឱ្យសឹករេចរិល (eroded by) ដោយការខកខានរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងដែលមិនបានកាត់ក្តីឱ្យចុងបណ្តឹងសាទុក្ខមានទោសពីបទឧក្រិដ្ឋកម្មនីមួយៗក្នុងចំណោមឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងឡាយដែលគាត់ត្រូវបានចោទប្រកាន់។

១៨៣- ការហាមឃាត់មិនឱ្យមានការធ្វើមនុស្សឃាត គឺជាការការពារនូវសិទ្ធិក្នុងការរស់រានមានជីវិត។ ដូចបានចែងនៅក្នុងមាត្រា៦ នៃកតិកាសញ្ញាស្តីពីសិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយ (“ICCPR”) មនុស្សគ្រប់ៗរូបគឺសុទ្ធតែមានសិទ្ធិរស់រានមានជីវិតជាប់មកជាមួយ។ សិទ្ធិនេះត្រូវបានការពារដោយច្បាប់។ គ្មានជនណាត្រូវបានគេដកហូតយកជីវិតរបស់ខ្លួនតាមទំនើងចិត្តឡើយ”²⁹³។

១៨៤- ការហាមឃាត់ មិនឱ្យមានការសម្លាប់រង្គាល បានការពារសិទ្ធិរស់រានមានជីវិតក៏ដូចជាសិទ្ធិរួចផុតពីលក្ខខណ្ឌនៃជីវិតដែលត្រូវបានបង្កើតឡើងដោយសិប្បនិម្មិតដែលមានភរនីយភាពក្នុងការបណ្តាលឱ្យស្លាប់²⁹⁴។ ការហាមឃាត់អំពើមនុស្សឃាតគឺមិនការពារផលប្រយោជន៍សាធារណៈរបស់សង្គមបន្ថែមនេះទេ²⁹⁵ ។

១៨៥- ការហាមឃាត់មិនឱ្យមានការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករ គឺការពារសិទ្ធិដើម្បីឱ្យរួចផុតពីការធ្វើទាសកម្មជាប្រចាំ ឬពលកម្មដោយបង្ខំ។ មាត្រា៨ នៃ ICCPR ប្រកាសជាឧទ្ធារណៈថា: “គ្មានជនណាម្នាក់ត្រូវគេចាប់បង្ខំឱ្យធ្វើជាទាសករឡើយ គ្មានជនណាម្នាក់ត្រូវគេចាប់បង្ខំឱ្យធ្វើជាប្រាជ្ញ គ្មានជនណាម្នាក់ត្រូវគេតម្រូវឱ្យធ្វើពលកម្មដោយបង្ខំ ឬដោយការចាប់បង្ខំឡើយ”²⁹⁶ ។

²⁹³ ICCPR, មាត្រា៦។
²⁹⁴ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ៣៣៨។
²⁹⁵ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ៣៣១-៣៣៣។
²⁹⁶ ICCPR, មាត្រា៨។

១៨៦- ការហាមឃាត់មិនឱ្យមានការដាក់នៅក្នុងមន្ទីរឃុំឃាំង គឺការពារសិទ្ធិដើម្បីឱ្យរួចផុតពីការដកហូតសេរីភាពតាមទំនើងចិត្តដោយមិនមានដំណើរការតាមនីតិវិធីត្រឹមត្រូវតាមច្បាប់។ តម្លៃជាមូលដ្ឋាននេះត្រូវបានចែងសង្ខេបនៅក្នុងICCPR ថា៖ “មនុស្សគ្រប់រូបមានសិទ្ធិត្រូវមានសេរីភាពនិងសន្តិសុខផ្ទាល់ខ្លួន។ គ្មានជនណាម្នាក់ត្រូវបានដាក់ឱ្យទទួលរងនូវការចាប់ខ្លួន ឬឃុំខ្លួនតាមទំនើងចិត្តឡើយ ។ គ្មានជនណាត្រូវគេដកហូតសេរីភាព លើកលែងតែក្នុងករណីដែលផ្អែកលើមូលហេតុ និងស្របតាមនីតិវិធីដែលត្រូវបានកំណត់ដោយច្បាប់”²⁹⁷។

១៨៧- ការហាមឃាត់មិនឱ្យមានការធ្វើទារុណកម្ម គឺការពារសិទ្ធិដើម្បីឱ្យរួចផុតពីការបង្កដោយចេតនាឱ្យមានការឈឺចាប់ ឬរងទុក្ខវេទនា។ តម្លៃជាមូលដ្ឋាននេះ ត្រូវបានចែងក្នុងមាត្រា៥ នៃសេចក្តីប្រកាសជាសកលស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស និងមាត្រា៧នៃ ICCPR ដែលទាំងពីរនេះបានចែងថា៖ “គ្មានជនណាត្រូវគេដាក់ឱ្យទទួលរងនូវការធ្វើទារុណកម្ម ឬប្រព្រឹត្តកម្មយោរយោព្រៃផ្សៃ អមនុស្សធម៌ ឬបន្ទាបបន្ថោក ឬការដាក់ទណ្ឌកម្មឡើយ”²⁹⁸។

១៨៨- ការហាមឃាត់មិនឱ្យមានការរំលោភសេពសន្ថវៈ គឺការពារសិទ្ធិដើម្បីឱ្យបុគ្គលធ្វើការសម្រេចលើបញ្ហានានាទាក់ទងនឹងផ្លូវភេទរបស់ខ្លួន។ ការហាមឃាត់មិនឱ្យមានការរំលោភសេពសន្ថវៈក៏គឺជាការការពារនូវសេចក្តីថ្លៃថ្នូរផ្ទាល់ខ្លួនរបស់បុគ្គលដែរ²⁹⁹។ បើធ្វើឡើងសំដៅប្រឆាំងនឹងស្ត្រីភេទដូចជាក្នុងករណីរឿងបច្ចុប្បន្ននេះ គឺឧក្រិដ្ឋកម្មរំលោភសេពសន្ថវៈនោះវាល្មើសទៅនឹងអនុសញ្ញាស្តីពីការបំបាត់ចោលនូវរាល់ទម្រង់នៃការរើសអើងប្រឆាំងនឹងស្ត្រីភេទ ដែលការពារស្ត្រីប្រឆាំងនឹងអំពើ

²⁹⁷ ICCPR, មាត្រា៩។
²⁹⁸ សេចក្តីប្រកាសជាសកលស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស មាត្រា៥, ICCPR មាត្រា៧។
²⁹⁹ ករណីរឿងក្តីរបស់ រដ្ឋអាគ្នា ទល់នឹង Akayesu, សាលក្រម, សំណុំរឿងលេខ ICTR-96-4-T, អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង, ចុះថ្ងៃទី ២ កញ្ញា ១៩៩៨, (“សាលក្រមលើករណីរឿងរបស់ Akayasu”), កថាខណ្ឌទី៥៩៧។
 បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអិវ ហៅ ឌុច

ហិង្សាដោយសារមូលហេតុទាក់ទងនឹងភេទ³⁰⁰។

១៨៩- ការហាមឃាត់មិនអោយមានអំពោះអមនុស្សធម៌ផ្សេងៗទៀត គឺដើម្បីការពារសិទ្ធិក្នុងការមាន បូរណភាពខាងរាងកាយ និងបញ្ញាស្មារតីខាងសុខភាព និងសេចក្តីថ្លៃថ្នូររបស់មនុស្ស³⁰¹។ ការរៀប រាប់តាម លំដាប់លំដោយនូវឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងនេះនៅក្នុងធម្មនុញ្ញនៃតុលាការទីក្រុងនូវាំប៊ីហ្គ³⁰² ក្នុង លក្ខន្តិកៈនៃតុលាការ ICTY³⁰³ និងតុលាការ ICTR³⁰⁴ ក៏ដូចជាក្នុងមាត្រា ៥ នៃច្បាប់ អវតក³⁰⁵ គឺជាការឆ្លុះបញ្ចាំងឱ្យឃើញពីការយកចិត្តទុកដាក់របស់សហគមន៍អន្តរជាតិ នៅក្នុងការការពារ នូវសិទ្ធិជាមូលដ្ឋានទាំងនេះ ។

១៩០- ដូចដែលលោកចៅក្រម Shahabuddeen បានកត់សំគាល់នៅក្នុងមតិជំទាស់របស់គាត់នៅក្នុង ករណីរឿងក្តីរបស់ Jelisić ថា៖ “ការការពារឱ្យបានពេញលេញនូវផលប្រយោជន៍សង្គមដាច់ដោយ ឡែកពីគ្នាទាំងនេះ គឺចាំបាច់តម្រូវឱ្យមានការផ្តន្ទាទោសត្រួត”។ ដើម្បីកាត់ក្តីឱ្យជាប់ទោសពីបទ ឧក្រិដ្ឋតែមួយគត់ប៉ុណ្ណោះ គឺជាការទុកចោលដោយមិនបានឱ្យប្រាប់គេដឹងអំពីការខូចផលប្រយោជន៍ ដទៃទៀតនៃសហគមន៍អន្តរជាតិ និងជាការខកខានមិនបានរៀបរាប់អំពីកំរិតពិតប្រាកដនៃការ ប្រព្រឹត្តិឧក្រិដ្ឋកម្មរបស់ជនជាប់ចោទ”³⁰⁶។

³⁰⁰ គួរអោយ អនុសាសន៍ទូទៅដែលធ្វើឡើងដោយគណៈកម្មាធិការស្តីពីការលប់បំបាត់រាល់ទម្រង់នៃការរើសអើងប្រឆាំងនឹងស្ត្រីភេទ, ដែល មានចំណងជើងថា អនុសាសន៍ទូទៅ លេខ១៩។

³⁰¹ សៀវភៅរបាយការណ៍ប្រចាំរបស់គណៈកម្មការច្បាប់អន្តរជាតិ, ក្បាលទី II, ផ្នែកទី២, (របាយការណ៍របស់គណៈកម្មការជូនមហា សន្និបាត អសប ស្តីពីការងាររបស់ខ្លួនសម្រាប់សម័យប្រជុំលើកទី៤៨), មាត្រា១៨, កថាខណ្ឌទី១៧។

³⁰² ដំណើរការជំនុំជម្រះក្តីតុលាការទីក្រុងនូវាំប៊ីហ្គ ធម្មនុញ្ញនៃតុលាការសិកអន្តរជាតិ(ធម្មនុញ្ញនូវាំប៊ីហ្គ), ចុះថ្ងៃទី៨ សីហា ១៩៤៥មាត្រា៦.គ។

³⁰³ លក្ខន្តិកៈតុលាការ ICTY, មាត្រា៥។

³⁰⁴ លក្ខន្តិកៈតុលាការ ICTY, មាត្រា៣។

³⁰⁵ ច្បាប់ អវតក, មាត្រា៥។

³⁰⁶ សាលដីកាសម្រេចលើបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍ករណីរឿងរបស់ Jelisić, មតិជំទាស់ដាច់ដោយឡែករបស់លោកចៅក្រម Shahabuddeen, កថាខណ្ឌទី ៤២។

ង.២.៦ សេចក្តីសន្និដ្ឋាន

១៩១- សហព្រះរាជអាជ្ញា សូមជូនជាសេចក្តីសន្និដ្ឋានថា អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានមានការភាន់ច្រឡំ ដោយខកខានមិនបានកាត់ក្តីឱ្យចុងបណ្តឹងសាទុក្ខជាប់ទោសពីបទឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ នីមួយៗដែលជននេះត្រូវបានចោទប្រកាន់។ ហេតុដូច្នោះ សហព្រះរាជអាជ្ញាសូមស្នើឱ្យអង្គជំនុំ ជម្រះតុលាការកំពូល ច្រានចោលនូវសាលក្រមដែលទាក់ទងទៅនឹងការផ្តន្ទាទោសត្រួត ដោយសារ មូលហេតុដូចតទៅនេះ៖ ទី១) ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិនីមួយៗដែលចុងបណ្តឹងសាទុក្ខត្រូវបាន ចោទប្រកាន់ជាក់ស្តែងគឺវាមានធាតុផ្សំបទល្មើសមួយខុសពីគេ ដែលនៅក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹង មនុស្សជាតិផ្សេងទៀតមិនឃើញមានដូចនេះទេ ទី២) ការខកខាន របស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង ដោយមិនបានកាត់ក្តីឱ្យចុងបណ្តឹងសាទុក្ខជាប់ទោសគ្រប់បទឧក្រិដ្ឋប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិទាំងអស់ ដែលជននេះត្រូវបានចោទប្រកាន់ គឺជាការធ្វើឱ្យខូចដល់គោលដៅទាំងទ្វេនៃការធ្វើល្បួងពិសោធន៍ ក្នុងការផ្តន្ទាទោសត្រួត ទី៣) សនិទានភាព ដែលបានសំដែងនៅក្នុងមតិជំទាស់របស់លោកចៅក្រម Hunt និង Bennouna នៅក្នុងសាលដីកាសម្រេចលើបណ្តឹងសាទុក្ខក្នុងករណីរឿងក្តីរបស់ *Celebici* ដែលមិនបានអនុញ្ញាតឱ្យផ្តន្ទាទោសត្រួតដែលក្នុងករណីរឿងក្តីនេះមិនអាចយកមកអនុវត្តបានឡើយ និងទី៤) អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងខកខានមិនបានពិនិត្យឱ្យបានសព្វជ្រុងជ្រោយអំពីផលប្រយោជន៍ សាធារណៈដែលត្រូវបានការពារដោយច្បាប់ប្រឆាំងនឹងឧក្រិដ្ឋកម្មនីមួយៗ ដូចដែលបានរៀបរាប់ តាមលំដាប់លំដោយ និងថាតើចាំបាច់ត្រូវរៀបរាប់អំពីការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម របស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ ឱ្យបានពេញលេញជាងនេះដែរឬទេ? ដើម្បីជាប្រយោជន៍ដល់កូនចៅជំនាន់ក្រោយ និងឯកសារប្រវត្តិ សាស្ត្ររបស់តុលាការនេះ ។

បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

១.៣ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានកំណត់ប្រភេទបទល្មើសដោយមិនត្រឹមត្រូវចំពោះ

បទរំលោភសេពសន្ថវៈ ថាជាអំពើទារុណកម្ម ដែលមានក្នុងក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ

ង.៣.១ សេចក្តីផ្តើម

១៩២- អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានរកឃើញថា ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខមានទោសពីបទធ្វើទារុណកម្មដែលជា ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិមួយ ដែលត្រូវបានស្រូបចូលនៅក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្ស ជាតិរំលោភសេពសន្ថវៈ³⁰⁷។ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមានការភាន់ច្រឡំផ្នែកអង្គច្បាប់ក្នុងការ កំណត់បទចោទជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិរំលោភសេពសន្ថវៈ ថាជាបទការធ្វើទារុណកម្ម ទៅវិញ ហើយដោយខកខានមិនបានកាត់ក្តី ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខមានទោសពីបទ រំលោភសេពសន្ថវៈ ដែលជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិដោយឡែកមួយផ្សេងនោះទេ ។

ង.៣.២ ការរំលោភសេពសន្ថវៈ ថាជាការធ្វើទារុណកម្ម

១៩៣- តាមយុត្តិសាស្ត្រអន្តរជាតិ ការរំលោភសេពសន្ថវៈ អាចបង្កើតបានទៅជាទម្រង់មួយនៃការធ្វើ ទារុណកម្ម “ដូចគ្នានឹងការធ្វើទារុណកម្មដែរ ការរំលោភសេពសន្ថវៈត្រូវបានគេប្រើសម្រាប់គោល បំណងតួយ៉ាងដូចជា ការបំភិតបំភ័យ ការបន្ទាបបន្ថោក ការធ្វើឱ្យអាម៉ាសមុខ ការប្រកាន់រើសអើង ការដាក់ទណ្ឌកម្ម ការត្រួតពិនិត្យ ឬបង្ខំបំផ្លាញជនណាម្នាក់ ។ ដូចគ្នានឹងការធ្វើទារុណកម្មដែរ ការរំលោភសេពសន្ថវៈគឺជាការរំលោភបំពានទៅលើសេចក្តីថ្លៃថ្នូររបស់បុគ្គល ហើយតាមពិតការ រំលោភសេពសន្ថវៈបង្កើតបានទៅជាការធ្វើទារុណកម្មនៅពេលដែលបង្កឡើងដោយ ឬតាមការញុះ ញង់ ឬដោយមានការយល់ព្រមដោយស្រុះស្រួលពីមន្ត្រីផ្លូវការសាធារណៈ ឬពីជនផ្សេងទៀត

³⁰⁷ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ២៤៦,៣៦៦, ៦៧៧។

បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអិវ ហៅ ឌុច

ដែលធ្វើសកម្មភាពក្នុងតួនាទីជាផ្លូវការ”³⁰⁸។

១៩៤- នៅក្នុងករណីរឿងក្តីរបស់ *Delalic* តុលាការ ICTY បានចាត់ទុកថា “នៅពេលណាដែលការរំលោភសេពសន្ថវៈនិងទម្រង់ផ្សេងៗទៀត នៃអំពើហិង្សាផ្លូវភេទបំពេញបានគ្រប់គ្រាន់ទៅតាមលក្ខណៈវិនិច្ឆ័យដែលលើកឡើងពីខាងដើមហើយនោះ បន្ទាប់មកក៏បង្កើតបានទៅជាការធ្វើទារុណកម្មក្នុងរបៀបដូចគ្នានឹងអំពើណាមួយផ្សេងទៀត ដែលបំពេញគ្រប់តាមលក្ខណៈវិនិច្ឆ័យនេះដែរ”³⁰⁹។ នៅក្នុងករណីរឿងក្តីរបស់ *Furundžija*, តុលាការ ICTY បានសម្រេចថា “[ការធ្វើទារុណកម្ម] អាចកើតមានឡើងតាមរូបភាពផ្សេងៗជាច្រើន” និងថា “ករណីយុត្តិសាស្ត្រ នៃតុលាការអន្តរជាតិ និងរបាយការណ៍នានា របស់អ្នករាយការណ៍ពិសេសរបស់អង្គការសហប្រជាជាតិបង្ហាញឱ្យឃើញច្បាស់ពីកម្លាំងចលករមួយសំដៅទៅរកដោះស្រាយ តាមរយៈដំណើរការនីតិវិធីតាមផ្លូវតុលាការនូវការរំលោភសេពសន្ថវៈ ក្នុងអង្គពេលនៃការជាប់ឃុំឃាំង និងសួរចម្លើយធ្វើជាមធ្យោបាយមួយនៃការធ្វើទារុណកម្ម ដែលហេតុដូចនេះគឺជាការរំលោភបំពានលើច្បាប់អន្តរជាតិ”³¹⁰។ តុលាការបានរកឃើញថា “ការរំលោភសេពសន្ថវៈអាចស្មើនឹងការធ្វើទារុណកម្ម និងដែលត្រូវបានរកឃើញដោយស្ថាប័នតុលាការអន្តរជាតិនានាថា គឺបង្កើតបានទៅជាការរំលោភមួយទៅលើបទដ្ឋានដែលហាមឃាត់ការធ្វើទារុណកម្មនេះ”³¹¹។ ក៏ប៉ុន្តែការពិនិត្យអំពីទំនាក់ទំនងរវាងការរំលោភសេពសន្ថវៈហើយការធ្វើទារុណកម្ម អង្គជំនុំជម្រះលើករណីរបស់ *Furundžija* បានសន្និដ្ឋានថា: “អាស្រ័យ

³⁰⁸ សាលក្រមអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងលើករណីរបស់ Akayesu, កថាខណ្ឌទី ៥៩៧, ៦៨៧។
³⁰⁹ ករណីរឿងក្តីរបស់ *រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Delalic*, សាលក្រម, សំណុំរឿងលេខ IT-96-21-T, អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង, ចុះថ្ងៃទី១៦ វិច្ឆិកា ១៩៩៨, (“សាលក្រមលើករណីរឿងរបស់ *Delalic* ”), កថាខណ្ឌទី ៤៩៦។
³¹⁰ ករណីរឿងក្តីរបស់ *រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Furundžija*, សាលក្រម, សំណុំរឿងលេខ IT-95-17/1-T, អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៃតុលាការ ICTY, ចុះថ្ងៃទី១០ ធ្នូ ១៩៩៨, (“សាលក្រមលើករណីរឿងរបស់ *Furundžija* ”), កថាខណ្ឌទី ១៦៣។
³¹¹ សាលក្រមលើករណីរឿងរបស់ *Furundžija*, កថាខណ្ឌទី ១៦៣។

ទៅលើកាលៈទេសៈនៅក្រោមច្បាប់ប្រហូទណ្ឌអន្តរជាតិ គឺការរំលោភសេពសន្ថវៈអាចនឹងទទួលបាននូវឋានៈជាឧក្រិដ្ឋកម្មមួយដែលផ្សេងដាច់ដោយឡែកពីការធ្វើទារុណកម្ម³¹² ។

១៩៥- នៅក្នុងករណីរឿងក្តីរបស់ Kvočka, អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៃតុលាការ ICTY បានរកឃើញថា: “ករណីយុត្តិសាស្ត្រនៃតុលាការនានា ដែលស្របគ្នាជាមួយយុត្តិសាស្ត្ររបស់ស្ថាប័នសិទ្ធិមនុស្សផ្សេងៗ បានសម្រេចថា ការរំលោភសេពសន្ថវៈអាចបង្កើតបាននូវការឈឺចាប់និងរងទុក្ខវេទនាយ៉ាងធ្ងន់ធ្ងរដែលស្មើនឹងការធ្វើទារុណកម្ម លុះត្រាតែធាតុផ្សំនៃបទល្មើសផ្សេងៗទៀតនៃការរំលោភសេពសន្ថវៈ ដូចជាគោលបំណងនៃការហាមឃាត់ណាមួយ ត្រូវបានបំពេញគ្រប់គ្រាន់”³¹³ ។ ស្រដៀងគ្នានេះដែរ នៅក្នុងករណីរឿងក្តីរបស់ Kunarac តុលាការជាន់ខ្ពស់នៃតុលាការ ICTY បានសម្រេចថា: “ការឈឺចាប់ខាងផ្លូវកាយ ការភ័យខ្លាច ការឈឺចុកចាប់ខាងផ្លូវអារម្មណ៍ ភាពមិនច្បាស់លាស់និងការធ្វើឱ្យអាម៉ាស់ ដែលដើមបណ្តឹងសាទុក្ខបានដាក់ឱ្យជនរងគ្រោះ របស់ខ្លួនទទួលរងផងដែរ ម្តងហើយម្តងទៀត នឹងតម្លើងនូវអំពើរបស់ពួកគេឱ្យស្មើនឹងអំពើនៃការធ្វើទារុណកម្ម”³¹⁴ ។

ង.៣.៣ ការរំលោភសេពសន្ថវៈ ជាឧក្រិដ្ឋកម្មដាច់ដោយឡែកពីឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ

១៩៦- ថ្វីត្បិតតែយុត្តិសាស្ត្រដែលថា អំពើនៃការរំលោភសេពសន្ថវៈអាចស្មើនឹងឧក្រិដ្ឋកម្មនៃការធ្វើទារុណកម្មនោះក្តី ក៏តុលាការអន្តរជាតិនានាកំណត់ប្រភេទបទល្មើសការរំលោភសេពសន្ថវៈដោយ ស្របគ្នាថាគឺជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិមួយដែលផ្សេងដាច់ដោយឡែកពីការធ្វើទារុណកម្ម ទោះបីជា

³¹² សាលក្រមលើករណីរឿងរបស់ Furundžija, កថាខណ្ឌទី ១៦៤។
³¹³ ករណីរឿងក្តីរបស់អង្គអាជ្ញា ទល់នឹង Kvočka, សាលក្រម, សំណុំរឿងលេខ IT-98-30/1-T, អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៃតុលាការ ICTY, ចុះថ្ងៃទី២ វិច្ឆិកា ២០០១, កថាខណ្ឌទី ១៤៥។
³¹⁴ សាលក្រមលើបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍របស់ Kunarac, កថាខណ្ឌទី ១៨៥ ។

អំពើឧក្រិដ្ឋកម្មដែលនេះ ស្នើគ្នាទៅនឹងទាំងការរំលោភសេពសន្ថវៈផង និងការធ្វើទារុណកម្មផង ក៏ដោយ។ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានទទួលស្គាល់ថា ការរំលោភសេពសន្ថវៈបង្កើតបានទៅជា បទល្មើសដាច់ដោយឡែកនិងដែលត្រូវបានគេទទួលស្គាល់ទាំងនៅក្នុង អ.វ.ត.ក និងទាំងដោយច្បាប់ ព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិ³¹⁵ និងថា “ការរំលោភសេពសន្ថវៈត្រូវបានគេហាមឃាត់ តាំងពីយូរណាស់មក ហើយនៅក្នុងច្បាប់ទម្លាប់អន្តរជាតិ និងដែលត្រូវបានគេពិពណ៌នាថា គឺជាការឈឺចាប់ដ៏អាក្រក់ជាង គេបំផុតមួយក្នុងចំណោមការឈឺចាប់នានាដែលមនុស្សអាចបង្កទៅលើមនុស្សម្នាក់ផ្សេងទៀត”³¹⁶។

១៩៧- ក្នុងករណីរឿងក្តីរបស់ *Akayesu* តុលាការ ICTR បានកាត់ក្តីជនជាប់ចោទពីឧក្រិដ្ឋកម្មល្អចលាក់ ប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិរំលោភសេពសន្ថវៈ ដែលក្នុងនោះមានការប្រព្រឹត្តអំពើរំលោភសេពសន្ថវៈជា ច្រើនលើកក៏ដូចជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិក្នុងបទការធ្វើទារុណកម្ម ព្រមទាំងអំពើមនុស្សធម៌ ផ្សេងទៀតនៅក្នុងការប្រព្រឹត្តិផ្សេងទៀត³¹⁷។ មានករណីរឿងបន្តបន្ទាប់ជាច្រើនទៀតបានធ្វើតាមវិធី សាស្ត្រនេះ។ នៅក្នុងករណីរឿងរបស់ *Kunarac* អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៃ តុលាការ ICTY បានកាត់ក្តីឱ្យជនជាប់ចោទពីរក្នុងចំណោមបីនាក់មានទោសទាំងបទធ្វើទារុណកម្មផង និងពីររំលោភ សេពសន្ថវៈផងដែលសុទ្ធតែជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ ទាក់ទងនឹងការប្រព្រឹត្តិកម្មមួយជា

³¹⁵ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ៣៦៦។

³¹⁶ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី៣៦១ (ដែលលើកសំអាងលើ *ករណីរឿងក្តីរបស់ រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Kunarac*, សាលក្រម, សំណុំរឿងលេខ IT-95-23-T និង IT-96-23/1-T, អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៃតុលាការ ICTY, ចុះថ្ងៃទី២២ កុម្ភៈ ២០០១, (“សាលក្រមលើករណី រឿងរបស់ *Kunarac*”), កថាខណ្ឌទី ៦៥៥។ *ករណីរឿងក្តីរបស់ រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Sesay*, សាលក្រម, សំណុំរឿងលេខ SCSL-04-15-T, អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៃតុលាការ SCSL, ចុះថ្ងៃទី២ មីនា ២០០៩, (“សាលក្រមលើករណីរឿងរបស់ *Sesay* ”), កថាខណ្ឌទី ១៤៤។ ក្រុមប្រឹក្សាត្រួតពិនិត្យ, ច្បាប់លេខ ១០, ស្តីពីការផ្តន្ទាទោសជនទាំងឡាយដែលមានទោសពីបទឧក្រិដ្ឋកម្មសង្គ្រាម ឧក្រិដ្ឋកម្ម ប្រឆាំងនឹងសន្តិភាព និងឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ (“ច្បាប់លេខ ១០ របស់ក្រុមប្រឹក្សាត្រួតពិនិត្យ”), ឆ្នាំ១៩៤៥, មាត្រា II.១.៣ ។ សណ្តាប់ធ្នាប់ទូទៅ ១០០៖ ក្រម Lieber, សេចក្តីណែនាំសម្រាប់ការគ្រប់គ្រងកងទ័ពនានានៃសហរដ្ឋអាមេរិកនៅក្នុងសមរម្យ, ចុះថ្ងៃទី២៤ មេសា ១៨៦៣, មាត្រា៤៤។ អនុសញ្ញានៃទីក្រុងហ្សឺណែវ (ទី IV) ដែលទាក់ទងនឹងការការពារជនស៊ីវិលនៅក្នុងកាលៈទេសៈសង្គ្រាម, ចុះថ្ងៃទី១២ សីហា ១៩៤៨, មាត្រា២៧

³¹⁷ សាលក្រមអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងលើករណីរបស់ *Akayesu*, កថាខណ្ឌទី ៦៩៦។

មួយគ្នា(នោះគឺជាអំពើរំលោភផ្លូវភេទ)³¹⁸។ ជាងនេះទៅទៀត អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៃតុលាការ ICTY ក្នុងករណីរឿងជាមួយគ្នាដែលនេះបានសម្រេចថា ការចាត់ ទុករបស់ខ្លួននូវការរំលោភសេពសន្ថវៈ និងការធ្វើទារុណកម្មថាជាអំពើបំពានបំពានធ្ងន់ធ្ងរទៅលើ អនុសញ្ញានានានៃទីក្រុងហ្សឺណែវនោះក៏ត្រូវបានយកមកអនុវត្តចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មរំលោភសេពសន្ថវៈ និងធ្វើទារុណកម្មដែលជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិដែរ³¹⁹ ។ ស្រដៀងគ្នានេះដែរ ក្នុង ករណីរឿងក្តីរបស់ *Furundzija*, តុលាការICTY បានកាត់ក្តីឱ្យជនជាប់ចោទមានទោសទាំងបទ ការធ្វើទារុណកម្មផង និងការបំពានលើសេចក្តីថ្លែងរូបរបស់បុគ្គលផង ដែលរួមទាំងការរំលោភ សេពសន្ថវៈដែលជាអំពើបំពានបំពានទៅលើអនុសញ្ញានានានៃទីក្រុងហ្សឺណែវក្នុងនោះផងទាក់ទង ទៅនឹងការប្រព្រឹត្តិតែមួយដដែល(នោះគឺជាអំពើរំលោភសេពសន្ថវៈជាច្រើនលើក)³²⁰។ នៅក្នុងករណីរឿងក្តីរបស់ *Semanza* អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៃតុលាការ ICTR បានកាត់ក្តីឱ្យជនជាប់ចោទមានទោសទាំងបទព្យួរព្យួរមានការរំលោភសេពសន្ថវៈ ជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិផងនិង ការព្យួរព្យួរឱ្យមានការធ្វើទារុណកម្មដែលជាឧក្រិដ្ឋកម្ម ប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិផងទាក់ទងនឹងការប្រព្រឹត្តិតែមួយជាមួយគ្នា³²¹។ ករណីរឿងទាំងនេះបង្ហាញឱ្យឃើញយ៉ាងច្បាស់ថា ការអនុវត្តរបស់តុលាការអន្តរជាតិនានាគឺគេមិនបានស្រួបស្រួលទោសនៃបទ ឧក្រិដ្ឋកម្មរំលោភសេពសន្ថវៈបញ្ចូលទៅក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្មនៃការធ្វើទារុណកម្មនោះឡើយ ក៏ប៉ុន្តែផ្ទុយទៅវិញ គឺគេបានកាត់ឱ្យជនជាប់ចោទឱ្យជាប់ទោសពីបទរំលោភសេពសន្ថវៈ ដែលជាឧក្រិដ្ឋកម្មល្អចលាក់ ចំពោះការប្រព្រឹត្តដែលបង្កើតទៅជា

³¹⁸ សាលក្រមលើករណីរឿងរបស់ *Kunarac*”, កថាខណ្ឌទី ៦៨៦-៦៨៧, ៧១៥, ៨២២។

³¹⁹ សាលក្រមលើបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍របស់ *Kunarac*, កថាខណ្ឌទី១៨៩ ។

³²⁰ សាលក្រមលើករណីរឿងរបស់ *Furundzija*, កថាខណ្ឌទី ២៦៩, ២៧៥។

³²¹ ករណីរឿងក្តីរបស់ *រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Semanza*, សាលក្រម និងការសំរេចផ្តន្ទាទោស, សំណុំរឿងលេខ ICTR-97-20-T, អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៃតុលាការ ICTR, ចុះថ្ងៃទី១៥ ឧសភា ២០០៣, កថាខណ្ឌទី ៤៧៥-៤៨៨, ៥៨៨។

ការរំលោភសេពសន្ថវៈដែលជាឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិទៅវិញ ដែលការធ្វើដូចនេះគឺជាការឆ្លុះបញ្ចាំង
យ៉ាងពេញលេញទាំងស្រុងអំពីស្ថានទម្ងន់នៃការប្រព្រឹត្តិ។

១៩៨- នៅក្នុងករណីរបស់ Akayesu តុលាការ ICTR បានចាត់ថ្នាក់នូវអំពើមួយដែលស្រដៀងគ្នាមែនទែន
ទៅនឹងអំពើដែលបានប្រព្រឹត្តនៅមន្ទីរស-២១ ថាជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិស្តីពីការរំលោភ
សេពសន្ថវៈ “អំពើណាមួយដូចដែលបានរៀបរាប់ដោយសាក្សី KK នៅក្នុងសក្ខីកម្មរបស់គាត់-
ពួកភេរវជន Interahamwes បានយកឈើបុកចូលទៅក្នុងប្រដាប់ភេទរបស់ស្ត្រីម្នាក់នៅពេលដែល
នាងដួលដេកកកលនឹងស្លាប់-បង្កើតបានជាការរំលោភសេពសន្ថវៈនៅក្នុងទស្សនៈរបស់
តុលាការ”³²²។ ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខបានផ្តល់សក្ខីកម្មថា សមាជិកម្នាក់នៃមន្ទីរស-២១ បានយកឈើ
ដាក់ចូលទៅក្នុងប្រដាប់ភេទរបស់អ្នកជាប់ឃុំយ៉ាងម្នាក់នៅក្នុងពេលសួរចម្លើយ³²³ ។ អង្គជំនុំជម្រះ
សាលាដំបូង បានរកឃើញថាភស្តុតាងដែលបានគាំទ្រដល់បទចោទពីការរំលោភសេពសន្ថវៈនោះ
គឺគួរឱ្យជឿជាក់បាន³²⁴ ហើយបានយល់ឃើញថា “ករណីរំលោភសេពសន្ថវៈនេះ បង្កើតឱ្យមាននូវ
ភាពធ្ងន់ធ្ងរនៃការធ្វើទារុណកម្មរយៈពេលយូរ និងមានភាពព្រៃផ្សៃ [ទៅលើជនរងគ្រោះ...]”³²⁵ ។
អាស្រ័យហេតុដូច្នោះ វាពុំមានមន្ទិលសង្ស័យអ្វីទៀតឡើយដែលថា យោងទៅតាមយុត្តិសាស្ត្រ
អន្តរជាតិដែលបានដោះស្រាយរួច ហើយនោះ អំពើនេះនៅក្នុងមន្ទីរស-២១ គួរតែត្រូវបានចាត់ទុក
ថា ជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ នៃការរំលោភសេពសន្ថវៈដ៏អាថ៌កំបាំង ។

³²² សាលក្រមលើករណីរបស់ Akayesu, , កថាខណ្ឌទី ៦៨៦ ។
³²³ គោលជំហររបស់មេធាវីការពារក្តីចំពោះអង្គហេតុក្នុងដីកាដោះស្រាយ, សំណុំរឿងលេខ: ០០១/១៨-០៧-២០០៧-អវតក/អជសដ,
ថ្ងៃទី៣០ មករា ២០០៩, E5/11/6.1, កថាខណ្ឌ ២៣១។ ប្រតិចារឹក, កាំង ហ្គេកស៊ាវ ហៅ ឌុច, ថ្ងៃទី២៣ មេសា ២០០៩, T.35 ។
³²⁴ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ៣៦៦ ។
³²⁵ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ៣៦៦ ។

១៩៩- អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង បានទទួលស្គាល់ថា “ករណីភាគច្រើននៃការរំលោភសេពសន្ថវៈ ដែលជា ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ ត្រូវបានប្រព្រឹត្តឡើងដោយបង្ខំដែលផ្ទុយពីឆន្ទៈពិតប្រាកដរបស់ ជនរងគ្រោះ”³²⁶ ដូចដែលបានកើតឡើងនៅទីនេះ ខណៈដែលជនរងគ្រោះដែលជាប់ឃុំឃាំងត្រូវ បានគេសួរចម្លើយនៅមន្ទីរស-២១ ។ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង “យល់ឃើញថា អង្គហេតុនេះ មាន ភស្តុតាងបញ្ជាក់តាមបទដ្ឋានតម្រូវពិតប្រាកដមែន”³²⁷ ហើយថាអំពើដែលបានលើកឡើងចោទ ប្រកាន់នោះ “បានបំពេញយ៉ាងច្បាស់លាស់នូវធាតុផ្សំផ្លូវច្បាប់ ទាំងបទល្មើសការរំលោភសេពសន្ថវៈ និងការធ្វើទារុណកម្ម”³²⁸ ។ បើតាមភាពសាហាវយង់ឃ្នង និងលក្ខណៈបង្ខិតបង្ខំនៃអំពើនេះ អង្គជំនុំ ជម្រះសាលាដំបូង មានកំហុសនៅក្នុងការដែលពុំបានធ្វើការវិនិច្ឆ័យសេចក្តីទៅតាមការរកឃើញ របស់ខ្លួន និងពុំបានធ្វើការកាត់ទោសចុងបណ្តឹងសាទុក្ខពីបទរំលោភសេពសន្ថវៈ ថាជាឧក្រិដ្ឋកម្ម ប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិមួយដាច់ដោយឡែកទេ ។

ង.៣.៤ សេចក្តីសន្និដ្ឋាន

២០០- សហព្រះរាជអាជ្ញាសន្និដ្ឋានថា អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមានកំហុសខាងផ្នែកច្បាប់ដោយធ្វើការ ស្រូបបទល្មើស នៃឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ ស្តីពីការរំលោភសេពសន្ថវៈ ចូលទៅក្នុង ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិស្តីពីការធ្វើទារុណកម្ម ហើយបានចាត់ទុក ការរំលោភសេពសន្ថវៈ ថាជាការធ្វើទារុណកម្ម ។ សហព្រះរាជអាជ្ញាសូមស្នើឱ្យ អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលទទួលយក នូវទង្វើករណីនេះ ហើយធ្វើការកាត់ទោសចុងបណ្តឹងសាទុក្ខពីបទឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ នៃការរំលោភសេពសន្ថវៈដ៏អាថ៌កំបាំងនេះ ។

³²⁶ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ៣៦៣ ។

³²⁷ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ២៤៦ ។

³²⁸ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ៣៦៦ ។

ច. ទណ្ឌករណ៍ទី៣: ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខត្រូវតែត្រូវបានផ្តល់ឱ្យទៅជាទាសករ លើអ្នកជាប់ឃុំឃាំងទាំងអស់នៅមន្ទីរស-២១

ច១. ទិដ្ឋភាពរួម

២០១- សាលក្រមបានរកឃើញថា ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខមានពិរុទ្ធភាពពីបទការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករដែលជា ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិទៅ “លើអ្នកជាប់ឃុំនៅស-២៤ និងក្រុមអ្នកជាប់ឃុំមួយចំនួនទៀត [ដែលត្រូវបានចាត់តាំងឱ្យទៅធ្វើការ]នៅក្នុងមន្ទីរស-២១”³²⁹។ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមាន កំហុស ខាងផ្នែកច្បាប់នៅក្នុងនិយមន័យរបស់ខ្លួនទៅលើពាក្យការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករ ដែលជា ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ។ ការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករដែលជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្ស ជាតិត្រូវបានគេឱ្យនិយមន័យថាជា “ការអនុវត្តនូវអំណាចណាមួយ ឬទាំងអស់ ដែលភ្ជាប់ទៅនឹង សិទ្ធិលើកម្មសិទ្ធិទៅលើបុគ្គលណាមួយ”³³⁰។ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានយល់ខុសថាធាតុផ្សំ នៃពលកម្មដោយបង្ខំចូលទៅក្នុងនិយមន័យនៃការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករ ដែលជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំង នឹងមនុស្សជាតិ³³¹។

ច.២ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង បានកំណត់ដោយខុសឆ្គងថា ពលកម្មដោយ បង្ខំគឺជាធាតុផ្សំដ៏សំខាន់នៅក្នុងក្រិដ្ឋកម្មលើការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករ

២០២- អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានឱ្យនិយមន័យលើពាក្យការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករដែលជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រ ឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ តម្រូវឱ្យមានធាតុផ្សំមួយនៃពលកម្មដោយបង្ខំ³³² ។ សាលក្រមបានបញ្ជាក់ថា

³²⁹ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ៣៤៦, ៦៧៧ ។
³³⁰ សាលក្រមលើករណីរបស់ Kunarac, កថាខណ្ឌទី ៥៣៩ ។
³³¹ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ៣៤៦ ។
³³² សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ៣៤៦ ។

បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

ការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករតម្រូវឱ្យមាន “ពលកម្មដោយបង្ខំ ឬមិនមានការស្ម័គ្រចិត្ត ដែលបូករួមជាមួយនឹងការឃុំខ្លួន[...]”³³³ ។ យ៉ាងដូច្នោះហើយបានជាគេរកឃើញថា ការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករដែលជាឧក្រិដ្ឋកម្ម ប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ ត្រូវបានបង្កើតឡើងដោយសារតែមាន “អ្នកជាប់ឃុំនៅស-២៤ និងក្រុមអ្នកជាប់ឃុំមួយចំនួនទៀតដែលត្រូវបានចាត់តាំងឱ្យទៅធ្វើការនៅក្នុងមន្ទីរស-២១”³³⁴ ។ សហព្រះរាជអាជ្ញាសន្និដ្ឋានថា អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានមានកំហុសខាងផ្នែកច្បាប់នៅក្នុងការប្រើប្រាស់ និងមន័យដែលមានកំរិតចង្អៀតលើពាក្យការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករដែលជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ ។

២០៣- និយមន័យនៃពាក្យការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករដែលជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ មានមូលដ្ឋាននៅលើនិយមន័យនៃពាក្យ ទាសភាពក្នុងអនុសញ្ញាស្តីពីទាសភាពឆ្នាំ១៩២៦³³⁵។ និយមន័យនេះ ត្រូវបានបញ្ជាក់អះអាងឡើងវិញនៅក្នុងអនុសញ្ញាបន្ថែមស្តីពីទាសភាពឆ្នាំ១៩៥៦³³⁶។ ការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករដែលជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ ត្រូវបានដាក់បញ្ចូលទៅក្នុងធម្មនុញ្ញនូវមីបឺរ (Nuremberg Charter)³³⁷ និងធម្មនុញ្ញទីក្រុងតូក្យូ (Tokyo Charter)³³⁸ ក៏ដូចជានៅក្នុងច្បាប់ស្តីពី

³³³ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ៣៤៦ ។

³³⁴ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ៣៤៦ ។

³³⁵ អនុសញ្ញាស្តីពីទាសភាព, ថ្ងៃទី២៥ កញ្ញា ១៩២៦, មាត្រា ១.១ (ដែលផ្តល់និយមន័យដល់ ទាសភាព ថាជា: “ស្ថានភាព ឬលក្ខខណ្ឌរបស់បុគ្គល ម្នាក់ដែលអំណាចណាមួយ ឬគ្រប់អំណាចទាំងអស់ភ្ជាប់ទៅនឹងសិទ្ធិលើកម្មសិទ្ធិ ត្រូវបានអនុវត្តទៅលើគាត់”) ។

³³⁶ អនុសញ្ញាបន្ថែមស្តីពីការលុបបំបាត់ទាសភាព, ការជួញដូរទាសករ ហើយនិង ស្ថាប័ននិងការអនុវត្តដែលស្រដៀងគ្នាទៅនឹងទាសភាព, ថ្ងៃទី៣០ មេសា ១៩៥៧, មាត្រា ៧.ក (ដែលបានយោងទៅដល់និយមន័យនៃពាក្យ ទាសភាព នៅក្នុងអនុសញ្ញាស្តីពីទាសភាព និងបានផ្តល់និយមន័យដល់ពាក្យ “ទាសករ” ថាជា: បុគ្គលម្នាក់ដែលបិតនៅក្នុងស្ថានភាព ឬលក្ខខណ្ឌបែបដូច្នោះ ដែលគ្រប់អំណាចភ្ជាប់ ទៅនឹងសិទ្ធិលើកម្មសិទ្ធិនានា ត្រូវបានអនុវត្តទៅលើគាត់”) ។

³³⁷ ធម្មនុញ្ញនូវមីបឺរ, មាត្រា ៦.គ (“ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ: មានជាអាទិ ការធ្វើមនុស្សឃាត ការសម្លាប់រង្គាល ការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករ ការនិរទេស និងអំពើអមនុស្សធម៌ផ្សេងៗទៀតដែលត្រូវបានប្រព្រឹត្តទៅលើជនស៊ីវិលណាក៏ដោយ [...]”) ។

³³⁸ ធម្មនុញ្ញរបស់តុលាការយោធាអន្តរជាតិសម្រាប់ចុងបូព៌ាប្រទេស, ថ្ងៃទី១៩ មករា ១៩៤៦ (“ធម្មនុញ្ញទីក្រុងតូក្យូ”), មាត្រា ៥.គ (ឧក្រិដ្ឋកម្ម ប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ: មានជាអាទិ ការធ្វើមនុស្សឃាត ការសម្លាប់រង្គាល ការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករ ការនិរទេស និងអំពើអមនុស្សធម៌ផ្សេងៗ ទៀត ដែលត្រូវបានប្រព្រឹត្តទៅលើជនស៊ីវិលណាក៏ដោយ [...]”) ។

ក្រុមប្រឹក្សាត្រួតពិនិត្យលេខ១០³³⁹។ និយមន័យនៃពាក្យការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករដែលជាឧក្រិដ្ឋកម្ម
ប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ បានវិវត្តឡើងគួរឱ្យកត់សម្គាល់នៅក្នុងករណីនានារបស់ *Milch* និង *Pohl*³⁴⁰
នៅតុលាការនូវវិមប៊ែរ និងនៅក្នុងករណីរបស់ *Kunarac* នៅតុលាការ ICTY³⁴¹។ យុត្តិសាស្ត្រ
អន្តរជាតិធ្លាប់បានបញ្ជាក់ថា ឧក្រិដ្ឋកម្មនៃការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករបង្កើតបានជាផ្នែកមួយនៃច្បាប់
ទម្លាប់អន្តរជាតិ³⁴² (customary international law)។ វាក៏ត្រូវបានដាក់បញ្ចូលទៅក្នុងច្បាប់
លក្ខន្តិកៈទីក្រុងរ៉ូមផងដែរ³⁴³ ។

២០៤- តាមច្បាប់អន្តរជាតិ ការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករដែលជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ ត្រូវបាន គេ
ឱ្យនិយមន័យថាជា “ការអនុវត្តនូវអំណាចណាមួយ ឬទាំងអស់ ដែលភ្ជាប់ទៅនឹងសិទ្ធិលើកម្មសិទ្ធិ
ទៅលើបុគ្គលណាមួយ”³⁴⁴។ តុលាការ ICTY បានរៀបរាប់ពីកត្តាមួយចំនួនដែលត្រូវពិចារណានៅ
ក្នុងការសម្រេចថាតើអំពើរំលោភនោះបង្កើតបានជាការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករពី “ការត្រួតត្រាលើចលនា
របស់បុគ្គលណាម្នាក់, ការត្រួតត្រាលើបរិយាកាសរូបវន្ត, ការត្រួតត្រាតាមផ្លូវចិត្ត, វិធានការនានា

³³⁹ ច្បាប់ស្តីពីក្រុមប្រឹក្សាត្រួតពិនិត្យ, លេខ១០, មាត្រា II.១.គ (“ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ: អំពើសាហាវយង់ឃ្នង និងបទល្មើស
នានា រួមមានក៏ប៉ុន្តែមិនកំណត់ត្រឹមតែ ការធ្វើមនុស្សឃាត ការសម្លាប់រង្គាល ការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករ ការនិរទេស ការដាក់ក្នុងមន្ទីរឃុំ
ឃាំង ការធ្វើទារុណកម្ម ការរំលោភសេពសន្ថវៈ ឬអំពើអមនុស្សធម៌ផ្សេងៗទៀត ដែលត្រូវបានប្រព្រឹត្តទៅលើជនស៊ីវិលណាក៏ដោយ ឬ
ការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញ ដោយមូលហេតុនយោបាយ ពូជសាសន៍ ឬសាសនា ទោះបីជាមាន ឬពុំមានការរំលោភទៅលើច្បាប់ក្នុងប្រទេសដែល
ឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងនោះត្រូវបាន ប្រព្រឹត្តក៏ដោយ”) ។

³⁴⁰ សហរដ្ឋអាមេរិក *ទល់នឹង Milch*, សាលក្រម, ករណីលេខ ២, តុលាការយោធានូវវិមប៊ែរលើករណីរបស់សហរដ្ឋអាមេរិក, ថ្ងៃទី១៧
មេសា ១៩៤៧ ។ សហរដ្ឋអាមេរិក *ទល់នឹង Pohl*, សាលក្រម, ករណីលេខ ៤, តុលាការយោធានូវវិមប៊ែរលើករណីរបស់សហរដ្ឋអាមេរិក,
ថ្ងៃទី៣ វិច្ឆិកា ១៩៤៧ (តុលាការបានយល់ឃើញថា ទាសភាព គឺជា ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ), ទំព័រទី ១៣-១៤, ៣៥-៣៨ ។

³⁴¹ សូមមើល សាលក្រមលើករណីរបស់ *Kunarac* ។ សាលដីកានៃសាលាឧទ្ធរណ៍លើករណីរបស់ *Kunarac* ។

³⁴² សាលដីកានៃសាលាឧទ្ធរណ៍លើករណីរបស់ *Kunarac*, កថាខណ្ឌទី ១២៤ ។ រដ្ឋអាជ្ញា *ទល់នឹង Krnojelac*, សាលក្រម, IT-97-
25-T, អង្គជំនុំជម្រះតុលាការ ICTY, ថ្ងៃទី១៥ មីនា ២០០២, កថាខណ្ឌទី ៣៥៣, ៣៥៥ ។ សាលក្រមលើករណីរបស់ *Sesay*
កថាខណ្ឌទី ១៩៦ ។

³⁴³ ច្បាប់លក្ខន្តិកៈទីក្រុងរ៉ូម, មាត្រា ៧.២.គ ។

³⁴⁴ សាលក្រមលើករណីរបស់ *Kunarac*, កថាខណ្ឌទី ៥៣៩ ។

ដែលបានចាត់ឡើងដើម្បីទប់ស្កាត់ ឬធ្វើឱ្យញញើតកុំឱ្យមានការរត់គេច, ហិង្សា, ការគំរាមកំហែង ដោយប្រើហិង្សា ឬការបង្ខិតបង្ខំ, រយៈពេល, ការជំនះប្រើភាពផ្តាច់មុខ, ការបិតនៅក្រោមការគ្រប់ គ្រង និងការបំពានដីសាហាវ, ការត្រួតពិនិត្យលើរឿងផ្លូវភេទ និងពលកម្មដោយបង្ខំ”³⁴⁵។ បំណង ឧក្រិដ្ឋ (*mens rea*) នៃឧក្រិដ្ឋកម្ម គឺជាការអនុវត្តដោយ ចេតនានូវអំណាចទាំងឡាយនេះ³⁴⁶ ។

២០៥- អាស្រ័យហេតុដូច្នោះ ការតម្រូវឱ្យមានធាតុផ្សំពលកម្មដោយបង្ខំ នឹងកាត់បន្ថយនូវវិសាលភាពនៃ និយមន័យនៃពាក្យ ការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករដែលត្រូវបានទទួលស្គាល់ទៅតាមអនុសញ្ញា និងច្បាប់ ទម្លាប់អន្តរជាតិ ។ តុលាការ ICTY បានរកឃើញថា “ការជាន់ឈ្នីលើពលកម្ម ឬសេវាដោយបង្ខំ ឬដែលត្រូវតែធ្វើខានមិនបាន ហើយមានការពាក់ព័ន្ធនឹងភាពលំបាកខាងរាងកាយ ទោះបីជាមិន ចាំបាច់ក៏ដោយ” បង្កើតបានជាការចង្អុលបង្ហាញពីលក្ខណៈមួយ ក្នុងចំណោមការចង្អុលបង្ហាញពី លក្ខណៈនានាស្តីពីការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករ ក៏ប៉ុន្តែវាមិនបង្កើតបានជាផ្នែកមួយនៃនិយមន័យស្តីពី ការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករទេ³⁴⁷។ តុលាការ SCSL ក៏បានកត់សម្គាល់ផងដែរអំពីសញ្ញាចង្អុលបង្ហាញ ទាំងនេះអំពីការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករនៅក្នុងករណីរបស់ *Sesay*³⁴⁸ ។

២០៦- សហព្រះរាជអាជ្ញាសន្និដ្ឋានថា និយមន័យនៃពាក្យការធ្វើឱ្យទៅជាទាសកររបស់អង្គជំនុំជម្រះ សាលាដំបូង ដែលតម្រូវឱ្យមានធាតុផ្សំមួយស្តីពីពលកម្មដោយបង្ខំគឺមិនត្រូវគ្នាទៅនឹងយុត្តិសាស្ត្រ

³⁴⁵ សាលក្រមលើករណីរបស់ *Kunarac*, កថាខណ្ឌទី ៥៤៣ ។

³⁴⁶ សាលក្រមលើករណីរបស់ *Kunarac*, កថាខណ្ឌទី ៥៤០ ។

³⁴⁷ សាលក្រមលើករណីរបស់ *Kunarac*, កថាខណ្ឌទី ៥៤២ (“ការចង្អុលបង្ហាញពីការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករ ដោយរាប់បញ្ចូលទាំងការ កេងប្រវ័ញ្ច, ការរឹបជាន់លើពលកម្ម ឬសេវា ដោយបង្ខំ ឬដែលត្រូវតែធ្វើខានមិនបាន ជាញឹកញាប់ដោយគ្មានលាភការ ហើយជា ញឹកញយ បើទុកណាជាតុំមានការចាំបាច់ក៏ដោយ មានការពាក់ព័ន្ធនឹងភាពលំបាកខាងរាងកាយ ផ្លូវភេទ ពេស្យាថាវ និងការជួញដូរ មនុស្ស”)។ សាលដីកាលើករណី របស់ *Kunarac* កថាខណ្ឌទី ១១៩ (បានបញ្ជាក់អះអាងពីនិយមន័យរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង លើពាក្យ ការធ្វើឱ្យ ទៅជាទាសករ និងអំពី សញ្ញាចង្អុលបង្ហាញនានាពី ការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករ) ។

³⁴⁸ សាលក្រមលើករណីរបស់ *Sesay* កថាខណ្ឌទី ១៩៨-១៩៩ ។

អន្តរជាតិទេ។ ដោយការយកលក្ខខណ្ឌតម្រូវនេះមកអនុវត្តតាមអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងខកខាន ពុំបានផ្ដន្ទាទោសចុងបណ្ដឹងសាទុក្ខ ចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិស្ដីពីការធ្វើឱ្យទៅជា ទាសករទៅលើពួកអ្នកជាប់ឃុំឃាំងភាគច្រើននៅមន្ទីរស-២១ ដែលពុំបានបឺតនៅក្រោមពលកម្ម ដោយបង្ខំ ឬដោយមិនស្ម័គ្រចិត្ត ។

២០៧- នៅក្នុងសាលក្រម អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង បានរកឃើញថាអំពើភាគច្រើនដែលបង្កើតបានជា ការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករដែលជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ ត្រូវបានគេផ្តល់សក្ខីកម្ម។ ក្នុង ចំណោមនោះ ការត្រួតត្រាលើចលនារបស់ពួកអ្នកជាប់ឃុំឃាំង³⁴⁹, ការត្រួតត្រាលើបរិយាកាសជា រូបវន្ត³⁵⁰ ការត្រួតត្រាតាមផ្លូវចិត្ត³⁵¹ វិធានការនានាដែលបានចាត់ឡើងដើម្បីទប់ស្កាត់ ឬធ្វើឱ្យ ញញើតកុំឱ្យមានការរត់គេច³⁵² ការគំរាមកំហែងដោយប្រើហិង្សា ឬការបង្ខិតបង្ខំ³⁵³ ការបឺតនៅ ក្រោមការគ្រប់គ្រង និងការបំពានដីសាហារ³⁵⁴។ លើសពីនេះទៀត ចុងបណ្ដឹងសាទុក្ខខ្លួនគាត់ផ្ទាល់ បានទទួលស្គាល់ថា គាត់បានប្រើប្រាស់នូវការត្រួតពិនិត្យទៅលើជីវិត និងការស្លាប់របស់ពួកអ្នក ជាប់ឃុំឃាំងនៅមន្ទីរស-២១³⁵⁵។

³⁴⁹ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ២៦០, ២៦៣ ។

³⁵⁰ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ២៦០, ២៦៨, ២៧០, ២៧២ ។

³⁵¹ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ២៥៨ (ដោយបានរកឃើញថា “ជនជាប់ចោទបានយល់ស្របថា ស្ថានភាពរស់នៅដែលរួមបញ្ចូលទាំងការ ឃុំខ្លួន ការសួរចម្លើយ និងការបាត់ខ្លួនអ្នកជាប់ឃុំ បានធ្វើឱ្យចុះខ្សោយដល់សុខភាពផ្លូវកាយ និងផ្លូវចិត្តអ្នកជាប់ឃុំ ហើយថាពួកគេទាំងអស់ នោះបានរស់ នៅក្នុងស្ថានភាពភ័យខ្លាចជានិច្ច”) ។ សូមមើលផងដែរ សាលក្រម កថាខណ្ឌទី ២៦១-២៦៥។

³⁵² សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ២៦០ ។

³⁵³ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ១៦៤ ។

³⁵⁴ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ២៦៤ ។

³⁵⁵ សាលក្រម, កថាខណ្ឌ២៥៩ (ដោយបានរកឃើញថា “ជនជាប់ចោទបានបញ្ជាក់ថា ដោយសារតែអ្នកទាំងនោះត្រូវបានគេកំណត់ សម្លាប់ចោល ដូច្នេះមិនចាំបាច់ប្រព្រឹត្តអំពើសមនុស្សធម៌ចំពោះអ្នកជាប់ឃុំទាំងនោះទេ”)។

២០៨- អាស្រ័យហេតុដូច្នោះ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានរកឃើញថាអំណាចនានាដែលបានភ្ជាប់ទៅនឹងសិទ្ធិលើកម្មសិទ្ធិត្រូវបានអនុវត្តនៅមន្ទីរស-២១ ដែលជាការបំពេញនូវលក្ខខណ្ឌតម្រូវបន្ថែមសម្រាប់ការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករដែលជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ³⁵⁶។ លើសពីនេះអំពើទាំងនោះត្រូវបានប្រព្រឹត្តឡើងដោយមានចេតនា³⁵⁷ និងដោយមានគោលបំណងនៅក្នុងការអនុវត្តនូវកម្មសិទ្ធិទៅលើពួកអ្នកជាប់ឃុំឃាំងទាំងនោះ³⁵⁸។

២.៣ សេចក្តីសន្និដ្ឋាន

២០៩- សហព្រះរាជអាជ្ញា សូមស្នើអង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលទទួលយកនូវទង្វើករណីនៃបណ្តឹងសាទុក្ខនេះ ហើយសូមឱ្យធ្វើសេចក្តីសម្រេចថា អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមានកំហុសខាងផ្នែកច្បាប់ទៅលើនិយមន័យរបស់ខ្លួន ស្តីពីការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករដែលជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ ហើយនិងសូមឱ្យធ្វើសេចក្តីសម្រេចបន្ថែមទៀតថា ការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករ ពុំតម្រូវឱ្យមានធាតុផ្សំពលកម្មដោយបង្ខំ ឬដោយមិនស្ម័គ្រចិត្តនោះឡើយ។ យោងទៅតាមសេចក្តីនេះ សហព្រះរាជអាជ្ញា សូមស្នើឱ្យអង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូល ធ្វើការផ្តន្ទាទោសចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ ចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិស្តីពីការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករ ទៅលើពួកអ្នកជាប់ឃុំឃាំងទាំងអស់នៅមន្ទីរស-២១ ដែលពួកទាំងនោះ ពុំចាំបាច់ត្រូវបានបិតនៅក្រោមពលកម្មដោយបង្ខំ ឬដោយមិនស្ម័គ្រចិត្ត ។

³⁵⁶ សាលក្រមលើករណីរបស់ *Kunarac*, កថាខណ្ឌទី ៥៣៩ ។

³⁵⁷ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ២៥២ (ដោយបានរកឃើញថា “យោងតាមសម្តីរបស់ជនជាប់ចោទ គោលបំណងនៃការធ្វើទារុណកម្មនៅមន្ទីរស-២១គឺ: “នេះពិតជាការធ្វើទុក្ខធ្វើបាបបន្ថែមទៅលើជនរងគ្រោះបង្ខំឱ្យឆ្លើយសារភាព”) (ដោយបានលើកឡើងពី ប្រតិចារិកសវនាការកាំង ហ្គេកអិវ ហៅ ឌុច ថ្ងៃទី១៦ មិថុនា ២០០៩ T.51) ។ សាលក្រម, កថាខណ្ឌទី ២៥៩ (ដោយកត់សម្គាល់ថា “[ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ] បានបញ្ជាក់ថា ដោយសារតែ អ្នកទាំងនោះត្រូវបានគេកំណត់សម្លាប់ចោល ដូច្នោះមិនចាំបាច់ប្រព្រឹត្តអំពើអនុស្សាវរីយ៍ចំពោះអ្នកជាប់ឃុំទាំងនោះទេ”)។

³⁵⁸សាលក្រមលើករណីរបស់ *Kunarac*, កថាខណ្ឌទី ៥៣៩, ៥៤៣ ។ សាលដីកានៃសាលាខ្លួនលើករណីរបស់ *Kunarac*, កថាខណ្ឌទី១១៩ (ដោយបានរក ឃើញថា ការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករដែលជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ នៅក្នុងនោះមានការអនុវត្តនូវអំណាចណាមួយ ឬទាំងអស់ដែលភ្ជាប់ ទៅនឹងសិទ្ធិលើកម្មសិទ្ធិ ទៅលើបុគ្គលណាម្នាក់) ។

១៥. សេចក្តីសន្និដ្ឋានចុងក្រោយ

២១០- នេះគឺដល់ចំណុចមួយ ដែលឧក្រិដ្ឋកម្មនានាដែលត្រូវបានប្រព្រឹត្ត គឺមានលក្ខណៈធ្ងន់ធ្ងរយ៉ាងគ្រប់គ្រាន់ ហើយអ្នកប្រព្រឹត្តបទល្មើសរូបនេះត្រូវគេដឹងឮគ្រប់គ្នាយ៉ាងគ្រប់គ្រាន់ ឬដែលបិតនៅក្នុងតំណែង និងសិទ្ធិអំណាចបែបដូច្នោះ គេត្រូវតែធ្វើការផ្តន្ទាទោសឱ្យបានធ្ងន់បំផុត។ ចំណុចនោះត្រូវបានគេ រកឃើញ និងបានសម្រេចនៅទីនេះ។ នៅក្នុងករណីនេះមានកម្មាភិបាលជាន់ខ្ពស់ ដែលជាអ្នក ទទួលខុសត្រូវមួយរូបនៃ បកក បានធ្វើជាអធិបតីក្នុងទឹកឆ្នែងសំលាប់មនុស្ស ដ៏ធំដែលមានការរៀប ចំ។ ទឹកឆ្នែងនោះនោះគឺ មន្ទីរស-២១។ គោលការណ៍នៃការធ្វើឱ្យខ្លាចញញើត និងការផ្តន្ទាទោស សងសឹក អាចនឹងត្រូវបានគេពេញចិត្តយ៉ាងខ្លាំងតាមរយៈ ការធ្វើការផ្តន្ទាទោសដ៏ធ្ងន់បំផុត។

២១១- អង្គហេតុនានា គឺរឹងមាំ។ វានឹងមិនរលាយបាត់ទៅណាឡើយ។ ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខត្រូវបានរកឃើញ ថាត្រូវទទួលខុសត្រូវចំពោះគ្រប់ឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិទាំងអស់ ដែលបានចោទប្រកាន់ទៅលើរូបគាត់។ សញ្ញាសម្គាល់គុណភាពខាងផ្លូវច្បាប់ (legal hallmarks) នៃឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងនេះត្រូវបានបូករួម បញ្ចូលគ្នា (were compounded) ដោយកាលៈទេសៈធ្ងន់ធ្ងរដែលជាស្ថានទម្ងន់ នានាមួយចំនួន៖

ក) ការរំលោភបំពានលើសិទ្ធិអំណាចពីសំណាក់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ និងចេតនារបស់គាត់ នៅក្នុងការរើសអើងប្រឆាំងនឹងពួកដែលគេបានមើលឃើញថាប្រឆាំងនឹងបក្ស ពួកល្មើសសឹក និង ពួកជនស៊ីវិលរៀតណាម។

ខ) ភាពសាហាវយោរយោជាក់ស្តែងនៃឧក្រិដ្ឋកម្មនានា ដែលត្រូវបានលើកជាឧទាហរណ៍ យ៉ាងច្បាស់ដោយការប្រើប្រាស់ជាប្រព័ន្ធនូវការធ្វើទារុណកម្មលើរាងកាយ និងតាមផ្លូវចិត្ត ការ

បណ្តឹងសាទុក្ខរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ប្រឆាំងនឹងសាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង នៅក្នុងរឿងក្តីរបស់ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច

ប្រមាថមើលងាយ ការគ្រប់គ្រងតាមបែបអមនុស្សធម៌ និងការសម្លាប់ដោយឈាមត្រជាក់ ។

គ) ភាពគ្មានការការពារខ្លួន និងភាពងាយរងគ្រោះរបស់ពួកជនរងគ្រោះដោយរាប់បញ្ចូល
ទាំងកុមារ និងស្ត្រី ដែលត្រូវបានជាប់ដោយក្តីគ្មានមេត្តារបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ និងពួកថ្នាក់ក្រោម
របស់គាត់ ។

ឃ) ការបដិសេធលើរាល់ភាពផ្ទៃផ្ទួរ និងភាពជាមនុស្សគ្រប់បែបយ៉ាងរបស់ជនរងគ្រោះ
ហើយការបន្ទាបបន្ថោកស្ថានភាពរបស់ពួកគេឱ្យដូចជាសត្វធាតុ ក្នុងគោលបំណងដើម្បីធ្វើឱ្យមាន
ភាពងាយស្រួលសម្រាប់ពួកអ្នកសួរចម្លើយ និងពួកអ្នកយាមក្នុងបំណងធ្វើទារុណកម្ម និងសម្លាប់
ពួកគេចោល ។

២១២- វាជាការពិតហើយដែលថា ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខមិនបានប្រព្រឹត្តដោយផ្ទាល់ខ្លួននូវភាគច្រើននៃអំពើ
ដែលបានលើកឡើងចោទប្រកាន់ ក៏ប៉ុន្តែសេចក្តីសង្កេតរបស់តុលាការក្នុងស្រុកនៅហ្សឺណែវសាឡើយ
នៅក្នុងករណីរបស់ *Eichmann* ដែលគួរតែត្រូវបានរំលឹកឡើងវិញថា៖ “ជាទូទៅកម្រិតនៃការ
ទទួលខុសត្រូវបានកើនឡើង ខណៈដែលយើងបានទាញឱ្យឆ្ងាយថែមទៀត ចេញពីជនដែលបាន
ប្រើឧបករណ៍សម្លាប់ដោយផ្ទាល់ដៃរបស់ខ្លួន ហើយបានឈានឡើងដល់ដាប់ខ្ពស់ជាងមុននៅ
ក្នុងខ្សែបញ្ជា”³⁵⁹។ ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខ គឺជាមនុស្សបែបដូច្នោះដែលមានការទទួលខុសត្រូវចេះតែ
កើនឡើង។ ចៅក្រមអន្តរជាតិដ៏ល្បីឈ្មោះមួយរូបបានពោលថា “សង្គ្រាមពុំមែនជាលក្ខខណ្ឌមួយនៃ

³⁵⁹ សាលដីកានៃសាលាឧទ្ធរណ៍លើករណីរបស់ *Galić* ។ ទស្សនៈដោយឡែករបស់ចៅក្រម Shahabuddeen, កថាខណ្ឌទី ៤១ (ដោយ
បានលើកឡើងពី *អគ្គរដ្ឋអាជ្ញា នៃរដ្ឋាភិបាលអឺរ៉ុបសម្រាប់អាល ទល់នឹង Adolf Eichmann*, សាលដីកា, តុលាការក្នុងស្រុកនៅហ្សឺណែវសាឡើយ, 36
ILR 18, ឆ្នាំ១៩៦១) ។

ភាពអនាធិបតេយ្យ ឬភាពគ្មានច្បាប់ទេ”³⁶⁰។ អ្វីដែលបានកើតឡើងនៅមន្ទីរស-២១ គឺពុំមែនជាភាព
អនាធិបតេយ្យទេ។ វាមានលក្ខណៈដូចជាត្រូវបានគេរៀបចំ ដំឃោរឃៅ និងដីគួរឱ្យរន្ធត់។ មនុស្ស
ជាតិទាំងឡាយមានអ្នកដែលងាយរងគ្រោះ ក្មេងៗ អ្នកគ្មានកំហុស សុទ្ធតែត្រូវបានគេប្លន់យកអស់
នូវរាល់ភាពជាមនុស្សទាំងអស់របស់ពួកគាត់។ ពួកគាត់ត្រូវបានគេធ្វើទារុណកម្ម ចាប់រំលោភ
សេពសន្ថវៈ និង សម្លាប់ចោល។ តែឥឡូវនេះ ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខបែរជាអង្វរសុំឱ្យរួចទោសទៅ
វិញ។ ជនម្នាក់នេះហើយដែលបាន បញ្ជានៅកន្លែងមរណៈ និងកន្លែងដំឈើចាប់នេះ។

២១៣- លើកលែងតែការពិចារណាពីការឃុំខ្លួនដោយខុសនីតិវិធីច្បាប់ ពីសំណាក់អាជ្ញាធរយោធាកម្ពុជា
នៅក្នុងការកាត់បន្ថយទោសរបស់ចុងបណ្តឹងសាទុក្ខចេញតែប៉ុណ្ណោះ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង
បានអនុវត្ត ដោយខុសឆ្គងនូវឆន្ទានុសិទ្ធិរបស់ខ្លួនដោយការរកឃើញពីកត្តានានាដ៏ជាក់លាក់មួយ
ចំនួន៖ ទី១ ស្ថានសម្រាលនានាដ៏ “សំខាន់” និងទី២ ដោយការផ្តល់ស្ថានសម្រាលហួតហេតុ។

២១៤- ខណៈដែលរាល់ការអត់អោនបញ្ជាក់ឱ្យឃើញពីកំហុសឆ្គង កំហុសឆ្គងនោះមានវត្តមាននៅពេល
ដែលតុលាការសាលាឧទ្ធរណ៍មួយយល់ឃើញថា ការអត់អោនទោសនោះ បានហៅរកនូវភាព
ត្រឹមត្រូវនៃការផ្តន្ទាទោស។ នៅពេលដែលអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងសម្រេចយកការផ្តន្ទាទោស
មួយពុំសមហេតុផលណាមួយ ខណៈដែលមានការអត់អោនដូចដែលបានសម្រេចរួចមកហើយនេះ
នោះអង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូល ត្រូវតែធ្វើការអន្តរាគមន៍នៅក្នុងការរក្សានូវបេសកកម្មរបស់ខ្លួន។
បញ្ហាគឺមិនមែននៅត្រង់តែគួរលេខដែលបានសំរេចផ្តន្ទាទោសនោះទេ។ ដូច្នោះ បើពិនិត្យមើលការ
ផ្តន្ទាទោសមួយដែលមានរយៈពេលជាប់ពន្ធនាគារចំនួនសាមសិបប្រាំ(៣៥)ឆ្នាំ នោះអាចនឹងមាន

³⁶⁰ សាលដីកាលើករណីរបស់ Galic ។ ទស្សនៈដោយឡែករបស់ចៅក្រម Shahabuddeen, កថាខណ្ឌទី ៤១ (ដោយបានលើកឡើងពី
លោក Hersch Lauterpacht) ។

ការលេចឡើងថាវាមានទម្ងន់ច្រើនហើយ។ ប៉ុន្តែបញ្ហា គឺនៅត្រង់ថា តើការផ្ដន្ទាទោសដែលបានដាក់
រួចហើយនោះ មានលេចឡើងយ៉ាងដូចម្ដេចពាក់ព័ន្ធនឹងការផ្ដន្ទាទោសដែលត្រូវបានវិនិច្ឆ័យយ៉ាង
សមហេតុផល ដើម្បីឱ្យភាពធ្ងន់ធ្ងរនៃឧក្រិដ្ឋកម្មនានារបស់ចុងបណ្ដឹងសាទុក្ខ សមនឹងទទួលបាន។
ដោយការក្រឡេកមើលពីភាពធ្ងន់ធ្ងរ នៃឧក្រិដ្ឋកម្មនានារបស់ចុងបណ្ដឹងសាទុក្ខ គឺពុំមានហេតុផល
ណាមួយ ដែលអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង អាចនឹងសម្រេចយកការផ្ដន្ទាទោសមួយដែលមានកម្រិត
ទាបស្មើនឹងការដាក់ពន្ធនាគារចំនួនសាមសិបប្រាំ(៣៥)ឆ្នាំ នោះឡើយ។

២១៥- ស្ថានភាពទាំងឡាយនៃករណីនេះ អាចនឹងចេញជាលទ្ធផលនៅក្នុងការសម្រេចយកនូវការផ្ដន្ទាទោស
តែមួយគត់គឺ៖ ការជាប់ពន្ធនាគារអស់មួយជីវិត ដោយមានការកាត់បន្ថយមួយដើម្បីទូទាត់ចំពោះ
រយៈពេលនៃការឃុំខ្លួនដោយខុសនីតិវិធីច្បាប់ ហើយស្ថានសម្រាលដ៏តិចតួចនានា។

ជ. ដំណោះស្រាយដែលស្នើសុំ

២១៦- អាស្រ័យហេតុដូច្នោះ សហព្រះរាជអាជ្ញា សូមស្នើឱ្យអង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូល ទុកដោយឡែកនូវ
សាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង ហើយស្នើសុំ៖

ក) **ផ្ដន្ទាទោសត្រួត** ទៅលើចុងបណ្ដឹងសាទុក្ខចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិស្ដីពី
ការសម្លាប់រង្គាល (ស្រូបចូលទៅក្នុងការធ្វើមនុស្សឃាត) ការធ្វើឱ្យទៅជាទាសករ ការដាក់ក្នុង
មន្ទីរឃុំឃាំង ការធ្វើទារុណកម្ម ការរំលោភសេពសន្ថវៈ ការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដោយមូលហេតុ
នយោបាយ និងអំពើអមនុស្សធម៌ផ្សេងៗទៀត។

ខ) **ផ្ដន្ទាទោស** ចុងបណ្ដឹងសាទុក្ខចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិស្ដីពីការធ្វើឱ្យ

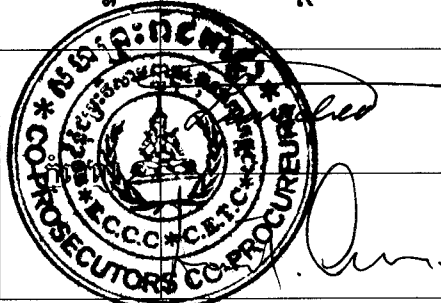
ទៅជាទាសករ ទៅលើពួកអ្នកជាប់ឃុំយ៉ាងទាំងអស់នៅមន្ទីរស-២១ ក្នុងអំឡុងពេលពាក់ព័ន្ធនឹងដីកាបញ្ជូនរឿងទៅជំនុំជម្រះ។

គ) **ពិនិត្យសារឡើងវិញ** នូវការផ្ដន្ទាទោសដែលអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានសម្រេចឱ្យបានដល់កំរិតជាប់ពន្ធនាគារអស់មួយជីវិត ។

ឃ) **បន្ទាប់ថា** ការផ្ដន្ទាទោសជាប់ពន្ធនាគារអស់មួយជីវិតនេះ ត្រូវកាត់បន្ថយមកនៅត្រឹមរយៈពេលសែសិបប្រាំ(៤៥)ឆ្នាំ ជាដំណោះស្រាយមួយដ៏សមស្របសម្រាប់ការឃុំខ្លួនចុងបណ្ដឹងសាទុក្ខដោយខុសនីតិវិធីច្បាប់ នៅមុនពេលមានការឃុំខ្លួននៅ អ.វ.ត.ក។

ង) **បន្ទាប់ថា** ការកាត់បន្ថយជាបន្តបន្ទាប់ទៀតត្រូវធ្វើឡើងឱ្យបានសមស្រប ចំពោះគ្រប់ស្ថានសម្រាលដែលមានកំរិតនីមួយៗ ដែលត្រូវទទួលបាននៅក្នុងកាលៈទេសៈនៃករណីនេះ។

ច) **សម្រេចថា** ចុងបណ្ដឹងសាទុក្ខនឹងត្រូវទទួលការអនុវត្តទោសតាមការសម្រេចផ្ដន្ទាទោសដោយគ្មានការដោះលែង ឬបន្ធូរបន្ថយទោស (parole) ណាមួយឡើយ។

កាលបរិច្ឆេទ	ឈ្មោះ	ទីកន្លែង	ហត្ថលេខា
ថ្ងៃទី១៣ ខែតុលា ឆ្នាំ២០១០	លោកស្រី ជា លាង សហព្រះរាជអាជ្ញា		
	លោក Andrew CAYLEY សហព្រះរាជអាជ្ញា		